

बडीकेदार गाउँपालिकाको वस्तुगत विवरण (Badikedar Rural Municipality Profile)

२०८२

नेपाल सरकार
प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय
राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालय
तथ्याङ्क समन्वय कार्यालय डोटी
(डोटी, अछाम, बाजुरा)
फोन : ०९४४४०१५३

बडीकेदार गाउँपालिकाको वस्तुगत विवरण

२०८२

नेपाल सरकार
प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय
राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालय
तथ्याङ्क समन्वय कार्यालय डोटी
(डोटी, अछाम, डोटी)
फोन : ०९४४४०९५३

बडीकेदार गाउँपालिकाको वस्तुगत विवरण (Badikedar Rural Municipality Profile)

नेपाल सरकार
प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय
राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालय
तथ्याङ्क समन्वय कार्यालय डोटी
(डोटी, अछाम, डोटी)
फोन : ०९४४४०१५३

बडीकेदार गाउँपालिकाको वस्तुगत विवरण २०८२

✦ प्रकाशक: तथ्याङ्क समन्वय कार्यालय, डोटी

☎ फोन नं. : ०९४-४४०१५३, ९८५८४२०१५१, ९८५८४८६१५३

🌐 वेबसाइट: scodoti.nsonepal.gov.np

✉ इमेल: scodoti@nsonepal.gov.np, sodoti440153@gmail.com

बडीकेदार गाउँपालिका गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय

खड्यौली, डोटी

पत्र संख्या: २०८२।०८३
च.नं.

सुदूरपश्चिम प्रदेश, नेपाल

शुभकामना सन्देश

तथ्याङ्क समन्वय कार्यालय, डोटीले यस बडीकेदार गाउँपालिकाको वस्तुगत विवरण पुस्तक प्रकाशन गर्न लाग्नु भएकोमा हार्दिक आभार व्यक्त गर्दछु। आधुनिक शासन प्रणालीमा तथ्याङ्कको भूमिका अत्यन्त महत्वपूर्ण रहेको छ। योजनाको तयारीदेखि कार्यान्वयन र मूल्याङ्कनसम्म तथ्याङ्क आधारभूत साधन हो। समाजको वस्तुस्थितिको स्पष्ट चित्र प्रस्तुत गर्ने र विकासका प्राथमिकता पहिचान गर्ने कार्यमा यस्ता तथ्याङ्कले महत्वपूर्ण भूमिका खेल्दछन्। तथ्याङ्क समन्वय कार्यालय डोटीद्वारा तयार पारिएको यो पालिका वस्तुगत विवरण यस पालिकाको भौगोलिक, जनसांख्यिक, सामाजिक, आर्थिक, शैक्षिक, स्वास्थ्य र अन्य विविध क्षेत्रका आधारभूत सूचनाहरूको संग्रह हो। यसले नीति निर्माणकर्ताहरू, अनुसन्धानकर्ता, सेवाग्राही तथा सरोकारवालाहरूलाई हाम्रो पालिकाको यथार्थ चित्र बुझ्न र समुचित योजना निर्माण गर्न मद्दत पुर्याउने विश्वास लिएको छु।

यस महत्वपूर्ण कार्यमा योगदान पुऱ्याउने तथ्याङ्क समन्वय कार्यालय डोटीका सम्पूर्ण विज्ञ, प्राविधिक टोली तथा अन्य सरोकारवाला निकायहरूलाई बडीकेदार गाउँपालिका को तर्फबाट हार्दिक धन्यवाद ज्ञापन गर्न चाहन्छु। “बडीकेदार गाउँपालिका वस्तुगत विवरण २०८२” को सफल प्रकाशनले समावेशी, तथ्याङ्कमैत्री र उत्तरदायी स्थानीय शासन निर्माणमा योगदान पुऱ्याउनेछ भन्ने अपेक्षा व्यक्त गर्दछु।

अन्त्यमा, पालिका स्तरको नीति निर्माणमा सशक्त आधार प्रस्तुत गर्ने यस पालिका वस्तुगत विवरणको प्रकाशन सफल होस् भन्ने शुभकामना व्यक्त गर्दछु।

भैरव बहादुर साउद

(अध्यक्ष)

बडीकेदार गाउँपालिका, खड्यौली, डोटी

बडीकेदार गाउँपालिका गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय

खड्यौली, डोटी
सुदूरपश्चिम प्रदेश, नेपाल

पत्र संख्या: २०८२।०८३
च.नं.

शुभकामना सन्देश

तथ्याङ्क समन्वय कार्यालय, डोटीद्वारा प्रकाशन हुन लागिरहेको बडीकेदार गाउँपालिका को वस्तुगत विवरण २०८२ पुस्तक प्रकाशनको लागि हार्दिक शुभकामना तथा धन्यवाद व्यक्त गर्न चाहान्छु। जनसांख्यिक अवस्था, तथ्याङ्क र विवरणहरुलाई व्यवस्थित, बैज्ञानिक र अध्याबधिक रूपमा प्रस्तुत गर्न योगदान पुर्याउने महत्वपूर्ण दस्तावेजको रूपमा रहने विश्वास लिएको छु। पुस्तक प्रकाशनले हाम्रो गाउँपालिका को योजनावद्ध विकास र नीति निर्माणमा मार्गदर्शन प्रदान गर्नेछ, तथ्याङ्कको आधारमा विकासका कार्यहरु प्रभावकारी ढंगले अगाडी बढाउन महत्वपूर्ण सहयोग गर्नेछ भन्ने मेरो दृढ विश्वास छ।

यस उपयोगी प्रकाशन कार्यमा समर्पित भई योगदान पुऱ्याउने सबै निकाय विशेष गरी तथ्याङ्क समन्वय कार्यालय डोटीको टिम प्रति म लगायत गाउँपालिका परिवारको तर्फबाट हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु साथै यस वस्तुगत विवरणले हाम्रो पालिकाको समावेशी विकास, समान अवसर र सेवा प्रवाहमा उल्लेखनीय योगदान पुऱ्याओस् भन्ने कामना गर्दछु।

डम्मरी बिट्ट कलेल
(उपाध्यक्ष)

बडीकेदार गाउँपालिका, खड्यौली, डोटी

समृद्ध बडीकेदार: कृषि, पर्यटन र पूर्वाधार

वेबसाइट: badikedarmun.gov.np, ईमेल: info@badikedarmun.gov.np, doti.badikedar@gmail.com

फोन नं. ९८५८४२८०००, ९८५८४९०६८८

बडीकेदार गाउँपालिका गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय

खड्यौली, डोटी

सुदूरपश्चिम प्रदेश, नेपाल

पत्र संख्या: २०८२।०८३
च.नं.

शुभकामना सन्देश

तथ्याङ्क समन्वय कार्यालय, डोटीबाट प्रकाशन हुँदै गरेको बडीकेदार गाउँपालिकाको वस्तुगत विवरण २०८२ प्रकाशनको अवसरमा हार्दिक बधाई तथा शुभकामना व्यक्त गर्न चाहन्छु।

विकासको योजना, स्रोतको वितरण र सेवा प्रवाहलाई प्रभावकारी बनाउन यथार्थ, विश्वसनीय र अघावधिक तथ्याङ्क अनिवार्य आधार हो। यिनै कुरालाई मध्यनजर राखी तथ्याङ्क समन्वय कार्यालय डोटीले प्रकाशन गर्न लागेको पालिका वस्तुगत विवरण हाम्रो पालिकाको वर्तमान अवस्थाको समग्र चित्र प्रस्तुत गर्ने अत्यन्त उपयोगी दस्तावेज हो।

यस पालिका वस्तुगत विवरणले पालिकाको जनसांख्यिक संरचना, सामाजिक सेवा, आर्थिक गतिविधि, स्वास्थ्य, शिक्षा लगायतका महत्वपूर्ण सूचनाहरू समेटेको छ, जसले नीति निर्माण, विकास योजना र अनुगमन/मूल्याङ्कनमा अमूल्य सहयोग पुऱ्याउनेछ।

यस महत्वपूर्ण कार्यमा संलग्न रहनु भएका तथ्याङ्क समन्वय कार्यालय डोटीको सम्पूर्ण टिम, अन्य सरोकारवाला निकाय तथा प्राविधिक टिमप्रति धन्यवाद व्यक्त गर्दै, यो प्रकाशनले हाम्रो पालिकालाई अझ तथ्याङ्कमैत्री, पारदर्शी र उत्तरदायी बनाउने दिशामा महत्वपूर्ण योगदान पुऱ्याओस् भन्ने शुभकामना व्यक्त गर्दछु।

शेर बहादुर बुढा

(प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत)

बडीकेदार गाउँपालिका, खड्यौली, डोटी

नेपाल सरकार
प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय
राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालय
तथ्याङ्क समन्वय कार्यालय डोटी

राजपुर, डोटी
(डोटी, अछाम, बाजुरा)

इमेल:
scodoti@nsonepal.gov.np
फोन नं. ०९४-४४०१५३
राजपुर, डोटी

मन्तव्य

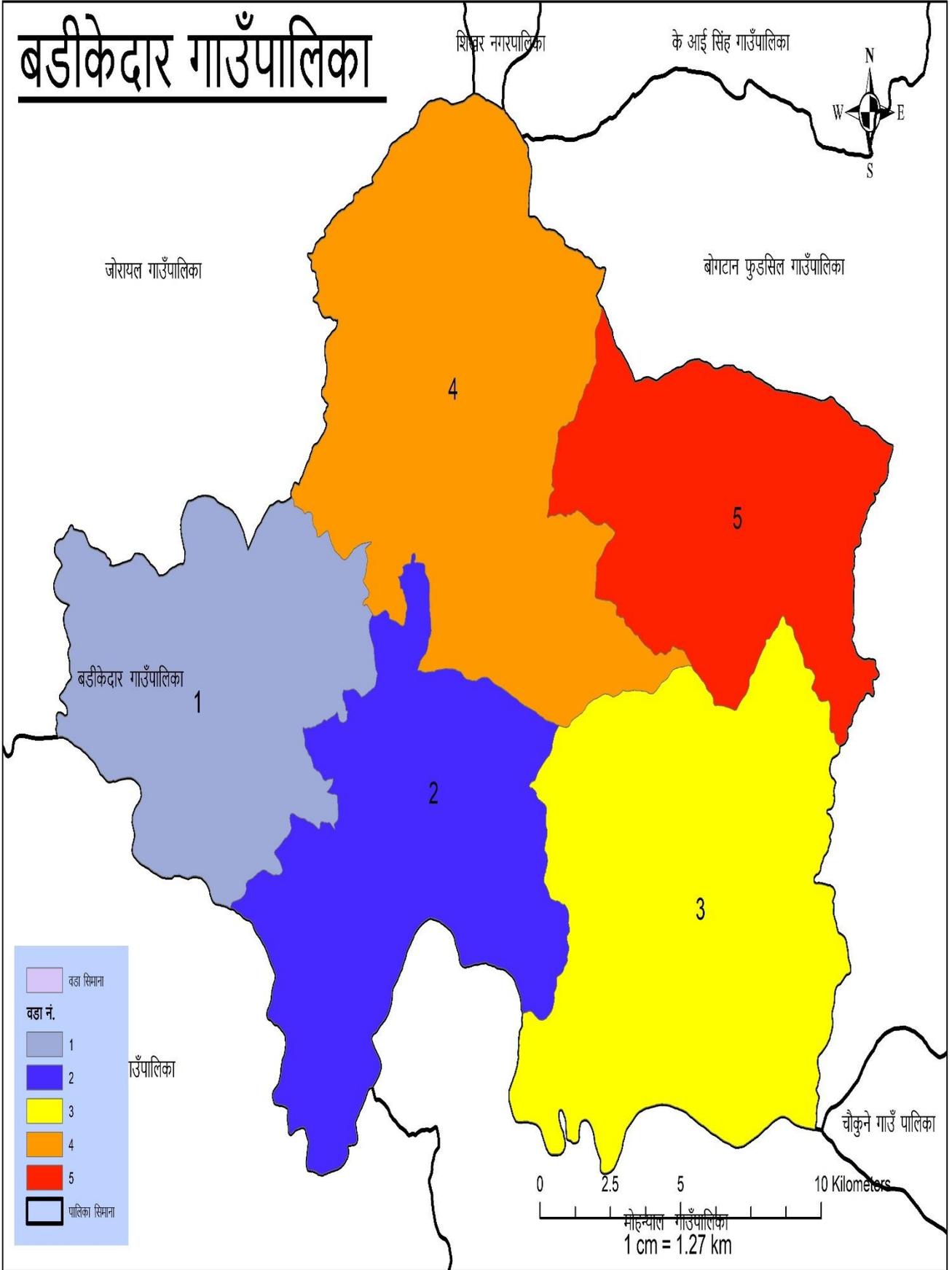
नेपालको राष्ट्रिय तथ्याङ्क प्रणालीको अभिन्न अङ्गको रूपमा रहेको साविकको तथ्याङ्क ऐन, २०१५ लाई प्रतिस्थापन गरी नयाँ तथ्याङ्क ऐन, २०७९ जारी भएको छ। नेपाल सरकार राजपत्राङ्कित प्रथम श्रेणी (प्राविधिक) स्तरको महानिर्देशकको नेतृत्वमा रहेको साविकको केन्द्रीय तथ्याङ्क विभागलाई स्तरोन्नति गरी नेपाल सरकारको विशिष्ट श्रेणी (सचिव) स्तरको प्रमुख तथ्याङ्क अधिकारीबाट नेतृत्व हुने गरी राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालय स्थापना भएको छ। यस कार्यालयले स्थापनाकालदेखि नै मुलुकको आर्थिक, सामाजिक, जनसांख्यिक क्षेत्रका साथै अन्य विभिन्न प्रकारका तथ्याङ्कको संकलन, प्रशोधन, प्रकाशन, र वितरण गर्दै आइरहेको छ। यसका अतिरिक्त पछिल्लो समयमा वातावरणीय क्षेत्रका तथ्याङ्क समेत प्रकाशन गर्दै आएको छ। तथ्याङ्कको आधिकारिक निकायको रूपमा रहेको राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालयले राज्यको नीति, निर्माण तथा योजना तर्जुमा र तिनको कार्यान्वयनको अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका लागि आवश्यक पर्ने तथ्याङ्क आपूर्तिमा महत्वपूर्ण भूमिका खेल्दै आएको छ। राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालयबाट तथ्यमा आधारित योजना तथा कार्यक्रम निर्माणका लागि राज्यका तीनै तहका सरकार संघ, प्रदेश र स्थानिय तहका सम्पूर्ण निकायहरूका लागि राष्ट्रिय जनगणनाको माध्यमबाट खण्डीकृत र बृहत तथ्याङ्क प्रयोगकर्ताहरूका लागि सूचना एवं तथ्याङ्क उपलब्ध हुँदै आएका छन्। राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालयको नयाँ संरचनाबाट स्थापित तथ्याङ्क समन्वय कार्यालय, डोटीले चालु आ.व. २०८२/०८३ को वार्षिक कार्यक्रम अन्तर्गत आफ्नो कार्यक्षेत्र भित्र रहेका स्थानीय तहहरूको जनसांख्यिक प्रतिवेदन तयार पार्ने क्रममा बडीकेदार गाउँपालिकाको जनसांख्यिक प्रतिवेदन तयार गर्ने कार्य सम्पन्न गर्न पाउँदा अत्यन्तै हर्षित एवं गौरवान्वित भएको छु। तथ्याङ्क समन्वय कार्यालयबाट प्रकाशित यस प्रतिवेदनले बडीकेदार गाउँपालिकालाई विभिन्न योजना, नीति तथा कार्यक्रमहरू निर्माण गर्नका लागि आवश्यक जनसांख्यिक, सामाजिक, आर्थिक लगायत अन्य विभिन्न क्षेत्रका आधारभूत तथ्याङ्क उपलब्ध हुने कुरामा विध्वस्त छु। राष्ट्रिय जनगणना २०७८, राष्ट्रिय कृषिगणना २०७८, राष्ट्रिय आर्थिक गणना २०७५ लगायत अन्य राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालयबाट प्रकाशित विभिन्न विषयगत तथ्याङ्क यस बडीकेदार गाउँपालिकाको प्रतिवेदनमा समावेश गरिएको छ। यस प्रतिवेदन तयारीका लागि विभिन्न माध्यमबाट प्रत्यक्ष तथा अप्रत्यक्ष रूपमा सहयोग तथा तथ्याङ्क संकलनमा मद्दत गर्ने सम्पूर्ण निकायहरूमा आभार प्रकट गर्न चाहन्छु। यस प्रतिवेदन तयारीमा मूर्तरूप दिनका लागि यस तथ्याङ्क समन्वय कार्यालय, डोटीका सुपरिवेक्षक तिलक पाल, सुपरिवेक्षक योगेश जोशी, खरिदार हरिश पन्त लगायत कार्यालय सहयोगी धन बहादुर देउवा र सुर्य बिष्ट समेतलाई विशेष धन्यवाद दिन चाहन्छु। यस प्रतिवेदन तयारीका लागि विभिन्न चरणमा समन्वय, सहयोग, सुझाव प्रदान गर्नुहुने बडीकेदार गाउँपालिकाका पदाधिकारी तथा कर्मचारीहरू प्रति हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु। यस प्रकाशनमा कहीं कतै कमी, कमजोरी, त्रुटि भएमा यहाँहरूको उचित राय सुझावको अपेक्षा सहित आगामी प्रकाशनमा त्रुटि न्यूनीकरण गर्ने तथा सच्याउने प्रतिवद्धता व्यक्त गर्दछु।

खेम राज भट्ट

नि. तथ्याङ्क समन्वय अधिकारी
तथ्याङ्क समन्वय कार्यालय डोटी

बडीकेदार गाउँपालिका

विषयसूची

खण्ड १ परिचय.....	1
१.१ भौगोलिक अवस्थिति	1
१.२ ऐतिहासिक चिनारी तथा नामाकरण	1
१.३ राजनीतिक अवस्थिति	1
१.४ सांस्कृतिक उत्कृष्टता.....	2
१.५ प्राकृतिक सम्पदा तथा धरातलीय अवस्था:	2
क. धरातलीय अवस्था	2
ख. प्राकृतिक सम्पदा.....	3
खण्ड २: जनसाङ्ख्यिक विवरण.....	4
२.१ जनसंख्या र लैङ्गिक अनुपात.....	4
२.२ गाउँपालिकाको वि.सं. २०६८ र २०७८ को जनसाङ्ख्यिक स्थिति.....	5
२.२.१ अक्सर बसोबास: बडीकेदार गाउँपालिका, नेपालभिन्नै अरू स्थान र विदेश	6
२.३ सहरी तथा ग्रामीण जनसंख्या.....	7
२.४ गाउँपालिकाको वडागत लैङ्गिक अनुपात.....	8
२.५ परिवारको संरचना.....	10
२.६ परिवारमुली	10
२.७ परिवारमुलीसँगको नाताअनुसार जनसंख्या	11
२.८ उमेरगत जनसंख्या	12
२.९ उमेर समूह अनुसार जनसंख्याको संरचना (Population structure by age group)	15
२.१० बृहत् उमेर समूह र विशेष उमेर अनुसारको जनसंख्या	16
२.११ उमेर अनुसार परिवारमुलीको संख्या	17
खण्ड ३: जातजाति, भाषा तथा धर्म सम्बन्धी विवरण.....	19
३.१ गाउँपालिकामा जातजातिको अवस्था	19
३.२ जातजाति अनुसार साक्षरता दर	20
३.३ मातृभाषाको अवस्था.....	21
३.४ धर्म सम्बन्धी विवरण	22
३.५ दोस्रो भाषा अनुसारको जनसंख्या.....	23
३.६ नेपालमा बसोबास गर्ने विभिन्न देशका नागरिकको जनसंख्या.....	24

खण्ड ४: वैवाहिक अवस्था सम्बन्धी विवरण	25
४.१ जनसंख्याको वैवाहिक स्थिति	25
४.२ पहिलो विवाह गर्दाको उमेर	26
४.३ विवाहको औसत उमेर	27
४.४ एकल महिलाको अवस्था	28
खण्ड ५: ज्येष्ठ नागरिक	30
५.१ ज्येष्ठ नागरिक र लैङ्गिक अनुपात	30
५.२ वडा अनुसार ६० वर्ष र सोभन्दा माथिको जनसंख्या	30
५.३ सामाजिक सुरक्षा भत्ता प्राप्त गर्न योग्य ज्येष्ठ नागरिक	31
५.४ बुढ्यौली जनसंख्या	31
खण्ड ६: बालबालिकाको स्थिति	33
६.१ बालबालिकाको जनसंख्या तथा लैङ्गिक अनुपात	33
६.२ वडाको कुल जनसंख्यामा बालबालिकाको अनुपात	34
६.३ बाल-आश्रित अनुपात	34
६.४ बाल विवाह	35
६.५ बालबालिकाको साक्षरता दर	36
६.६ अध्ययनरत तथा स्कुल बाहिर रहेका बालबालिकाको विवरण	37
६.७ बालश्रमको विवरण	38
६.८ जन्मदर्ताको अवस्था	39
खण्ड ७: अपाङ्गता भएका व्यक्तिको स्थिति	41
७.१ अपाङ्गता भएका व्यक्तिको जनसंख्या र लैङ्गिक अनुपात	41
७.२ अपाङ्गताको प्रकार सम्बन्धी विवरण	42
७.३ अपाङ्गता भएका व्यक्तिको साक्षरता दर	43
७.४ अपाङ्गता भएका व्यक्तिको आर्थिक काममा संलग्नताको अवस्था (१० वर्ष वा सोभन्दा माथिका)	44
खण्ड ८: जनसंख्याको शैक्षिक स्थिति	45
८.१ साक्षरता दर (५ वर्ष वा सोभन्दा माथिल्लो उमेरका)	45
८.२ वडा अनुसार साक्षरता दर	45
८.३ साक्षर जनसंख्याले उत्तीर्ण गरेको तह सम्बन्धी विवरण	48
८.४. ५ वर्षदेखि २५ वर्षसम्मका हाल स्कुल गइरहेका वा विगतमा स्कुल गएको जनसंख्याको विवरण	49
८.५ अध्ययन गरेको विषयक्षेत्र	50

खण्ड ९: बसाइँसराइ सम्बन्धी विवरण.....	52
९.१ जन्मस्थानको आधारमा जनसंख्या	52
९.२ पछिल्लो पटक बसाइँ सरेको स्थानको आधारमा जनसंख्या	53
९.३ पछिल्लो पटक मुलुकभित्रकै अर्को स्थानबाट यस स्थानमा बसोबास गर्न आउनुको कारण.....	54
९.४ यसअघिको बसोबास भएको देश.....	55
९.५ विदेशबाट यस स्थानमा बसोबास गर्न आउनुको कारण.....	55
खण्ड १०: प्रजनन् सम्बन्धी विवरण.....	57
१०.१ जीवनकालभरी जन्माएका बच्चाको संख्या अनुसारको महिला	57
१०.२ महिलाको उमेर समूह अनुसार जीवितै जन्मिएका, जीवितै जन्मिएर मरेका र हालसम्म जीवित बच्चाहरूको संख्या	58
१०.३ विगत १२ महिनामा जीवितै बच्चा जन्माएका महिलाहरूको संख्या र जीवितै जन्मिएका बच्चा	59
खण्ड ११: आर्थिक क्रियाकलाप सम्बन्धी विवरण.....	59
११.१ आर्थिक काम गरेको अवधिको आधारमा जनसंख्या.....	60
११.२ आर्थिक क्रियाकलाप सम्बन्धी विवरण	61
११.३ आर्थिक कामको पेशागत वर्गीकरण अनुसारको जनसंख्या.....	62
११.४ आर्थिक कामको औद्योगिक क्षेत्र वर्गीकरण अनुसारको जनसंख्या.....	63
११.५ कृषि तथा गैरकृषि क्षेत्रमा संलग्न जनसंख्या	64
खण्ड १२: घरको संरचना तथा प्रयोग	66
१२.१ घरको मुख्य प्रयोग.....	66
१२.२ घरको तला.....	67
१२.३ घरको आयु.....	67
१२.४ घरको स्वामित्व	68
१२.५ घरको जग	69
१२.६ घरको बाहिरी गारो	70
१२.७ घरको छानो.....	71
१२.८ घरको भुइँ.....	72
१२.९ घरको गुणस्तरीयता वर्गीकरण अनुसार परिवारको वितरण	73
खण्ड १३: पारिवारिक सेवा सुविधा तथा पहुँच.....	75
१३.१ परिवारमा खानेपानीको मुख्य स्रोत	75
१३.२ परिवारमा खाना पकाउन अक्सर प्रयोग गरिने इन्धन.....	76
१३.३ परिवारमा बत्ती बाल्न अक्सर प्रयोग गरिने स्रोत	77

१३.४ परिवारले प्रयोग गर्ने शौचालय.....	78
१३.५ परिवारमा उपलब्ध साधन/सुविधा	80
१३.६ सम्पन्नताको वर्गीकरण अनुसार परिवारको वितरण.....	81
१३.७ आवासीय घर निर्माणमा सरकारी अनुदानप्राप्त परिवार.....	82
१३.८ बैंक तथा वित्तीय संस्थामा बैंक खाता सम्बन्धी विवरण	82
१३.९ प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा वा तालिम	83
१३.१० बैंक तथा वित्तीय संस्थाबाट ऋण लिएको विवरण.....	84
१३.११ घर, जग्गामा महिलाको स्वामित्व	84
१३.१२ कृषि बाहेकका साना घरेलु व्यवसाय सञ्चालन गर्ने परिवारको विवरण	85
खण्ड १४: अक्सर विदेश बस्ने जनसंख्या	87
१४.१ परिवारमा अनुपस्थित विदेश.....	87
१४.२ परिवारमा अनुपस्थित विदेश रहेका व्यक्तिको उमेर समूह अनुसारको विवरण.....	87
१४.३ अक्सर विदेश बसोबास गर्ने व्यक्तिको देश अनुसारको विवरण.....	88
१४.४ परिवारमा अनुपस्थित विदेश रहेका व्यक्तिको विदेश जानुको कारण अनुसारको विवरण.....	89
१४.५ परिवारमा अनुपस्थित विदेश रहेका व्यक्तिको जाँदाको अवस्थामा उत्तीर्ण गरेको तह अनुसारको विवरण	90
खण्ड १५: मृत्यु सम्बन्धी विवरण	92
१५.१ मृत्यु सम्बन्धी विवरण.....	92
१५.२ विगत १२ महिनामा मृत्यु भएको कारण.....	92
१५.३. १५ देखि ४९ वर्षका महिलाको मृत्यु हुँदाको अवस्था.....	93
खण्ड १६: कृषि सम्बन्धी विवरण	94
१६.१ कृषि सम्बन्धी विवरण.....	94
१६.२ जग्गाको उपभोग.....	94
१६.३ जग्गाको उपयोग.....	95
१६.४ पशुपन्छीको विवरण	95
खण्ड १७: सारांश.....	97
जनसंख्या	97
ग्रामीण तथा सहरी जनसंख्या	97
पारिवारिक संरचना	97
महिला परिवारमुली.....	97
साक्षरता दर	97

मातृभाषा.....	98
धर्म.....	98
वैवाहिक स्थिति.....	98
एकल महिला.....	98
ज्येष्ठ नागरिक.....	98
बुढ्यौली जनसंख्या.....	98
बालबालिका.....	99
बाल आश्रित अनुपात.....	99
बाल विवाह.....	99
बालबालिकाको साक्षरता दर.....	99
विद्यालय गइरहेका र विद्यालयभन्दा बाहिर रहेका बालबालिका.....	99
बालश्रम.....	99
जन्मदर्ताको अवस्था.....	99
अपाङ्गता भएका व्यक्ति.....	100
बसाइँसराइ.....	100
बसाइँसराइ गर्नुको मुख्य कारण.....	100
प्रजनन् सम्बन्धी विवरण.....	100
खण्ड १८ : शिक्षा सम्बन्धी.....	106
१८.१ : प्रारम्भिक बाल शिक्षा र विकास.....	106
१८.२ ECED केन्द्रहरूको संख्या.....	106
१८.३ ECED मा बालबालिकाको संख्या.....	107
१८.४ ECED मा GER/NER.....	108
१८.५ विद्यालयहरू.....	109
१८.६ आधारभूत तहका विद्यालयहरू.....	109
१८.७ माध्यमिक तहका विद्यालयहरू.....	109
१८.८ आधारभूत तहको शिक्षा.....	110
१८.९ आधारभूत तहमा विद्यार्थीहरूको संख्या.....	111
१८.१० आधारभूत तहमा आन्तरिक दक्षता.....	112
१८.११ GER/NER आधारभूत तहमा.....	113
१८.१२: कक्षा १ मा GIR र NIR.....	114
१८.१३: माध्यमिक तहको शिक्षा.....	115

१८.१४ माध्यमिक तहमा विद्यार्थीहरूको संख्या	115
१८.१५ माध्यमिक तहमा आन्तरिक दक्षता	116
१८.१६: माध्यमिक तहमा GER/NER	117
१८.१७ माध्यमिक तहमा विद्यार्थी शिक्षक अनुपात	118
१८.१८ आधारभूत तहमा सामुदायिक विद्यालयहरूमा शिक्षकहरूको संख्या	118
१८.१९ माध्यमिक तहमा सामुदायिक विद्यालयहरूमा शिक्षकहरूको संख्या	119
खण्ड १९: स्वास्थ्य	120
१९.१ वडा अनुसार स्वास्थ्य संस्थाहरूको विवरण	120
१९.२ गाउँपालिकाभित्र कार्यरत स्वास्थ्य जनशक्ति विवरण	120
१९.३ प्रमुख स्वास्थ्य सूचकांकहरूको त्रिवर्षिय प्रवृत्ति तथ्य तालिका (Fact Sheet)	120
१९.८ प्रमुख दश रोगहरू	123
अनुसूची १: वडा अनुसार महिलाको नाममा घर र जग्गा हुने परिवार	124
अनुसूची २: अक्सर बसोबास, स्वदेश अनुपस्थित र विदेश अनुपस्थित विवरण	124
खण्ड २०: वडाहरूको आधारभूत विवरण	125
वडा नं. १	125
वडा नं. २	130
वडा नं. ३	135
वडा नं. ४	141
वडा नं. ५	148
खण्ड २१: निर्वाचित जनप्रतिनिधि सम्बन्धी विवरण	153
२१.१: २०७९ सालमा निर्वाचित जनप्रतिनिधीहरूको विवरण	153
२१.२. २०७४ सालमा निर्वाचित जनप्रतिनिधीहरूको विवरण	154
अवधारणा तथा परिभाषा :	163
सन्दर्भ सामग्रीहरू	168

तथ्याङ्कमा बडीकेदार गाउँपालिका: (वि.स. २०७८)

विवरण	तथ्याङ्क	
परिवार संख्या	२९०५	
जम्मा जनसंख्या	१४९०२	
	पुरुष	७३७७
	महिला	७५२५
औसत परिवार संख्या	५.१३	
लैङ्गिक अनुपात	९८.०३	
वार्षिक जनसंख्या वृद्धिदर	-१.१	
जनघनत्व	४४.८	
१६ देखि ४० वर्षका युवाको जनसंख्या	२९२३	
ज्येष्ठ नागरिक (६० वर्ष र सोभन्दा माथिको जनसंख्या)	११५४	
६८ वर्ष र सोभन्दा माथिको जनसंख्या	५५३	
६५ वर्ष र सोभन्दा माथिको जनसंख्या	७५६	
बालबालिका (०-१७) (%मा)	६११०	
अनुपस्थित विदेश (जना)	८७०	
एकल परिवार (%मा)	४३.०४	
संयुक्त परिवार (%मा)	५६.९६	
महिला परिवारमुली (%मा)	२१.६२	
साक्षरता दर (%मा)	७६.११	
	पुरुष	८४.७९
	महिला	६७.६८
	बालबालिकाको साक्षरता दर	९४.१४
विवाहित (%मा)	५८.९	
	पुरुष	५८.२
	महिला	५९.५
	बालविवाह	७.७
	एकल महिला	१६.७४
आश्रित बालबालिका अनुपात (%मा)	५५.३३	
आश्रित ज्येष्ठ नागरिक अनुपात (%मा)	१३.२५	
अपाङ्गता (%मा)	३.२	
जन्मदरता (५ वर्ष मुनिका%मा)	८६.२	

विवरण	तथ्याङ्क
घरको स्वामित्व (%मा)	
	आफ्नै ९६.५
	भाडामा २.३
घरको जग (%मा)	
	माटोजडित ईँटा-ढुङ्गा ८९.६
	सिमेन्टजडित ईँटा-ढुङ्गा ३.६
घरको छाना (%मा)	
	जस्ता/टिन ३५.४
	ढुंगा/सिलेट ३५
परिवारमा खानेपानीको मुख्य स्रोत (%मा)	
	घर परिसरबाहिर बाहिरको धारा/पाइप ५६.०
	घर परिसरभित्र र बाहिरको धारा/पाइप १९.९
परिवारमा खाना पकाउन अक्सर प्रयोग गरिने इन्धन (%मा)	
	काठ-दाउरा ९४.०
	एल.पी.ग्यास ५.४
परिवारमा बत्ती बाल्न अक्सर प्रयोग गरिने स्रोत (%मा)	
	बिजुली १६.८
	सोलार ७९.२
कृषि बाहेकका साना घरेलु व्यवसाय सञ्चालन गर्ने परिवार (%मा)	५.८९
शौचालय नभएको परिवार (%मा)	७.५
महिलाको नाममा घर, जग्गा वा दुवै हुने परिवार (%मा)	०.६
कृषि क्षेत्रमा संलग्न जनसंख्या प्रतिशत	८३.५
गैरकृषि आर्थिक काममा संलग्न जनसंख्या प्रतिशत	१६.५
	आर्थिक काम नगर्ने २६.९

खण्ड १ परिचय

१.१ भौगोलिक अवस्थिति

बडीकेदार गाउँपालिका डोटी जिल्लाका ७ गाउँपालिकाहरू मध्ये एक हो। २०७३ फागुन २७ मा, गाउँपालिका घोषणा गर्दा साविकका बछेन, घाडल गाउँ, मन्नाकापाडी र लाना केदारेश्वर गाविसहरू यसमा गाभिएका थिए। यस गाउँपालिकालाई ५ वटा वडामा विभाजन गरिएको छ। यस गाउँपालिकाको सिमाना पूर्वमा बोगटान गाउँपालिका, पश्चिममा जोरायल गाउँपालिका र कैलाली जिल्ला, उत्तरमा दिपायल सिलगढी गाउँपालिका, बोगटान फुडिसल गाउँपालिका, जोरायल गाउँपालिका र के.आई.सिंह गाउँपालिका तथा दक्षिणमा कैलाली जिल्लासँग जोडिएको छ।

१.२ ऐतिहासिक चिनारी तथा नामाकरण

बडीकेदार गाउँपालिका सुदूरपश्चिम प्रदेशको डोटी जिल्लामा अवस्थित एक ऐतिहासिक तथा धार्मिक महत्व बोकेको स्थानीय तह हो। यस क्षेत्रको नामाकरण प्राचीन धार्मिक आस्थासँग गाँसिएको “बडीकेदार” देवस्थलका आधारमा भएको मानिन्छ। यहाँ अवस्थित बडीकेदार मन्दिर क्षेत्रका बासिन्दाहरूको मुख्य आस्थाको केन्द्र रहँदै आएको छ, जसले परापूर्वकालदेखि नै धार्मिक, सांस्कृतिक तथा सामाजिक एकताको प्रतीकका रूपमा पहिचान बनाएको छ। ऐतिहासिक रूपमा यो क्षेत्र खस राज्यकालीन सभ्यता र परम्परासँग समेत जोडिएको पाइन्छ, जहाँ विभिन्न जातजाति र समुदायले आफ्ना मौलिक संस्कार, पर्व-संस्कृति र जीवनशैलीलाई संरक्षण गर्दै आएका छन्। प्राकृतिक सौन्दर्य, पहाडी भू-आकृति तथा धार्मिक विरासतका कारण बडीकेदार गाउँपालिका आज पनि आफ्नो विशिष्ट पहिचान र ऐतिहासिक चिनारीका लागि परिचित रहेको छ।

१.३ राजनीतिक अवस्थिति

बडीकेदार गाउँपालिका सुदूरपश्चिम प्रदेश अन्तर्गत डोटी जिल्लाको उत्तर भागमा अवस्थित रहेको छ। स्थानीय तह पुनर्संरचना क्रममा वि.सं. २०७३ साल फागुन २७ गते साविकको बछेन, घाडल गाउँ, मन्नाकापाडी र लाना केदारेश्वर गा.वि.स. लगायतका क्षेत्रलाई समावेश गरी स्थापना गरिएको छ। कुल क्षेत्रफल ३३२.५६ वर्ग कि.मि. रहेको यस गाउँपालिका ५ वटा वडामा विभाजन गरिएको छ। प्रतिनिधिसभा सदस्यका लागि १ वटा निर्वाचन क्षेत्रमध्ये यो गाउँपालिका प्रदेशसभा निर्वाचन क्षेत्र नम्बर २ अन्तर्गत रहेको छ। गाउँपालिकामा समावेश भएका साविकका गा.वि.स.हरू र हालका वडाहरूको क्षेत्रफल तथा वडाले ओगटेको प्रतिशत सहितको विवरणलाई तालिका नं. १.३.१ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका १.३.१ : बडीकेदार गाउँपालिकाको वडा विभाजन

वडा नं.	समावेश गाविस / गाउँपालिका	साविकका वडाहरू	क्षेत्रफल (वर्ग कि.मी.)	प्रतिशत
१	बछेन	१,५,६,७,९	५४.९२	१६.५
२	बछेन	२,३,४,८	५९.७८	१८.०
३	घाँगल	१-९	८०.८४	२४.३
४	मान्नाकापाडी	१-९	८५.३१	२५.७
५	लानाकेदारेश्वर	१-९	५९.७१	१५.५
जम्मा क्षेत्रफल			३३२.५६	१००

१.४ सांस्कृतिक उत्कृष्टता

बडीकेदार गाउँपालिका सामाजिक सद्भाव, आपसी सहयोग र सांस्कृतिक विविधताको उत्कृष्ट उदाहरण हो। यहाँ विभिन्न जातजाती, धर्म, परम्परा र संस्कृतिका मानिसहरू आपसी समझदारीका साथ बसोबास गर्छन्। गाउँपालिकामा सामूहिक श्रम, भातृत्वको भावना र मेलमिलापले समुदायबीचको ऐक्यता अझ मजबुत बनाएको छ। सांस्कृतिक दृष्टिले हेर्दा, यहाँको प्रमुख लोकसंस्कृति देउडा हो, जसले स्थानिय जनजीवनलाई सजीव बनाएको छ। विवाह, व्रतबन्ध, जात्रा, मेलापात र चाडपर्वका अवसरमा देउडा नाच, देउडा गीत, ठट्टा र संवादमार्फत मनोरञ्जनका साथै सामाजिक सम्बन्ध सुदृढ बनाइन्छ।

भाषिक दृष्टिले बडीकेदार क्षेत्रको प्रमुख स्थानिय भाषा डोटेली हो, जुन दैनिक बोलचाल र लोकसंस्कृतिको माध्यमका रूपमा प्रयोग गरिन्छ। लोकगीत, उखानटुक्का र परम्परागत बनाइहरूले डोटेली भाषाको समृद्ध पहिचान झल्काउँछ। औपचारिक एवं प्रशासनिक कार्यमा नेपाली भाषा सामान्यतया प्रयोग गरिन्छ।

धार्मिक हिसाबले बडीकेदार गाउँपालिका मुख्य रूपमा हिन्दू धर्मावलम्बीहरूको वासस्थान हो। यहाँका मानिसहरूले भगवान बडीकेदार, भगवती, भैरव र स्थानीय कुलदेवताको पूजाआजा श्रद्धा र भक्ति साथ गर्छन्। दशैं, तिहार, माघेसङ्क्रान्ति, होली, जनैपूर्णिमा, हरितालिका तीज जस्ता चाडपर्वहरू उल्लासपूर्वक मनाइन्छन्। साथै, गाउँ-बस्तीका मन्दिर, देवस्थान र थानहरूमा नियमित पूजा-पाठ हुने परम्परा यहाँको मौलिक धार्मिक पहिचान हो।

यसरी, बडीकेदार गाउँपालिका सामाजिक सद्भाव, सांस्कृतिक समृद्धि र धार्मिक एकताले भरिपूर्ण क्षेत्र हो, जसले आ-आफना मौलिकता र परम्परालाई निरन्तर सुरक्षित र सजीव राखेको छ।

यस गाउँपालिकामा जातिगत विविधता सँगसँगै भाषिक विविधता पनि रहेको छ। जनगणना २०७८ अनुसार यहाँ अक्सर बसोबास गर्ने कुल जनसंख्याले ७ ओटा भन्दा बढी मातृभाषा व्यवहारमा रहेको देखिन्छ। कुल जनसंख्यामा डोटेली मातृभाषा हुने जनसंख्याको हिस्सा ६६.२ प्रतिशत रहेको छ। दोस्रो ठुलो (१९.६%) मातृभाषा नेपाली रहेको छ। जनगणना २०७८ अनुसार यस गाउँपालिकामा मूलतः ४ ओटा धर्म अवलम्बनमा रहेको देखिन्छ। कुल जनसंख्या मध्ये ९३.७ प्रतिशतले हिन्दु धर्म अवलम्बन गरेको देखिन्छ। बौद्ध धर्म मान्ने प्रतिशत ५.७ रहेको छ बाँकी २ धर्म मान्ने जनसंख्याको संख्या न्यून क्रमशः प्रकृति (०.४%) प्रतिशत र क्रिष्टियन (०.२%) रहेका छन्।

१.५ प्राकृतिक सम्पदा तथा धरातलीय अवस्था:

डोटी जिल्लाको दक्षिण-पूर्वी भागमा अवस्थित बडीकेदार गाउँपालिका प्राकृतिक र भौगोलिक रूपमा निकै विविधतापूर्ण र ऐतिहासिक महत्त्व बोकेको क्षेत्र हो। यस गाउँपालिकाको प्राकृतिक सम्पदा र धरातलीय अवस्थालाई निम्न अनुसार व्याख्या गर्न सकिन्छ:

क. धरातलीय अवस्था

बडीकेदार गाउँपालिकाको भौगोलिक बनावट पहाडी र महाभारत पर्वत शृङ्खलासँग जोडिएको छ। यसको कुल क्षेत्रफल ३३२.५५ वर्ग किलोमिटर रहेको छ। यो समुद्री सतह देखि करिब २००० मिटर सम्मको उचाइमा अवस्थित छ। यहाँको धरातल असमान छ, जहाँ अग्ला पहाडी डाँडादेखि लिएर बेंसी र समथर खेतीयोग्य जमिनको मिश्रण पाइन्छ। गाउँपालिकाको दक्षिणी भाग केही समथर छ भने उत्तरी भाग पहाडी र भिरालो छ।

ख. प्राकृतिक सम्पदा

प्राकृतिक दृष्टिकोणले यो गाउँपालिका निकै सम्पन्न मानिन्छ। यहाँका प्रमुख प्राकृतिक स्रोतहरू यस प्रकार छन्:

जल सम्पदा

यस गाउँपालिकाको सिमानामा नेपालकै लामो नदी कर्णाली बग्दछ (वडा नं. ३ र ५ को सिमाना)। यसबाहेक ठुलीगाड, मान्नाकापडी गाड, सेरागाड र पसेरा गाड जस्ता साना-ठूला खोलाहरू यहाँका मुख्य जलस्रोत हुन्।

वन र जडीबुटी

यो क्षेत्र महाभारत वन क्षेत्र सँग जोडिएकाले यहाँ बाक्लो जङ्गल र जैविक विविधता पाइन्छ। यहाँ विभिन्न बहुमूल्य जडीबुटीहरू (जस्तै: लोठसल्ला, पाँचऔंले, गुच्छी च्याउ आदि) पाइन्छन्, जसलाई आर्थिक समृद्धिको मुख्य आधार मानिएको छ।

धार्मिक तथा पर्यटकीय सम्पदा

बडीकेदार धाम: गाउँपालिकाको नाम नै यसै प्रसिद्ध धार्मिक स्थलको नामबाट राखिएको हो। यो सुदूरपश्चिमकै एक महत्त्वपूर्ण धार्मिक पर्यटकीय गन्तव्य हो। वडा नं. ४ मान्नाकापडीमा रहेको कलरुवा ताल यस क्षेत्रको प्रमुख प्राकृतिक पर्यटकीय आकर्षण हो।

तालिका १.५.१: गाउँपालिकामा रहेका प्रमुख १० ओटा जातजाति तथा ५ ओटा मातृभाषा र धर्म

क्र.स.	प्रमुख १० जातजाति	%	क्र.स.	जातजाति	%	क्र.स.	प्रमुख ५ भाषा	%	क्र.स.	प्रमुख धर्म	%
१	क्षेत्री	४८.७	६	परियार	३.०	१	डोटेली	६६.२	१	हिन्दू	९३.७
२	मगर	२०.५	७	ब्राह्मण - पहाड	१.९	२	नेपाली	१९.६	२	बौद्ध	५.७
३	मिजार	९.०	८	तामाङ	०.९	३	मगर धुत	६.९	३	प्रकृति	०.४
४	ठकुरी	७.९	९	सन्यासी/दशनामी	०.४	४	मगर खाम	६.५	४	क्रिष्टियन	०.२
५	विश्वकर्मा	६.९	१०	गुरुङ	०.४	५	अछामी	०.४			

स्रोत: राष्ट्रिय जनगणना २०७८

खण्ड २: जनसाङ्ख्यिक विवरण

२.१ जनसंख्या र लैङ्गिक अनुपात

वि.सं. २०७८ को राष्ट्रिय जनगणनानुसार बडीकेदार गाउँपालिकामा २९०५ परिवार र कुल जनसंख्या १४९०२ रहेको छ। कुल जनसंख्यामा पुरुष ७३७७ (४९.५%) र महिला ७५२५ (५०.५%) रहेका छन्। यहाँको औसत परिवार संख्या ५.१३ जना रहेको छ अर्थात् १०० ओटा परिवारमा ५१३ जना अक्सर बसोबास गर्ने सदस्य रहेका छन्। यस गाउँपालिकाको लैङ्गिक अनुपात ९८.०३ रहेको छ। यस अनुपातले प्रति १००० जना महिला बराबर करिब ९८० जना पुरुष रहेका छन् भन्ने देखिन्छ। यो अनुपातले पुरुषको संख्या पुरुष महिला करिब करिब बराबर छन भन्ने देखाएको छ। वि.सं. २०६८ मा बडीकेदार गाउँपालिकामा २७१९ परिवार र कुल १६७२० जनसंख्या रहेको थियो। जनघनत्व सम्बन्धमा यस गाउँपालिकामा प्रतिवर्ग किलोमिटर क्षेत्रफलभित्र ४४.८ जना मानिस बसोबास गर्दछन्। पछिल्लो जनगणना २०७८ अनुसार यस गाउँपालिकाको वार्षिक जनसंख्या वृद्धिदर -१.१० प्रतिशत रहेको छ (तालिका २.१.१)।

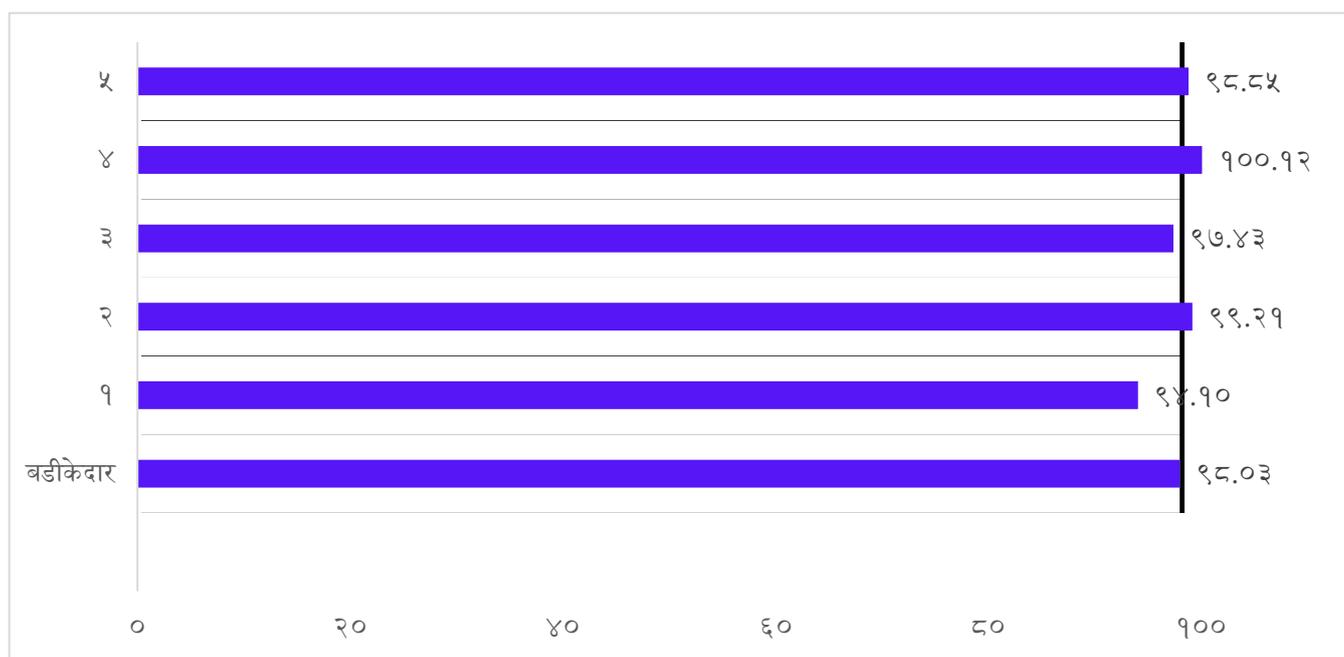
तालिका २.१.१: परिवार संख्या, जनसंख्या तथा लैङ्गिक अनुपात

क्षेत्र	२०६८			२०७८							वार्षिक जनसंख्या वृद्धिदर	
	परिवार संख्या	जम्मा जनसंख्या	वडाको प्रतिशत	परिवार संख्या	जम्मा जनसंख्या	पुरुष	महिला	वडाको प्रतिशत	औसत परिवार आकार	लैङ्गिक अनुपात		जनघनत्व
१	५२१	२,९५८	१७.७	५२२	२५६६	१२४४	१३२२	१७.२	४.९२	९४.१०	४६.७२	-१.३६
२	४२९	२,७८५	१६.७	५०५	२५२०	१२५५	१२६५	१६.९	४.९९	९९.२१	४२.१५	-०.९५
३	६७५	३,९८०	२३.८	६६०	३३०५	१६३१	१६७४	२२.२	५.०१	९७.४३	४०.८९	-१.७७
४	५२८	३,५०६	२१.०	६१६	३२३४	१६१८	१६१६	२१.७	५.२५	१००.१२	३७.९१	-०.७७
५	५६६	३,४९१	२०.९	६०२	३२७७	१६२९	१६४८	२२.०	५.४४	९८.८५	६३.३८	-०.६१
बडीकेदार	२,७१९	१६,७२०	१००	२९०५	१४९०२	७३७७	७५२५	१००	५.१३	९८.०३	४४.८	-१.१०

स्रोत: राष्ट्रिय जनगणना २०६८ र २०७८

जनसंख्याको विश्लेषणमा लैङ्गिक अनुपात अत्यन्त महत्वपूर्ण आयाम हो। पुरुष र महिलाको जनसंख्यामा विद्यमान रहन सक्ने समता वा विषमतालाई लैङ्गिक अनुपातले प्रतिबिम्बित गर्दछ। त्यसैगरी भविष्यमा कुनै स्थान विशेषको जनसंख्यामा हुनसक्ने परिवर्तनका साथसाथै समाजमा पुरुष र महिलाको उपस्थिति र गैरउपस्थितिका सवाललाई समेत लैङ्गिक अनुपातले उजागर गर्दछ। सबैभन्दा उच्च (१००.१) लैङ्गिक अनुपात भएको वडा नं. ४ हो भने सबैभन्दा न्यून (९४.१) लैङ्गिक अनुपात वडा नं. १ मा रहेको छ। गाउँपालिकाको समग्र लैङ्गिक अनुपात (९८.०३) भन्दा कम लैङ्गिक अनुपात हुने वडाहरू २ ओटा र बढी हुने वडाहरू ३ ओटा रहेका छन् जसलाई चित्रमा ठाडो धर्कोद्वारा संकेत गरिएको छ।

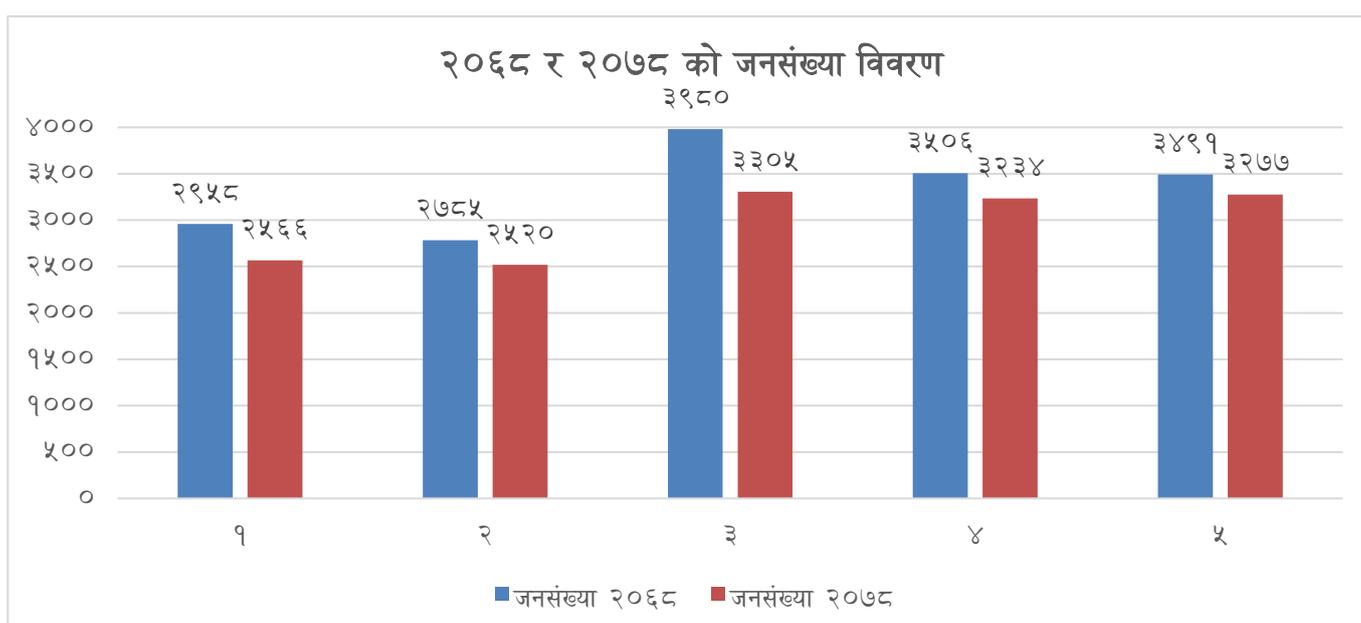
चित्र २.१.१: वडा तहमा लैङ्गिक अनुपातको अवस्था (%)

२.२ गाउँपालिकाको वि.सं. २०६८ र २०७८ को जनसाङ्ख्यिक स्थिति

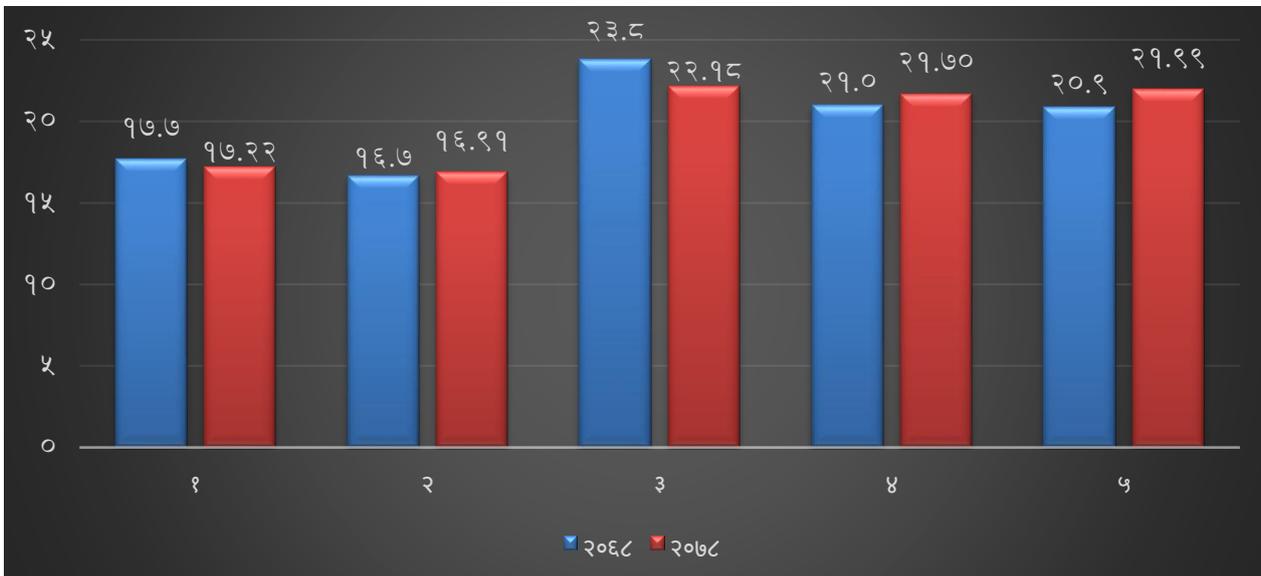
वि.सं. २०६८ र २०७८ को तुलना गर्दा यस गाउँपालिकाका सबै वडाहरूमा जनसंख्या घटेको देखिन्छ। राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार वडा तहमा सर्वाधिक (२२.२%) जनसंख्या वडा नं. ३ मा छ भने सबैभन्दा कम (१६.९%) जनसंख्या वडा नं. २ मा रहेको देखिन्छ। वडा विशेषमा जनसंख्या घटबढ हुनुमा विविध कारण अन्तरनिहित हुनसक्छन्। तिनको बेग्लै अध्ययन हुनसक्छ।

चित्र २.२.१ : गाउँपालिकाको कुल जनसंख्या मध्ये वडागत वितरण (२०६८ र २०७८)

यस गाउँपालिकाको वि.सं. २०६८ र २०७८ को वडागत जनसंख्या (प्रतिशतमा) चित्र २.२.२ मा प्रस्तुत गरिएको छ। विगत १० वर्षमा सबै वडाहरूमा जनसंख्या घटेको छ।

चित्र २.२.२: वि.सं. २०६८ र २०७८ को वडागत जनसंख्या वितरण (%)

२.२.१ अक्सर बसोबास: बडीकेदार गाउँपालिका, नेपालभित्रै अरू स्थान र विदेश

बडीकेदार गाउँपालिका स्थायी बसोबास भई अक्सर नेपालभित्रै अन्यत्र बसोबास गर्नका लागि ५२७ परिवारबाट कम्तीमा एक जना गएको देखिएको छ। उक्त परिवारबाट १२९२ जना व्यक्ति नेपालभित्रै अन्यत्र बसोबास गरेको पाइएको छ। त्यसैगरी यस स्थानका ५३९ परिवारबाट कम्तीमा एक जना व्यक्ति विदेशमा अक्सर बसोबास गर्ने गएको देखिएको छ। यी परिवारबाट कुल ८७० जना विदेश गएका छन्। नेपालभित्रै अनुपस्थित रहने पुरुष र महिलाको अनुपातमा उल्लेखनीय भिन्नता देखिँदैन भने विदेशमा अनुपस्थित रहनेमा महिलाभन्दा पुरुष करिब ४ गुणा रहेको छ (तालिका २.२.२)।

तालिका २.२.२: गाउँपालिका, नेपालको अन्य स्थान र विदेशमा अक्सर बसोबास गर्ने जनसंख्या

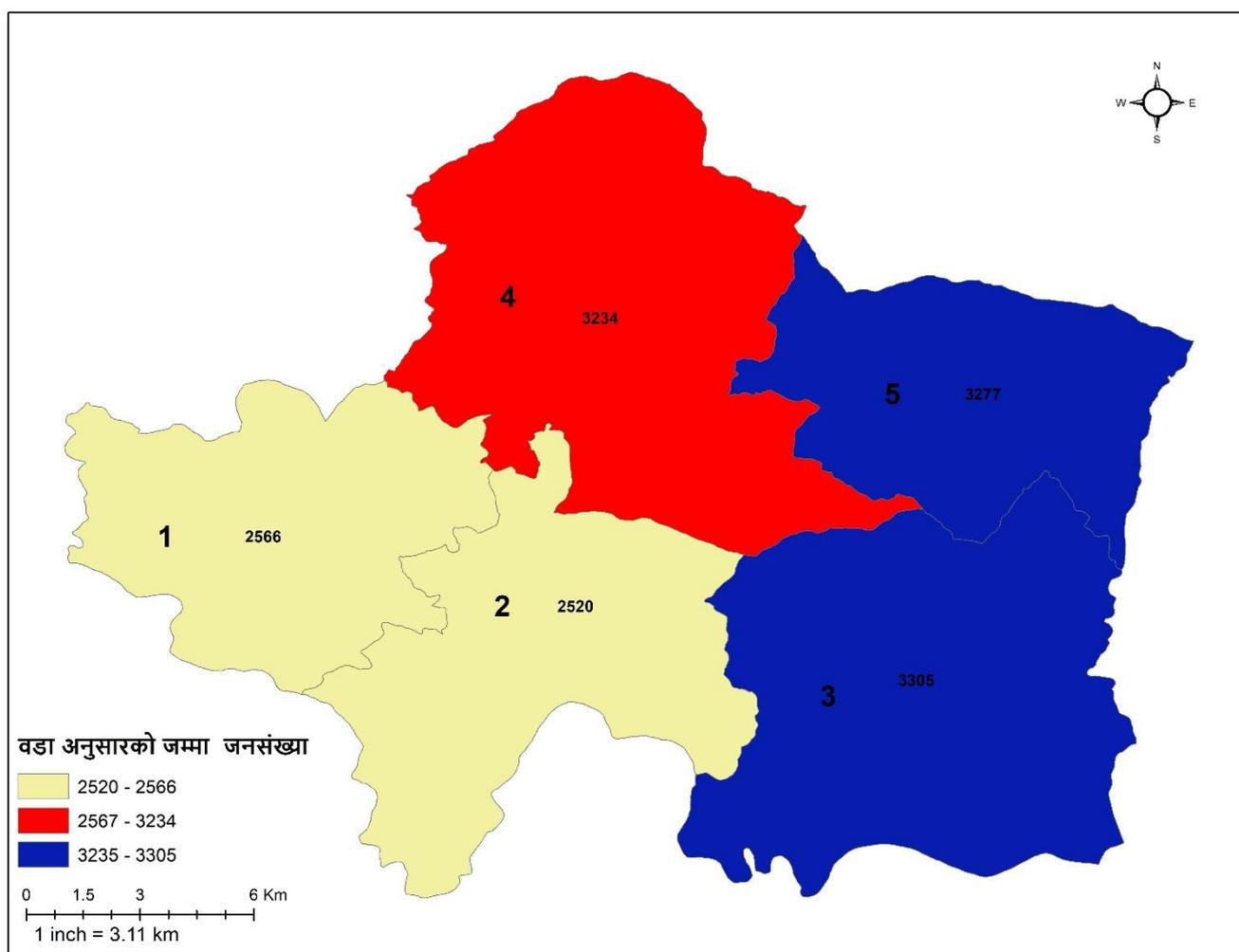
अक्सर बसोबासको स्थान	परिवार संख्या	जनसंख्या		
		जम्मा	पुरुष	महिला
बडीकेदार गाउँपालिकामा अक्सर बसोबास गर्ने	२९०५	१४९०२	७३७७	७५२५
नेपालको अन्य स्थानमा बसोबास गर्ने	५२७	१२९२	७३१	५६१
विदेशमा अक्सर बसोबास गर्ने	५३९	८७०	७०३	१६७

वडास्तरमा अनुपस्थित विदेश हुनेको सबैभन्दा उच्च संख्या (२७४ जना) वडा नं. ३ मा रहेको देखिन्छ भने स्वदेशमै अनुपस्थित हुनेहरूमध्ये सर्वाधिक संख्या वडा नं. १ (३३६ जना) मा रहेको देखिन्छ। विदेशमा अनुपस्थित सबैभन्दा न्यून संख्या(१२६ जना) वडा नं. ५ मा छ भने स्वदेशमा अनुपस्थित सबैभन्दा न्यून (२२४ जना) पनि वडा नं. ४ मा रहेको देखिन्छ।

तालिका २.२.३: वडा अनुसार अक्सर बसोबास, अनुपस्थित स्वदेश र अनुपस्थित विदेशको विवरण

वडा नं.	अक्सर बसोबास			अनुपस्थित स्वदेश			अनुपस्थित विदेश		
	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला
१	२५६६	१२४४	१३२२	३३६	१९०	१४६	१५६	१२८	२८
२	२५२०	१२५५	१२६५	२३२	१३४	९८	१८९	१६२	२७
३	३३०५	१६३१	१६७४	२६८	१४२	१२६	२७४	२०६	६८
४	३२३४	१६१८	१६१६	२२४	१३१	९३	१२५	१०५	२०
५	३२७७	१६२९	१६४८	२३२	१३४	९८	१२६	१०२	२४
बडीकेदार	१४९०२	७३७७	७५२५	१२९२	७३१	५६१	८७०	७०३	१६७

नक्सा २.२.१ : बडीकेदार गाउँपालिकाको वडा अनुसारको जनसंख्या वितरण

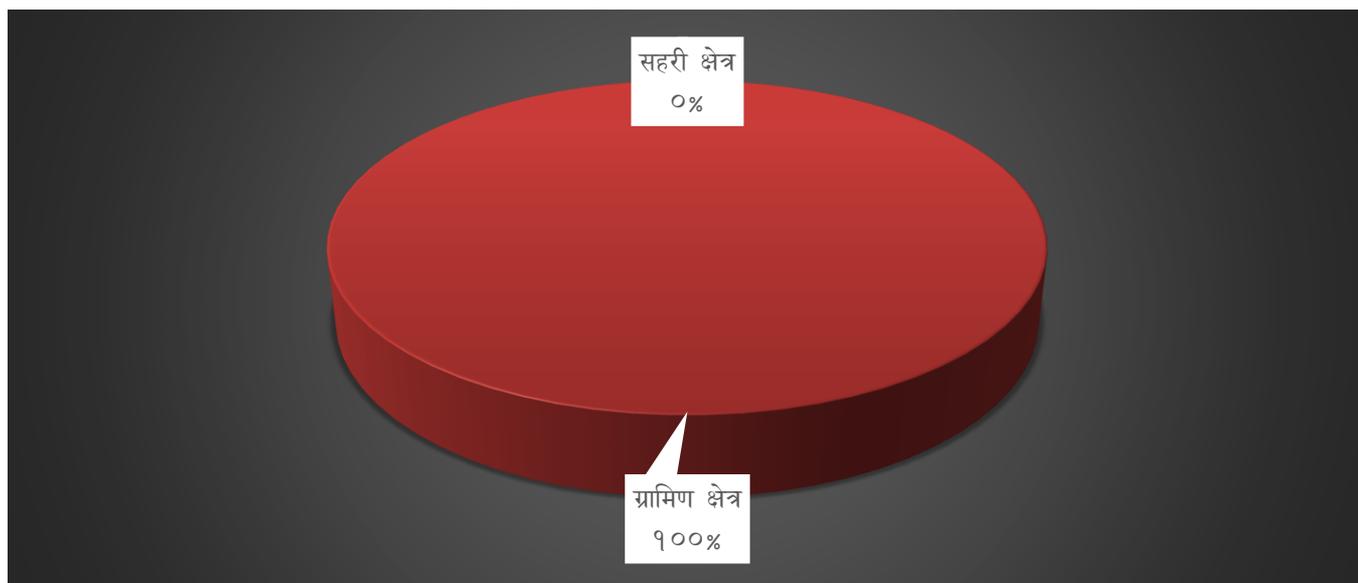

२.३ सहरी तथा ग्रामीण जनसंख्या

विगतमा गाउँपालिकालाई सहरी क्षेत्रका रूपमा र गाउँपालिकालाई ग्रामीण क्षेत्रका रूपमा स्वतः वर्गीकरण गरी सहरी तथा ग्रामीण जनसंख्या निकाल्ने अभ्यास रहेको थियो। राष्ट्रिय जनगणना २०७८ का विषयगत नतिजा प्रकाशन गर्ने सिलसिलामा सहरी तथा ग्रामीण क्षेत्रको वर्गीकरणमा नयाँ अवधारणा अनुसरण गरिएको छ। यसअनुसार गाउँपालिकामा

पनि सहरी, अर्धसहरी र ग्रामीण प्रकृतिका वडाहरू हुनसक्छन् भने गाउँपालिकामा पनि कुनै वडा सहरी, कुनै अर्धसहरी र कुनै ग्रामीण प्रकृतिका हुन सक्दछन्। यसै वस्तुतथ्यलाई अङ्गीकार गर्दै राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालयले वि.सं. २०८० मा सहरी तथा ग्रामीण क्षेत्रको श्रेणीगत वर्गीकरण नामक प्रतिवेदन प्रकाशन गरेको छ र यसमा देशका ७५३ ओटै स्थानीय तहका वडाहरूलाई निश्चित आधारमा सहरी, अर्धसहरी र ग्रामीण वडाका रूपमा वर्गीकरण गरेको छ। यस बडीकेदार गाउँपालिकाको समग्र जनसंख्यालाई सहरीकरणको अवस्थानुसार वर्गीकृत गर्दा १०० प्रतिशत नै ग्रामीण क्षेत्रमा बसोबास गरेको पाइएको छ।

चित्र २.३.१ : सहरी तथा ग्रामीण जनसंख्या वितरण

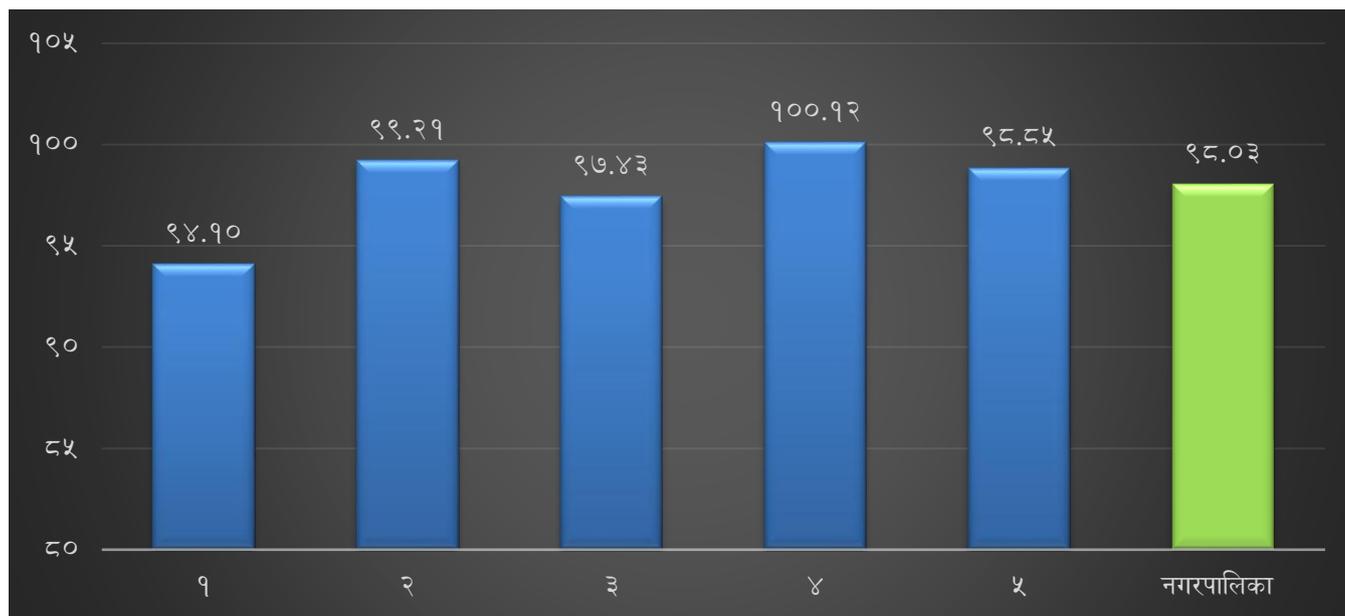
२.४ गाउँपालिकाको वडागत लैङ्गिक अनुपात

यस गाउँपालिकामा वडागत रूपमा हेर्दा लैङ्गिक अनुपातमा उल्लेखनीय विषमता रहेको देखिन्छ। गाउँपालिकाको लैङ्गिक अनुपात सँग तुलना गर्दा २ ओटा वडाको ९८.०३ भन्दा कम छ भने बाँकी ३ ओटा वडाको लैङ्गिक अनुपात गाउँपालिकाको समग्र अनुपातभन्दा माथि रहेको छ। वडामध्ये सबैभन्दा उच्च लैङ्गिक अनुपात वडा नं. ४ मा १००.१ छ भने सबैभन्दा न्यून वडा नं. १ मा ९४.१ रहेको छ।

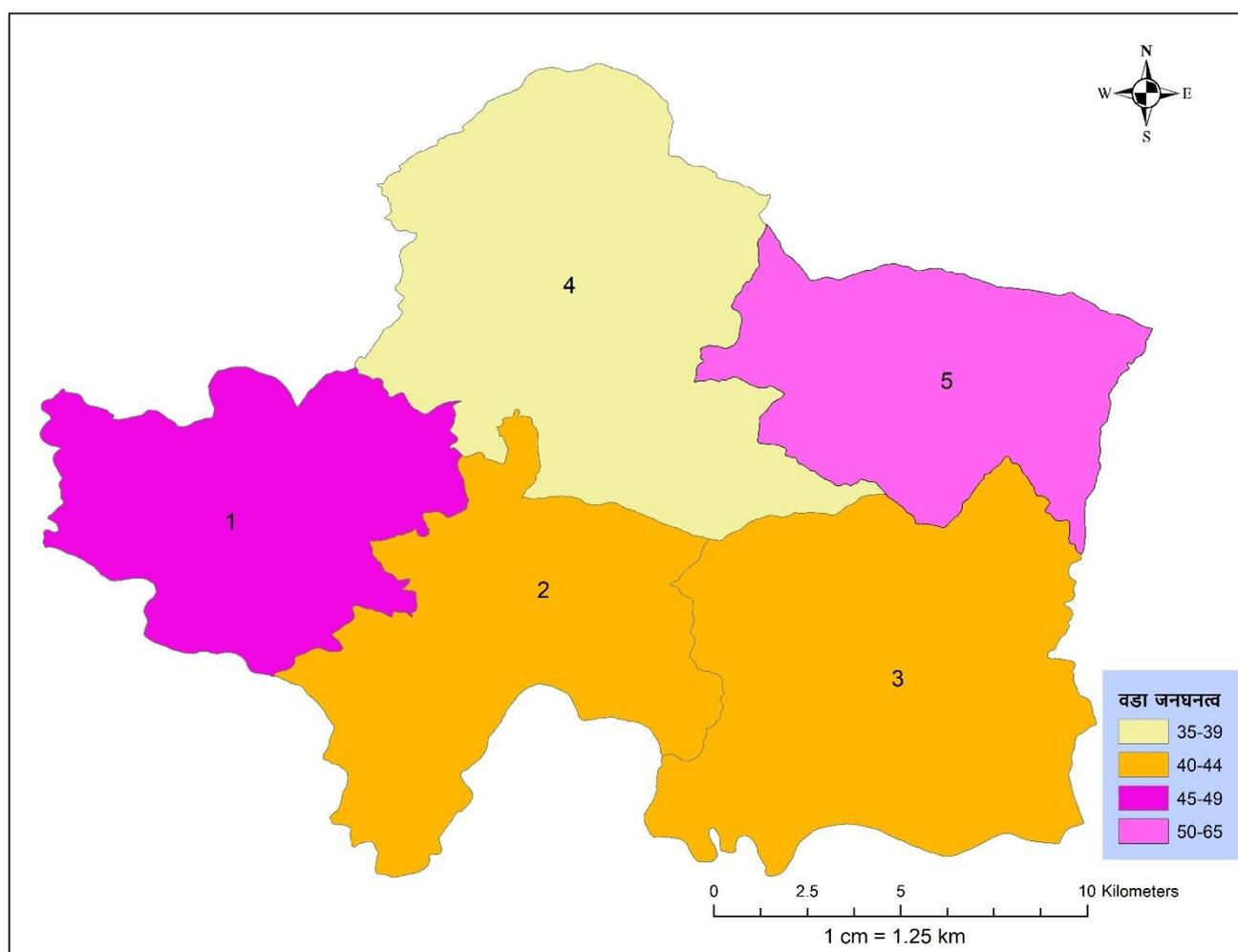
तालिका २.४.१ : बडीकेदार गाउँपालिकामा लैङ्गिक अनुपात (प्रति १०० महिलामा पुरुष संख्या)

वडा	पुरुष	महिला	जम्मा	लैङ्गिक अनुपात
१	१२४४	१३२२	२५६६	९४.१०
२	१२५५	१२६५	२५२०	९९.२१
३	१६३१	१६७४	३३०५	९७.४३
४	१६१८	१६१६	३२३४	१००.१२
५	१६२९	१६४८	३२७७	९८.८५
बडीकेदार	७३७७	७५२५	१४९०२	९८.०३

चित्र २.४.१: गाउँपालिकामा वडा अनुसारको लैङ्गिक अनुपात

नक्सा २.४.१: गाउँपालिकाको वडा अनुसार जनघनत्व

२.५ परिवारको संरचना

परिवारको बनावटलाई गत जनगणनामा दुई प्रकारमा वर्गीकृत गरेर विवरण सङ्कलन गरिएको थियो। पहिलो एकल परिवार र दोस्रो संयुक्त परिवार। प्रयोगकर्ताको सुविधाको लागि एकल र संयुक्त परिवारको अवधारणा यहाँ प्रस्तुत गर्नु सान्दर्भिक हुन्छ।

एकल परिवार भन्नाले एकै घरमा बसोबास गर्नुका साथसाथै देहायको शर्त पूरा भएको हुनुपर्दछ।

- क) बाबु, आमा (दुई जना) र अविवाहित छोरा/छोरी भएको परिवार,
- ख) श्रीमान्/श्रीमती मात्र भएको परिवार,
- ग) परिवारमा एकजना मात्र सदस्य भएको,
- घ) अविवाहित दाजुभाइ, दिदीबहिनी मात्र भएको परिवार सम्झनुपर्छ।

एकल परिवारको यस परिभाषाभित्र नपर्ने सम्पूर्ण परिवार संयुक्त परिवारमा पर्दछन्। परिवारको संरचनाले खास भूगोल वा प्रशासनिक क्षेत्रको सामाजिक स्वरूप र पारिवारिक आयाममा भइरहेका परिवर्तनहरूलाई प्रतिबिम्बित गर्दछ। कुनै व्यक्ति वा परिवारको सोच, पृष्ठभूमि, परम्परा, पेसा, व्यवसाय, आवश्यकता, सामाजिक वातावरण र बाध्यता लगायतका कारणले पनि परिवारको संरचना निर्देशित हुने गर्दछ। बडीकेदार गाउँपालिकाको कुल जनसंख्या मध्ये ४३.०४ प्रतिशत एकल परिवारमा बसोबास गर्दछन् भने बाँकी ५६.९६ प्रतिशत जनसंख्या संयुक्त परिवारभित्र अक्सर बसोबास गर्दछन्।

तालिका २.५.१: वडा अनुसार परिवारको संरचनागत विवरण

वडा	जम्मा जनसंख्या	एकल परिवारमा	संयुक्त परिवारमा	एकल परिवारमा	संयुक्त परिवारमा
		बसोबास गर्ने जनसंख्या		जनसंख्या प्रतिशत	
१	२५६६	१०७३	१४९३	४१.८२	५८.१८
२	२५२०	११९८	१३२२	४७.५४	५२.४६
३	३३०५	१५४४	१७६१	४६.७२	५३.२८
४	३२३४	१२७३	१९६१	३९.३६	६०.६४
५	३२७७	१३२६	१९५१	४०.४६	५९.५४
बडीकेदार	१४९०२	६४१४	८४८८	४३.०४	५६.९६

२.६ परिवारमुली

परिवारभित्रै अक्सर बसोबास भएको सदस्यमध्येबाट परिवारको महत्वपूर्ण जिम्मेवारी वहन गर्ने, परिवार सञ्चालनको लागि आवश्यक चाँजोपाँजो मिलाउने र पारिवारिक विषयमा निर्णय लिने व्यक्ति नै परिवारमुली हो। परिवारमुली पुरुष वा महिला जो पनि हुनसक्दछ। परिवारमुलीको उमेर, पेसा, व्यवसाय, शिक्षा, स्वास्थ्य, निर्णय क्षमता आदि विषयले समग्र परिवारको आर्थिक, सामाजिक, धार्मिक, सांस्कृतिक अवस्थालाई धेरै हदसम्म निर्धारण गर्दछ। परिवारभित्र कसले परिवारमुलीको भूमिका निर्वाह गर्दछ भन्ने विषय अक्सर परिवार र समाज अनुसार फरक पर्दछ। तथापि, उमेर र अनुभवले परिपक्व, आम्दानी खर्चको प्रबन्ध मिलाउन सक्ने, आवश्यकतानुसार निर्णय लिनसक्ने व्यक्ति नै सामान्यतया

परिवारमुली हुने गर्दछ। विशेष अवस्थामा बालबालिकाले पनि परिवारमुलीको जिम्मेवारी वहन गरेका हुन सक्दछन्। बडीकेदार गाउँपालिकामा कुल २९०५ परिवार रहेका छन् भने तीमध्ये ७८.४ प्रतिशत परिवारमा पुरुष परिवारमुली रहेका छन् भने २१.६ प्रतिशत परिवारको मुली महिलाहरू रहेका देखिन्छन्।

तालिका २.६.१: बडीकेदार गाउँपालिकामा पुरुष तथा महिला परिवारमुलीको वितरण

वडा	जम्मा परिवार	पुरुष परिवारमुली	महिला परिवारमुली	महिला परिवारमुली भएको परिवार
१	५२२	४१४	१०८	२०.६९
२	५०५	३७८	१२७	२५.१५
३	६६०	५२८	१३२	२०
४	६१६	४८५	१३१	२१.२७
५	६०२	४७२	१३०	२१.५९
बडीकेदार	२९०५	२२७७	६२८	२१.६२

२.७ परिवारमुलीसँगको नाताअनुसार जनसंख्या

परिवारमुलीसँगको नाताअनुसार सबैभन्दा ठुलो समूह (३०.४%) छोराबुहारीको छ भने दोस्रो (१८.३%) र तेस्रो ठुला (१६%) समूह क्रमशः छोरी-ज्वाइँको र श्रीमान्-श्रीमती रहेको छ। नातिनातिनीको हिस्सा ८.५ प्रतिशतसहित चौथो क्रममा छ भने परिवारमुलीसँग बाबुआमा नाता पर्ने व्यक्ति ३ प्रतिशत रहेका छन्। परिवारमुलीको सासुससुरा नाताका पारिवारिक सदस्य ०.५ प्रतिशत रहेको देखिन्छ।

तालिका २.७.१: परिवारमुलीसँगको नाताअनुसारको विवरण

लिङ्ग	संख्या / %	जम्मा		पुरुष		महिला	
		संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%
	जम्मा	१४९०२	१००	७३७७	१००	७५२५	१००
परिवारमुलीको नाता	परिवारमुली	२९०५	१९.५	२२७७	३०.९	६२८	८.३
	श्रीमान् / श्रीमती	२३८९	१६.०	२७५	३.७	२११४	२८.१
	छोरा/ बुहारी	४५३३	३०.४	३७१८	५०.४	८१५	१०.८
	छोरी/ज्वाइँ	२७२७	१८.३	३	०.०	२७२४	३६.२
	बुबा/ आमा	४४५	३.०	१२७	१.७	३१८	४.२
	सासु ससुरा	७४	०.५	१९	०.३	५५	०.७
	दाजुभाइ/ दिदीबहिनी	३०१	२.०	२०७	२.८	९४	१.२
	नाती/नातिनी	१२७२	८.५	६४४	८.७	६२८	८.३
	अन्य	२१८	१.५	७३	१.०	१४५	१.९
	घरेलु कामदार	२	०.०	०	०.०	२	०.०
	नाता नपर्ने	३६	०.२	३४	०.५	२	०.०

२.८ उमेरगत जनसंख्या

समग्र जनसंख्याभित्र कुन उमेरको जनसंख्या कति छ भन्ने प्रश्न महत्वपूर्ण हुन्छ। कुल जनसंख्यामा बालबालिका (बाल आश्रित जनसंख्या), युवा, प्रौढ र वृद्धवृद्धा (जेष्ठ नागरिक आश्रित जनसंख्या) हुने हुनाले उमेरगत जनसंख्याको वितरण विश्लेषण गर्नु उपयुक्त मानिन्छ। एकल उमेर समूहको जनसंख्याबाट प्रयोगकर्ताले आफ्नो आवश्यकतानुसार विभिन्न उमेर वर्गमा विभाजन गरेर विश्लेषण गर्न सहज हुन्छ। जनगणनाबाट प्राप्त तथ्याङ्कलाई एकल उमेर अनुसार ० देखि १०० र सोभन्दा माथि गरी कुल १०१ ओटा समूहमा उपलब्ध गराइएको छ। बडीकेदार गाउँपालिकामा एकल उमेर समूह अनुसार सर्वाधिक (३.१%) जनसंख्या १२ वर्ष उमेर समूहको छ भने त्यसपछिका चार स्थान क्रमशः १४ (३%), १० (२.७%) १६ (२.६%) र १५ (२.६%) नं. एकल उमेर समूह रहेका छन्।

तालिका २.८.१: उमेरगत (single year) जनसंख्या

उमेर समूह	जम्मा		पुरुष		महिला	
	जनसङ्ख्या	प्रतिशत	जनसङ्ख्या	प्रतिशत	जनसङ्ख्या	प्रतिशत
०	२८२	१.९	१५५	१.०	१२७	०.९
१	२३८	१.६	१२२	०.८	११६	०.८
२	२७५	१.८	१४८	१.०	१२७	०.९
३	३०३	२.०	१५५	१.०	१४८	१.०
४	२८६	१.९	१३९	०.९	१४७	१.०
५	३३७	२.३	१८०	१.२	१५७	१.१
६	३२४	२.२	१६७	१.१	१५७	१.१
७	३०१	२.०	१५९	१.१	१४२	१.०
८	३३३	२.२	१७२	१.२	१६१	१.१
९	३२८	२.२	१८७	१.३	१४१	०.९
१०	४०४	२.७	१९२	१.३	२१२	१.४
११	३४१	२.३	१७९	१.२	१६२	१.१
१२	४६२	३.१	२२८	१.५	२३४	१.६
१३	३८१	२.६	१६९	१.१	२१२	१.४
१४	४४४	३.०	२२१	१.५	२२३	१.५
१५	३९१	२.६	१९३	१.३	१९८	१.३
१६	३९२	२.६	१९४	१.३	१९८	१.३
१७	२८८	१.९	१२२	०.८	१६६	१.१
१८	३८९	२.६	१८९	१.३	२००	१.३
१९	२५४	१.७	११०	०.७	१४४	१.०
२०	३५६	२.४	१७३	१.२	१८३	१.२
२१	२३३	१.६	११८	०.८	११५	०.८
२२	३२२	२.२	१४९	१.०	१७३	१.२
२३	२५५	१.७	१२९	०.९	१२६	०.८
२४	२७४	१.८	१२६	०.८	१४८	१.०
२५	२६०	१.७	१२९	०.९	१३१	०.९

उमेर समूह	जम्मा		पुरुष		महिला	
	जनसङ्ख्या	प्रतिशत	जनसङ्ख्या	प्रतिशत	जनसङ्ख्या	प्रतिशत
२६	२७४	१.८	१४७	१.०	१२७	०.९
२७	१८२	१.२	१०४	०.७	७८	०.५
२८	२८२	१.९	१३६	०.९	१४६	१.०
२९	१७०	१.१	७७	०.५	९३	०.६
३०	२५५	१.७	१०८	०.७	१४७	१.०
३१	१४१	०.९	८४	०.६	५७	०.४
३२	२२५	१.५	११४	०.८	१११	०.७
३३	१७८	१.२	९०	०.६	८८	०.६
३४	१६१	१.१	७५	०.५	८६	०.६
३५	२२९	१.५	१०९	०.७	१२०	०.८
३६	१६५	१.१	९३	०.६	७२	०.५
३७	१३४	०.९	५६	०.४	७८	०.५
३८	२७२	१.८	१२८	०.९	१४४	१.०
३९	११०	०.७	५१	०.३	५९	०.४
४०	२३७	१.६	११२	०.८	१२५	०.८
४१	१००	०.७	४८	०.३	५२	०.३
४२	१७१	१.१	९४	०.६	७७	०.५
४३	१४७	१.०	७३	०.५	७४	०.५
४४	११७	०.८	५२	०.३	६५	०.४
४५	१७५	१.२	८७	०.६	८८	०.६
४६	१२९	०.९	६८	०.५	६१	०.४
४७	८६	०.६	४५	०.३	४१	०.३
४८	१५६	१.०	६९	०.५	८७	०.६
४९	९०	०.६	४५	०.३	४५	०.३
५०	२१८	१.५	१०१	०.७	११७	०.८
५१	९०	०.६	४६	०.३	४४	०.३
५२	१३२	०.९	६६	०.४	६६	०.४
५३	१०९	०.७	५२	०.३	५७	०.४
५४	१००	०.७	५२	०.३	४८	०.३
५५	१२५	०.८	६५	०.४	६०	०.४
५६	८३	०.६	४४	०.३	३९	०.३
५७	६९	०.५	३८	०.३	३१	०.२
५८	११५	०.८	५९	०.४	५६	०.४
५९	६८	०.५	३४	०.२	३४	०.२
६०	१४३	१.०	७३	०.५	७०	०.५
६१	७०	०.५	३३	०.२	३७	०.२

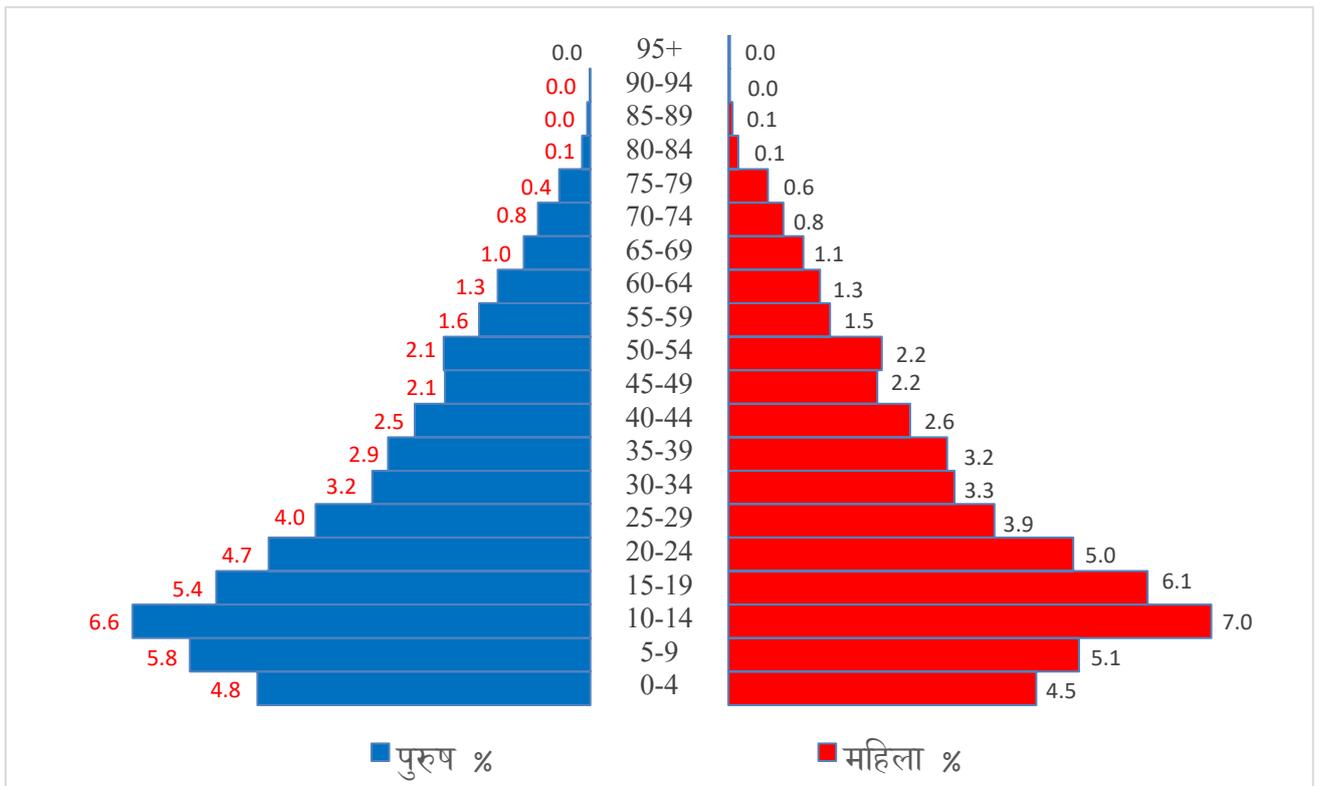
उमेर समूह	जम्मा		पुरुष		महिला	
	जनसङ्ख्या	प्रतिशत	जनसङ्ख्या	प्रतिशत	जनसङ्ख्या	प्रतिशत
६२	६९	०.५	३३	०.२	३६	०.२
६३	६४	०.४	३१	०.२	३३	०.२
६४	५२	०.३	३०	०.२	२२	०.१
६५	८३	०.६	३१	०.२	५२	०.३
६६	५०	०.३	२८	०.२	२२	०.१
६७	७०	०.५	३६	०.२	३४	०.२
६८	५४	०.४	२३	०.२	३१	०.२
६९	४९	०.३	२६	०.२	२३	०.२
७०	७८	०.५	३२	०.२	४६	०.३
७१	३७	०.२	२५	०.२	१२	०.१
७२	६७	०.४	३३	०.२	३४	०.२
७३	२४	०.२	११	०.१	१३	०.१
७४	२६	०.२	१२	०.१	१४	०.१
७५	४७	०.३	१९	०.१	२८	०.२
७६	३५	०.२	१०	०.१	२५	०.२
७७	४१	०.३	२०	०.१	२१	०.१
७८	१९	०.१	१४	०.१	५	०.०३
७९	११	०.१	४	०.०	७	०.०५
८०	१९	०.१	८	०.१	११	०.१
८१	४	०.०३	२	०.०१	२	०.०
८२	९	०.१	५	०.०३	४	०.०
८३	४	०.०३	२	०.०१	२	०.०१
८४	४	०.०३	१	०.०१	३	०.०२
८५	२	०.०१	२	०.०१	०	०.०
८६	३	०.०२	०	०.०	३	०.०२
८७	३	०.०२	१	०.०१	२	०.०१
८८	६	०.०४	३	०.०२	३	०.०२
८९	२	०.०१	१	०.०१	१	०.०१
९०	३	०.०२	१	०.०१	२	०.०१
९१	०	०.०	०	०.०	०	०.०
९२	०	०.०	०	०.०	०	०.०
९३	१	०.०१	०	०.०	१	०.०१
९४	१	०.०१	०	०.०	१	०.०१
९५	०	०.०	०	०.०	०	०.०
९६	०	०.०	०	०.०	०	०.०
९७	१	०.०१	०	०.०	१	०.०१

उमेर समूह	जम्मा		पुरुष		महिला	
	जनसङ्ख्या	प्रतिशत	जनसङ्ख्या	प्रतिशत	जनसङ्ख्या	प्रतिशत
९८	२	०.०१	०	०.०	२	०.०१
९९	०	०.०	०	०.०	०	०.०
१०० +	१	०.०१	०	०.०	१	०.०१
जम्मा	१४९०२	१००	७३७७	४९.५	७५२५	५०.५

२.९ उमेर समूह अनुसार जनसंख्याको संरचना (Population structure by age group)

जनसंख्याको संरचनाभित्र विभिन्न उमेर समूहका पुरुष र महिलाको अनुपात के कसरी वितरण भएको छ सोको तथ्याङ्क समेटिएको हुन्छ। त्यसैगरी जनघनत्व, जातजाति जस्ता विषय पनि यसभित्र पर्दछन्। यस बडीकेदार गाउँपालिकामा पुरुषको तुलनामा महिलाको जनसंख्या अधिक रहेको विषय माथिका उप खण्डमा विश्लेषण गरिसकिएको छ। जनसंख्या पिरामिडबाट उमेर समूह अनुसार पुरुष र महिलाको वितरण कस्तो छ भन्ने सूचना सहजै प्राप्त गर्न सकिन्छ। पुरुष र महिला दुवैको जनसंख्या ० देखि १४ वर्षसम्म क्रमशः बढेको देखिन्छ। त्यसपछि पुरुषको जनसंख्या क्रमशः एउटा निश्चित प्रवृत्तिमा रहेर ०४-१४ सम्म क्रमशः बढेको देखिन्छ र त्यसपछि ८५-८९ वर्ष उमेर समूहसम्मै निरन्तर घटिरहेको देखिन्छ। महिलाको जनसंख्या ० देखि १४ वर्षसम्म निरन्तर बढेको र १५-१९ उपरान्त क्रमशः घटेको देखिन्छ। वैदेशिक रोजगारी र अध्ययन समेतको उद्देश्यले विदेशिने पुरुषको संख्या ठुलो भएकोले २० वर्षदेखि लगभग ६० वर्षसम्म नै जनसंख्या संरचनामा प्रत्येकजसो पुरुषको तुलनामा महिलाको संख्या अधिक रहेको स्पष्ट देखिन्छ।

चित्र २.९.१: गाउँपालिकाको जनसंख्या पिरामिड

यस गाउँपालिकाको समग्र जनसंख्यालाई विभिन्न उमेर समूह अनुसार तुलना गर्दा सबैभन्दा ठूलो (१३.६%) जनसंख्या १०-१४ वर्षको उमेर समूहमा रहेको छ र त्यसलाई दोस्रो (११.५%) स्थानमा रहेर पछ्याएको छ १५-१९ उमेर समूहले।

तालिका २.९.१: गाउँपालिकामा उमेर समूह अनुसार जनसंख्या

उमेर समूह	जम्मा		पुरुष		महिला	
	जनसंख्या	प्रतिशत	जनसंख्या	प्रतिशत	जनसंख्या	प्रतिशत
बडीकेदार गाउँपालिका						
जम्मा	१४९०२	१००	७३७७	४९.५	७५२५	५०.५
००-०४ वर्ष	१३८४	९.३	७१९	४.८	६६५	४.५
०५-०९ वर्ष	१६२३	१०.९	८६५	५.८	७५८	५.१
१०-१४ वर्ष	२०३२	१३.६	९८९	६.६	१०४३	७.०
१५-१९ वर्ष	१७१४	११.५	८०८	५.४	९०६	६.१
२०-२४ वर्ष	१४४०	९.७	६९५	४.७	७४५	५.०
२५-२९ वर्ष	११६८	७.८	५९३	४.०	५७५	३.९
३०-३४ वर्ष	९६०	६.४	४७१	३.२	४८९	३.३
३५-३९ वर्ष	९१०	६.१	४३७	२.९	४७३	३.२
४०-४४ वर्ष	७७२	५.२	३७९	२.५	३९३	२.६
४५-४९ वर्ष	६३६	४.३	३१४	२.१	३२२	२.२
५०-५४ वर्ष	६४९	४.४	३१७	२.१	३३२	२.२
५५-५९ वर्ष	४६०	३.१	२४०	१.६	२२०	१.५
६०-६४ वर्ष	३९८	२.७	२००	१.३	१९८	१.३
६५-६९ वर्ष	३०६	२.१	१४४	१.०	१६२	१.१
७०-७४ वर्ष	२३२	१.६	११३	०.८	११९	०.८
७५-७९ वर्ष	१५३	१.०	६७	०.४	८६	०.६
८०-८४ वर्ष	४०	०.३	१८	०.१	२२	०.१
८५-८९ वर्ष	१६	०.१	७	०.०५	९	०.१
९०-९४ वर्ष	५	०.०३	१	०.०१	४	०.०३
९५+ वर्ष	४	०.०३	०	०.०	४	०.०३

२.१० बृहत् उमेर समूह र विशेष उमेर अनुसारको जनसंख्या

नीति निर्माण र योजना तर्जुमाको लागि विभिन्न उमेर समूह अनुसारको जनसंख्या आवश्यक पर्दछ। एक वर्षमुनिका शिशुको संख्या खोप व्यवस्थापन, जन्मदर्ताको अभिलेख तुलना आदिको लागि उपयोगी हुनसक्छ। पाँच वर्षमुनिका बालबालिकाको जनसंख्याले पूर्वप्राथमिक र प्राथमिक तहका सम्भाव्य संख्याको आँकलन गर्न तथा त्यस उमेरभित्र दिनुपर्ने खोपका लागि आवश्यक पर्दछ। त्यस्तै १४ वर्ष र सोभन्दा मुनिको जनसंख्याले विद्यालय गइरहेका वा विद्यालय बाहिर रहेको जनसंख्या र परिवारमा आश्रित जनसंख्याबारे सूचना उपलब्ध हुन्छ। अठार वर्षभन्दा मुनिको जनसंख्याले कुल बालबालिकाको जनसंख्या थाहा हुन्छ। पुरुष र महिलाको ६८ वर्षभन्दा माथिको जनसंख्या सामाजिक सुरक्षा भत्ताको लागि आवश्यक बजेट व्यवस्थापनका लागि महत्वपूर्ण हुन्छ (आ.व. २०८२/८३ को बजेटबाट ७० वर्ष लागु भएको)।

बडीकेदार गाउँपालिकामा १ वर्षभन्दा मुनिको जनसंख्याले कुल जनसंख्यामा १.९ प्रतिशत अंश ओगटेको छ जब कि ५ वर्षभन्दा कम उमेरको जनसंख्या ९.३ प्रतिशत रहेको छ। नागरिकता प्राप्त गर्न योग्य उमेर १६ वर्ष हो। यस गाउँपालिकामा १६ वर्ष र सोभन्दा माथिको जनसंख्या ६३.६ प्रतिशत रहेको छ। महिलाहरूको प्रजनन उमेर १५ देखि ४९ वर्ष हो। यस उमेरका महिलाको जनसंख्या गाउँपालिकाको कुल महिलामध्ये ५१.९ प्रतिशत रहेको देखिन्छ।

तालिका २.१०.१: विशेष उमेर समूह अनुसारको जनसंख्या

उमेर समूह	बडीकेदार गाउँपालिका		डोटी	
	जम्मा	प्रतिशत	जम्मा	प्रतिशत
१ वर्षभन्दा कम	२८२	१.९	४२८२	२.१
५ वर्षभन्दा कम	१३८४	९.३	२२१०९	१०.८
०-१४ वर्ष	५०३९	३३.८	७५०२३	३६.६
१६ वर्ष वा सोभन्दा माथि	९४७२	६३.६	१२४१०१	६०.६
०-१८ वर्ष	६४९९	४३.६	९४७४२	४६.३
१५-५९ वर्ष	८७०९	५८.४	११०९०४	५४.१
६० वर्ष वा सोभन्दा माथि	११५४	७.७	१८९०४	९.२
१५-४९ वर्षका महिला (कुल महिलामध्ये)	३९०३	५१.९	५५६६९	५०.०
६८ वर्ष वा सोभन्दा माथि	५५३	३.७	९५७५	४.७
१६-२४ वर्ष	२७६३	१८.५	३५६१०	१७.४
१६-४० वर्ष	६०३८	४०.५	७७०८७	३७.६
जम्मा	१४९०२	१००	२०४८३१	१००

२.११ उमेर अनुसार परिवारमुलीको संख्या

परिवारमुलीको उमेर, शिक्षा, पेसा र साक्षरताले सिङ्गो परिवारको व्यवस्थापन र दैनिक जीवनयापनलाई निर्देशित गर्दछ। जनगणनामा परिवारमुली कम्तीमा पनि १० वर्ष उमेर पूरा भएको र परिवारमा अक्सर बसोबास गर्ने व्यक्ति नै हुनुपर्दछ भन्ने मान्यता राखिएको थियो। परिवारमुलीले नै घरपरिवारको महत्वपूर्ण विषयमा निर्णय गर्ने र दैनिक व्यवहारका चाँजोपाँजो मिलाउने भएकोले मुलीको उमेर र लैङ्गिक हिसाबले अरू पारिवारिक सवाललाई तदनुरूप दिशानिर्देश गर्दछ। यस गाउँपालिकामा उमेर समूह अनुसार परिवारमुलीलाई विभाजन गरेर हेर्दा सबैभन्दा धेरै (२६%) ३०-३९ वर्षका देखिन्छन्। दोस्रो (२४.३%), तेस्रो (१९.३%) र चौथो (१२.६%) ठुलो उमेर समूह क्रमशः ४०-४९, ५०-५९ र २०-२९ रहेका छन्। वृद्ध उमेर (७० वर्ष र सोभन्दा माथि) का परिवारमुलीको हिस्सा ५.५ प्रतिशत रहेको छ। लैङ्गिक रूपमा परिवारमुलीको संख्यालाई विश्लेषण गर्दा असमान प्रवृत्ति रहेको देखिन्छ। उदाहरणका लागि ३० देखि ३९ वर्ष उमेर समूहका पुरुष परिवारमुलीको हिस्सा २५.३ प्रतिशत छ भने सोही उमेरका महिला परिवारमुलीको हिस्सा २८.८ प्रतिशत रहेको छ। यहाँ तथ्याङ्कले एउटा रोचक प्रवृत्ति प्रस्तुत गरेको छ। १५-१९, २०-२९ र ३०-३९ उमेर समूहमा महिला परिवारमुलीको प्रतिशत उच्च छ। ४० वर्षभन्दा माथिको उमेर समूहमा पुरुष परिवारमुलीको अनुपात महिलाको तुलनामा उच्च रहेको देखिन्छ।

तालिका २.११.१: उमेर समूह अनुसार परिवारमुलीको संख्या र प्रतिशत

उमेर समूह	जम्मा परिवार		पुरुष		महिला	
	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत
जम्मा	२९०५	१००	२२७७	१००	६२८	१००
१४ वर्षभन्दा कम	०	०	०	०	०	०
१५-१९	१२	०.४	८	०.४	४	०.६
२०-२९	३६७	१२.६	२५८	११.३	१०९	१७.४
३०-३९	७५६	२६.०	५७५	२५.३	१८१	२८.८
४०-४९	७०६	२४.३	५७२	२५.१	१३४	२१.३
५०-५९	५६२	१९.३	४५९	२०.२	१०३	१६.४
६०-६९	३४२	११.८	२७९	१२.३	६३	१०.०
७० वर्षमाथि	१६०	५.५	१२६	५.५	३४	५.४

चित्र २.११.१: लैङ्गिक रूपमा परिवारमुली (% मा) (कुल परिवार संख्याको)

खण्ड ३: जातजाति, भाषा तथा धर्म सम्बन्धी विवरण

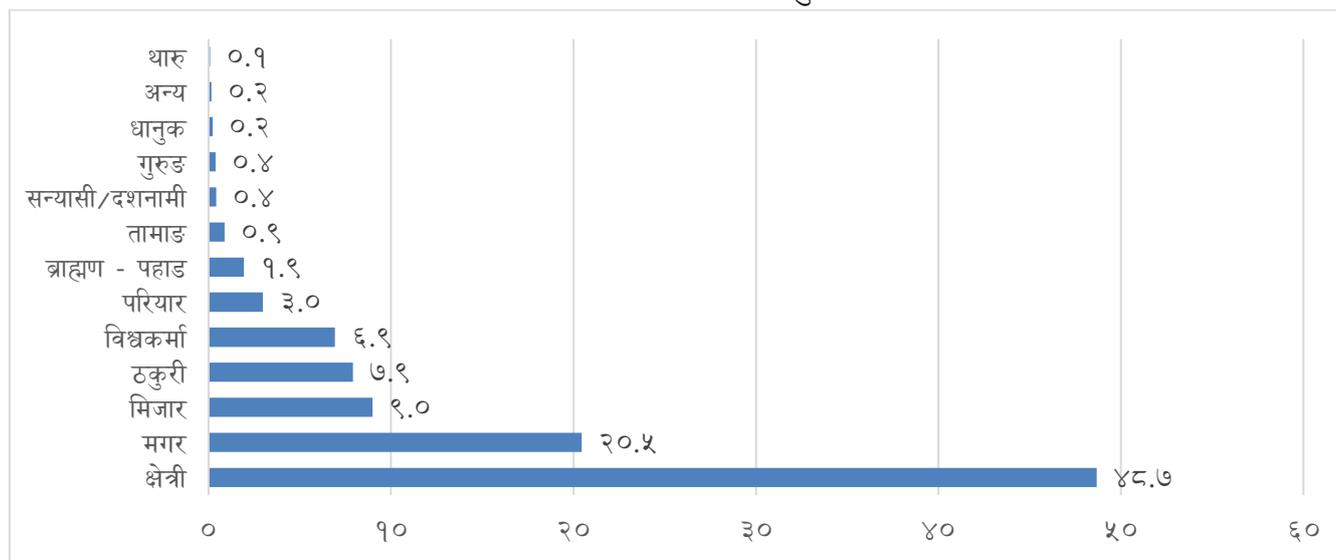
३.१ गाउँपालिकामा जातजातिको अवस्था

बडीकेदार गाउँपालिकामा जातजातिगत विविधता रहेको छ। यहाँ क्षेत्री, मगर, मिजार, ब्राह्मण, विश्वकर्मा, परियार, ठकुरी, लगायत १२ भन्दा बढी जातजातिको उपस्थिति रहेको छ यद्यपि कुनै कुनै जातजातिको संख्या १०० भन्दा कम पनि रहेको छ। यहाँ सर्वाधिक (४८.७%) क्षेत्री रहेका छन् भने दोस्रो ठुलो (२०.५%) जनसंख्या मगर जातिको रहेको छ। तेस्रो (९%), चौथो (७.९%) र पाँचौं (६.९%) मा क्रमशः मिजार, ठकुरी र विश्वकर्मा रहेका छन्। त्यसैगरी छैठौं (३%) मा परियार, सातौं (१.९%) मा ब्राम्हण पहाड, आठौं (०.९%) मा तामाड, नवौं (०.४%) मा सन्यासी/दशनामी र दशौं (०.४) मा गुरुड जातजाति रहेका छन्।

तालिका ३.१.१: गाउँपालिकामा जातजाति अनुसारको जनसंख्या

जातजातिको नाम	जम्मा		पुरुष		महिला	
	संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%
जम्मा	१४९०२	१००	७३७७	१००	७५२५	१००
क्षेत्री	७२५४	४८.७	३५५१	४८.१	३७०३	४९.२
मगर	३०४८	२०.५	१५२२	२०.६	१५२६	२०.३
मिजार	१३४०	९.०	६७७	९.२	६६३	८.८
ठकुरी	११७८	७.९	५५५	७.५	६२३	८.३
विश्वकर्मा	१०३१	६.९	५२४	७.१	५०७	६.७
परियार	४४४	३.०	२२३	३.०	२२१	२.९
ब्राह्मण - पहाड	२८९	१.९	१७०	२.३	११९	१.६
तामाड	१३०	०.९	६७	०.९	६३	०.८
सन्यासी/दशनामी	६३	०.४	३१	०.४	३२	०.४
गुरुड	५७	०.४	२४	०.३	३३	०.४
धानुक	३३	०.२	१६	०.२	१७	०.२
अन्य	२३	०.२	११	०.१	१२	०.२
थारु	१२	०.१	६	०.१	६	०.१

चित्र ३.१.१: बडीकेदार गाउँपालिकामा रहेको प्रमुख जातजातिको विवरण (%मा)

यस गाउँपालिकाको कुल जनसंख्यालाई विभिन्न ५ ओटा समूहमा समूहीकृत गर्दा सर्वाधिक हिस्सा पहाडी जातजाति (५९.३%) को रहेको छ। दोस्रो, तेस्रो, चौथो र पाँचौँ ठुलो हिस्सा क्रमशः पहाडी जातजाति(२१.६%), पहाडी जनजाती(१८.६%), पहाडी दलित (१८.७%), तराई जनजाती (०.३%) र अन्य (०.१%) रहेको छ।

तालिका ३.१.२ मा जातजाति र उनीहरूको साक्षरता दरलाई पनि तुलनायोग्य बनाउने उद्देश्य राखिएको छ। पहाडी जातजातिको साक्षरता दर ७७.८ रहेको छ। पहाडी जातजातिको र पहाडी जनजातिको साक्षरता दरमा ०.१ प्रतिशतको अन्तर रहेको छ। पहाडी दलितको साक्षरता दर पहाडी जातजातिको भन्दा ९.१ प्रतिशत विन्दुले न्यून अर्थात् ६८.७ प्रतिशत रहेको छ। न्यून संख्यामा रहेका तराई जनजातिको साक्षरता दर सबैभन्दा बढी (करिब ८२.१ प्रतिशत) रहेको छ।

तालिका ३.१.२: जातजातिको समूहगत साक्षरता स्थिति

जातजाति समूह	जनसंख्या	प्रतिशत	साक्षरता दर
जम्मा	१३५१८	१००	७६.१
पहाडी जातजाति	८०१६	५९.३	७७.८
पहाडी जनजाती	२९१७	२१.६	७७.७
पहाडी दलित	२५३४	१८.७	६८.७
तराई जनजाती	३९	०.३	८२.१
अन्य	१२	०.१	९१.७

३.२ जातजाति अनुसार साक्षरता दर

बडीकेदार गाउँपालिकाको समग्र साक्षरता दर ७६.१ प्रतिशत रहेको छ। यो सबै वडा, सबै लिङ्ग र सबै जातजातिका बासिन्दाको औसत साक्षरता दर हो। नीति निर्माताका लागि खण्डीकृत साक्षरता दर विशेष उपयोगी हुने गरेको छ। जसरी वडास्तरमा साक्षरता दर समान हुँदैन त्यसरी नै जातजातिका तहमा हेर्दा साक्षरता दरमा उल्लेखनीय भिन्नता रहेको देखिन्छ। यसका पछाडि खास समाज वा समुदायको मूल्य मान्यता र आर्थिक सामाजिक अवस्थाका साथसाथै सरकारको लगानी, नीति तथा कार्यक्रमको योगदान समेत रहेको हुन्छ। बडीकेदार गाउँपालिकाभित्र अक्सर बसोबास

गर्ने विभिन्न जातजातिको साक्षरता दर यस खण्डमा तुलना गरिएको छ। कम्तीमा १०० जना जनसंख्या भएको जातजातिको साक्षरता स्थितिलाई मात्र यहाँ तुलना गरिएको छ। यस गाउँपालिकामा उच्च साक्षरता दरका आधारमा प्रमुख तीन जातजाति क्रमशः ब्राह्मण पहाड (८३.३%), ठकुरी (८०.६%) र मगर (७८%) रहेका छन्। गाउँपालिकाको कुल जनसंख्यामा पहिलो ठुलो स्थानमा रहेका क्षेत्री जातजातिको साक्षरता दर ७७.२ प्रतिशत रहेको छ जुन गाउँपालिकाको औसतभन्दा १.१ प्रतिशत विन्दुले बढी हो।

तालिका ३.२.१: १०० भन्दा बढी संख्यामा भएका जातजातिको साक्षरता दर

क्र.स.	जातजाति	जनसंख्या	जनसंख्या प्रतिशत	५ वर्ष वा सो भन्दा माथिको जनसंख्या	साक्षर जनसंख्या	साक्षरता दर(प्रतिशत)		
						जम्मा	पुरुष	महिला
१	जम्मा	१४९०२	१००	१३५१८	१०२८८	७६.९	८४.८	६७.७
२	क्षेत्री	७२५४	४८.७	६६०१	५०९६	७७.२	८७.०	६७.८
३	ब्राह्मण - पहाड	२८९	१.९	२८१	२३४	८३.३	९०.४	७३.०
४	मगर	३०४८	२०.५	२७३७	२१३६	७८.०	८५.७	७०.५
५	थारु	१२	०.१	११	१०	९०.९	१००.०	८३.३
६	तामाङ	१३०	०.९	१२०	८६	७१.७	८०.०	६३.३
७	विश्वकर्मा	१०३१	६.९	९३१	६०४	६४.९	७१.२	५८.४
८	गुरुङ	५७	०.४	५३	४१	७७.४	९०.९	६७.७
९	परियार	४४४	३.०	४०४	२८०	६९.३	७४.६	६३.८
१०	ठकुरी	११७८	७.९	१०७५	८६६	८०.६	९१.३	७१.३
११	मिजार	१३४०	९.०	११९७	८५७	७१.६	७८.४	६४.८
१२	सन्यासी/दशनामी	६३	०.४	५९	४१	६९.५	७५.९	६३.३
१३	धानुक	३३	०.२	२७	२१	७७.८	८४.६	७१.४
१४	अन्य	२३	०.२	२२	१६	७२.७	९०.०	५८.३

३.३ मातृभाषाको अवस्था

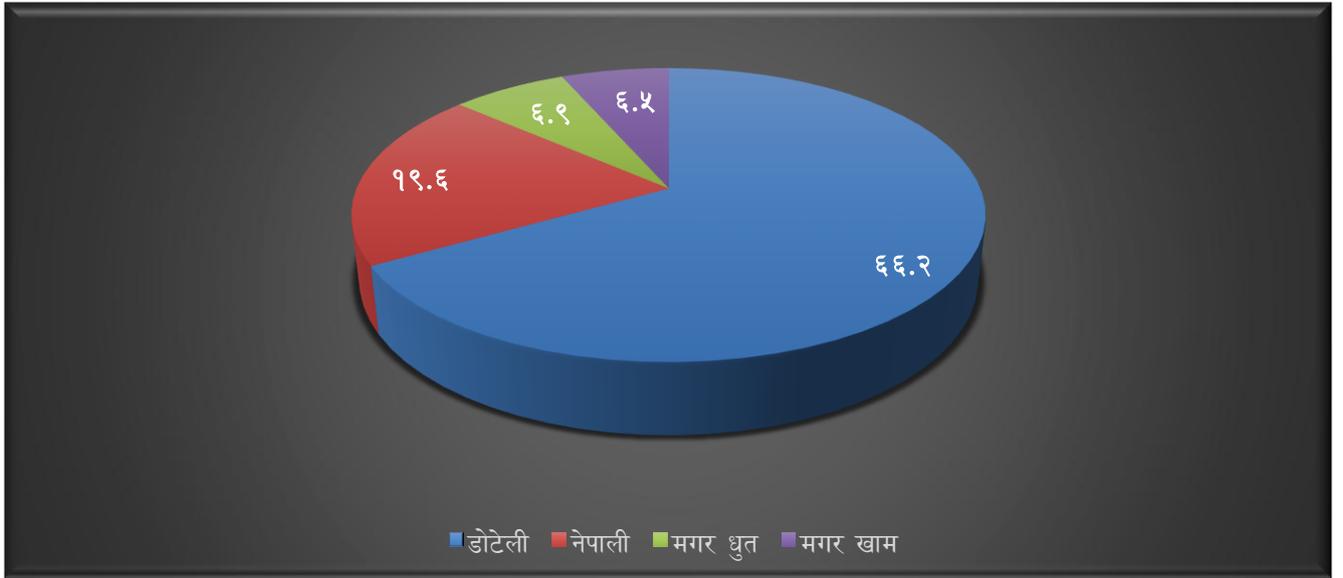
यस गाउँपालिकामा जातिगत विविधता सँगसँगै भाषिक विविधता पनि रहेको छ। यहाँ अक्सर बसोबास गर्ने कुल जनसंख्याले ७ ओटा मातृभाषा व्यवहार गरेको देखिन्छ। कुल जनसंख्यामा डोटेली मातृभाषा हुने जनसंख्याको हिस्सा ६६.२ प्रतिशत रहेको छ। दोस्रो ठुलो (१९.६%) मातृभाषा नेपाली रहेको छ। भने मगर धुत भाषालाई मातृभाषाको रूपमा व्यवहार गर्ने जनसंख्या ६.९ प्रतिशत रहेको छ। मगर खाम मातृभाषा हुने जनसंख्या ६.५ प्रतिशत रहेको छ। अछामी मातृभाषा हुने ०.४ प्रतिशत छन् भने भोजपुरी, मगर कैके मातृभाषा बोल्ने प्रत्येकको मान ०.१ प्रतिशत रहेको छ।

तालिका ३.३.१: गाउँपालिकामा बोलिने मातृभाषा अनुसारको जनसंख्या

मातृभाषा	जम्मा		पुरुष		महिला	
	संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%
जम्मा	१४९०२	१००	७३७७	१००	७५२५	१००
डोटेली	९८६९	६६.२	४८६३	६५.९	५००६	६६.५
नेपाली	२९२०	१९.६	१४७५	२०.०	१४४५	१९.२
मगर धुत	१०३३	६.९	५१६	७.०	५१७	६.९

मातृभाषा	जम्मा		पुरुष		महिला	
	संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%
मगर खाम	९६७	६.५	४७२	६.४	४९५	६.६
अछामी	५७	०.४	२३	०.३	३४	०.५
भोजपुरी	१६	०.१	६	०.१	१०	०.१
मगर कैके	१५	०.१	९	०.१	६	०.१
अन्य	२५	०.२	१३	०.२	१२	०.२

चित्र ३.३.१: गाउँपालिकामा १०० भन्दा बढी व्यक्तिले बोल्ने मातृभाषाको विवरण (% मा)

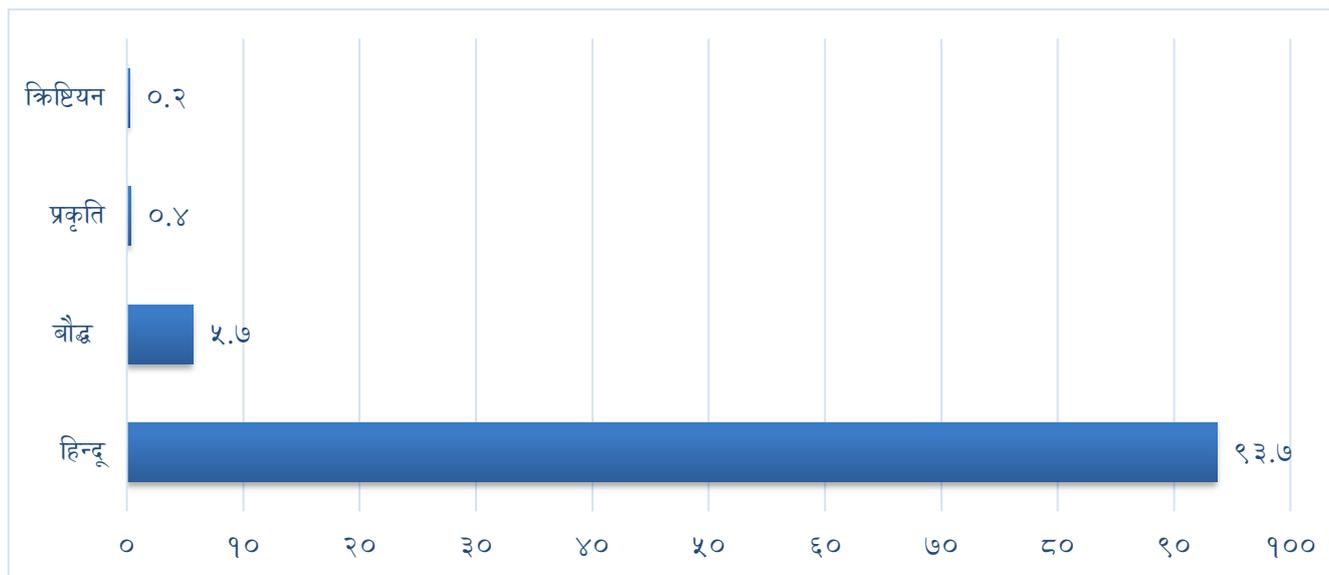
३.४ धर्म सम्बन्धी विवरण

नेपालका जनगणनाहरूमा धर्म सम्बन्धी प्रश्नले निरन्तरता पाउँदै आएको छ। धर्म मानिसहरूको आस्था, पहिचान, संस्कृति र सभ्यतासँग जोडिएको विषय हो। समाज वा कुनै भौगोलिक क्षेत्र कुन हदसम्म बहुधार्मिक रहेको छ भन्ने सूचना धर्म सम्बन्धी तथ्याङ्कबाट मिल्दछ। यस गाउँपालिकामा मूलतः ४ ओटा धर्म अवलम्बनमा रहेको देखिन्छ। कुल जनसंख्या मध्ये ९३.७ प्रतिशतले हिन्दु धर्म अवलम्बन गरेको देखिन्छ भने बौद्धमार्गीहरूको हिस्सा ५.७ प्रतिशत रहेको छ। प्रकृति धर्म अनुसरण गर्नेको हिस्सा ०.४ प्रतिशत र क्रिष्टियन धर्म मान्ने ०.२ प्रतिशत रहेको छन्। यहाँ अवलम्बनमा रहेका हरेक धर्ममा पुरुष र महिलाको अनुपात समान नरहेको देखिन्छ, किनभने एउटै परिवारभित्र पनि पुरुष र महिलाको धार्मिक आस्था र मान्यता स्वाभाविक रूपमा फरक हुनसक्दछ।

तालिका ३.४.१: गाउँपालिकामा धर्म अनुसारको जनसंख्या

धर्म	जम्मा		पुरुष		महिला	
	संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%
जम्मा	१४९०२	१००	७३७७	१००	७५२५	१००
हिन्दू	१३९६४	९३.७	६९२१	९३.८	७०४३	९३.६
बौद्ध	८४७	५.७	४१६	५.६	४३१	५.७
प्रकृति	५५	०.४	२४	०.३	३१	०.४
क्रिष्टियन	३६	०.२	१६	०.२	२०	०.३

चित्र ३.४.१: गाउँपालिकामा धर्म अनुसारको विवरण (% मा)

३.५ दोस्रो भाषा अनुसारको जनसंख्या

समाजमा विभिन्न मातृभाषा बोल्ने समुदायका व्यक्ति हुने भएकोले आफ्नो परिवार र समभाषी समुदायभित्र मातृभाषाको व्यवहार गरेपनि फरक समुदायका व्यक्तिसँग र अवस्था अनुसार एकै परिवारभित्र समेत दोस्रो भाषा बोल्ने जनसंख्या हुन्छ। नेपाल बहुभाषिक देश भएको हुँदा स्थान विशेषमा पनि बहुभाषिक व्यक्तिहरूले बसोबास गरेका हुनसक्छन्। यस्तो अवस्थामा कुनै पनि वडा वा स्थानीय तहमा मातृभाषा बाहेक दोस्रो भाषा बोल्ने जनसंख्या रहेको हुन्छ।

बडीकेदार गाउँपालिकामा आफ्नो मातृभाषा बाहेक अरू कुनै पनि दोस्रो भाषा नबोल्ने जनसंख्या १९.१ प्रतिशत रहेको छ। दोस्रो (अर्थात् सम्पर्क भाषा) भाषा नेपाली हुने जनसंख्या ७९.४ प्रतिशत रहेको छ भने ०.५ प्रतिशत जनसंख्याले डोटेली भाषालाई दोस्रो भाषाको रूपमा व्यवहार गरेको देखिन्छ। यसका अलावा अवधी (०.४%), बैतडेली (०.१%) र साम्पाड (०.१%) पनि दोस्रो भाषाको रूपमा प्रयोग भएको देखिन्छ।

तालिका ३.५.१: गाउँपालिकामा बोलिने दोस्रो भाषा अनुसारको जनसंख्या

दोस्रोभाषा	जम्मा		पुरुष		महिला	
	संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%
जम्मा	१४९०२	१००	७३७७	१००	७५२५	१००
दोस्रो भाषा नभएका	२८५३	१९.१	१४४१	१९.५	१४१२	१८.८
नेपाली	११८३१	७९.४	५८३४	७९.१	५९९७	७९.७
डोटेली	७४	०.५	३६	०.५	३८	०.५
अवधी	६३	०.४	३२	०.४	३१	०.४
बैतडेली	१३	०.१	५	०.१	८	०.१
साम्पाड	१५	०.१	८	०.१	७	०.१
अन्य	५३	०.४	२१	०.३	३२	०.४

३.६ नेपालमा बसोबास गर्ने विभिन्न देशका नागरिकको जनसंख्या

जनगणनाको अवधिमा नेपालभित्र अक्सर बसोबास गर्ने सबै व्यक्तिहरूको गणना गरिन्छ। यहाँ बुझ्नुपर्ने अर्को यथार्थ यो छ कि विदेशस्थित नेपाली कुटनीतिक नियोगभित्र बसोबास गर्ने व्यक्तिहरूलाई पनि नेपालको जनसंख्यामा गणना गरिन्छ भने नेपालस्थित विदेशी कुटनीतिक नियोगभित्र बसोबास गर्ने व्यक्तिलाई नेपालको जनगणनामा समावेश गरिँदैन। जनगणनाको तथ्याङ्क सङ्कलनको अवधिभित्र पर्यटक भई वा अन्य उद्देश्यले नेपालमा आएका तर अक्सर बसोबास नभएका कुनै पनि विदेशी नागरिकलाई नेपालको जनगणनामा गणना गरिँदैन।

पछिल्लो बाह्रौँ राष्ट्रिय जनगणना अनुसार नेपालमा कुल १,७९,७५५ जना विदेशी नागरिकले अक्सर बसोबास गरेको देखिन्छ, जसलाई नेपालको कुल जनसंख्या २,९१,६४,५७८ भित्र समावेश गरिएको छ। यस गाउँपालिकाको कुल १४९०२ जनसंख्या मध्ये कोही पनि विदेशी नागरिक अक्सर बसोबास गर्ने गरेको देखिएन।

खण्ड ४: वैवाहिक अवस्था सम्बन्धी विवरण

४.१ जनसंख्याको वैवाहिक स्थिति

जनगणनामा १० वर्ष र सोभन्दा माथिको प्रत्येक व्यक्तिलाई निजका वैवाहिक अवस्थाबारे प्रश्न सोधिएको थियो। वैवाहिक स्थिति सम्बन्धी प्रश्नबाट कुनै व्यक्ति विवाहित वा अविवाहित के हो भन्ने सूचनाका साथसाथै विवाहित मध्ये कुनै व्यक्तिको अवस्था विधुर/विधवा, पारपाचुके वा छुट्टिएको कुन हो भन्ने तथ्याङ्क उपलब्ध हुन्छ।

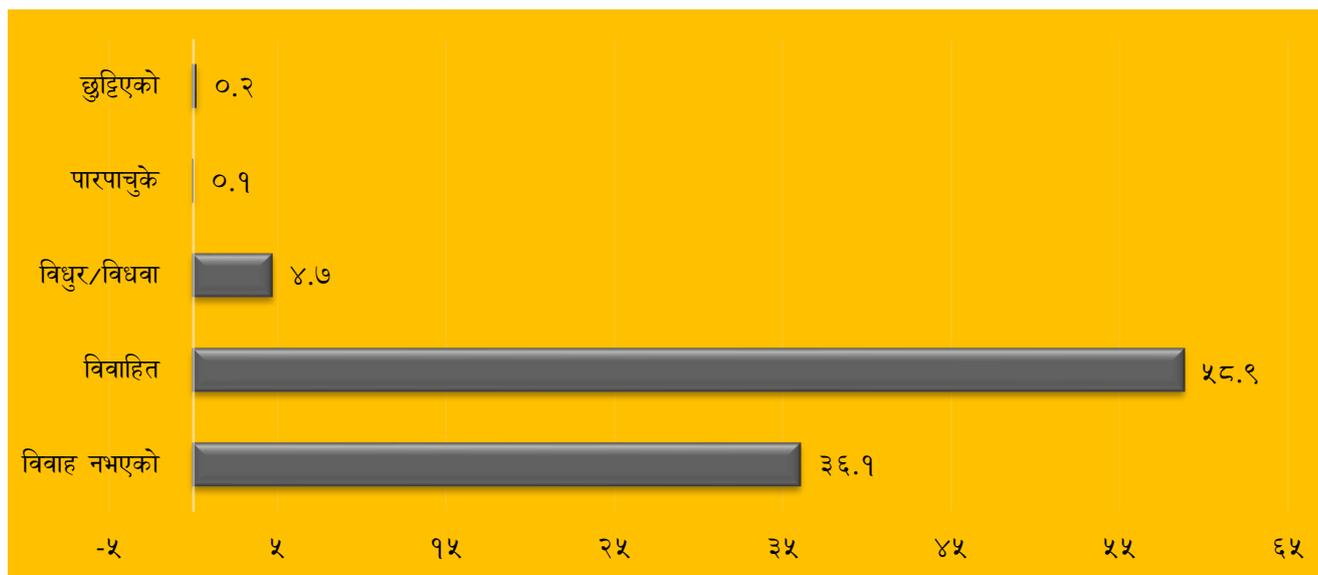
यस गाउँपालिकामा १० वर्ष वा सोभन्दा माथिको कुल जनसंख्या ११८९५ रहेको छ र त्यसमध्ये विवाह नभएको जनसंख्या ३६.१ प्रतिशत रहेको छ। लैङ्गिक रूपमा हेर्दा १० वर्षमाथिका महिलाको कुल संख्या ६१०२ मध्ये ३२.९ प्रतिशत अविवाहित रहेका छन् भने अविवाहित पुरुषको संख्या करिब ६.५ प्रतिशत विन्दुले बढी अर्थात् ३९.४ प्रतिशत रहेको छ। विवाहित जनसंख्यामा जीवनमा एकपटक मात्र विवाह गरेका वा श्रीमान्/श्रीमतीसँग पारपाचुके भएर पुनः विवाह गरेको जनसंख्या समेत समावेश भएको हुन्छ। दश वर्ष र सोभन्दा माथिको कुल जनसंख्या ११८९५ मध्ये ५८.९ प्रतिशत विवाहित छन् भने कुल महिलामा विवाहित महिलाको संख्या ५९.५ प्रतिशत रहेको छ। विधुर/विधवाको जनसंख्यामा गणना हुनका लागि पति वा पत्नीमध्ये एकजनाको मृत्यु भइसकेको र जीवित पति वा पत्नीले पुनर्विवाह नगरी बसेको अवस्था हुनुपर्दछ। यस गाउँपालिकामा विधुर/विधवाको अंश समग्रमा ४.७ प्रतिशत, पुरुषतर्फ २.२ प्रतिशत र महिलातर्फ ७.२ प्रतिशत रहेको छ। विधुर महिलालाई राज्यले एकल महिलाको रूपमा स्वीकार गरेको र तोकिए अनुसारको मासिक निर्वाह भत्ता उपलब्ध गराउँदै आएको छ। स्थानीय तहका लागि पनि यो तथ्याङ्क महत्वपूर्ण मानिन्छ।

कानूनी रूपमा पति र पत्नी अलग भएको अवस्था पारपाचुके हो। कुनै धार्मिक सम्प्रदायमा परम्परा अनुसार पति पत्नी पारपाचुकेकै हैसियतमा अलग भएको जनसंख्या समेत पारपाचुकेमै गत जनगणनामा समावेश गरिएको छ। यस गाउँपालिकामा पारपाचुके भएको जनसंख्या समग्रमा ०.१ प्रतिशत छ। छुट्टिएको जनसंख्या यस गाउँपालिकामा ०.२ प्रतिशत रहेको छ। वैवाहिक जीवनमा पति र पत्नीबिच मनोमालिन्य भई छुट्टै बसेको तर वैधानिक रूपमा पारपाचुके नभएको अवस्थामा रहेका जनसंख्यालाई छुट्टिएको अन्तर्गत गणना गरिएको छ।

तालिका ४.१.१: बडीकेदार गाउँपालिकामा १० वर्षमाथिको जनसंख्याको वैवाहिक अवस्था

वैवाहिक स्थिति	जम्मा	प्रतिशत	पुरुष	प्रतिशत	महिला	प्रतिशत
१० वर्ष वा सोभन्दा माथि	११८९५	१००	५७९३	१००	६१०२	१००
विवाह नभएको	४२९२	३६.१	२२८२	३९.४	२०१०	३२.९
विवाहित	७००१	५८.९	३३७२	५८.२	३६२९	५९.५
विधुर/विधवा	५६५	४.७	१२६	२.२	४३९	७.२
पारपाचुके	८	०.१	३	०.१	५	०.१
छुट्टिएको	२९	०.२	१०	०.२	१९	०.३

चित्र ४.१.१: दश वर्षमाथिको जनसंख्याको वैवाहिक अवस्था

४.२ पहिलो विवाह गर्दाको उमेर

उमेर अनुसार १० वर्ष वा सोभन्दा माथिको जनसंख्याले फरक फरक उमेरमा पहिलो विवाह गरेको हुन्छ। सामाजिक संरचना र परम्परा, पारिवारिक अवस्था, वैयक्तिक चाहना, बाध्यता लगायतका कारणले पुरुष र महिलाको विवाह गर्ने उमेर फरक फरक हुन्छ। कतिपय व्यक्तिले एकपटक भन्दा बढी विवाह गरेका हुन सक्दछन् तर जनगणनामा व्यक्तिको पहिलो पटक कुन उमेरमा विवाह भएको थियो सोही तथ्याङ्क सङ्कलन र विश्लेषण गरिन्छ।

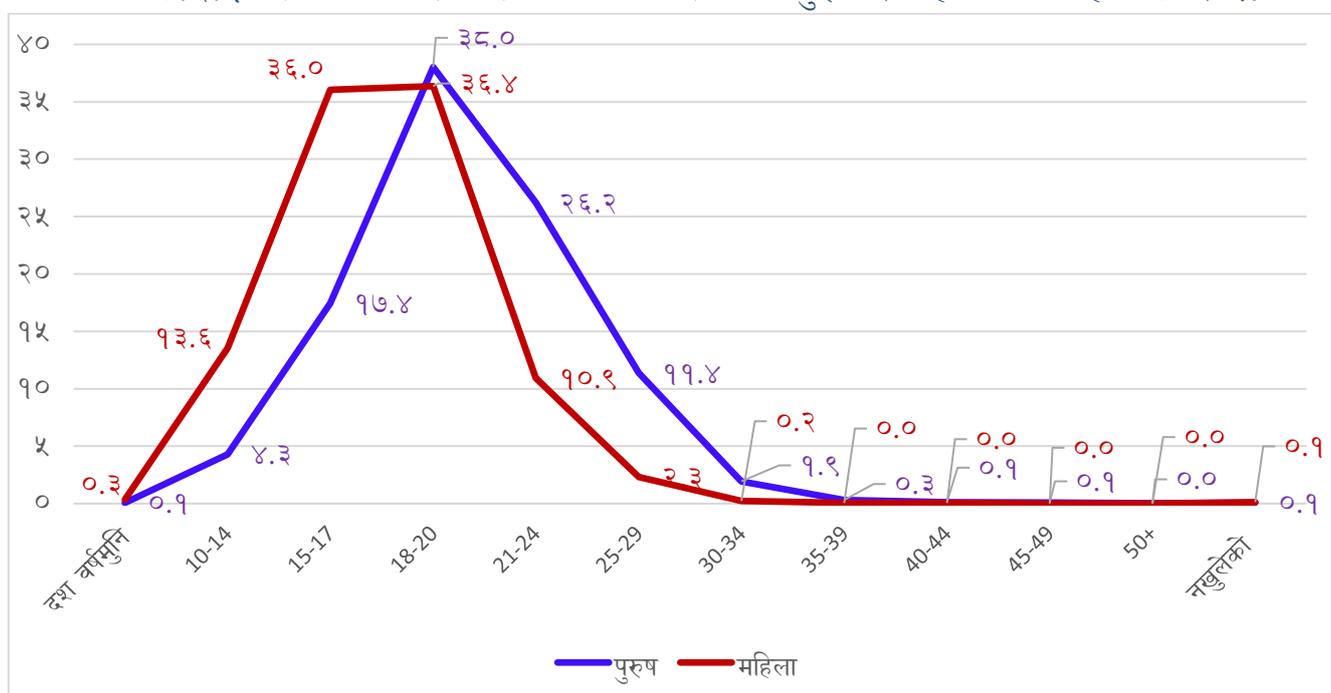
कानूनले २० वर्ष नपुगी विवाह गर्न नपाइने भए तापनि समाजमा कानूनी उमेर हद नपुगी विवाह भइरहेको देखिन्छ र यसलाई तथ्याङ्कले पनि पुष्टि गरेको छ। यस गाउँपालिकामा १६ जना (०.५%) व्यक्तिको १० वर्ष पनि नपुगी विवाह भएको देखिन्छ। स्मरणीय यो छ कि आजभन्दा छ/सात दशक अघि नेपाली समाजमा केटा र केटीको सानै उमेरमा पनि विवाह हुने गर्दथ्यो। वि.सं. २०७८ को जनगणनाबाट यस गाउँपालिकामा १०-१४ वर्ष उमेर समूहका ९.३ प्रतिशत जनसंख्याको विवाह भएको देखिन्छ। यस उमेर समूहमा पुरुषतर्फ यो अनुपात ४.३ प्रतिशत छ भने महिलातर्फ ९.३ प्रतिशत विन्दुले बढी अर्थात् १३.६ प्रतिशत रहेको छ। विवाहको तीव्रता भएका अरु दुई उमेर समूह क्रमशः १५-१७ र १८-२० हुन्। यहाँको २७.४ प्रतिशत जनसंख्याको १५-१७ वर्षभित्र विवाह भइसकेको देखिन्छ जहाँ पुरुषतर्फको मान १७.४ र महिलातर्फको मान ३६ प्रतिशत रहेको छ।

बडीकेदार गाउँपालिकामा विवाहको उत्कर्ष उमेर समूह १८-२० देखिएको छ। यस समूहमा ३७.९ प्रतिशत १० वर्ष र सोभन्दा माथिको जनसंख्याको विवाह भइसकेको देखिन्छ। यसलाई लैङ्गिक रूपमा तुलना गर्दा पुरुषतर्फ ३८ प्रतिशत र महिलातर्फ ३६.४ प्रतिशत रहेको छ। त्यसै गरी २१-२४ वर्ष उमेर समूहमा विवाह भइसकेको १० वर्षमाथिको जनसंख्या १८ प्रतिशत रहेको छ। पुरुष वा महिला परिपक्व भइसक्ने उमेर अर्थात् २५-२९ वर्षभित्र पहिलो पटक विवाह गर्ने जनसंख्या ६.५ प्रतिशत रहेको छ। यस उमेर समूहमा पुरुषतर्फको हिस्सा ११.४ प्रतिशत छ भने महिला तर्फको हिस्सा २.३ प्रतिशत मात्र रहेको छ। पुरुष र महिला दुवैको पहिलो विवाह हुने उमेर २० वर्ष पूरा भएपछि क्रमशः घट्दै गएको छ। पहिलो पटक विवाह भएका महिलाको अनुपात सर्वाधिक (३६.४%) १८-२० वर्ष उमेर समूहभित्र रहेको छ जब कि पुरुषहरूले पहिलो विवाह हुने सर्वाधिक (३८%) ठुलो उमेर समूह पनि १८-२० वर्षको रहेको देखिन्छ। नेपालको कानूनले विवाहका लागि तोकेको न्यूनतम उमेर अर्थात् २० वर्षभन्दा माथि प्रथमपटक विवाह गर्ने पुरुषको संख्या २१ देखि २४ वर्ष उमेर समूहमा महिलाको भन्दा १५.३ प्रतिशत विन्दुले उच्च अर्थात् २६.२ प्रतिशत रहेको छ।

तालिका ४.२.१: उमेर समूह अनुसार पहिलो विवाह सम्बन्धी विवरण

उमेर समूह	जम्मा	प्रतिशत	पुरुष	प्रतिशत	महिला	प्रतिशत
जम्मा	७६०३	१००	३५११	१००	४०९२	१००
दश वर्षमुनि	१६	०.२	२	०.१	१४	०.३
१०-१४	७०६	९.३	१५१	४.३	५५५	१३.६
१५-१७	२०८७	२७.४	६१२	१७.४	१४७५	३६.०
१८-२०	२८२३	३७.१	१३३५	३८.०	१४८८	३६.४
२१-२४	१३६८	१८.०	९२१	२६.२	४४७	१०.९
२५-२९	४९५	६.५	४००	११.४	९५	२.३
३०-३४	७७	१.०	६८	१.९	९	०.२
३५-३९	१३	०.२	११	०.३	२	०.०
४०-४४	६	०.१	४	०.१	२	०.०
४५-४९	३	०.०	३	०.१	०	०.०
५०+	१	०.०	१	०.०	०	०.०
नखुलेको	८	०.१	३	०.१	५	०.१

चित्र ४.२.१: दश वर्ष वा सोभन्दा माथिको जनसंख्यामा पुरुष र महिलाको वैवाहिक उमेर (%)

४.३ विवाहको औसत उमेर

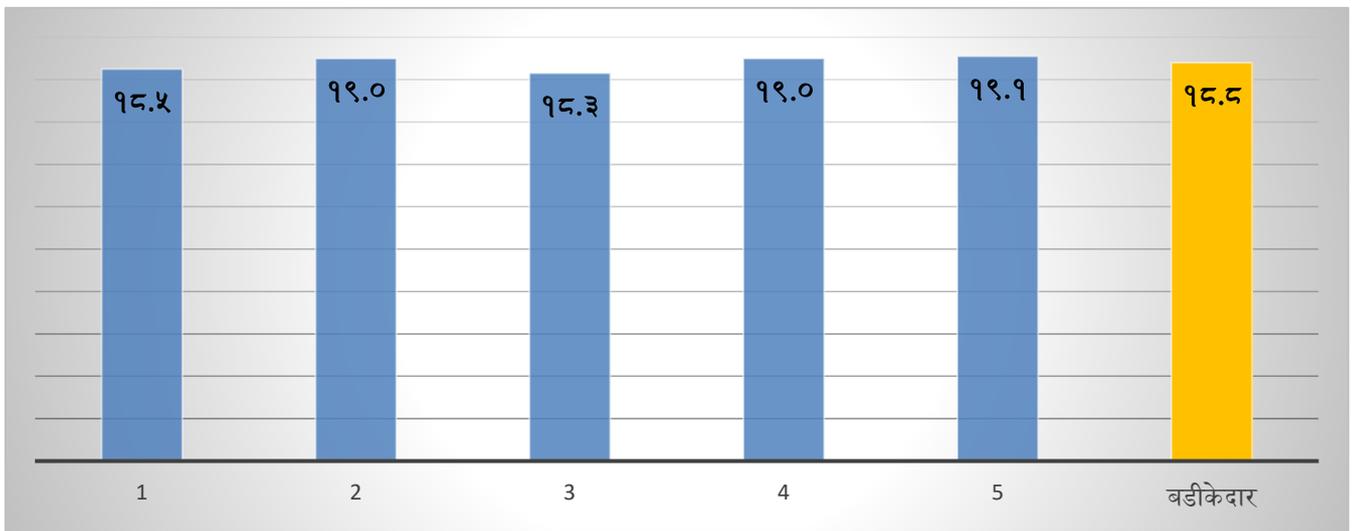
विवाह गर्ने उमेर समुदाय, समाज, भूगोल, परम्परा, पारिवारिक अवस्था आदिसँग अन्तरसम्बन्धित हुन्छ। राज्यले जारी गरेको कानूनले पनि वैवाहिक उमेरको सीमालाई धेरै हदसम्म नियन्त्रण गरेको हुन्छ। विवाहित जनसंख्या मध्ये बडीकेदार गाउँपालिकामा विवाह भएका पुरुष तथा महिलाको औसत उमेर १८.८ वर्ष रहेको छ। यहाँका विवाहित

पुरुषको औसत उमेर महिलाको भन्दा २.६ प्रतिशत विन्दुले माथि अर्थात् २०.२ वर्ष रहेको छ भने विवाहित महिलाको औसत उमेर १७.६ वर्ष रहेको देखिन्छ।

तालिका ४.३.१: वडा अनुसार पहिलो विवाह गर्दाको औसत उमेर

वडा	जम्मा	पुरुष	महिला
१	१८.५	२०.२	१७.१
२	१९	२०.६	१७.६
३	१८.३	१९.४	१७.३
४	१९	२०.६	१७.६
५	१९.१	२०.३	१८.१
बडीकेदार	१८.८	२०.२	१७.६

चित्र ४.३.१: वडा अनुसार विवाह गर्ने औसत उमेर

४.४ एकल महिलाको अवस्था

राज्यले एकल महिलालाई सामाजिक सुरक्षाको प्रबन्ध गरेको छ। समाज पनि बिस्तारै एकल महिलाका समस्या र मुद्दाप्रति सकारात्मक हुँदै गएको देखिन्छ। नीति निर्माता र निर्णयकर्तालाई एकल महिलाको तथ्याङ्क उपयोगी हुने गरेको छ। एकल महिलाको तथ्याङ्कले वैयक्तिक, पारिवारिक र सामाजिक संरचनाको बारेमा यथेष्ट सूचना प्रवाह गर्दछ। यहाँ एकल महिलाको परिभाषा प्रस्तुत गर्नु मनासिब ठानिएको छ।

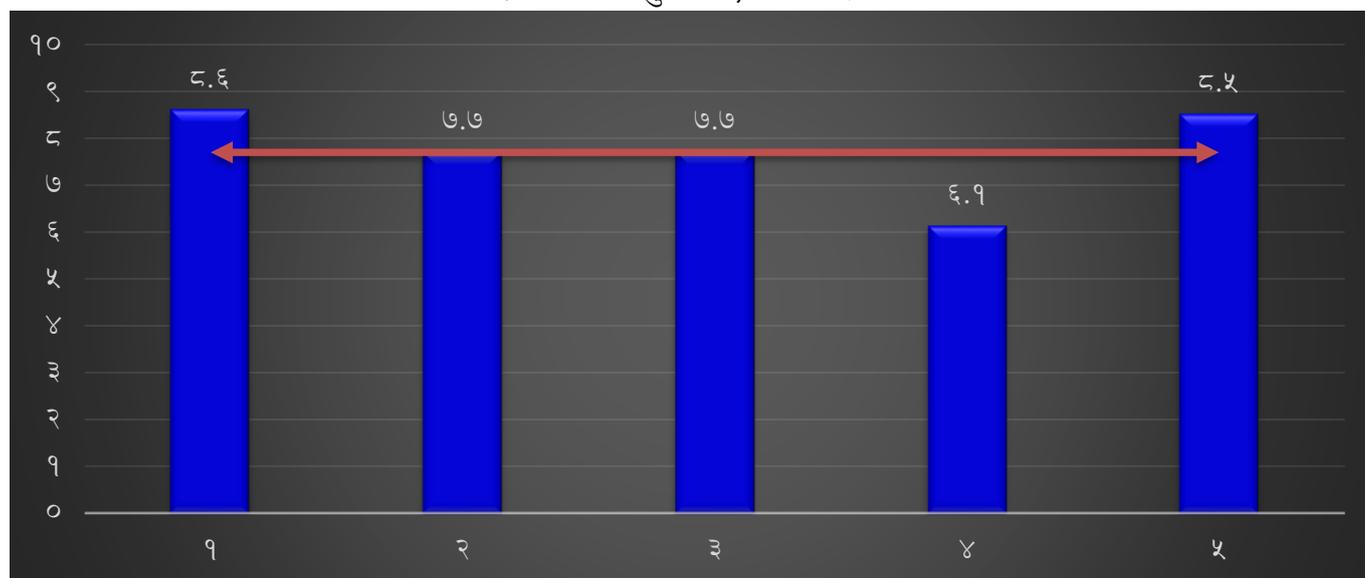
एकल महिलामा गणना हुनका लागि कुनै महिला विधवा, पारपाचुके भएको, श्रीमान् संग छुट्टिएर बसेको र श्रीमान बेपत्ता भएका वा हराएका हुनुपर्दछ। तर, राष्ट्रिय जनगणनामा श्रीमान बेपत्ता भएका वा हराएका महिलाको विवरण सङ्कलन नगरिएको कारणले यस प्रतिवेदनमा अघिल्ला चार प्रकारका महिलाहरूलाई एकल महिलाको रूपमा प्रस्तुत गरिएको छ। यस गाउँपालिकामा एकल महिलाको कुल जनसंख्या ४७० रहेको छ जुन १० वर्ष वा सोभन्दा माथिका कुल महिला जनसंख्याको ७.७ प्रतिशत हो। वडा तहमा एकल महिलाको संख्या अध्ययन गर्दा वडा नं. १मा सर्वाधिक अर्थात् ८.६ प्रतिशत रहेको छ भने दोस्रो र तेस्रो स्थानमा क्रमशः वडा नं. ५ (८.५%) र वडा नं. ३ (७.७%) रहेका छन्। सबैभन्दा कम (६.१%) एकल महिला वडा नं. ४ मा रहेका छन्। गाउँपालिकाका ५ ओटा वडामध्ये १ ओटा

वडा (४) मा यस गाउँपालिकामा रहेका एकल महिलाको औसत विद्यमानता दर (७.७ %) भन्दा कम विद्यमानता दर छ भने बाँकी ४ ओटा वडाहरूमा सो बराबर अथवा सो भन्दा उच्च अनुपातमा एकल महिला रहेका छन्।

तालिका ४.४.१: वडा अनुसार एकल महिलाको अवस्था

वडा	१० वर्ष र सो भन्दा माथिका महिला			%	
	जम्मा	विधुर/ विधवा	एकल महिला	विधुर/ विधवा	एकल महिला
१	१०९२	८८	९४	८.१	८.६
२	९९९	६६	७७	६.६	७.७
३	१३४७	९३	१०४	६.९	७.७
४	१३३८	८२	८२	६.१	६.१
५	१३२६	११०	११३	८.३	८.५
जम्मा	६१०२	४३९	४७०	७.२	७.७

चित्र ४.४.१ : वडा अनुसार एकल महिलाको प्रतिशत

खण्ड ५: ज्येष्ठ नागरिक

५.१ ज्येष्ठ नागरिक र लैङ्गिक अनुपात

ज्येष्ठ नागरिक परिवार एवम् समाजका अभिभावक हुन्। हरेक व्यक्तिले आफ्नो जीवनकालमा यो अवस्थालाई अनुभव गर्नुपर्दछ। राज्यले पनि सामाजिक सुरक्षा भत्ता लगायतका नीति तथा कार्यक्रम मार्फत ज्येष्ठ नागरिकको पक्षपोषण गरेको देखिन्छ। आश्रित जनसंख्याको गणना गर्दा ज्येष्ठ नागरिकको संख्या आवश्यक पर्दछ। ज्येष्ठ नागरिकको संख्याले जनसंख्याको बनावट र जीवन प्रत्याशासमेत (Life Expectancy) लाई प्रतिबिम्बित गर्दछ। बडीकेदार गाउँपालिकामा ६० वर्ष वा सोभन्दा माथि (ज्येष्ठ नागरिक) को कुल जनसंख्या ११५४ रहेको छ जुन यहाँको कुल जनसंख्या १४९०२ को ७.७ प्रतिशत हुन आउँछ। ज्येष्ठ नागरिकको लैङ्गिक अनुपात ९१.१ रहेको छ। यसलाई १,००० महिला ज्येष्ठ नागरिकका माझमा ९११ जना पुरुष ज्येष्ठ नागरिक रहेका छन् भन्ने अर्थमा बुझिन्छ। वडा तहमा हेर्दा अनुपातका दृष्टिले सबैभन्दा धेरै (८.७%) ज्येष्ठ नागरिक वडा नं. १ मा रहेका छन् भने सबैभन्दा न्यून (७%) अनुपात वडा नं. २ मा रहेको छ। संख्यात्मक हिसाबले सबैभन्दा धेरै अर्थात् २६३ जना ज्येष्ठ नागरिक वडा नं. ४ मा रहेका छन् भने सबैभन्दा कम १७६ जना वडा नं. २ मा रहेका छन्। ज्येष्ठ नागरिकको उच्चतम (१०४.७) लैङ्गिक अनुपात वडा नं. २ मा रहेको छ। यसको अर्थ यस वडामा ६० वर्ष वा सोभन्दा माथिका प्रत्येक १,००० वृद्धाहरूमा १०४७ जना वृद्धहरू रहेका छन्। ज्येष्ठ नागरिकको न्यूनतम ७६.६ लैङ्गिक अनुपात वडा नं. ५ मा रहेको छ।

तालिका ५.१.१: वडा अनुसार ज्येष्ठ नागरिकको संख्या र लैङ्गिक अनुपात

वडा	जम्मा जनसंख्या	६० वर्ष वा माथिका पुरुष	६० वर्ष वा माथिका महिला	६० वर्ष वा माथिका ज्येष्ठ नागरिक	ज्येष्ठ नागरिकको जनसंख्या प्रतिशत	लैङ्गिक अनुपात (प्रति १०० जना ज्येष्ठ महिलामा)
१	२५६६	१०४	१२०	२२४	८.७	८६.७
२	२५२०	९०	८६	१७६	७.०	१०४.७
३	३३०५	११७	१२५	२४२	७.३	९३.६
४	३२३४	१३१	१३२	२६३	८.१	९९.२
५	३२७७	१०८	१४१	२४९	७.६	७६.६
बडीकेदार	१४९०२	५५०	६०४	११५४	७.७	९१.१

५.२ वडा अनुसार ६० वर्ष र सोभन्दा माथिको जनसंख्या

बडीकेदार गाउँपालिकामा ६० वर्ष र सोभन्दा माथिको समग्र जनसंख्या अनुपात ७.७ प्रतिशत रहेको छ। वडा तहमा हेर्दा यो सर्वाधिक (८.७%) वडा नं. १ मा रहेको छ भने सबैभन्दा न्यून (७%) वडा नं. २ मा रहेको छ।

तालिका ५.२.१: ६० वर्ष र सोभन्दा माथिको जनसंख्या (%)

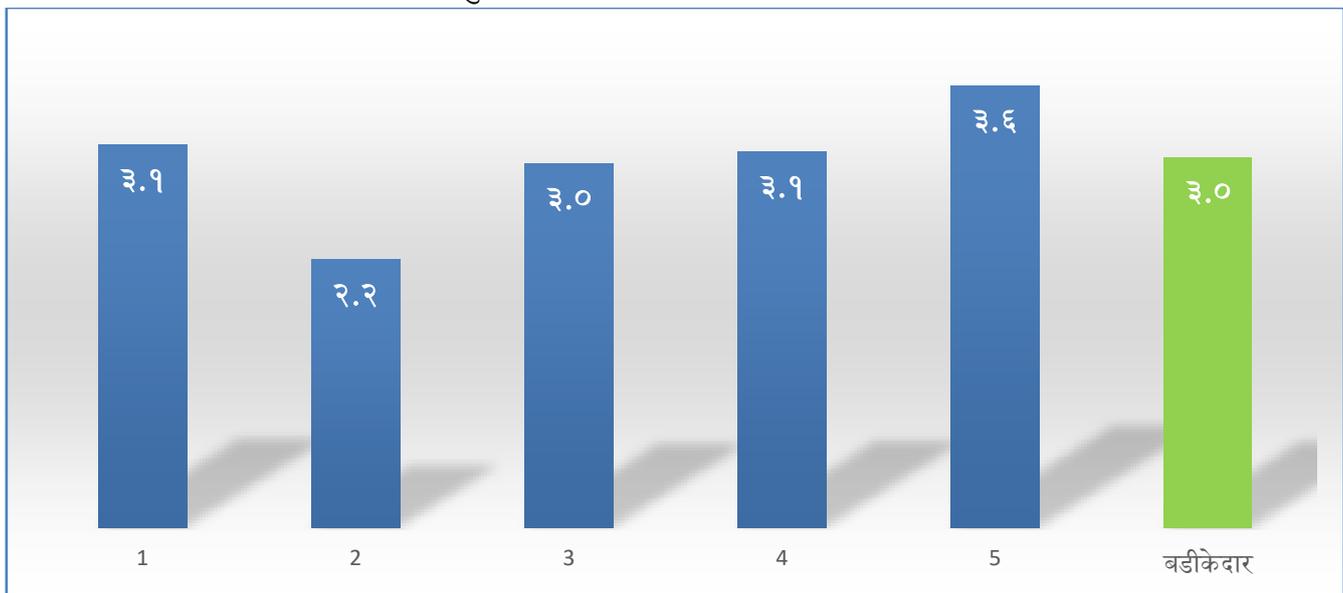
वडा	जम्मा जनसंख्या	६० वर्ष र सोभन्दा माथिको जनसंख्या %	६५ वर्ष र सोभन्दा माथिको जनसंख्या %	६८ वर्ष र सोभन्दा माथिको जनसंख्या %	७० वर्ष वा सोभन्दा माथिको जनसंख्या %
१	२५६६	८.७	५.७	४.२	३.१
२	२५२०	७.०	४.२	२.९	२.२

वडा	जम्मा जनसंख्या	६० वर्ष र सोभन्दा माथिको जनसंख्या %	६५ वर्ष र सोभन्दा माथिको जनसंख्या %	६८ वर्ष र सोभन्दा माथिको जनसंख्या %	७० वर्ष वा सोभन्दा माथिको जनसंख्या %
३	३३०५	७.३	४.९	३.७	३.०
४	३२३४	८.१	५.३	३.८	३.१
५	३२७७	७.६	५.२	३.९	३.६
बडीकेदार	१४९०२	७.७	५.१	३.७	३.०

५.३ सामाजिक सुरक्षा भत्ता प्राप्त गर्न योग्य ज्येष्ठ नागरिक

नेपाल सरकारले ६८ वर्ष उमेर पूरा भएका सबै ज्येष्ठ नागरिकलाई मासिक रूपमा सामाजिक सुरक्षा भत्ता उपलब्ध गराउँदै आएकोमा आर्थिक वर्ष २०८२/०८३ को बजेट मार्फत ७० वर्ष पुगेका ज्येष्ठ नागरिकलाई दिने निर्णय गरेको छ। यस बडीकेदार गाउँपालिकामा ७० वर्ष वा सोभन्दा माथिको जनसंख्या ३ प्रतिशत रहेको छ। वडास्तरमा ज्येष्ठ नागरिकहरूको अनुपात फरक फरक रहेको छ। वडा नं. २ मा यो अनुपात २.२ प्रतिशत मात्र रहेको छ भने वडा नं. ५ मा ज्येष्ठ नागरिक भत्ता प्राप्त गर्न योग्य जनसंख्या ३.६ प्रतिशत रहेको छ।

चित्र ५.३.१: वडा अनुसार ७० वर्ष र सोभन्दा माथिका जनसंख्या (प्रतिशत)

५.४ बुढ्यौली जनसंख्या

विश्वव्यापी रूपमा ६५ वर्ष र सोभन्दा माथिको जनसंख्यालाई बुढ्यौली जनसंख्याका रूपमा लिइन्छ। यस्तो तथ्याङ्कबाट बुढ्यौली जनसंख्याको स्वास्थ्य, जीवनशैली, आर्थिक सक्रियता लगायतका विषयमा पर्याप्त सूचना प्राप्त हुन्छ। बुढ्यौली सूचकाङ्क निकाल्नका लागि पनि यो तथ्याङ्क आवश्यक छ। बुढ्यौली सूचकाङ्क निकाल्नका लागि १४ वर्ष र सोभन्दा कम उमेरको कुल जनसंख्याले ६५ वर्ष र सोभन्दा माथिको कुल जनसंख्यालाई भाग गरेर प्रतिशतमा रूपान्तरण गरिन्छ। बुढ्यौली सूचकाङ्क बढ्नु भनेको उक्त क्षेत्रको जनसंख्या बुढ्यौली उन्मुख हुँदै गएको वा भएको भन्ने जनाउँछ।

बडीकेदार गाउँपालिकामा कुल ७५६ जना (५.१%) ६५ वर्ष र सोभन्दा माथिको जनसंख्या रहेको छ। त्यसै गरी १४ वर्ष र सोभन्दा मुनिको कुल जनसंख्या ५०३९ (३३.८%) रहेको छ। यी दुई तथ्याङ्कबाट बुढ्यौली सूचकाङ्क १५ हुन आउँछ (तालिका ५.४.१)। यसको सरल अर्थ यो हुन्छ कि १४ वर्ष र सोभन्दा मुनिका १,००० बालबालिका

हुँदा १५० जना ६५ वर्ष वा सोभन्दा माथिका बुढाबुढी रहेका छन्। यसले यस गाउँपालिकाको जनसंख्या बुढ्यौली उन्मुख भए पनि बुढ्यौली जनसंख्यामा पूर्ण प्रवेश नगरेको सङ्केत गर्दछ। यस गाउँपालिकामा बुढ्यौली जनसंख्या अनुपात सर्वाधिक (५.७%) वडा नं. १ मा रहेको छ भने सबैभन्दा कम (४.२%) वडा नं. २ मा रहेको छ।

तालिका ५.४.१: वडा अनुसार बुढ्यौली जनसंख्या र सूचकाङ्क

वडा नं.	जनसंख्या			बुढ्यौली	
	०-१४ वर्ष	६५ वर्ष र सो भन्दा माथि	कुल जनसंख्या	सूचकाङ्क	जनसंख्या %
१	७९४	१४५	२५६६	१८.३	५.७
२	८८५	१०६	२५२०	१२.०	४.२
३	११६८	१६१	३३०५	१३.८	४.९
४	१०७०	१७३	३२३४	१६.२	५.३
५	११२२	१७१	३२७७	१५.२	५.२
बडीकेदार	५०३९	७५६	१४९०२	१५.०	५.१

चित्र ५.४.१: वडा अनुसार बुढ्यौली जनसंख्या र सूचकाङ्क (प्रतिशत)

खण्ड ६: बालबालिकाको स्थिति

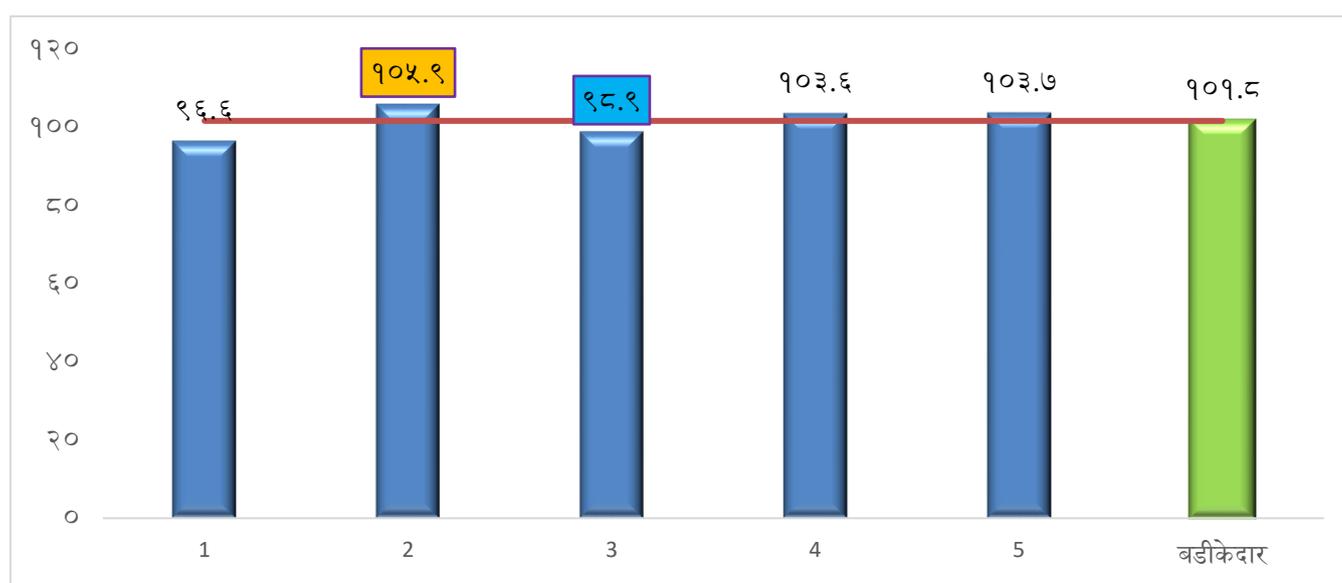
६.१ बालबालिकाको जनसंख्या तथा लैङ्गिक अनुपात

नेपालको कानूनले १८ वर्ष उमेर पूरा नभएका सबैलाई बालबालिका स्वीकार गरेको छ। विश्वका विभिन्न देशहरूका बिच बालबालिका सम्बन्धी तथ्याङ्कको तुलना गर्दा पनि यही १८ वर्षको सीमालाई आत्मसात गरेको देखिन्छ। बालबालिका समग्र जनसंख्यामा आश्रित जनसंख्या हो र कुनै पनि देशको जनसंख्या संरचनाको एक महत्वपूर्ण हिस्सा पनि हो। बडीकेदार गाउँपालिकामा कुल ६११० जना बालबालिका रहेका छन् जुन यहाँको कुल जनसंख्याको ४१ प्रतिशत हुन आउँछ। गाउँपालिकाको कुल जनसंख्यामा हेर्ने हो भने २०.७ प्रतिशत बालक र २०.३ प्रतिशत बालिका रहेका छन्। यहाँ बालबालिकाको समग्र लैङ्गिक अनुपात १०१.९ रहेको छ। यसको सरल अर्थ यो छ कि प्रति १,००० बालिकामा १०१९ जना बालकहरू रहेका छन्। यस गाउँपालिकाका २ ओटा वडा (वडा नं. १, ३) हरूमा बालबालिकाको लैङ्गिक अनुपात १०० भन्दा कम रहेको छ भने बाँकी ३ ओटै वडामा लैङ्गिक अनुपात १०० भन्दा माथि रहेको छ।

तालिका ६.१.१: वडा अनुसार बालबालिकाको जनसंख्या र लैङ्गिक अनुपात (०-१७ वर्ष)

वडा	बालक	बालिका	जम्मा	लैङ्गिक अनुपात
१	४७६	४९३	९६९	९६.५५
२	५५३	५२२	१०७५	१०५.९४
३	६९८	७०६	१४०४	९८.८७
४	६६२	६३९	१३०१	१०३.६
५	६९३	६६८	१३६१	१०३.७४
बडीकेदार	३०८२	३०२८	६११०	१०१.७८

चित्र ६.१.१: वडा अनुसार बालबालिकाको लैङ्गिक अनुपात

६.२ वडाको कुल जनसंख्यामा बालबालिकाको अनुपात

बालबालिका केन्द्रित नीति, योजना तथा कार्यक्रम बनाउनका लागि तल्लो स्तरसम्म कुल जनसंख्यामा बालबालिकाको अनुपात कति छ भन्ने तथ्याङ्क महत्वपूर्ण रहन्छ। बडीकेदार गाउँपालिकाका ५ ओटा वडाहरूको कुल जनसंख्यामा बालबालिकाको अनुपात तालिका ६.२.१ मा प्रस्तुत गरिएको छ। वडास्तरमा तुलना गर्दा बालबालिकाको सर्वाधिक (४२.७%) अंश वडा नं. २ मा रहेको देखिन्छ। दोस्रो (४२.५%) र तेस्रो (४१.५%) ठुलो अनुपात वडा क्रमशः वडा नं. ३ र ५ मा रहेको देखिन्छ। बालकहरूको अनुपात सर्वाधिक (२१.९%) वडा नं. २ मा रहेको छ भने बालिकाहरूको सर्वाधिक (२०.७%) अनुपात वडा नं. २ मा नै रहेको छ।

तालिका ६.२.१: वडाको कुल जनसंख्यामा बालबालिकाको अनुपात

वडा	जम्मा जनसंख्या	बालक		बालिका		जम्मा बालबालिका	
		संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%
१	२५६६	४७६	१८.६	४९३	१९.२	९६९	३७.८
२	२५२०	५५३	२१.९	५२२	२०.७	१०७५	४२.७
३	३३०५	६९८	२१.१	७०६	२१.४	१४०४	४२.५
४	३२३४	६६२	२०.५	६३९	१९.८	१३०१	४०.२
५	३२७७	६९३	२१.१	६६८	२०.४	१३६१	४१.५
बडीकेदार	१४९०२	३०८२	२०.७	३०२८	२०.३	६११०	४१.०

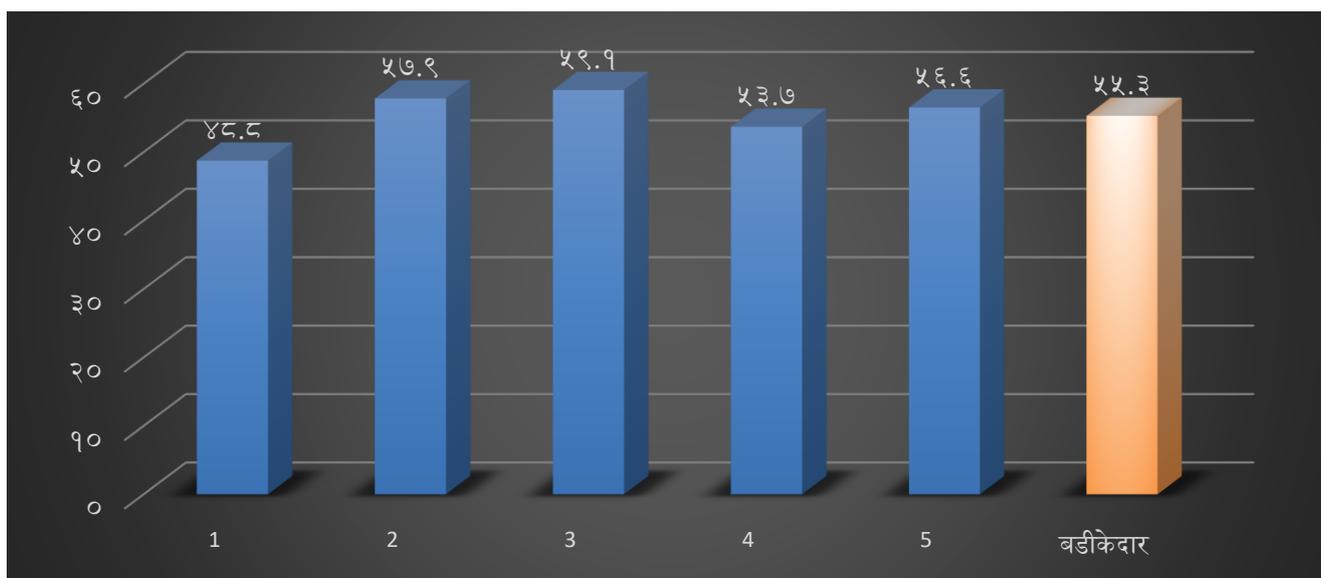
६.३ बाल-आश्रित अनुपात

बालबालिकालाई कुनै पनि देशको भविष्यका रूपमा लिइन्छ। यससँगै गाँसिएको अर्को पाटो भनेको बालबालिका कुल आश्रित जनसंख्या (बालबालिका र वृद्धवृद्धा) को सबैभन्दा ठुलो हिस्सा हुन्। बाल/आश्रित अनुपात निकाल्नको लागि बालबालिकाको खास स्थानको जनसंख्यालाई सोही स्थानको १५ देखि ६४ वर्षसम्मको कुल जनसंख्याले भाग गर्ने प्रचलन रहेको छ। बडीकेदार गाउँपालिकाको समग्र बाल-आश्रित अनुपात ५५.३ प्रतिशत रहेको छ। यसको अर्थ १०० जना काम गर्ने उमेर समूहको जनसंख्याले ५५ जना बालबालिकाको खानपिन, रेखदेख, शिक्षा, स्वास्थ्य लगायतको हेरविचार गर्नु परिरहेको भन्ने बुझिन्छ। उक्त जनसंख्याको भार उत्पादक जनसंख्यामाथि पर्ने हुन्छ। वडास्तरमा बाल-आश्रित अनुपात न्यूनतम ४८.८ प्रतिशत (वडा नं. १) देखि अधिकतम ५९.१ प्रतिशत (वडा नं. ३) सम्म रहेको छ।

तालिका ६.३.१: वडा अनुसार बाल-आश्रित अनुपात

वडा	०-१४ वर्ष	१५-६४ वर्ष	बाल आश्रित अनुपात	६५ वर्ष र सो भन्दा माथि	जम्मा जनसंख्या
१	७९४	१६२७	४८.८	१४५	२५६६
२	८८५	१५२९	५७.८८	१०६	२५२०
३	११६८	१९७६	५९.११	१६१	३३०५
४	१०७०	१९९१	५३.७४	१७३	३२३४
५	११२२	१९८४	५६.५५	१७१	३२७७
बडीकेदार	५०३९	९१०७	५५.३३	७५६	१४९०२

चित्र ६.३.१: वडा अनुसार बाल आश्रित अनुपात

६.४ बाल विवाह

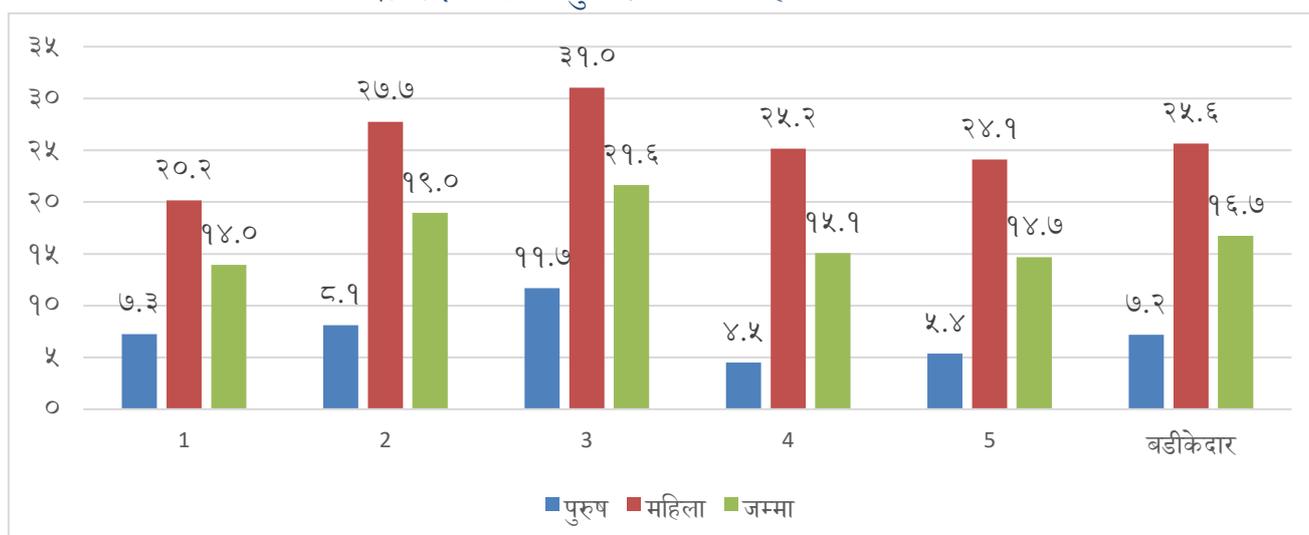
समाजमा अभ्यासमा रहेको भएतापनि बाल विवाहलाई वैयक्तिक, सामाजिक र कानूनी तीनओटै दृष्टिकोणबाट सकारात्मक मानिदैन। बालक वा बालिकाको वृद्धि र व्यक्तित्व विकासमा बाल विवाह बाधक हुनसक्ने भएकोले यसलाई हतोत्साहित गर्ने उद्देश्यले कानूनी व्यवस्था समेत गरिएको छ। बाल विवाह केन्द्रदेखि सबै स्थानीय तहका वडास्तरसम्म विद्यमान रहेको तथ्याङ्कबाट देखिएको छ। बाल विवाहको तथ्याङ्क प्रस्तुत गर्नुअघि यहाँ बाल विवाहको अवधारणा बारेमा स्पष्ट हुनु जरुरी छ। सामान्यतः कानूनले बालबालिका अन्तर्गत गणना हुने उमेरभित्र विवाह भएको अवस्था नै बाल विवाह हो। विवाह बन्धनमा बाँधिने पुरुष वा महिला दुवैजना १८ वर्षभन्दा मुनि भएको अवस्थामा वा ती दुईमध्ये एक जना १८ वर्षभन्दा कम उमेरको भए पनि बाल विवाहमै गणना हुन्छ। तालिका ६.४.१ मा १८ वर्ष उमेर नपुग्दै विवाह भएका बालबालिकाको तथ्याङ्क विश्लेषण गरिएको छ। बाल विवाहको विश्लेषण गर्दा जोडिएर आउने अर्को प्रमुख विषय कानूनले तोकेको उमेर हद पूरा नभई विवाह गरेका व्यक्तिहरूको बिचमा भएको विवाह पनि हो। नेपालमा कानूनले २० वर्ष पूरा नभएका महिला र पुरुषलाई विवाहका लागि अयोग्य मानेको छ। तसर्थ, १८ र १९ वर्षको उमेरमा विवाह भएको जनसंख्याको अनुपात पनि यहाँ विश्लेषण गर्नु उपयुक्त हुन्छ। अन्तर्राष्ट्रिय अभ्यास अनुसार गणनाको समयमा २० देखि २४ वर्षको उमेर समूहभित्र रहेका पुरुष र महिलालाई उनीहरूको पहिलो पटक विवाह हुँदा उमेर कति थियो भन्ने आधारमा बाल विवाहको विद्यमानता दर निकाल्ने गरिएको छ। बडीकेदार गाउँपालिकामा १८ वर्षभन्दा कम उमेरमा विवाह हुने पुरुष र महिलाको समग्र अनुपात १६.७ प्रतिशत रहेको छ। सोही उमेर समूहका महिलामध्ये १८ वर्ष उमेर नपुगी विवाह हुनेको अनुपात २५.६ प्रतिशत छ भने पुरुषका हकमा यो मान ७.२ प्रतिशत रहेको छ। यसबाट यस गाउँपालिकामा पुरुषको तुलनामा महिलाहरूको बालविवाह दर तिन गुणा भन्दा बढी रहेको देखिन्छ।

तालिका ६.४.१: वडा अनुसार बालविवाहको अवस्था

वडा नं.	१८ वर्षभन्दा कम उमेरमा विवाहित		२० देखि २४ वर्षका जनसंख्या		बाल विवाह दर %		
	पुरुष	महिला	पुरुष	महिला	पुरुष	महिला	जम्मा
१	९	२७	१२४	१३४	७.२६	२०.१५	१३.९५
२	९	३८	१११	१३७	८.११	२७.७४	१८.९५
३	१६	४५	१३७	१४५	११.६८	३१.०३	२१.६३
४	७	४१	१५५	१६३	४.५२	२५.१५	१५.०९
५	९	४०	१६८	१६६	५.३६	२४.१	१४.६७
बडीकेदार	५०	१९१	६९५	७४५	७.१९	२५.६४	१६.७४

वडागत रूपमा हेर्दा बाल विवाहको तीव्रता वडा नं. ३ मा रहेको देखिन्छ जहाँ बालिका अवस्थामा भएको विवाहको विद्यमानता दर ३१ प्रतिशत छ। पुरुषतर्फ सबैभन्दा उच्च बाल विवाहदर वडा नं. ३ मा रहेको छ जहाँ यसको मान ११.७ प्रतिशत रहेको छ। पुरुषतर्फ वडा नं. ४ मा बाल विवाह दर न्यून रहेको छ (४.५%) भने महिलातर्फको न्यूनतम मान (२४.१%) वडा नं. ५ मा रहेको छ। गाउँपालिकाका ५ ओटा वडामध्ये सबैभन्दा न्यून (१४%) बाल विवाहदर वडा नं. १ मा रहेको देखिन्छ।

चित्र ६.४.१: वडा अनुसार बाल विवाहको विद्यमानता स्थिति

६.५ बालबालिकाको साक्षरता दर

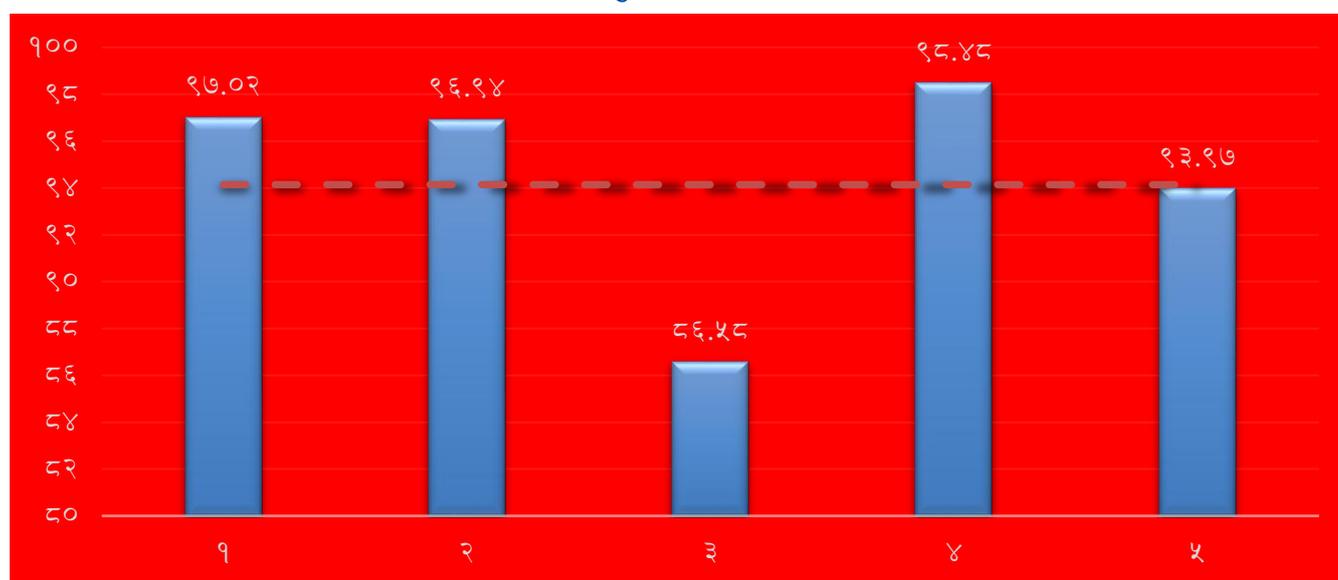
जनगणनामा ५ वर्ष र सोभन्दा माथिको सम्पूर्ण जनसंख्यालाई साक्षरता सम्बन्धी प्रश्न सोधिएको थियो। बालबालिकाको अन्य सूचक जस्तै साक्षरता दर पनि योजना तथा नीति निर्माणको चरणमा र तिनको मूल्याङ्कनमा महत्वपूर्ण हुने गर्दछन्। हाम्रो जस्तो विकासोन्मुख देशमा ५ वर्ष र सोभन्दा माथिको जनसंख्याको समग्र साक्षरता दरभन्दा बालबालिकाको साक्षरता दर सामान्यतः उच्च हुने गर्दछ। यस्तो हुनुको सम्भावित कारणमा पुरानो पुस्ताले नयाँ पुस्ताले जस्तो सहज रूपमा विद्यालय जाने अवसर पाएको हुँदैन। पछिल्ला चार पाँच दशकमा बालबालिकालाई विद्यालय पठाउने प्रचलन व्यापक हुँदै गएको छ र सरकारले प्राथमिक शिक्षालाई अनिवार्य घोषणा गरेको छ। बडीकेदार गाउँपालिकामा बालक तथा बालिकाको समग्र साक्षरता दर ९४.१ प्रतिशत रहेको छ। वडागत रूपमा बाल साक्षरता दरलाई तुलना गर्दा सर्वाधिक (९८.५%) साक्षरता दर वडा नं. ४ मा रहेको छ। चित्र ६.५.१ मा बालबालिकाको

वडागत साक्षरता दर गाउँपालिकाको औसतभन्दा तल वा माथि रहेको सङ्केत गर्नका खण्डित रेखाले सङ्केत गरिएको छ। यस रेखाले वडा नं. ३ र ५ मा बालबालिकाको साक्षरता दर औसतभन्दा कम रहेको देखाएको छ भने बाँकी ३ ओटा वडाको औसत साक्षरता दर गाउँपालिकाको समग्रभन्दा माथि वा बराबर रहेको देखिन्छ।

तालिका ६.५.१: वडा अनुसार बाल साक्षरता दर

वडा नं.	साक्षर बालबालिका	निरक्षर बालबालिका	साक्षरता उल्लेख नभएको	जम्मा	साक्षरता दर
१	७१६	२२	०	७३८	९७.०२
२	७९१	२५	०	८१६	९६.९४
३	९७४	१५१	०	११२५	८६.५८
४	९७०	१५	०	९८५	९८.४८
५	९९८	६३	१	१०६२	९३.९७
वडीकेदार	४४४९	२७६	१	४७२६	९४.१४

चित्र ६.५.१: वडा अनुसार बालबालिकाको साक्षरता दर

६.६ अध्ययनरत तथा स्कुल बाहिर रहेका बालबालिकाको विवरण

राष्ट्रिय जनगणनामा ५ वर्ष वा सोभन्दा माथिका व्यक्तिलाई अध्ययन गर्न हाल स्कुल गइरहनुभएको छ भनी सोधिएको प्रश्नमा प्राप्त उत्तरको विश्लेषण गर्दा यस गाउँपालिकाका ५ देखि १७ वर्षसम्मका कुल ४७२६ जनामध्ये ४२८४ (९०.७%) जना हाल स्कुल गइरहेको देखिन्छ भने ७.१ प्रतिशत विगतमा गएको तर हाल स्कुल नगएको तथाङ्कले देखाएको छ। कहिल्यै स्कुल नगएका बालबालिकाको हिस्सा २.२ प्रतिशत रहेको छ। कहिल्यै पनि स्कुल नगएका ५ देखि १७ वर्षसम्मका सर्वाधिक (३.६%) बालबालिका वडा नं. ३ मा रहेका छन्। त्यसैगरी हाल स्कुल गइरहेका सर्वाधिक अर्थात् ९३.५ प्रतिशत बालबालिका वडा नं. १ मा रहेका छन्।

तालिका ६.६.१: अध्ययनरत तथा स्कूल बाहिर रहेका बालबालिकाको विवरण

वडा	५ देखि १७ वर्षका बालबालिका संख्या				प्रतिशत		
	स्कूल गइरहेका	विगतमा स्कूल गएका	स्कूल नगएका	जम्मा	स्कूल गइरहेका	विगतमा स्कूल गएका	कहिल्यै स्कूल नगएका
१	६९०	३४	१४	७३८	९३.५	४.६	१.९
२	७४५	५४	१७	८१६	९१.३	६.६	२.१
३	९६१	१२३	४१	११२५	८५.४	१०.९	३.६
४	८९९	७३	१३	९८५	९१.३	७.४	१.३
५	९८९	५१	२१	१०६१	९३.१	४.८	२.०
बडीकेदार	४२८४	३३५	१०६	४७२६	९०.७	७.१	२.२

६.७ बालश्रमको विवरण

बालश्रमका विभिन्न अवस्था, प्रकार र अवधारणा प्रचलित छन्। संयुक्त राष्ट्रसंघ बालकोषका अनुसार प्रत्येक १० जनामा १ जना बालबालिका बालश्रम गर्न बाध्य छन्। जो बालबालिका उनीहरूको उमेरका हिसाबले कुनै काम गर्न शारीरिक रूपमा सबल छैनन् अथवा कामको प्रकृति र परिस्थिति अनुसार कुनै काम जोखिमपूर्ण छ, त्यस्तो काममा संलग्न भएका रहेछन् भने त्यो स्थिति बालश्रममा पर्दछ। तर, बालबालिकाको शारीरिक र मानसिक विकासमा सकारात्मक योगदान गर्ने काम जस्तो कि हलुका प्रकृतिका घरायसी काम र विद्यालय बिदा हुँदाको अवस्थामा गरिएका कुनै सरल कामबाहेक बालश्रमले उनीहरूको स्वास्थ्य, सुरक्षा र मानसिक विकासमा क्षति पुर्याउदछ। बडीकेदार गाउँपालिकामा समग्र बालश्रम विद्यमानता दर घरायसी क्षेत्रमा ३१.९ प्रतिशत र गैरघरायसी क्षेत्रमा १०.५ प्रतिशत रहेको देखिन्छ। यहाँ बालश्रम गर्दा कति समय काम गरेको आधारमा हिसाब किताब गरिएको छ भन्ने सवाल बुझ्नु मनासिब हुन्छ। जनगणनामा आर्थिक कामको बारेमा १० वर्ष र सोभन्दा माथिको जनसंख्यालाई मात्र प्रश्न सोधिएको थियो। उनीहरूले गणनाको दिनदेखि अघिल्लो १२ महिनामा कम्तीमा १ दिन काम गरेको भए त्यसलाई पनि श्रम गरेको मानिने प्रावधान राखिएको थियो। अन्तर्राष्ट्रिय मापदण्ड अनुसार विगत एक हप्तामा कम्तीमा एक घण्टा नाफा वा आमदानी हुने काम गरेका बालबालिकालाई बालश्रमको रूपमा मान्ने चलन छ। यहाँ गैरघरायसी क्षेत्र भन्नाले वित्तीय, गैरवित्तीय तथा नाफा नकमाउने संस्था पर्दछ। घरायसी क्षेत्र भन्नाले असंगठित रूपमा परिवारले संचालन गरेका सबै प्रकारका आर्थिक क्रियाकलापहरू पर्दछन् जस्तै कृषि, अनौपचारिक र असंगठित रूपमा व्यक्ति वा परिवारले संचालन गरेका व्यापार, उद्योग, व्यवसाय, सडक किनारमा बिक्री गर्ने आदि यस अन्तर्गत पर्दछन्।

वडास्तरमा बालश्रम विद्यमानता दर तुलना गर्दा घरायसी क्षेत्रमा सर्वाधिक (६३.३%) वडा नं. ३ मा देखिन्छ भने सबैभन्दा कम (४.१%) वडा नं. ४ मा रहेको छ। गैरघरायसी क्षेत्रको सर्वाधिक बालश्रम विद्यमानता दर सर्वाधिक (१४.५%) वडा नं. ५ मा र सबैभन्दा कम (५.८%) वडा नं. ३ मा रहेको छ।

तालिका ६.७.१: वडा अनुसार बालश्रमको अवस्था

अघिल्लो १२ महिनामा कम्तीमा एक दिन आर्थिक काममा संलग्नता								
वडा	गैरघरायसी क्षेत्र	घरायसी क्षेत्र	काम नगर्ने	जम्मा	बालश्रम प्रतिशत			
					गैरघरायसी क्षेत्र	घरायसी क्षेत्र	काम नगर्ने	
१	५९	१२६	३०१	४८६	१२.१४	२५.९३	६१.९३	
२	६४	१४३	३२३	५३०	१२.०८	२६.९८	६०.९४	
३	४२	४५९	२२४	७२५	५.७९	६३.३१	३०.९	

अघिल्लो १२ महिनामा कम्तीमा एक दिन आर्थिक काममा संलग्नता							
वडा	गैरघरायसी क्षेत्र	घरायसी क्षेत्र	काम नगर्ने	जम्मा	बालश्रम प्रतिशत		
					गैरघरायसी क्षेत्र	घरायसी क्षेत्र	काम नगर्ने
४	९३	२८	५५६	६७७	१३.७४	४.१४	८२.१३
५	९९	६३	५२३	६८५	१४.४५	९.२	७६.३५
बडीकेदार	३५७	८१९	१९२७	३१०३	११.५	२६.३९	६२.१

चित्र ६.७.१: वडा अनुसार बालश्रम (गैरघरायसी क्षेत्र र घरायसी क्षेत्र)

६.८ जन्मदर्ताको अवस्था

नेपालमा जन्मदर्तालाई बालबालिकाको संवैधानिक हकको रूपमा लिइएको छ। पछिल्लो जनगणनामा ५ वर्षमुनिका प्रत्येक बालबालिकाको जन्मदर्ता गरिएको छ वा छैन भन्ने प्रश्न सोधिएको थियो। राज्यप्रदत्त कैयन् सुविधामा जन्मदर्ताको अत्यन्तै महत्व रहेको हुँदा यो प्रश्न राखिएको थियो। सरकारले विभिन्न नीति तथा कार्यक्रम मार्फत जन्मदर्तालाई अभियानका रूपमा सञ्चालन गरिरहेको छ। बडीकेदार गाउँपालिकामा ५ वर्ष वा सोभन्दा कम उमेरका बालबालिकाहरूको समग्र जन्मदर्ताको अवस्था ९०.६ प्रतिशत रहेको छ। वडा तहमा तुलना गर्दा जन्मदर्ताको अधिकतम (९४.८%) उपलब्धि वडा नं. ५ ले हासिल गरेको देखिन्छ। न्यून जन्मदर्ता भएका तीनओटा वडाहरू क्रमशः वडा नं. ३(७७.७%), वडा नं. २(८२.८%) र वडा नं. १(८३.६%) रहेका छन्।

गाउँपालिकाको औसत जन्मदर्ता ८६.२ प्रतिशतभन्दा कम जन्मदर्ता स्थिति रहेका वडाहरू क्रमशः ३, २ र १ रहेका छन् भने बढी भएका वडाहरू ४ र ५ छन्।

तालिका ६.८.१: वडा अनुसार जन्मदर्ता भएका बालबालिकाको अवस्था

वडा नं.	५ वा सोभन्दा कम उमेरका बालबालिका	जम्मा		जन्मदर्ता गरेको
		जन्मदर्ता गरेको	जन्मदर्ता नगरेको	प्रतिशत
१	२८१	२३५	४६	८३.६
२	३१९	२६४	५५	८२.८
३	३६४	२८३	८१	७७.७
४	३७६	३४१	३५	९०.७
५	३८१	३६१	२०	९४.८
बडीकेदार	१७२१	१४८४	२३७	८६.२

चित्र ६.८.१: वडा अनुसार जन्मदर्ताको अवस्था

खण्ड ७: अपाङ्गता भएका व्यक्तिको स्थिति

७.१ अपाङ्गता भएका व्यक्तिको जनसंख्या र लैङ्गिक अनुपात

सामाजिक तथ्याङ्कलाई विभिन्न वर्गमा खण्डीकृत गर्ने सन्दर्भमा अपाङ्गता भएको जनसंख्या पनि महत्वपूर्ण मानिन्छ। समावेशी विकास र अवसरमा समान पहुँचका लागि जुनसुकै शारीरिक तथा मानसिक क्षमता भएका व्यक्तिहरूका लागि राज्यले नीति, योजना तथा कार्यक्रम अगाडि ल्याउने सिलसिलामा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको जनसंख्या अपरिहार्य हुन्छ। मूलतः प्राकृतिक वा मानवसिर्जित कारणले नै मानिसमा अपाङ्गता हुनसक्दछ। त्यसबाहेक जन्मजात अपाङ्गता पनि हुने गर्दछ। शिक्षा, स्वास्थ्य, रोजगारी, राज्य सञ्चालन, सामाजिक सुरक्षा लगायतका क्षेत्रमा अपाङ्गता भएका जनसंख्याको बेग्लै पहुँच र सहभागिता सुनिश्चिता गर्नका लागि अपाङ्गता भएको जनसंख्याको वडा तहसम्मको तथ्याङ्क आवश्यक पर्दछ। बडीकेदार गाउँपालिकामा कुल १४९०२ जनसंख्या मध्ये ४८१ जनामा अपाङ्गता रहेको छ। यो संख्या गाउँपालिकाको कुल जनसंख्याको ३.२ प्रतिशत हुन आउँछ र यसैलाई यस गाउँपालिकाको अपाङ्गता विद्यमानता दर मानिन्छ। वडागत रूपमा अपाङ्गता विद्यमानता दर तुलना गर्दा सर्वाधिक (६.९%) वडा नं. १ मा देखिन्छ। वडा नं. ५ दोस्रोमा (३.६%) र तेस्रोमा (२.८%) वडा नं. ४ रहेको छ। अपाङ्गता विद्यमानता दर सबैभन्दा न्यून (१.५%) वडा नं. ३ मा रहेको छ।

यहाँ पुरुष र महिलाको अपाङ्गताको आँकडामा भिन्नता रहेको तथ्य विचारणीय छ। कुल जनसंख्यामा ५२ प्रतिशत पुरुषमा अपाङ्गता रहेको छ भने ४८ प्रतिशत महिलामा यो मान प्रतिशत रहेको छ। पुरुषमा अपाङ्गता विद्यमानता दर महिलाको भन्दा ४ प्रतिशत विन्दुले बढी देखिएको छ। व्यक्तिमा अपाङ्गताको प्रकार, गहनता र असर फरक फरक हुन्छ।

तालिका ७.१.१: अपाङ्गताको जनसंख्या र विद्यमानता दर

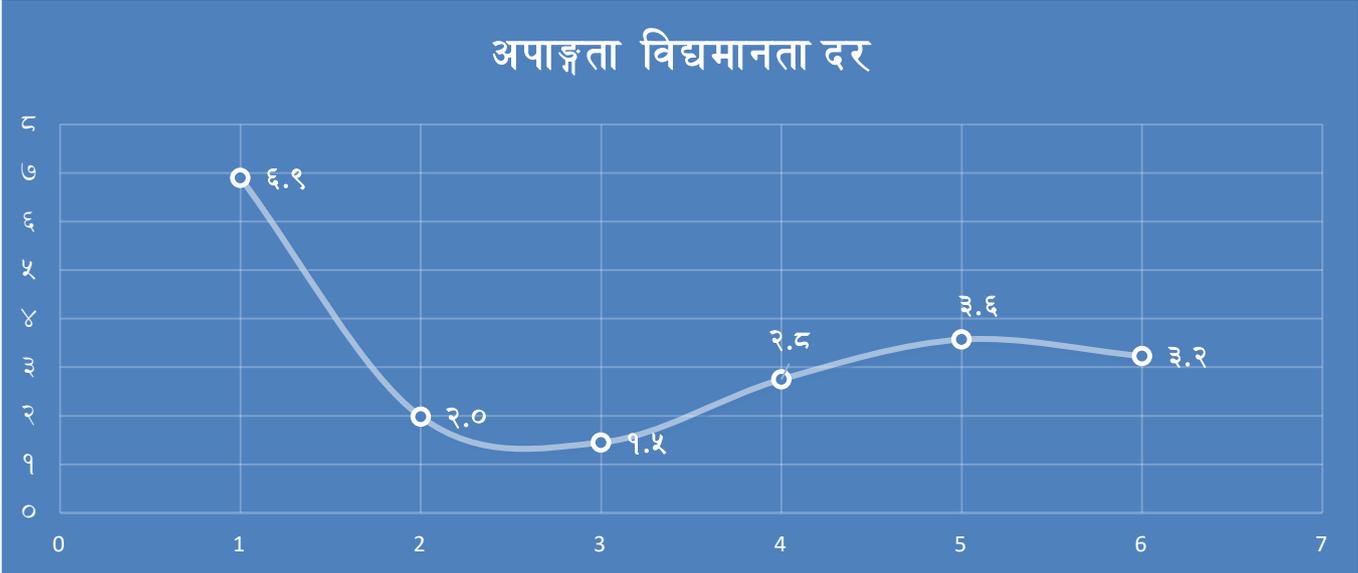
लिङ्ग	अपाङ्गता भएका व्यक्ति	अपाङ्गता नभएका व्यक्ति	अपाङ्गता नखुलेका	जम्मा	अपाङ्गताको विद्यमानता दर	अपाङ्गता भएकामध्ये लैङ्गिक हिस्सा प्रतिशत
पुरुष	२५०	७१२७	०	७३७७	३.४	५१.९८
महिला	२३१	७२९४	०	७५२५	३.१	४८.०२
जम्मा	४८१	१४४२१	०	१४९०२	३.२	१००

तालिका ७.१.२: अपाङ्गता सम्बन्धी वडागत विवरण

वडा	जम्मा जनसंख्या	अपाङ्गता नभएका	जम्मा अपाङ्गता भएका व्यक्ति	अपाङ्गता विद्यमानता दर
१	२५६६	२३८९	१७७	६.९
२	२५२०	२४७०	५०	१.९८
३	३३०५	३२५७	४८	१.४५
४	३२३४	३१४५	८९	२.७५
५	३२७७	३१६०	११७	३.५७
बडीकेदार	१४९०२	१४४२१	४८१	३.२३

राज्यले अपाङ्गता भएको जनसंख्याको लागि विशेष हक र सामाजिक सुरक्षाको नीति लिएको छ र तदनुरूप कार्यक्रम सञ्चालन गर्दै आएको छ। अपाङ्गता सम्बन्धी स्थानीय नीति तथा कार्यक्रम तर्जुमा एवम् कार्यान्वयन गर्नका लागि यसप्रकारको खण्डीकृत तथ्याङ्क अपरिहार्य मानिन्छ। नेपालमा अपाङ्गता सम्बन्धी तथ्याङ्कको सबैभन्दा ठुलो प्राथमिक स्रोत राष्ट्रिय जनगणना नै हो।

चित्र ७.१.१: वडा अनुसार अपाङ्गता विद्यमानता दर

७.२ अपाङ्गताको प्रकार सम्बन्धी विवरण

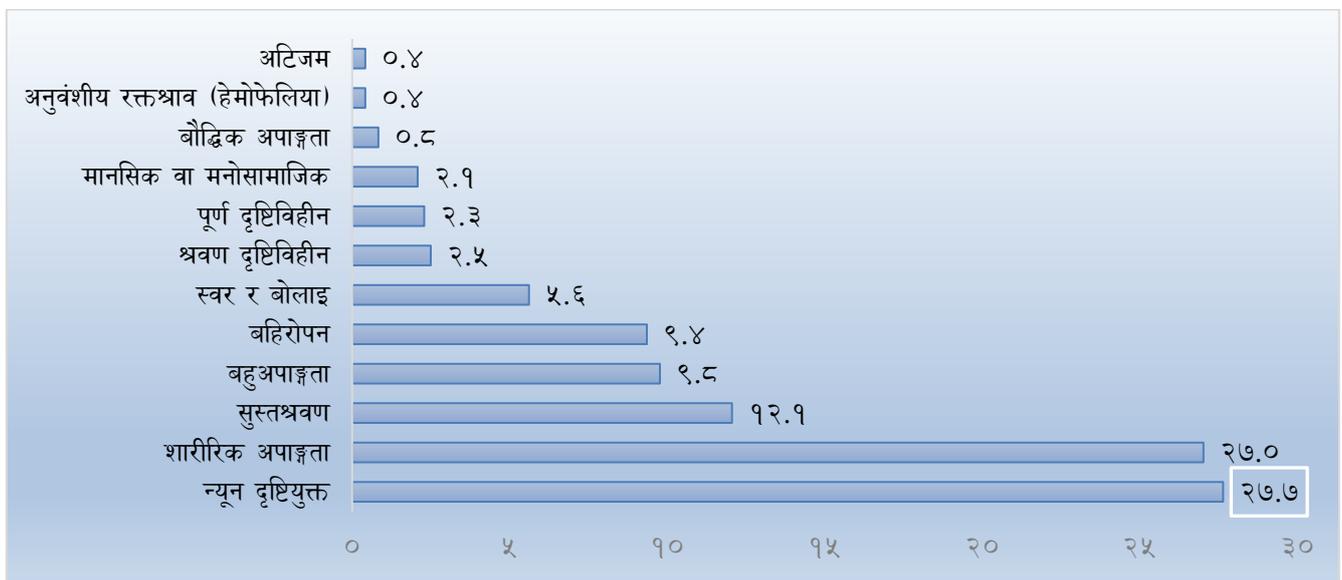
गत बाह्रौँ राष्ट्रिय जनगणनामा अपाङ्गताको प्रकारलाई यसअघिका जनगणनामाझैँ विभिन्न १२ ओटा वर्गमा विभाजन गरी त्यसै अनुरूप तथ्याङ्क सङ्कलन गरिएको थियो। अपाङ्गताको प्रकारमध्ये यस गाउँपालिकामा सबैभन्दा धेरै (२७.७%) न्यून दृष्टियुक्त रहेको छ। दोस्रो र तेस्रोमा क्रमशः शारीरिक अपाङ्गता (२७%) र सुस्तश्रवण (१२.१%) रहेका छन्। अपाङ्गता भएको जनसंख्या मध्ये बहुअपाङ्गता हुनेको अनुपात ९.८ प्रतिशत रहेको देखिन्छ। खास प्रकारको अपाङ्गता विद्यमानता दर पुरुष र महिलामा भिन्न हुनु स्वाभाविकै हो। उदाहरणका लागि शारीरिक अपाङ्गताको दर पुरुषका हकमा ३०.४ प्रतिशत छ भने यो महिलामा ७ प्रतिशत विन्दुले कम अर्थात् २३.४ प्रतिशत मात्र छ। बहिरोपनको विद्यमानता दर पुरुषमा १० र महिलामा ८.७ प्रतिशतमा रहेको छ। सुस्तश्रवण अपाङ्गता पुरुषतर्फ १०.४ प्रतिशत छ भने महिलातर्फ १३.९ प्रतिशत रहेको छ।

तालिका ७.२.१: अपाङ्गताको प्रकार अनुसारको जनसंख्या वितरण

अपाङ्गताको अवस्था	जम्मा		पुरुष		महिला	
	संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%
जम्मा	४८१	१००	२५०	१००	२३१	१००
शारीरिक अपाङ्गता	१३०	२७.०	७६	३०.४	५४	२३.४
न्यून दृष्टियुक्त	१३३	२७.७	६९	२७.६	६४	२७.७
पूर्ण दृष्टिविहीन	११	२.३	८	३.२	३	१.३
बहिरोपन	४५	९.४	२५	१०.०	२०	८.७
सुस्तश्रवण	५८	१२.१	२६	१०.४	३२	१३.९

अपाङ्गताको अवस्था	जम्मा		पुरुष		महिला	
	संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%
श्रवण दृष्टिविहीन	१२	२.५	५	२.०	७	३.०
स्वर र बोलाइ	२७	५.६	१०	४.०	१७	७.४
मानसिक वा मनोसामाजिक	१०	२.१	३	१.२	७	३.०
बौद्धिक अपाङ्गता	४	०.८	०	०.०	४	१.७
अनुवंशीय रक्तश्राव (हेमोफेलिया)	२	०.४	१	०.४	१	०.४
अटिजम	२	०.४	१	०.४	१	०.४
बहुअपाङ्गता	४७	९.८	२६	१०.४	२१	९.१

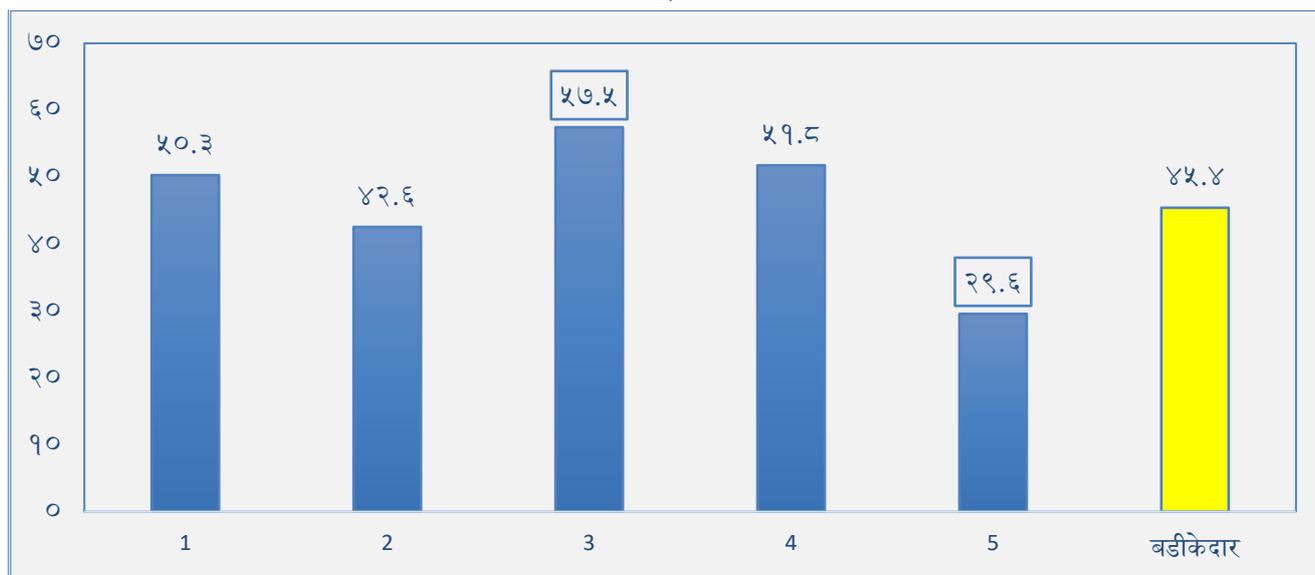
चित्र ७.२.१: अपाङ्गताको प्रकारअनुसारको जनसंख्या (%मा)

७.३ अपाङ्गता भएका व्यक्तिको साक्षरता दर

अपाङ्गताले कुनै पनि मानिसको दैनिकीलाई असर पार्दछ। अपाङ्गताको प्रकार अनुसार यस्ता असरको गहनता फरक फरक हुने गर्दछ। कुनै व्यक्तिमा अपाङ्गता छ भने उसको कार्यक्षमतामा अपाङ्गताको कारण सीमितता पैदा हुन्छ फलस्वरूप सामान्य मानिसको जस्तो प्रभावकारी कार्यसम्पादन नहुने वा गर्न नसक्ने स्थिति पैदा हुन्छ। हाम्रो जस्तो विकासका पूर्वाधार कमजोर, अपर्याप्त र अपाङ्गमैत्री विरलै हुने देशमा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको साक्षरता पनि स्वाभाविक रूपमा प्रभावित हुन्छ। बडीकेदार गाउँपालिकामा अपाङ्गता भएका व्यक्तिको समग्र साक्षरता दर ४५.४ प्रतिशत रहेको छ। वडास्तरमा हेर्दा अपाङ्गता भएका व्यक्तिको उच्चतम (५७.५%) साक्षरता दर वडा नं. ३ मा रहेको छ भने न्यूनतम (२९.६%) साक्षरता दर वडा नं. ५ मा रहेको छ।

चित्र ७.३.१: अपाङ्गता भएका व्यक्तिको साक्षरता दर

७.४ अपाङ्गता भएका व्यक्तिको आर्थिक काममा संलग्नताको अवस्था (१० वर्ष वा सोभन्दा माथिका)

अघिल्लो खण्डमा उल्लेख गरिसकिएको छ कि अपाङ्गताका कारण कुनै व्यक्तिको कार्यक्षमतामा असर पर्न सक्छ। अपाङ्गतामैत्री वातावरण भएन भने उनीहरू विकासका अवसर, सहभागिता र लाभहरूबाट वञ्चित हुने वा सीमित मात्रामा मात्र लाभान्वित हुने सम्भावना रहन्छ। दिगो विकास लक्ष्यले कोही पनि पछाडि नछुट्टुन् भन्ने जुन नारा अगाडि सारेको छ, त्यो अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूका लागि समेत लागु हुन्छ। बडीकेदार गाउँपालिकामा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको घरायसी क्षेत्रको आर्थिक काममा संलग्नता ४२ प्रतिशत रहेको छ भने गैरघरायसी क्षेत्रमा उनीहरूको संलग्नता दर १६.३ प्रतिशत रहेको छ। दुवै क्षेत्रमा उनीहरूको समग्र संलग्नता दर ५८.३ प्रतिशत रहेको छ। वडास्तरमा हेर्दा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको आर्थिक काममा समग्र संलग्नता दर सर्वाधिक (७३.३%) वडा नं. ३ मा देखिन्छ भने सबैभन्दा कम (४५%) वडा नं. ५ मा रहेको छ।

तालिका ७.४.१: वडा अनुसार अपाङ्गता भएका व्यक्तिको आर्थिक काममा संलग्नताको अवस्था

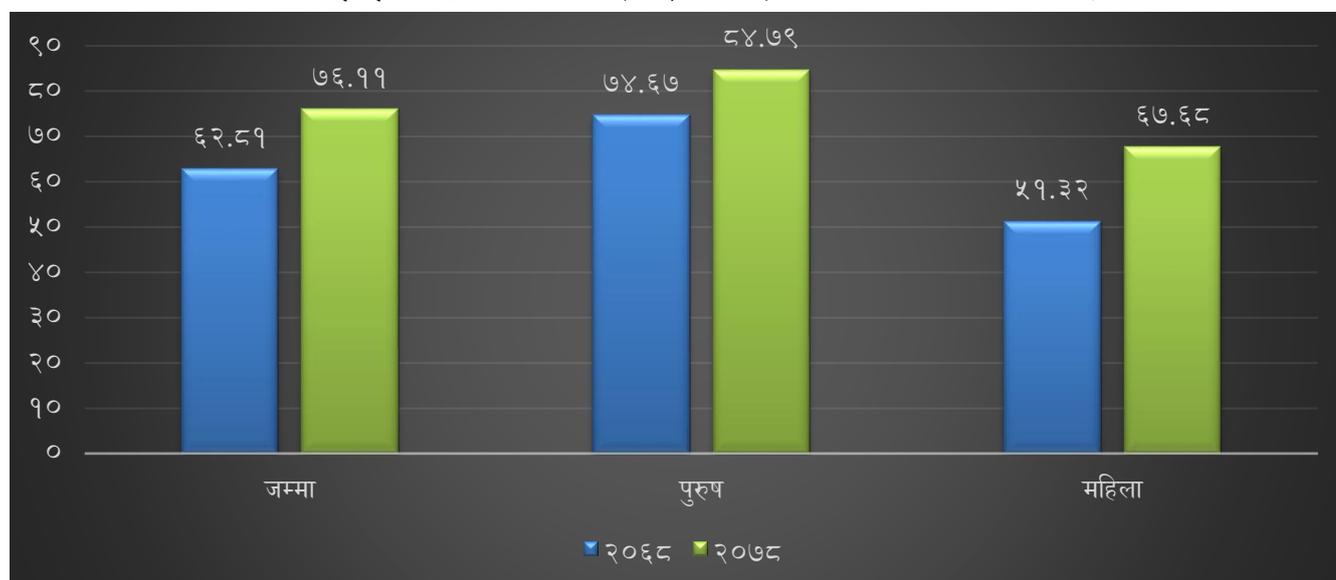
वडा	गैर घरायसी क्षेत्र	घरायसी क्षेत्र	काम नगरेका	जम्मा	गैर घरायसी क्षेत्र	घरायसी क्षेत्र	जम्मा
१	३७	६८	५७	१६२	२२.८	४२.०	६४.८
२	८	१९	१५	४२	१९.१	४५.२	६४.३
३	४	२९	१२	४५	८.९	६४.४	७३.३
४	९	३४	४०	८३	१०.८	४१.०	५१.८
५	१४	३५	६०	१०९	१२.८	३२.१	४५.०
बडीकेदार	७२	१८५	१८४	४४१	१६.३	४२.०	५८.३

खण्ड ८: जनसंख्याको शैक्षिक स्थिति

८.१ साक्षरता दर (५ वर्ष वा सोभन्दा माथिल्लो उमेरका)

साक्षर जनसंख्या कुनै पनि देश, सरकार र समाजको लागि महत्वपूर्ण जनशक्ति मानिन्छ। उच्चतम साक्षरता दर त्यस्तो सूचक हो जसले कुनै पनि देशको शैक्षिक विकासको अवस्थालाई प्रतिबिम्बित गर्दछ। साक्षर जनसंख्याले विकास प्रयास र विकासका विभिन्न आयामलाई सहजीकरण र निर्देशित गर्ने हुनाले नीति निर्माता, योजनाविद् र निर्णयकर्ताका लागि यसले अत्यन्त महत्वपूर्ण तथ्याङ्क उपलब्ध गराउँदछ। साक्षरता दरलाई पनि पुरुष, महिला, हिमाल, पहाड, तराई, ग्रामीण सहरी, सम्पन्नताको पञ्चम वर्गीकरण र वडा तहमा वर्गीकरण गरेर विश्लेषण गर्दा तथ्याङ्कमा फरक फरक अवस्था र प्रवृत्ति देखिने भएकोले यहाँ त्यसै अनुसार सङ्क्षेपमा चर्चा गरिएको छ। जनगणनामा अन्तर्राष्ट्रिय अभ्यासको अनुसरण गर्दै ५ वर्ष र सोभन्दा माथिको जनसंख्यालाई साक्षरता सम्बन्धी प्रश्न सोधिएको थियो। यस उमेर समूहका प्रत्येक व्यक्तिले यदि पढ्न र लेख्न दुवै जानेको भए साक्षर भएको मानी साक्षर जनसंख्या भित्र समावेश गरिएको छ। विगतको तुलनामा साक्षर जनसंख्या बढ्नु स्वाभाविक हो तर एक जनगणनादेखि अर्को जनगणनासम्म साक्षरता दर कति प्रतिशतले बढ्यो भन्ने प्रश्नले राज्यको शैक्षिक नीति र लगानीको मूल्याङ्कन गर्न सहज हुनेछ। यस गाउँपालिकामा वि.सं. २०६८ को साक्षरता दर ६२.८ प्रतिशत रहेको थियो जसमा पुरुष साक्षरता दर ७४.७ प्रतिशत रहेको थियो भने महिलातर्फ यो मान ५१.३ प्रतिशत मात्र थियो। एक दशकपछि अर्थात् वि.सं. २०७८ मा यस गाउँपालिकामा समग्र (पुरुष र महिला) साक्षरता दर ७६.९ प्रतिशत पुगेको छ, जुन अघिल्लोको तुलनामा १३.३ प्रतिशत विन्दुले बढी हो। यस अवधिमा पुरुष साक्षरता दरमा १०.९ प्रतिशत विन्दुले वृद्धि भई ८४.८ प्रतिशत पुगेको छ भने महिला साक्षरता दरमा पुरुषको तुलनामा उल्लेखनीय रूपले वृद्धि भई एक दशक अवधिमा १६.४ प्रतिशत विन्दुले माथि अर्थात् ६७.७ प्रतिशत पुगेको छ।

चित्र ८.१.१: गाउँपालिकाको २०६८ र २०७८ को साक्षरता दर (%मा)

८.२ वडा अनुसार साक्षरता दर

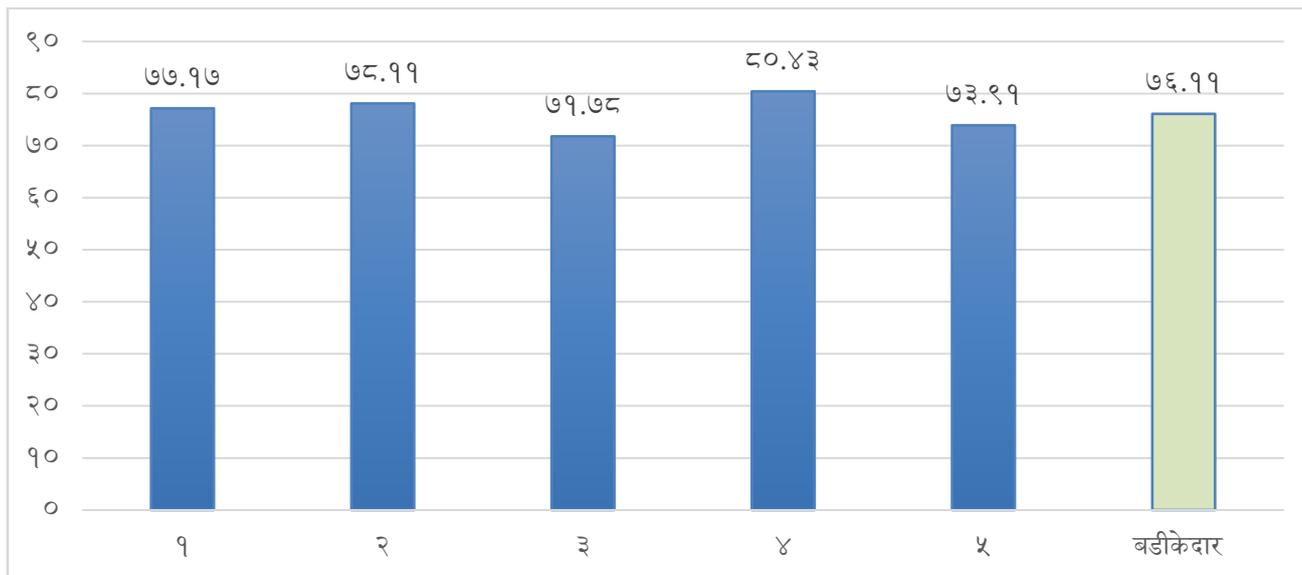
वडा अनुसारको साक्षरता सम्बन्धी तथ्याङ्क वडास्तरका जनप्रतिनिधि सहित सबै सरोकारवालाको लागि विशेष रुचिको विषय रहँदै आएको छ। यस गाउँपालिकाका ५ ओटा वडामध्ये सबैभन्दा उच्च साक्षरता दर वडा नं. ४(८०.४%) मा रहेको छ भने कम साक्षरता दर भएको वडा नं. ३(७१.८%) रहेको छ। समग्र गाउँपालिकाको औसत साक्षरता दर

(७६.१%) भन्दा कम साक्षरता दर भएका दुईओटा वडाहरू (३ र ५) रहेका छन्। बाँकी वडाहरूको साक्षरता दर गाउँपालिकाको औसत साक्षरता दरभन्दा उच्च रहेको देखिन्छ। वडास्तरमा साक्षरता दरमा उल्लेखनीय भिन्नताका पछाडि विभिन्न कारणहरू विद्यमान रहेका हुनसक्दछन्। घरपरिवारको आर्थिक अवस्था, बुढ्यौली उमेरको ठुलो जनसाङ्ख्यिक हिस्सा, सामाजिक विश्वास, पेसा, व्यवसाय, विद्यालयको उपलब्धता, बसाइँसराइ, राज्य र स्थानीय तहको लगानी आदिले यसमा भूमिका खेलेको हुन सक्दछ। यसमा अन्तरनिहित पृष्ठभूमि र कारण थप अध्ययन र अनुसन्धानको लागि राम्रो विषय हुनसक्दछ।

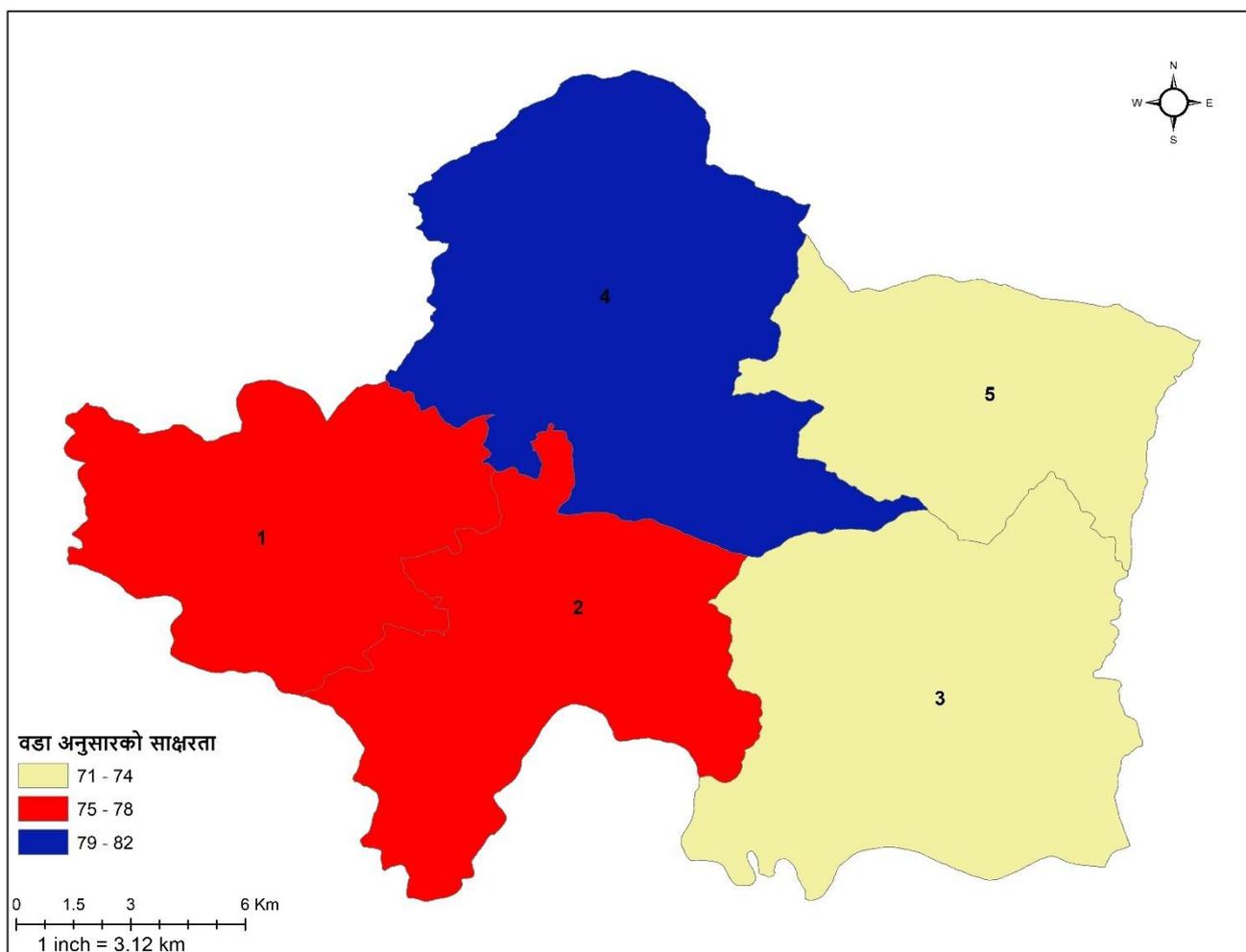
तालिका ८.२.१: गाउँपालिकाका वडा अनुसार साक्षरता दर

वडा	५ वर्ष माथिको जनसंख्या	पढ्न लेख्न दुवै जानेको	पढ्न मात्र जानेको	पढ्न लेख्न नजानेको	नखुलेको	साक्षरता दर
बडीकेदार गाउँपालिका						
जम्मा	१३५१८	१०२८८	१८१	३०४८	१	७६.११
पुरुष	६६५८	५६४५	८५	९२७	१	८४.७९
महिला	६८६०	४६४३	९६	२१२१	०	६७.६८
वडा नं. १						
जम्मा	२३३५	१८०२	१३	५२०	०	७७.१७
पुरुष	११२०	९८९	४	१२७	०	८८.३०
महिला	१२१५	८१३	९	३९३	०	६६.९१
वडा नं. २						
जम्मा	२२६१	१७६६	१२	४८३	०	७८.११
पुरुष	११२४	९६७	३	१५४	०	८६.०३
महिला	११३७	७९९	९	३२९	०	७०.२७
वडा नं. ३						
जम्मा	३०२६	२१७२	११०	७४४	०	७१.७८
पुरुष	१४७६	११९३	५१	२३२	०	८०.८३
महिला	१५५०	९७९	५९	५१२	०	६३.१६
वडा नं. ४						
जम्मा	२९१८	२३४७	६	५६५	०	८०.४३
पुरुष	१४५४	१२६९	४	१८१	०	८७.२८
महिला	१४६४	१०७८	२	३८४	०	७३.६३
वडा नं. ५						
जम्मा	२९७८	२२०१	४०	७३६	१	७३.९१
पुरुष	१४८४	१२२७	२३	२३३	१	८२.६८
महिला	१४९४	९७४	१७	५०३	०	६५.१९

चित्र ८.२.१: वडा अनुसार साक्षरता दर (% मा)

नक्सा ८.२.१: वडा अनुसारको साक्षरता दर

८.३ साक्षर जनसंख्याले उत्तीर्ण गरेको तह सम्बन्धी विवरण

साक्षर जनसंख्यालाई उनीहरूले उत्तीर्ण गरेको शैक्षिक तह अनुसार विश्लेषण गर्न जरुरी हुन्छ। नेपाल सरकारले प्राथमिक शिक्षा अनिवार्य गरेको छ भने माध्यमिक तहसम्मको शिक्षालाई निःशुल्क घोषणा गरेको छ। सबै व्यक्तिलाई विभिन्न परिस्थिति र व्यक्तिगत कारणले उच्च शिक्षा प्राप्त गर्ने अवसर नमिल्न सक्छ। देशका लागि सबै प्रकारको शैक्षिक जनशक्ति आवश्यक पर्दछ। तथापि, राज्यका लागि उच्च शिक्षित जनसंख्या नै बढी ग्राह्य र महत्वपूर्ण हुनसक्दछ।

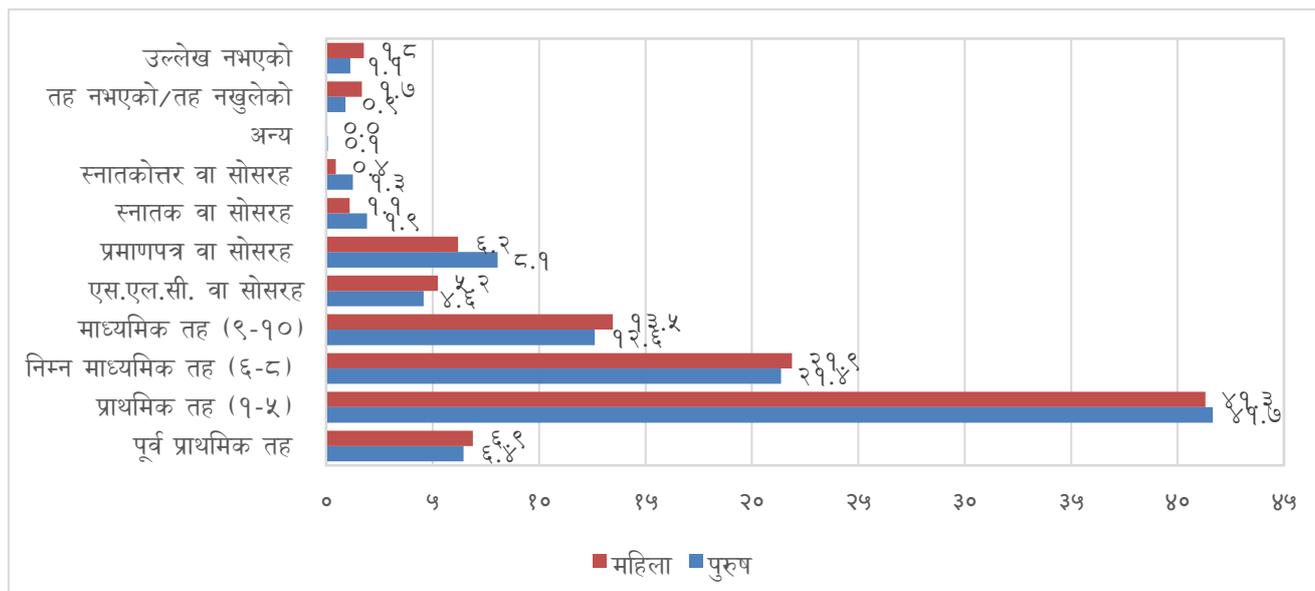
जनगणनामा साक्षर जनसंख्याले उत्तीर्ण गरेको तहलाई पूर्वप्राथमिक देखि स्नातकोत्तर वा सो-सरहसम्म समूहीकृत गरिएको छ। कुल साक्षर जनसंख्या १०४५२ मध्ये सर्वाधिक ४१.५ प्रतिशतले प्राथमिक तह (कक्षा १ देखि ५ सम्म) पूरा गरेको देखिन्छ भने २१.६ प्रतिशत जनसंख्याले निम्नमाध्यमिक तह (कक्षा ६ देखि ८ सम्म) उत्तीर्ण गरेको देखिन्छ। तेस्रो ठुलो (१३%) समूहले माध्यमिक तह पूरा गरेको देखिन्छ। एस.एल.सी. (हाल एस.ई.ई.) र दश जोड दुई उत्तीर्ण हुनुलाई अझै पनि निकै महत्वका साथ हेर्ने गरिएको देखिन्छ। कुल ४.९ प्रतिशतले एस.एल.सी. वा सो-सरह उत्तीर्ण गरेका छन् भने पाँच वर्ष वा सोभन्दा माथिको ७.२ प्रतिशत जनसंख्याले प्रमाणपत्र तह उत्तीर्ण गरेका छन्।

स्नातक उत्तीर्ण गर्नेको अनुपात १.५ प्रतिशत रहेको छ भने स्नातकोत्तर वा सोसरह उत्तीर्ण गर्ने जनसंख्या ०.९ प्रतिशत मात्र रहेको छ। प्रत्येक तह उत्तीर्ण गर्ने पुरुष र महिलाको अनुपातमा कतै सामान्य भिन्नता छ भने कतै उल्लेखनीय भिन्नता रहेको देखिन्छ। उदाहरणका लागि स्नातकोत्तर गर्ने पुरुषको अनुपात १.३ प्रतिशत छ भने यो तह पूरा गर्ने महिलाको अनुपात केवल ०.४ प्रतिशत रहेको छ। तर, प्रमाणपत्र तह वा सोसरह पूरा गर्ने पुरुषभन्दा महिलाको अनुपात १.९ प्रतिशत विन्दुले कम अर्थात् ६.२ प्रतिशत रहेको देखिन्छ।

तालिका ८.३.१: साक्षर जनसंख्याले उत्तीर्ण गरेको तह

उत्तीर्ण गरेको तह	जम्मा		पुरुष		महिला	
	संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%
जम्मा	१०४५२	१००	५७३८	१००	४७१४	१००
पूर्व प्राथमिक तह	६९५	६.६	३७०	६.४	३२५	६.९
प्राथमिक तह (१-५)	४३३७	४१.५	२३९०	४१.७	१९४७	४१.३
निम्न माध्यमिक तह (६-८)	२२५८	२१.६	१२२६	२१.४	१०३२	२१.९
माध्यमिक तह (९-१०)	१३५९	१३.०	७२४	१२.६	६३५	१३.५
एस.एल.सी. वा सोसरह	५१०	४.९	२६३	४.६	२४७	५.२
प्रमाणपत्र वा सोसरह	७५४	७.२	४६२	८.१	२९२	६.२
स्नातक वा सोसरह	१६२	१.५	११०	१.९	५२	१.१
स्नातकोत्तर वा सोसरह	९३	०.९	७२	१.३	२१	०.४
अन्य	५	०.०	४	०.१	१	०.०
तह नभएको/तह नखुलेको	१३१	१.३	५२	०.९	७९	१.७
उल्लेख नभएको	१४८	१.४	६५	१.१	८३	१.८

चित्र ८.३.१: गाउँपालिकाका साक्षर पुरुष तथा महिलाले उत्तीर्ण गरेको तह (% मा)

८.४. ५ वर्षदेखि २५ वर्षसम्मका हाल स्कूल गइरहेका वा विगतमा स्कूल गएको जनसंख्याको विवरण

नीतिनिर्माता र योजनाविद्का लागि ५-२५ वर्ष उमेरका व्यक्तिमध्ये कति जना हाल विद्यालय गइरहेका छन् र कति जनसंख्या विगतमा विद्यालय जाने गरेको भए पनि हाल विद्यालय जान छोडिसकेका छन् भन्ने तथ्याङ्क महत्वपूर्ण रहि आएको छ। त्यसैगरी कहिल्यै पनि विद्यालय नगएको त्यस उमेरको जनसंख्यालाई पनि राज्यको शैक्षिक नीतिको समय सापेक्ष मूल्याङ्कनका लागि आधार तथ्याङ्कका रूपमा लिइन्छ। राज्यले प्राथमिक तहसम्मको शिक्षालाई अनिवार्य गर्ने नीति लिएको भए तापनि केयन् विद्यार्थीले प्राथमिक तह नै पूरा नगरी विद्यालय छाड्ने प्रवृत्ति अझै पनि देखिएको छ भने निशुल्क गर्ने नीति लिइएको माध्यमिक तहमा पनि लाखौं बालबालिका अध्ययन विमुख भएको अवस्था तथ्याङ्कबाट देखिन आएको छ। यस गाउँपालिकाको ५-२५ वर्ष उमेर समुहको कुल ६२६३(१००%) जनसंख्या मध्ये ७१.१ प्रतिशत हाल (गणनाको समयमा) विद्यालय गइरहेको देखिन्छ भने २५.७ प्रतिशत विगतमा विद्यालय जाने गरेको तर गणनाको समयमा विद्यालय नजाने गरेको देखिन्छ। त्यसैगरी कहिल्यै पनि विद्यालय वा कलेज नगएको जनसंख्याको अनुपात ३.२ प्रतिशत रहेको छ।

तालिका ८.४.१: ५ वर्षदेखि २५ वर्षसम्मका हाल स्कूल गइरहेका वा विगतमा स्कूल गएको जनसंख्याको विवरण

क्षेत्र	जम्मा	हाल स्कूल गइरहेका	विगतमा स्कूल गएका	कहिल्यै स्कूल नगएका	नखुलेको
बडीकेदार गाउँपालिका					
जम्मा	६२६३	४४५१	१६०८	२०३	१
पुरुष	३०९५	२२३६	७८८	७०	१
महिला	३१६८	२२१५	८२०	१३३	०
वडा १					
जम्मा	९१७	६६५	२२३	२९	०
पुरुष	४२७	३१५	१०२	१०	०
महिला	४९०	३५०	१२१	१९	०

क्षेत्र	जम्मा	हाल स्कूल गइरहेका	विगतमा स्कूल गएका	कहिल्यै स्कूल नगएका	नखुलेको
वडा २					
जम्मा	११२२	८१७	२७३	३२	०
पुरुष	५६६	४३४	१२४	८	०
महिला	५५६	३८३	१४९	२४	०
वडा ३					
जम्मा	१४६५	९९८	४०७	६०	०
पुरुष	७१२	४७७	२१२	२३	०
महिला	७५३	५२१	१९५	३७	०
वडा ४					
जम्मा	१३६१	९४०	३९४	२७	०
पुरुष	६८६	४७६	१९९	११	०
महिला	६७५	४६४	१९५	१६	०
वडा ५					
जम्मा	१३९८	१०३१	३११	५५	१
पुरुष	७०४	५३४	१५१	१८	१
महिला	६९४	४९७	१६०	३७	०

८.५ अध्ययन गरेको विषयक्षेत्र

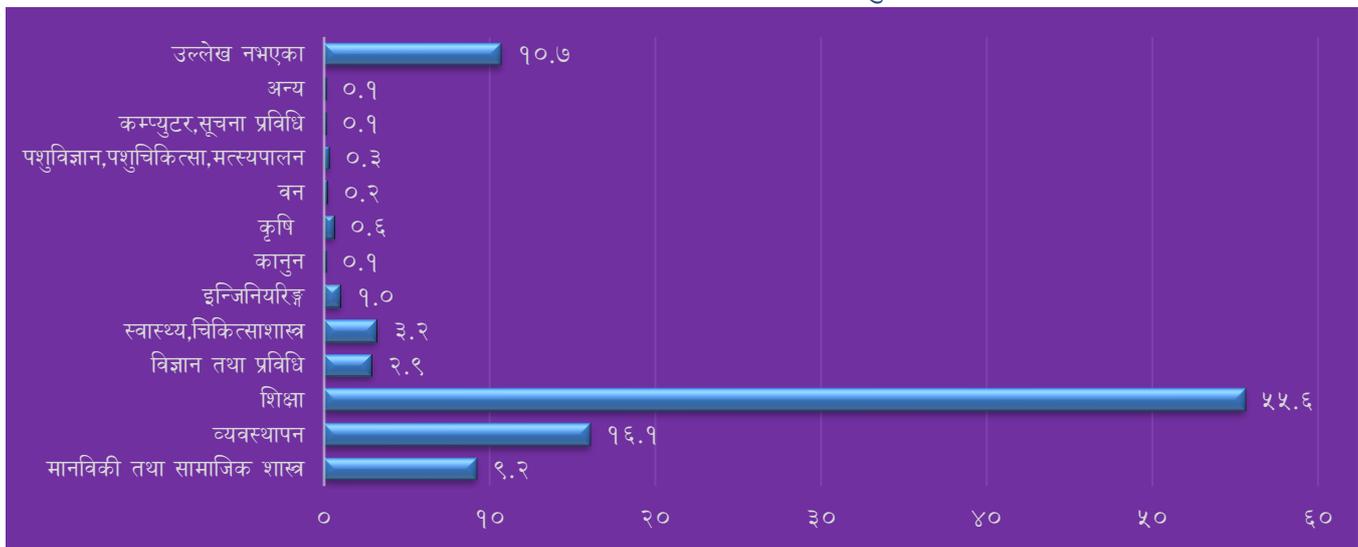
साक्षर जनसंख्याले कुन कुन विषयमा उच्च शिक्षा अध्ययन गरिरहेको छ भन्ने सवाल अत्यन्त महत्वपूर्ण छ। सन्तुलित विकासको लागि राज्यलाई विविध विषयको जनशक्ति आवश्यक पर्दछ। देशको युवा शक्ति के कस्तो विषयको अध्ययनमा आकर्षित छ भन्ने चित्र उनीहरूले अध्ययन गरेको विषयबाट ज्ञात हुन्छ। उच्च शिक्षा प्राप्त गर्ने जनशक्तिले के कस्ता प्राविधिक विषय र गैरप्राविधिक विषय अध्ययन गरिरहेको वा गरेको छ र राज्यको विकास अभियानमा भावी दिनमा माग हुने विषय विशिष्ट जनशक्तिको आपूर्ति कस्तो हुनेछ भनेर यस तथ्याङ्कबाट स्पष्ट हुन सकिन्छ। कुनै पनि स्थानीय तहमा अक्सर बसोबास भएका व्यक्ति (विद्यार्थी) हरूले अध्ययन गरेको विषयले त्यस स्थानीय तहको शैक्षिक अवस्था, प्राथमिकता र जनशक्ति आपूर्तिको सम्भावनालाई इङ्गित गर्दछ। बडीकेदार गाउँपालिकामा १० जोड दुई वा सोभन्दा माथि अध्ययन गरेका व्यक्तिको तथ्याङ्क हेर्दा समग्र (पुरुष तथा महिला) मा ५५.६ प्रतिशत जनसंख्याले शिक्षा अध्ययन गरेको देखिन्छ। दोस्रोमा व्यवस्थापन (१६.१%) र तेस्रोमा मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र (९.२%) रहेको छ। स्वास्थ्य-चिकित्साशास्त्रमा ३.२ प्रतिशत शिक्षित जनसंख्या छ भने विज्ञान तथा प्रविधितर्फ २.९ प्रतिशतले उच्च शिक्षा अध्ययन गरेको देखिन्छ। कृषि अध्ययन गरेको जनसंख्या ०.६ प्रतिशत छ। वन, सूचना प्रविधिजस्ता प्राविधिक विषय अध्ययन गर्नेहरू निकै कम देखिएका छन्। उच्च शिक्षामा विषयक्षेत्र चयनको प्रवृत्ति पुरुष महिलामा भिन्न रहेको अवस्था तथ्याङ्कबाट देखिन्छ। समग्रमा शिक्षा अध्ययन गरेको जनसंख्या उच्च (५५.६%) भए तापनि ५१.२ प्रतिशत पुरुषको अध्ययन क्षेत्र शिक्षा छ भने ६३.३ प्रतिशत महिलाले शिक्षा अध्ययन गरेको देखिन्छ। शिक्षापछि महिलाको दोस्रो रुचिको विषय व्यवस्थापन रहेको छ जहाँ उनीहरूको हिस्सा १४.२ प्रतिशत छ। व्यवस्थापन विषय अध्ययन गर्ने पुरुषको अंश १७.१ प्रतिशतका साथ दोस्रो क्रममा रहेको छ। विज्ञान तथा प्रविधि अध्ययन गरेका पुरुषको हिस्सा ३.९ प्रतिशत छ जब कि १.१ प्रतिशत महिलाले मात्र विज्ञान तथा प्रविधि अध्ययन गरेका छन्। कतिपय विषयको अध्ययनमा लैङ्गिकताको पनि प्रभाव हुन्छ भन्ने मान्यता स्वास्थ्य/चिकित्साशास्त्र, इन्जिनियरिङ, कम्प्युटर तथा सूचना प्रविधि अध्ययन गरेको जनसंख्याको तुलनात्मक अध्ययनबाट देखिन्छ। उदाहरणका लागि स्वास्थ्य-चिकित्साशास्त्र

अध्ययन गर्ने महिला ४.४ प्रतिशत छन् भने पुरुष २.५ प्रतिशत। इन्जिनियरिङ अध्ययन गरेका पुरुष १.२ प्रतिशत छन् भने महिला ०.५ प्रतिशत मात्र रहेका छन्। व्यवस्थापन, शिक्षा र मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्ग अध्ययन गरेकाहरूको योग ८०.९ प्रतिशत छ। विज्ञान तथा प्रविधिसँग सम्बन्धित विषय (विज्ञान, चिकित्साशास्त्र, इन्जिनियरिङ, कृषि तथा वन, पशुविज्ञान र कम्प्युटर तथा सूचना प्रविधि) अध्ययन गरेकाहरूको योग ८.२ प्रतिशत छ। यसबाट प्राकृतिक विज्ञानको तुलनामा सामाजिक विज्ञान अध्ययन गरेकाहरू करिब १० गुणा बढी देखिएका छन्।

तालिका ८.५.१: अध्ययन गरेको क्षेत्र अनुसारको विवरण

विवरण	जम्मा		पुरुष		महिला	
	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत
जम्मा	१००९	१००	६४४	१००	३६५	१००
मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र	९३	९.२	७०	१०.९	२३	६.३
व्यवस्थापन	१६२	१६.१	११०	१७.१	५२	१४.२
शिक्षा	५६१	५५.६	३३०	५१.२	२३१	६३.३
विज्ञान तथा प्रविधि	२९	२.९	२५	३.९	४	१.१
स्वास्थ्य, चिकित्साशास्त्र	३२	३.२	१६	२.५	१६	४.४
इन्जिनियरिङ	१०	१.०	८	१.२	२	०.५
कानून	१	०.१	१	०.२	०	०.०
कृषि	६	०.६	३	०.५	३	०.८
वन	२	०.२	१	०.२	१	०.३
पशुविज्ञान, पशुचिकित्सा, मत्स्यपालन	३	०.३	२	०.३	१	०.३
कम्प्युटर, सूचना प्रविधि	१	०.१	१	०.२	०	०.०
अन्य	१	०.१	०	०.०	१	०.३
उल्लेख नभएका	१०८	१०.७	७७	१२.०	३१	८.५

चित्र ८.५.१: अध्ययन गरेको विषयक्षेत्र अनुसारको विवरण

खण्ड ९: बसाइँसराइ सम्बन्धी विवरण

९.१ जन्मस्थानको आधारमा जनसंख्या

गणनाको समयमा नेपालभित्र अक्सर बसोबास गरिरहेका व्यक्तिहरूको जन्मस्थानको तथ्याङ्कले बसाइँसराइ गर्ने जनसंख्याको बारेमा पर्याप्त सूचना दिन्छ। अर्को शब्दमा भन्नुपर्दा जन्मस्थान सम्बन्धी विवरणबाटै बसाइँसराइको तथ्याङ्क प्राप्त हुन्छ। बसाइँसराइले कुनै खास स्थानको जनसंख्याको आकार, संरचना, वितरण र वृद्धिदरलाई प्रत्यक्ष प्रभाव पारिरहेको हुन्छ। जनगणनामा कुनै खास ठाउँमा बसोबास गरिरहेका मानिसहरूको जन्मस्थान देहायका चारमध्ये कुनै एकमा भएको हुनसक्छ।

क) बसोबास गरिरहेकै पालिकाभित्र वा

ख) बसोबास गरिरहेकै जिल्लाको अर्को कुनै पालिकामा वा

ग) बसोबास गरिरहेको जिल्ला बाहेक नेपालकै कुनै जिल्लामा वा

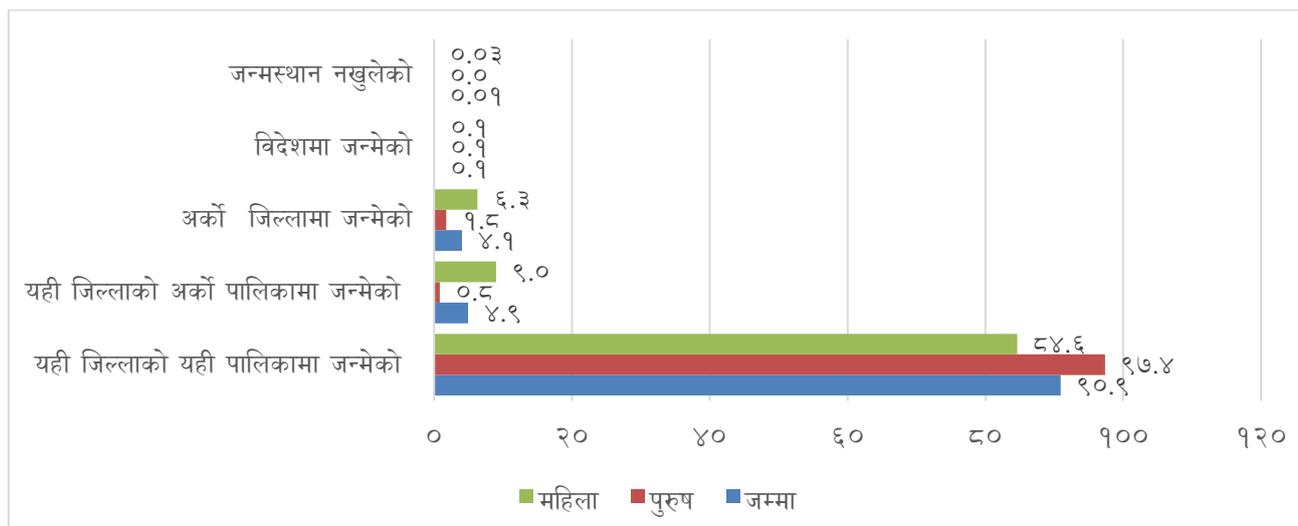
घ) विदेशमा।

बाह्रौँ राष्ट्रिय जनगणनाको तथ्याङ्क विश्लेषण गर्दा आन्तरिक र बाह्य दुवै प्रकारको बसाइँसराइमा ख देखि घ सम्मको बुँदामा समेटिने जनसंख्याकै आधार लिइन्छ। हाल बसोबास गरिरहेको स्थानीय तह रहेको जिल्लाकै कुनै अर्को गाउँपालिका वा गाउँपालिकामा जन्म भएको व्यक्ति आन्तरिक बसाइँसराइ अन्तर्गतको जिल्लाभित्रको (**Intra-district migration**) बसाइँसराइका रूपमा लिइन्छ। अघिल्लो ११ औँ राष्ट्रिय जनगणनामा अन्तरजिल्ला (**Inter-district migration**) बसाइँसराइलाई मात्र आन्तरिक बसाइँसराइका रूपमा लिई व्याख्या र विश्लेषण गरिएको सन्दर्भ यहाँ स्मरणीय छ। बडीकेदार गाउँपालिकाको वि.सं. २०७८ को जनगणना अनुसार कायम रहेको कुल जनसंख्या १४९०२ मध्ये ९९.९ प्रतिशत नेपालमा जन्मेका र ०.१ प्रतिशत जनसंख्या विदेशमा जन्मेका देखिन्छ। नेपालमा जन्म भएकामध्ये ९०.९ प्रतिशत बडीकेदार गाउँपालिकामा नै जन्मेका हुन् भने ४.९ प्रतिशत जनसंख्या डोटी जिल्लाकै कुनै अर्को स्थानीय तहमा जन्म भई जनगणनाको समयमा बडीकेदार गाउँपालिकाभित्र अक्सर बसोबास भएका व्यक्ति हुन्। यो ४.९ प्रतिशत जनसंख्यालाई जिल्लाभित्रकै एक स्थानीय तहबाट अर्को स्थानीय तह (बडीकेदार गाउँपालिका) भित्र भएको आन्तरिक जनसंख्याका रूपमा लिन सकिन्छ। यस तथ्याङ्कले जीवनकालको बसाइँसराइ (**Life-time migration**) लाई अभिव्यक्त गर्दछ। डोटी बाहेक नेपालको कुनै पनि जिल्लामा जन्म भई गणनाको समयमा बडीकेदार गाउँपालिकाभित्र बसोबास गर्ने जनसंख्याको हिस्सा ४.१ प्रतिशत रहेको छ। यसलाई आन्तरिक बसाइँसराइतर्फको अन्तरजिल्ला बसाइँसराइका रूपमा लिने गरिन्छ। यस तथ्याङ्कलाई लैङ्गिक रूपमा विश्लेषण गर्दा डोटी जिल्लाको अर्कै स्थानीय तहबाट वा अर्कै जिल्लामा जन्मस्थान हुने महिलाको संख्या उल्लेखनीय रूपले बढी छ। यसो हुनुमा विवाह पश्चात् श्रीमानको घरमा बसोबास गर्ने अधिकतम महिलाहरूको कारण प्रमुख रहेको विश्वास गर्न सकिन्छ। कुल पुरुषमध्ये बडीकेदार गाउँपालिकामै जन्मस्थान हुनेको अनुपात ९७.४ प्रतिशत छ जब कि महिलातर्फ यो आँकडा ८४.६ प्रतिशत रहेको छ। अर्को पालिकामा जन्म हुने पुरुष केवल ०.८ प्रतिशत रहेका छन् भने महिलाहरू एघार गुणा बढी अर्थात् ९ प्रतिशत रहेका छन्। त्यसैगरी अर्को जिल्लामा जन्मस्थान हुने पुरुषको अनुपात १.८ प्रतिशत रहेको छ भने महिलातर्फ यो मान ६.३ प्रतिशत रहेको छ।

तलिका ९.१.१: जन्मस्थानको आधारमा जनसंख्या

विवरण	यही जिल्लाको यही पालिकामा जन्मेको	यही जिल्लाको अर्को पालिकामा जन्मेको	अर्को जिल्लामा जन्मेको	विदेशमा जन्मेको	जन्मस्थान नखुलेको
जम्मा	९०.९	४.९	४.१	०.१	०.०१
पुरुष	९७.४	०.८	१.८	०.१	०.०
महिला	८४.६	९.०	६.३	०.१	०.०३

चित्र ९.१.१: गाउँपालिकाको जन्मस्थानको आधारमा जनसंख्या (% मा)

९.२ पछिल्लो पटक बसाइँ सरेको स्थानको आधारमा जनसंख्या

अघिल्लो उपखण्डमा जन्मस्थान अनुसारको जनसंख्याको आकारबारे चर्चा गरियो जुन आन्तरिक वा अन्तर्राष्ट्रिय बसाइँसराइ भएको र नभएको जनसंख्या निकाल्नका लागि उपयोगी थियो। यहाँ हाल अक्सर बसोबास गरिरहेका व्यक्तिहरूको यसअघिको बसोबास सम्बन्धी तथ्याङ्क विश्लेषण गरिएको छ। खासमा यस तथ्याङ्कले हालको बसाइँसराइ (Current migration) लाई अभिव्यक्त गर्दछ। यस गाउँपालिकाको कुल जनसंख्या १४९०२ मध्ये ९०.९ प्रतिशत यसै स्थानमा जन्म भएका हुन् तर ४.९ प्रतिशत व्यक्तिहरूको यसअघि यसै जिल्लाको अर्को पालिकामा बसोबास रहेको थियो। यस गाउँपालिकामा डोटी बाहेकका जिल्लामा यसअघिको बसाइँसराइ भएको जनसंख्या ४.९ प्रतिशत रहेको देखिन्छ। यसले अन्तरजिल्ला हालको बसाइँसराइलाई अभिव्यक्त गरेको छ। विदेशमा यसअघि बसोबास भएका तर गणनाको समयमा बडीकेदार गाउँपालिकामा अक्सर बसोबास गर्ने जनसंख्या ०.९ प्रतिशत मात्र रहेको छ। यस तथ्याङ्कले हालको बसाइँसराइको कुल हिस्सामा अर्को जिल्लाबाट बसाइँसराइ गरी आउनेको बाहुल्य स्पष्ट देखिएको छ।

तालिका ९.२.१: पछिल्लो पटक बसाइँ सरेको स्थानको आधारमा जनसंख्या

वडा नं.	जम्मा जनसंख्या	यहि पालिकामा जन्मेका	अर्को स्थानीय तह वा जिल्लामा जन्म भई यस बडीकेदार नपामा बसोबास गर्ने	अर्को स्थानीय तह वा जिल्लामा जन्म भई यस बडीकेदार नपामा बसोबास गर्ने %	विदेशमा जन्मेका	विदेशमा जन्म भै यस बडीकेदार न.पा. मा बसोबास गर्ने %
१	२५६६	२२६०	३०२	११.८	३	०.१
२	२५२०	२२६२	२५८	१०.२	०	०.०
३	३३०५	२८७५	४२७	१२.९	२	०.१
४	३२३४	३११९	११२	३.५	३	०.१
५	३२७७	३०३३	२४०	७.३	४	०.१
जम्मा	१४९०२	१३५४९	१३३९	९.०	१२	०.१

९.३ पछिल्लो पटक मुलुकभित्रकै अर्को स्थानबाट यस स्थानमा बसोबास गर्न आउनुको

कारण

कतिपय घरपरिवार र जनसंख्याको चलायमान प्रवृत्ति हुने गरेको छ। मुलुकको संविधानले पनि नेपाली नागरिकलाई देशभित्र एक ठाउँबाट अर्को ठाउँमा स्वतन्त्र रूपमा आवतजावत गर्न र बसोबास गर्ने स्वतन्त्रता दिएको छ। त्यसैगरी नेपाली नागरिकले नेपालको कुनै पनि भागमा पेसा, रोजगार गर्ने र उद्योग, व्यापार तथा व्यवसायको स्थापना र सञ्चालन गर्ने स्वतन्त्रता प्राप्त गरेका छन् (धारा १७, उपधारा १ (ड))। संवैधानिक तथा कानूनी अधिकारका उदार व्यवस्थाले मात्र नभई मानिसहरू सयौं हजारौं वर्षदिखि एक स्थानबाट अर्को स्थानमा बसाइँसराइ गर्दै आएका छन्। बसाइँसराइका पछाडि दृश्य र अदृश्य प्रेरक एवम् दबावजन्य कारण रहेका हुन्छन्। बसाइँसराइले जनसंख्या व्यवस्थापनमा अवसर र चुनौती दुवै सिर्जना गर्दछ। राज्यको विकास प्रयासमा बसाइँसराइलाई आबद्ध गरेर लैजानका लागि बसाइँसराइका पछाडि अन्तरनिहित कारण पहिचान गर्नु जरूरी हुन्छ। जनगणना २०७८ को प्रश्नावलीमा मानिसहरू के कति कारणले हाल बसोबास गरिरहेको स्थानमा पछिल्लो पटक बसाइँसराइ गरेका रहेछन् भन्ने प्रश्न राखिएको थियो। विगतको अनुभवबाट देखिएको छ कि मानिसहरू अक्सर काम वा रोजगारी, विवाह, अध्ययन/तालिम, आश्रित अवस्था, प्राकृतिक प्रकोप, कृषि लगायतका उद्देश्यले बसाइँसराइ गर्दछन्। कतिपय मानिसहरू पहिला परिवारबाट अन्यत्र गएको तर गणनाको समयमा अक्सर बसोबास गर्ने गरी घर फर्किएका पनि हुन्छन्। यी कारणहरू पनि पुरुष, महिला, बालबालिका, वृद्धवृद्धा र युवायुवतीको लागि भिन्दाभिन्दै प्रभावयुक्त हुने गर्दछन्।

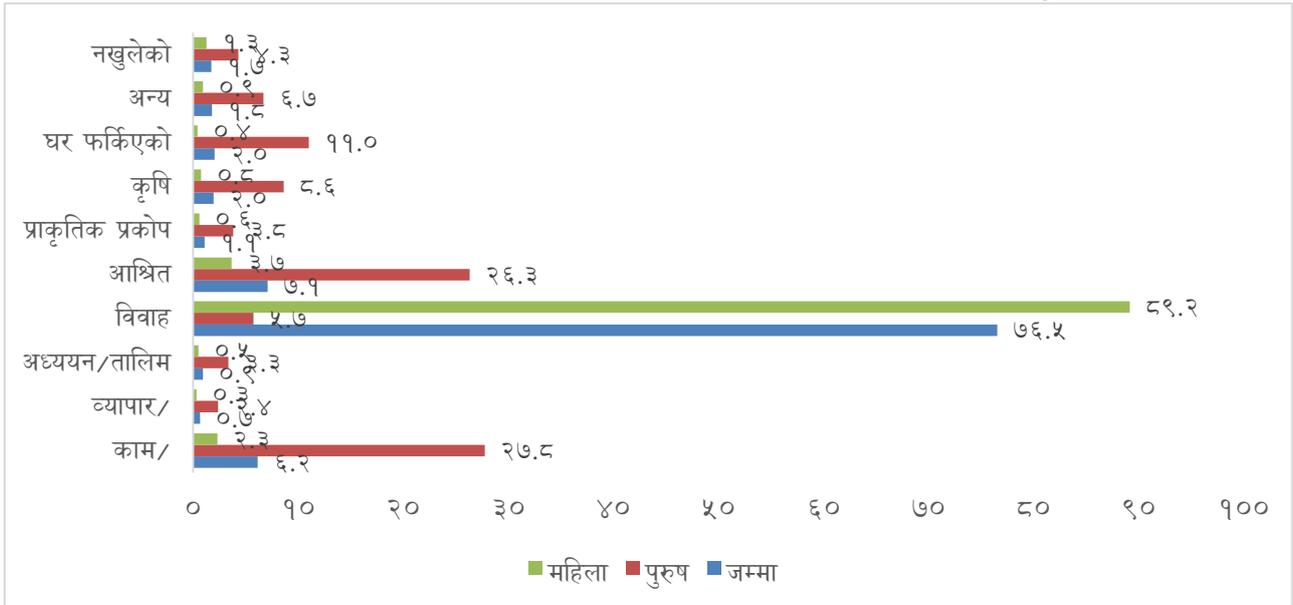
बडीकेदार गाउँपालिकामा अक्सर बसोबास गर्न आउने कुल जनसंख्या मध्ये करिब ६.२ प्रतिशत हाल अर्थात् पछिल्लो पटक काम वा रोजगारीका कारणले बसाइँसराइ भएका देखिन्छन्। करिब ०.७ प्रतिशत जनसंख्याको बसाइँसराइ हुनुको कारण व्यापार/व्यवसाय रहेको छ। यसअघि घरपरिवारबाट अन्यत्र गई बसोबास गरेका तर गणनाको समय (वि.सं. २०७८ कार्तिक २ देखि मङ्सिर ९ सम्म) मा घर फर्किएको कारण हुने जनसंख्या २ प्रतिशत रहेको छ। विवाहका कारण यहाँ बसोबास गर्न आउने जनसंख्या ७६.५ प्रतिशत रहेको छ भने अध्ययन वा तालिमको सिलसिलामा यहाँ बसोबास गर्न आउने जनसंख्या ०.९ प्रतिशत रहेको छ। आश्रित हुनुको कारणबाट ७.९ प्रतिशत जनसंख्या यस गाउँपालिकामा बसोबास गरिरहेको देखिन्छ। यसअघि उल्लेख गरिएझैं पुरुष र महिलाको बसाइँसराइका पछाडि विद्यमान कारण फरक हुन्छन्। बालबालिका र युवायुवतीको बसाइँसराइका कारणमा पनि एकरूपता पाइँदैन।

यस गाउँपालिकामा वैवाहिक कारणले बसाइँसराइ भएका महिलाको अंश करिब ८९.२ प्रतिशत छ भने पुरुषको अंश ५.७ प्रतिशत मात्र रहेको छ। रोजगारीका लागि यस स्थानमा बसोबास गर्ने पुरुष २७.८ प्रतिशत छन् भने महिला २.३ प्रतिशत मात्र। घर फर्किएको कारण भएका पुरुष ११ प्रतिशत छन् भने महिला ०.४ प्रतिशत रहेका छन्।

तालिका ९.३.१: यस गाउँपालिकामा बसोबास गर्न आउनुको कारण

विवरण	काम/ रोजगारी	व्यापार/ व्यवसाय	अध्ययन/तालिम	विवाह	आश्रित	प्राकृतिक प्रकोप	कृषि	घर फर्किएको	अन्य	नखुलेको
जम्मा	६.२	०.७	०.९	७६.५	७.९	१.१	२.०	२.०	१.८	१.७
पुरुष	२७.८	२.४	३.३	५.७	२६.३	३.८	८.६	११.०	६.७	४.३
महिला	२.३	०.३	०.५	८९.२	३.७	०.६	०.८	०.४	०.९	१.३

चित्र ९.३.१: अर्को स्थानीय तह र अर्को जिल्लाबाट यस स्थानीय तहमा बसोबास गर्न आउनुको कारण (% मा)

९.४ यसअघिको बसोबास भएको देश

जनगणनाको प्रकाशित तथ्याङ्कले बडीकेदार गाउँपालिकाको कुल ७८(०.५%) जनाको यसअघिको बसोबास विदेशी मुलुकहरूमा भएको देखाएको छ जसमध्ये ७४ जना (९४.९ %) भारतबाट, २ जना (२.६%) आसियान मुलुकबाट र २ जना मध्यपूर्वका देशबाट आएका देखिन्छन्।

तालिका ९.४.१: यसअघि विदेशमा बसोबास हुनेले बसोबास गरेको देश

यस अघिको बसोबास	जम्मा		पुरुष		महिला	
	सङ्ख्या	%	सङ्ख्या	%	सङ्ख्या	%
जम्मा	७८	१००	६७	१००	११	१००
भारत	७४	९४.९	६३	९४.०	११	१००
आसियान मुलुक	२	२.६	२	३.०	०	०
मध्यपूर्व	२	२.६	२	३.०	०	०

९.५ विदेशबाट यस स्थानमा बसोबास गर्न आउनुको कारण

विदेशमा यसअघि अक्सर बसोबास भएका तर जनगणनाको अवधिमा यस स्थानमा बसोबास गर्ने गरी आएका व्यक्तिहरू कुन कुन प्रमुख कारणबाट यहाँ आएका हुन् भन्ने सवाल महत्वपूर्ण छ। केही देशहरूलाई अपवादका रूपमा छोडेर विश्लेषण गर्ने हो भने काम, रोजगारी, अध्ययन वा तालिमको सिलसिलामा विदेश गएका अधिकांश जनसंख्या घर फर्किन्छन्। घर फर्किनेहरूको हिस्सा सर्वाधिक अर्थात् ८२.१ प्रतिशत रहेको छ। विवाहका कारणबाट यहाँ आउनेको हिस्सा ७.७, आश्रित भएर आउनेहरू १.३ प्रतिशत रहेको छ। विवाहको कारणबाट फर्किने महिला मात्र रहेका छन् जुन ३६.४ प्रतिशत रहेको छ। त्यस्तै घर फर्किने पुरुषको हिस्सा ८८.१ प्रतिशत हुँदा महिलाको हकमा यो मान ४५.५ प्रतिशत रहेको छ।

तालिका ९.५.१: यसअघिको बसोबास विदेश हुनेको यस स्थानीय तहमा बसोबास गर्न आउनुको कारण

विवरण	काम/रोजगारी	व्यापार/व्यवसाय	विवाह	आश्रित	घर फर्किएको
जम्मा	६.४	२.६	७.७	१.३	८२.१
पुरुष	६.०	१.५	३.०	१.५	८८.१
महिला	९.१	९.१	३६.४	०.०	४५.५

चित्र ९.५.१: विदेशबाट यस स्थानीय तहमा बसोबास गर्न आउनुको कारण (% मा)

खण्ड १०: प्रजनन् सम्बन्धी विवरण

१०.१ जीवनकालभरी जन्माएका बच्चाको संख्या अनुसारको महिला

महिलाहरूले आफ्नो प्रजनन् कालमा जीवितै जन्माएका बच्चा, यसरी जन्माएका कुल बच्चाहरूको संख्या, प्रत्येक विवाहित महिलाबाट प्रजनन् कालमा जन्मेका बच्चाहरूको संख्या जस्ता सूचकहरू जनसंख्या अध्ययन र नीति निर्माताका लागि निकै महत्वपूर्ण हुन्छन्। गणनाको दिनमा १५ देखि ४९ वर्षसम्मका विवाहित महिलाले उमेर समूह अनुसार कति जना बच्चालाई जन्म दिएका रहेछन् भन्ने सवालमा यो उपखण्ड केन्द्रित रहेको छ। यस गाउँपालिकामा १५-४९ वर्षसम्मका कुल २९३२ जना महिलामध्ये सर्वाधिक संख्या (१९.६ %) २०-२४ वर्ष उमेर समूहमा रहेको देखिन्छ। दोस्रो ठुलो (१८.२%) समूह २५-२९ वर्षसम्मका महिलाको छ भने तेस्रो (१६.२%) ठुलो समूह ३०-३४ वर्षका महिलाको रहेको छ। ३५ देखि ३९ वर्षसम्मका महिलाहरूको हिस्सा (१६.१%) ४० देखि ४४ उमेर समूहका एक पटक विवाहित महिला १३.४ प्रतिशत र ४५ देखि ४९ वर्षसम्मका महिलाहरूको हिस्सा १०.९ प्रतिशत छ। प्रजनन् उमेरको सबैभन्दा तल्लो सिंढी अर्थात् १५-१९ वर्षको उमेर समूहमा रहेका महिलाहरूको अंश यस गाउँपालिकामा ५.७ प्रतिशत रहेको छ। आफ्नो प्रजनन् उमेरमा रहेका तर गणनाको दिनसम्म एक जना पनि बच्चा नजन्माएका महिलाको अंश १०.४ प्रतिशत छ भने कम्तीमा एक जना बच्चा जन्माएका विवाहित महिलाको कुल हिस्सा ८९.६ प्रतिशत रहेको छ। बच्चा जन्माएका महिलामध्ये सर्वाधिक (२२.५%) ले २ जना बच्चा जन्माएको देखिन्छ। एक जना मात्र बच्चा जन्माएका महिलाको अंश १६.१ प्रतिशत छ भने २१.१ प्रतिशत महिलाले ३ जना बच्चा जन्माएको तथ्याङ्क छ। वर्तमान समयमा २ भन्दा बढी सन्तान जन्माउने दम्पती न्यून हुँदै गएको देखिन्छ, तथापि यस गाउँपालिकामा एकपटक विवाह भएको १३.९ प्रतिशत महिलाले ४ जना बच्चा जन्माएको देखिन्छ भने ५ जना बच्चा जन्माउने महिलाको हिस्सा ८.९ प्रतिशत रहेको छ।

यसै उमेर समूहमा पर्ने विवाहित महिलाले ६, ७, ८ र ९ जनासम्म बच्चा जन्माएको देखिन्छ जुन करिब ७.१ प्रतिशत रहेको छ। यस सम्बन्धी विस्तृत विवरण तालिका १०.१.१ मा दिइएको छ। उक्त तालिकामा उल्लेख भए अनुसार यहाँ एउटा रोचक प्रवृत्ति स्पष्ट देखिएको छ। पाँच पाँच वर्षको उमेर समूह क्रमशः बढ्दै जाँदा कम्तीमा १ देखि ५ र ५ जनाभन्दा बढी बच्चा जन्माएका महिलाको उमेर समूह पनि माथि माथि सरिरहेको छ।

तालिका १०.१.१: १५ वर्षदेखि ४९ वर्षको महिलाले हालसम्म जीवित जन्माएको बच्चाको संख्या र महिलाको उमेर समूहको आधारमा जनसंख्या

एकपटक विवाह भएको महिला	जम्मा	प्रतिशत	महिलाको उमेर समूह						
			१५-१९ वर्ष	२०-२४ वर्ष	२५-२९ वर्ष	३०-३४ वर्ष	३५-३९ वर्ष	४०-४४ वर्ष	४५-४९ वर्ष
जम्मा महिला संख्या	२९३२	१००	१६७	५७४	५३३	४७४	४७१	३९२	३२१
बच्चा नजन्माएको	३०६	१०.४	१०१	११५	४१	११	१५	९	१४
१ ओटा बच्चा जन्माएका	४७१	१६.१	५७	२५५	९०	३६	११	१३	९
२ ओटा बच्चा जन्माएका	६५९	२२.५	७	१६२	२१५	१४१	६२	३९	३३
३ ओटा बच्चा जन्माएका	६१८	२१.१	२	३४	१२८	१४३	१५९	८८	६४
४ ओटा बच्चा जन्माएका	४०८	१३.९	०	६	३७	८३	१२१	९४	६७
५ ओटा बच्चा	२६२	८.९	०	२	१६	४०	७३	७३	५८

एकपटक विवाह भएको महिला	जम्मा	प्रतिशत	महिलाको उमेर समुह						
			१५-१९ वर्ष	२०-२४ वर्ष	२५-२९ वर्ष	३०-३४ वर्ष	३५-३९ वर्ष	४०-४४ वर्ष	४५-४९ वर्ष
जन्माएका									
६ ओटा बच्चा जन्माएका	११७	४.०	०	०	५	१६	२१	४२	३३
७ ओटा बच्चा जन्माएका	६०	२.०	०	०	१	२	६	२४	२७
८ ओटा बच्चा जन्माएका	२०	०.७	०	०	०	२	२	७	९
९ ओटा वा सोभन्दा बढी बच्चा जन्माएका	११	०.४	०	०	०	०	१	३	७

१०.२ महिलाको उमेर समूह अनुसार जीवितै जन्मिएका, जीवितै जन्मिएर मरेका र हालसम्म जीवित बच्चाहरूको संख्या

प्रजनन उमेरका महिलाबाट जीवितै जन्मिएका बच्चाहरू मध्ये कतिको निश्चित समयपछि मृत्यु भयो र तीमध्ये कति हालसम्म पनि जीवितै छन् भन्ने तथ्याङ्कले शिशु मृत्युदर (Infant mortality rate), बाल मृत्युदर (Child mortality rate), जीवन प्रत्याशा (Life expectancy) र जीवन तालिका (Life table) आदिको मापन र तयारीमा विशेष सहयोग पुग्दछ। गणनाको दिनसम्म १५ देखि ४९ वर्षको उमेरभित्र पर्ने कुल महिलाले जीवितै जन्माएका कुल बच्चाको संख्या ७९७५ रहेको छ। यी जीवित जन्मिएका सर्वाधिक १६५४ जना (२०.७%) बच्चालाई ३५-३९ वर्ष उमेर समूहका विवाहित महिलाले जन्माएका हुन्। जीवितै जन्मिएका सबै बच्चाहरू वयस्क अवस्थासम्म पुग्ने वा बाँच्ने सम्भावना कम हुन्छ। तीमध्ये कतिपय विभिन्न कारणबाट मर्दछन्। यस गाउँपालिकामा अक्सर बसोबास गर्ने १५-४९ वर्षका महिलाले जन्माएका कुल ७९७५ जना (१००%) मध्ये ४७५ जना (६.३%) को मृत्यु भएको देखिन्छ। बाँकी ७५०० जना (९३.७%) भने हालसम्म (गणनाको दिनसम्म) पनि जीवितै रहेका देखिन्छन्। मृत्यु भएका कुल ४७५ जना बालबालिकालाई लैङ्गिक रूपमा हेर्दा २१७ जना (४५.७%) बालिका र २५८ जना (५४.३%) बालकको मृत्यु भएको देखिन्छ। यसबाट यस गाउँपालिकामा शिशु अथवा बाल मृत्युदर छोरीको भन्दा छोराको बढी हुने गरेको देखिन्छ।

तालिका १०.२.१: १५ देखि ४९ वर्षको महिलाले अहिलेसम्म जन्माएका जीवित बच्चा, जीवित जन्मेर मरेका बच्चा र अहिलेसम्म जीवित रहेका बच्चाको संख्या

बच्चाको अवस्था र लिंग	जम्मा	महिलाको उमेर समुह						
		१५-१९ वर्ष	२०-२४ वर्ष	२५-२९ वर्ष	३०-३४ वर्ष	३५-३९ वर्ष	४०-४४ वर्ष	४५-४९ वर्ष
हालसम्म जीवितै जन्मेका बच्चाको संख्या (CEB)								
जम्मा	७९७५	७७	७१५	११६९	१४०५	१६५४	१६००	१३५५
बालक	४१८७	४४	३८७	६०९	७५०	८३६	८४५	७१६
बालिका	३७८८	३३	३२८	५६०	६५५	८१८	७५५	६३९
हालसम्म जीवितै रहेका बच्चाको संख्या (Children Still Alive)								
जम्मा	७५००	७५	६९०	११२८	१३३४	१५६७	१४७६	१२३०

बच्चाको अवस्था र लिंग	जम्मा	महिलाको उमेर समुह						
		१५-१९ वर्ष	२०-२४ वर्ष	२५-२९ वर्ष	३०-३४ वर्ष	३५-३९ वर्ष	४०-४४ वर्ष	४५-४९ वर्ष
बालक	३९२९	४२	३६९	५८३	७२०	७९०	७७९	६४६
बालिका	३५७१	३३	३२१	५४५	६१४	७७७	६९७	५८४
जीवितै जन्मेर मृत्यु भएको बच्चाको संख्या (Children Dead)								
जम्मा	४७५	२	२५	४१	७१	८७	१२४	१२५
बालक	२५८	२	१८	२६	३०	४६	६६	७०
बालिका	२१७	०	७	१५	४१	४१	५८	५५
मृतकको प्रतिशत								
जम्मा	६.३	२.७	३.६	३.६	५.३	५.६	८.४	१०.२
बालक	६.६	४.८	४.९	४.५	४.२	५.८	८.५	१०.८
बालिका	६.१	०.०	२.२	२.८	६.७	५.३	८.३	९.४

१०.३ विगत १२ महिनामा जीवितै बच्चा जन्माएका महिलाहरूको संख्या र जीवितै जन्मिएका बच्चा

यसअघिको उपखण्डमा १५ देखि ४९ वर्षभित्रका महिलाले गणनाको दिनसम्म जीवितै जन्माएका बच्चा र ती हाल जीवित रहे वा नरहेको तथ्याङ्कमा आधारित भई विश्लेषण गरियो भने यस खण्डमा सोही उमेर समूहका कुल विवाहित महिलामध्ये विगत १२ महिनामा जीवित बच्चा जन्माउने महिला र तिनले जीवितै जन्माएका बच्चाहरूको संख्याउपर विश्लेषण गरिएको छ। यसले यस गाउँपालिकामा प्रतिवर्ष प्रजनन उमेरका कति जना महिलाले जीवित बच्चा जन्माउँछन् भन्ने तथ्याङ्क उपलब्ध हुन्छ। साथसाथै, एक वर्ष अवधिमा यस स्थानीय तहमा कति जना जीवित शिशुहरूको जन्म हुँदो रहेछ भन्ने तथ्याङ्क पनि अवगत गर्न सकिन्छ।

बडीकेदार गाउँपालिकामा एकपटक विवाह भएका १५-४९ वर्षका महिलाको कुल जनसंख्या २९३२ जना छन् भने तीमध्ये २८० जना (९.५%) ले एक बच्चा जन्माएका रहेछन् भने १ जना महिलाले २ बच्चा जन्माएको देखिन्छ। बच्चा जन्माएका २८१ जना महिलाले कुल २८२ जना बालबालिकालाई जन्माएको देखिन्छ जसमा ५३.९ प्रतिशत छोरा र ४६.१ प्रतिशत छोरीहरू रहेको थिए।

तालिका १०.३.१: १५ वर्ष देखि ४९ वर्षका महिलाले विगत १ वर्षमा जीवित जन्माएको बच्चाको संख्याको आधारमा उमेर समूह अनुसार महिलाको संख्या

एक पटक विवाह भएको महिला	जम्मा	महिलाको उमेर समूह						
		१५-१९ वर्ष	२०-२४ वर्ष	२५-२९ वर्ष	३०-३४ वर्ष	३५-३९ वर्ष	४०-४४ वर्ष	४५-४९ वर्ष
एक पटक विवाह भएको महिला								
जम्मा महिला संख्या	२९३२	१६७	५७४	५३३	४७४	४७१	३९२	३२१
बच्चा नजन्माएको	२६५१	१३३	४३९	४६४	४५१	४६०	३८६	३१८
एक ओटा बच्चा जन्माएको	२८०	३४	१३५	६८	२३	११	६	३
दुई ओटा बच्चा जन्माएको	१	०	०	१	०	०	०	०
एक वर्ष भित्र जीवितै जन्मेका बच्चाको संख्या								
जम्मा	२८२	३४	१३५	७०	२३	११	६	३
छोरा	१५२	१९	७४	३५	१२	७	३	२
छोरी	१३०	१५	६१	३५	११	४	३	१

खण्ड ११: आर्थिक क्रियाकलाप सम्बन्धी विवरण

११.१ आर्थिक काम गरेको अवधिको आधारमा जनसंख्या

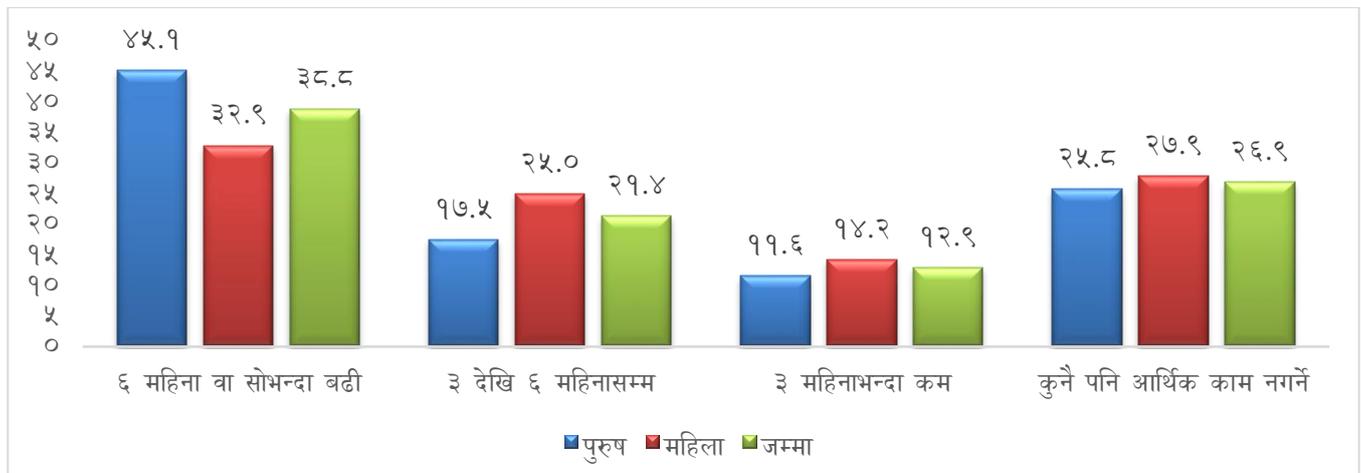
परिवारका विभिन्न उमेर समूहका सदस्यहरूले कुनै न कुनै आर्थिक काम गरेका हुन्छन्। राष्ट्रिय जनगणनामा १० वर्ष वा सोभन्दा माथिको जनसंख्याले गत १२ महिनामा कति अवधि आर्थिक काम गरेका थिए भनेर सोधिएको थियो। कुनै व्यक्तिले गरेको आर्थिक कामलाई अवधिका आधारमा विभिन्न वर्गमा वर्गीकरण गरेर आर्थिक रूपले सक्रिय वा निष्क्रिय जनसंख्याको अनुपात निकाल्ने गरिन्छ। यस्तो अभ्यास कतिपय देशले फरक फरक आधारमा अवलम्बन गरेको हुनसक्छ भने अधिकांश देशले संयुक्त राष्ट्रसंघको तथ्याङ्कीय नियोग (United Nations Statistical Commission) र अन्तर्राष्ट्रिय श्रम संगठनले निश्चित गरेका मानक र स्तरअनुसार अपनाएको पाइन्छ। कानूनी रूपमा १८ वर्षमुनिका बालबालिकालाई कुनै पनि आर्थिक काम गराउन निषेध गरिएको भए तापनि अधिकांश समाजमा यो कायमै रहेको देखिन्छ।

यस बडीकेदार गाउँपालिकामा १० वर्ष र सोभन्दा माथिको कुल ११८९५ जनामध्ये ३८.८ प्रतिशतले ६ महिना वा सोभन्दा बढी अवधि काम गरेका छन्। त्यसै गरी २१.४ प्रतिशतले ३ देखि ६ महिनासम्म काम गरेका छन् भने १२.९ प्रतिशतले ३ महिनाभन्दा कम अवधि काम गरेका छन्। कुनै पनि आर्थिक काम नगरेको जनसंख्या २६.९ प्रतिशत रहेको छ।

तालिका ११.१.१: आर्थिक काम गरेको अवधिको आधारमा जनसंख्याको वितरण
(१० वर्ष वा सोभन्दा बढी)

विवरण	६ महिना वा सोभन्दा बढी	३ देखि ६ महिनासम्म	३ महिनाभन्दा कम	कुनै पनि आर्थिक काम नगर्ने	जम्मा
जनसङ्ख्या					
पुरुष	२६१३	१०१५	६७१	१४९४	५,७९३
महिला	२००६	१५२६	८६९	१७०१	६,१०२
जम्मा	४,६१९	२,५४१	१,५४०	३,१९५	११,८९५
प्रतिशत					
पुरुष	४५.१	१७.५	११.६	२५.८	१००
महिला	३२.९	२५.०	१४.२	२७.९	१००
जम्मा	३८.८	२१.४	१२.९	२६.९	१००

चित्र ११.१.१: अवधिका आधारमा आर्थिक काममा सक्रिय र निष्क्रिय जनसंख्या (%)

११.२ आर्थिक क्रियाकलाप सम्बन्धी विवरण

आर्थिक काम गरेको अवधिका आधारमा आर्थिक रूपले सक्रिय जनसंख्यालाई अक्सर रोजगार, अक्सर बेरोजगार, अक्सर निष्क्रिय, आर्थिक रूपले निष्क्रिय आदि उपवर्गमा विश्लेषण गर्ने गरिन्छ। तालिका (११.२.१) मा प्रस्तुत तथ्याङ्कलाई व्याख्या गर्नुभन्दा अगाडि केही आधारभूत अवधारणासँग परिचित हुनु जरुरी छ। **आर्थिक रूपले सक्रिय जनसङ्ख्या:** सन्दर्भ अवधिमा जुनसुकै आर्थिक काम जतिसुकै अवधिको लागि गरेका वा कुनै पनि आर्थिक कामको खोजी गरेका १० वर्ष वा सोभन्दा माथिका व्यक्तिहरू आर्थिक रूपले सक्रिय जनसंख्या अन्तर्गत पर्दछन्।

आर्थिक रूपले निष्क्रिय जनसङ्ख्या: सन्दर्भ अवधिमा कुनै पनि आर्थिक काम नगरेका र आर्थिक काम नखोजेका व्यक्तिहरू आर्थिक रूपले निष्क्रिय जनसंख्या अन्तर्गत पर्दछन्। **अक्सर आर्थिक रूपले सक्रिय जनसङ्ख्या:** सन्दर्भ अवधिमा कुनै पनि आर्थिक काम गरेको वा आर्थिक काम खोजेको समयावधिको जोड ६ महिना वा सोभन्दा बढी भएको व्यक्तिलाई अक्सर आर्थिक रूपले सक्रिय जनसंख्याभित्र समावेश गरिन्छ।

अक्सर आर्थिक रूपले निष्क्रिय जनसङ्ख्या: आर्थिक काम गरेको अवधि र आर्थिक काम खोजेको अवधिको जोड ६ महिनाभन्दा कम भएमा त्यस्तो व्यक्तिलाई अक्सर आर्थिक रूपले निष्क्रिय जनसंख्यामा समावेश गरिन्छ। यस बडीकेदार गाउँपालिकामा १० वर्ष वा सोभन्दा माथिको कुल ११८९५ जनसंख्या मध्ये ५४१७ जना आर्थिक रूपले अक्सर सक्रिय र ३४५४ जना आर्थिक रूपले अक्सर निष्क्रिय रहेको देखिन्छ। अक्सर आर्थिक रूपले सक्रिय ५४१७ जनसंख्या मध्ये ९२.४ प्रतिशत अक्सर रोजगार र ७.६ प्रतिशत अक्सर बेरोजगार रहेका छन्। आर्थिक रूपले सक्रिय तर अक्सर निष्क्रिय (६ महिनाभन्दा कम समय काम गर्नेहरू) रहेको जनसंख्या ३४५४ (३८.९%) रहेको छ। सन्दर्भ अवधि भित्र कुनै पनि आर्थिक काम नगरेको जनसंख्या ३०१९ रहेको छ जुन १० वर्ष र सोभन्दा माथिका जनसंख्याको करिब २५.४ प्रतिशत रहेको छ। गाउँपालिकाका विभिन्न वडामा आर्थिक रूपले सक्रिय, निष्क्रिय, रोजगार र बेरोजगार जनसंख्या फरक फरक रहेको छ। खास वडाको आर्थिक रूपले सक्रिय र निष्क्रिय जनसंख्यालाई आवश्यकतानुसार विस्तृत विश्लेषण गर्न सकिन्छ।

तालिका ११.२.१: आर्थिक क्रियाकलापमा संलग्नता अनुसारको जनसंख्या (१० वर्ष वा सोभन्दा बढी उमेरका)

वडा	दश वर्ष वा सो भन्दा माथिको जनसङ्ख्या	आर्थिक क्रियाकलापमा संलग्नता									
		आर्थिक रूपले सक्रिय						आर्थिक रूपले निष्क्रिय		आर्थिक क्रियाकलाप नखुलेको	
		अक्सर सक्रिय				अक्सर निष्क्रिय					
		अक्सर रोजगार		अक्सर बेरोजगार							
संख्या	संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%	
बडीकेदार	११८९५	५००५	९२.४	४१२	७.६	३४५४	३८.९	३०१९	२५.४	५	०.०४
१	२०८३	७३९	८७.७	१०४	१२.३	६१८	४२.३	६२०	२९.८	२	०.१
२	१९७५	११३०	९९.१	१०	०.९	३६४	२४.२	४६८	२३.७	३	०.२
३	२६२६	११४१	९५.६	५२	४.४	११११	४८.२	३२२	१२.३	०	०.०
४	२६१०	९३४	८५.७	१५६	१४.३	६८५	३८.६	८३५	३२.०	०	०.०
५	२६०१	१०६१	९२.२	९०	७.८	६७६	३७.०	७७४	२९.८	०	०.०

११.३ आर्थिक कामको पेशागत वर्गीकरण अनुसारको जनसंख्या

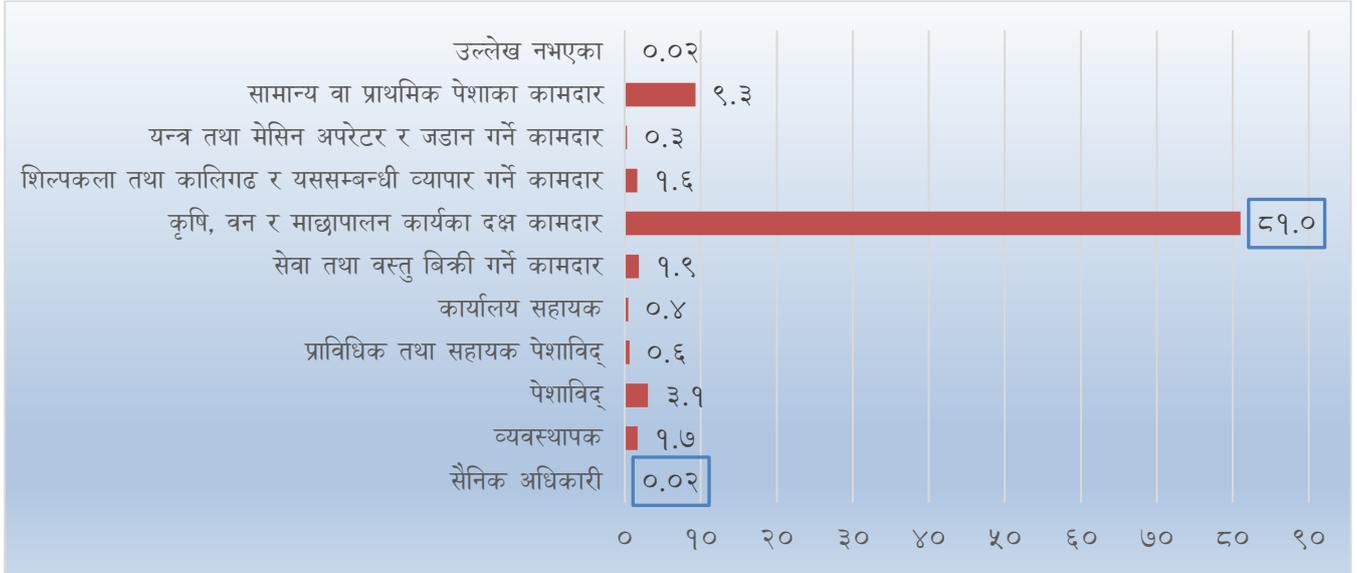
आर्थिक काम गरेका जनसंख्याको पेशा अनुसार वर्गीकरण र विश्लेषण महत्वपूर्ण हुन्छ। आर्थिक काम गर्दा व्यक्तिको भूमिका कस्तो प्रकारको थियो भन्ने प्रश्न पनि उत्तिकै सरोकारको विषय हो। आर्थिक काम कृषि वा गैरकृषि क्षेत्रमा हुनसक्दछ। त्यस्तै औद्योगिक, व्यापारिक, सेवामूलक र सामान्य प्राथमिक पेशासँग सम्बन्धित आर्थिक कामहरू हुन्छन्। जनसंख्याको पेशा र व्यवसायले त्यहाँको आर्थिक अवस्था र संरचनालाई प्रतिबिम्बित गर्दछन्।

यस गाउँपालिकाका १० वर्षमाथिका आर्थिक रूपले सक्रिय कुल ८७०० जनसंख्या मध्ये ४२९९ जना पुरुष रहेका छन् भने ४४०१ जना महिला रहेका छन्। यस गाउँपालिकाका ८१ प्रतिशत आर्थिक रूपले सक्रिय जनसंख्या कृषि, वन र माछापालन सम्बन्धी पेशाका दक्ष कामदार रहेका छन्। दोस्रो ठुलो(९.३%) समूह सामान्य वा प्राथमिक पेशाका कामदारहरूको रहेको छ भने तेस्रो ठुलो(३.१%) पेशाविद् रहेको छन्। पेशाका दृष्टिबाट सबैभन्दा कम(०.०२%) सैनिक अधिकारी रहेको देखिन्छ।

तालिका ११.३.१: आर्थिक रूपले सक्रिय जनसंख्याको मुख्य पेशा अनुसारको विवरण
(१० वर्ष वा सोभन्दा बढी उमेरका)

पेशा	दुवै		पुरुष		महिला	
	संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%
जम्मा	८७००	१००	४२९९	१००	४४०१	१००
सैनिक अधिकारी	२	०.०२	२	०.०५	०	०.०
व्यवस्थापक	१४७	१.७	१००	२.३	४७	१.१
पेशाविद्	२६६	३.१	१८०	४.२	८६	२.०
प्राविधिक तथा सहायक पेशाविद्	५५	०.६	३७	०.९	१८	०.४
कार्यालय सहायक	३९	०.४	२५	०.६	१४	०.३
सेवा तथा वस्तु बिक्री गर्ने कामदार	१६१	१.९	१०६	२.५	५५	१.२
कृषि, वन र माछापालन कार्यका दक्ष कामदार	७०४९	८१.०	३३२०	७७.२	३७२९	८४.७
शिल्पकला तथा कालिगढ र यससम्बन्धी व्यापार गर्ने कामदार	१४३	१.६	९९	२.३	४४	१.०
यन्त्र तथा मेसिन अपरेटर र जडान गर्ने कामदार	२७	०.३	२७	०.६	०	०.०
सामान्य वा प्राथमिक पेशाका कामदार	८०९	९.३	४०२	९.४	४०७	९.२
उल्लेख नभएका	२	०.०२	१	०.०२	१	०.०२

चित्र ११.३.१: आर्थिक रूपले सक्रिय जनसंख्याको मुख्य पेसा अनुसारको विवरण प्रतिशतमा

११.४ आर्थिक कामको औद्योगिक क्षेत्र वर्गीकरण अनुसारको जनसंख्या

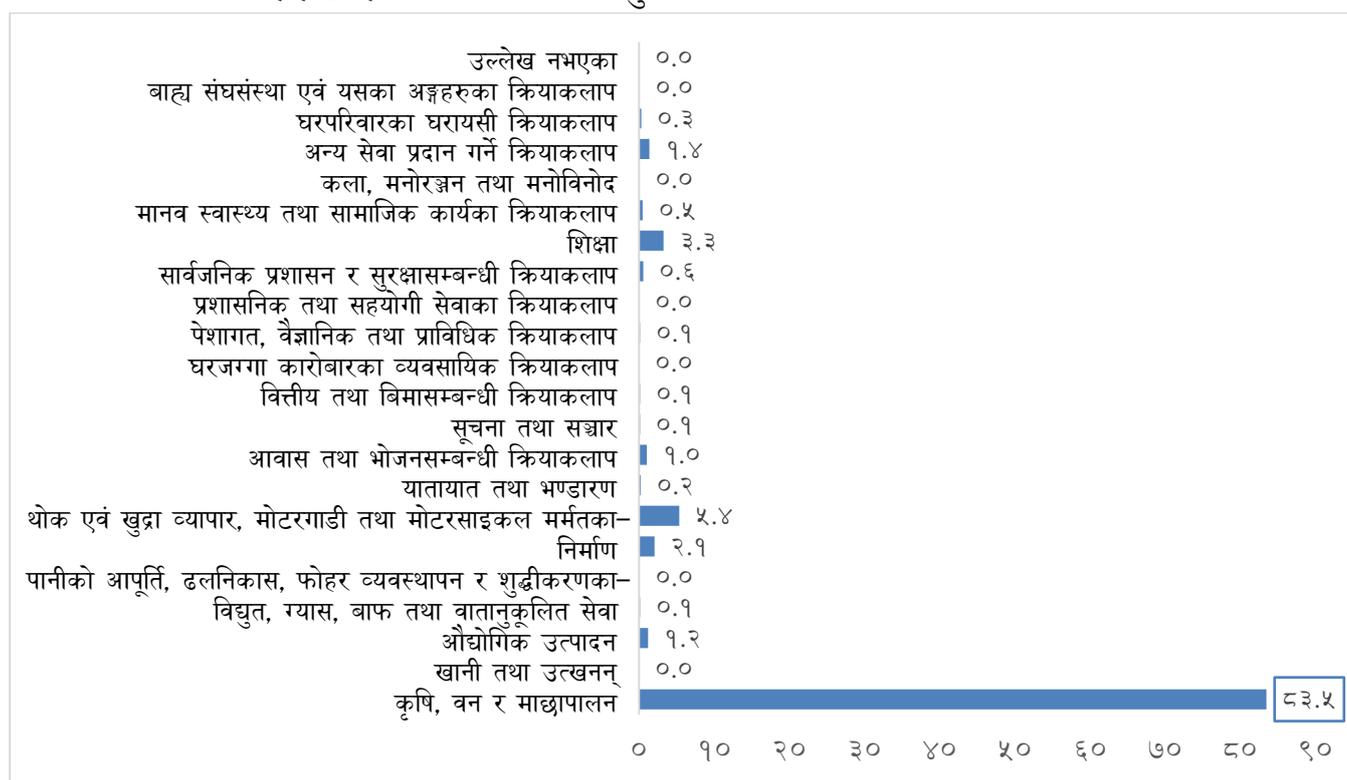
देशको अर्थतन्त्रलाई विभिन्न उपक्षेत्रमा वर्गीकरण गरिएको हुन्छ। पछिल्लो जनगणनामा आर्थिक रूपले सक्रिय जनसंख्याले गरेको कामलाई विभिन्न २१ ओटा औद्योगिक क्षेत्रमा वर्गीकरण गरिएको छ। देश, प्रदेश र स्थानीय तहको आर्थिक अवस्था र विकास अनुसार यी २१ ओटा औद्योगिक क्षेत्र उन्नत वा पिछडिएको अवस्थामा रहेका हुनसक्छन्। यस गाउँपालिकाका १० वर्ष र सोभन्दा माथिका र आर्थिक रूपले सक्रिय कुल ८७०० जनसंख्या मध्ये ८३.५ प्रतिशत कृषि, वन र माछापालन क्षेत्रमा सक्रिय देखिएका छन्। यस क्षेत्रको मुख्य आम्दानीको स्रोत कृषि क्षेत्र नै देखिएको छ।

आर्थिक रूपले सक्रिय जनसंख्या आवद्ध भएको दोस्रो ठुलो औद्योगिक क्षेत्र थोक एवं खुद्रा व्यापार, मोटरगाडी तथा मोटरसाइकल मर्मतका कार्यहरू रहेको छ जसले करिब ५.४ प्रतिशत हिस्सा ओगटेको छ। यस गाउँपालिकाको आर्थिक रूपले सक्रिय जनसंख्या आवद्ध भएको तेस्रो ठुलो (३.३%) शिक्षा क्षेत्र रहेको छ। निर्माण क्षेत्रले २.१ प्रतिशत हिस्सा ओगटेको छ भने औद्योगिक उत्पादन क्षेत्रले १.२ प्रतिशत हिस्सा ओगटेको छ।

तालिका ११.४.१: आर्थिक रूपले सक्रिय जनसंख्याको मुख्य औद्योगिक क्षेत्र अनुसारको विवरण (१० वर्ष वा सो भन्दा बढी उमेरका)

आर्थिक कामको क्षेत्र वा उद्योग	प्रतिशत	आर्थिक कामको क्षेत्र वा उद्योग	प्रतिशत
कृषि, वन र माछापालन	८३.४९	घरजग्गा कारोबारका व्यवसायिक क्रियाकलाप	०.००
खानी तथा उत्खनन्	०.०१	पेशागत, वैज्ञानिक तथा प्राविधिक क्रियाकलाप	०.१४
औद्योगिक उत्पादन	१.२०	प्रशासनिक तथा सहयोगी सेवाका क्रियाकलाप	०.०१
विद्युत, ग्यास, बाफ तथा वातानुकूलित सेवा	०.१३	सार्वजनिक प्रशासन र सुरक्षासम्बन्धी क्रियाकलाप	०.५५
पानीको आपूर्ति, ढलनिकास, फोहर व्यवस्थापन र शुद्धीकरणका क्रियाकलाप	०.०३	शिक्षा	३.२८
निर्माण	२.०६	मानव स्वास्थ्य तथा सामाजिक कार्यका क्रियाकलाप	०.४८
थोक एवं खुद्रा व्यापार, मोटरगाडी तथा मोटरसाइकल मर्मतका कार्य	५.३७	कला, मनोरञ्जन तथा मनोविनोद	०.०३
यातायात तथा भण्डारण	०.२२	अन्य सेवा प्रदान गर्ने क्रियाकलाप	१.३९
आवास तथा भोजनसम्बन्धी क्रियाकलाप	१.०३	घरपरिवारका घरायसी क्रियाकलाप	०.२९
सूचना तथा सञ्चार	०.११	बाह्य संघसंस्था एवं यसका अङ्गहरूका क्रियाकलाप	०.०५
वित्तीय तथा विमासम्बन्धी क्रियाकलाप	०.१३	उल्लेख नभएका	०.००

चित्र ११.४.१: औद्योगिक क्षेत्र अनुसार आर्थिक काममा संलग्न जनसंख्या (%)

११.५ कृषि तथा गैरकृषि क्षेत्रमा संलग्न जनसंख्या

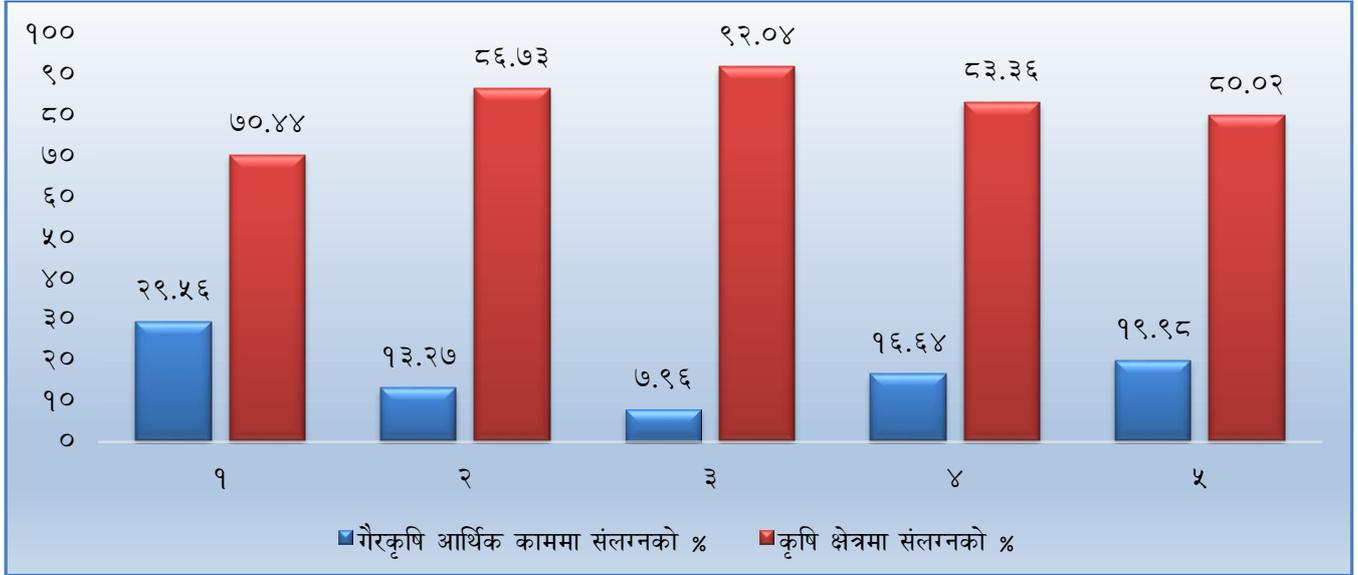
आर्थिक रूपले सक्रिय जनसंख्या मूलतः दुई प्रकारका काममा संलग्न रहेका हुन्छन्। पहिलो, कृषिसँग जोडिएको आर्थिक क्षेत्र हो र दोस्रो गैरकृषिसँग जोडिएको आर्थिक क्षेत्र। बडीकेदार गाउँपालिकाका वडाहरू सहरी क्षेत्रभन्दा अर्धसहरी क्षेत्र भएका अधिक हुनाले गैरकृषि क्षेत्रमा भन्दा कृषि क्षेत्रमा संलग्न जनसंख्या अधिकतम हुनु मनासिब मात्र सकिन्छ।

यस गाउँपालिकाका आर्थिक रूपले सक्रिय जनसंख्या (१० वर्ष र सोभन्दा माथिको) मध्ये गैरकृषि आर्थिक क्षेत्रमा संलग्न जनसंख्या १६.५ प्रतिशत छ भने कृषिसँग जोडिएको आर्थिक क्षेत्रमा काम गर्ने जनसंख्या ८३.५ प्रतिशत रहेको छ। वडास्तरमा तुलना गर्दा गैरकृषिसँग जोडिएको क्षेत्रमा संलग्न जनसंख्या सर्वाधिक (२९.६%) वडा नं. १ मा रहेको देखिन्छ भने सबैभन्दा कम (८%) वडा नं. ३ मा रहेको छ। त्यसै गरी कृषिसँग जोडिएको आर्थिक क्षेत्रमा संलग्न जनसंख्या सबैभन्दा धेरै (९२%) वडा नं. ३ मा रहेको छ भने सबैभन्दा कम (७०.४%) वडा नं. १ मा रहेको छ।

तालिका ११.५.१: वडा अनुसार कृषि तथा गैरकृषि काममा संलग्न जनसंख्या (%)

वडा	जम्मा	गैरकृषि आर्थिक काममा संलग्नको %	कृषि क्षेत्रमा संलग्नको %
१	१३९४	२९.५६	७०.४४
२	१५०७	१३.२७	८६.७३
३	२२९९	७.९६	९२.०४
४	१७४३	१६.६४	८३.३६
५	१७५७	१९.९८	८०.०२
बडीकेदार	८७००	१६.५१	८३.४९

चित्र ११.५.१: वडा अनुसार गैरकृषि र कृषि क्षेत्रका आर्थिक काममा संलग्न जनसंख्या (%)

खण्ड १२: घरको संरचना तथा प्रयोग

१२.१ घरको मुख्य प्रयोग

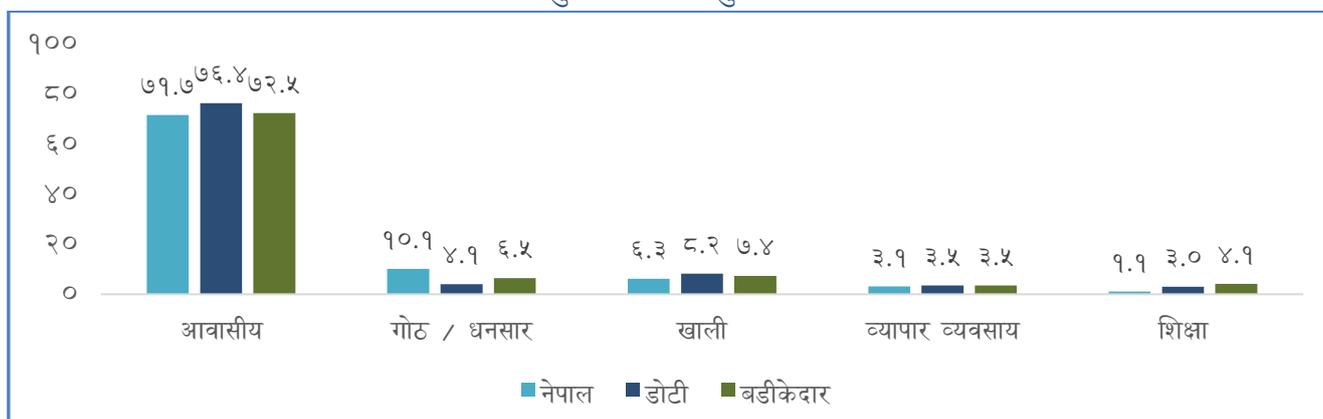
राष्ट्रिय जनगणना २०७८ मा देशका सम्पूर्ण घरहरूको समेत गणना गरिएको थियो। गणना गरिएका घरको प्रयोग कुन रूपमा भएको छ भन्ने विषयले आवासीय घर र गैरआवासीय घरको वितरणलाई विभिन्न तहमा (नेपाल, प्रदेश, भौगोलिक क्षेत्र, आदि) विश्लेषण गर्न मद्दत पुग्दछ। बडीकेदार गाउँपालिकामा पछिल्लो जनगणनाले कुल ३५९० ओटा घर रहेको देखाएको छ जसमध्ये करिब ७२.५ प्रतिशत घर आवासीय प्रयोगमा रहेका छन्। गोठ वा धनसारका लागि प्रयोग भएका घरले ६.५ प्रतिशत हिस्सा ओगटेको छ भने ७.४ प्रतिशत घर खाली रहेको देखिन्छ। व्यापार/व्यवसायका लागि प्रयोग भएका घर ३.५ प्रतिशत छन्। स्वास्थ्य सम्बन्धी ०.६ प्रतिशत, शिक्षा सम्बन्धी घरहरू ४.९ प्रतिशत, उद्योग सम्बन्धी ०.२ प्रतिशत बैंक तथा वित्तीय क्षेत्रले प्रयोग गरेका घरहरूको अंश ०.२ प्रतिशत, सरकारी क्षेत्रले ०.६ प्रतिशत र संस्थागत क्षेत्रले प्रयोग गरेका घरको अंश ०.६ प्रतिशत रहेको छ। अन्य प्रकारका घरहरूको अंश ३.६ प्रतिशत रहेको छ।

तालिका १२.१.१: घरको मुख्य प्रयोग अनुसारको विवरण (% मा)

क्षेत्र	आवासीय	व्यापार व्यवसाय	सरकारी	शिक्षा	स्वास्थ्य	उद्योग	बैंक तथा वित्तीय	संस्थागत	होटेल तथा लज	गोठ / धनसार	अन्य	खाली
नेपाल	७१.७२	३.०९	०.३७	१.१२	०.२	०.४३	०.०९	०.४१	०.३२	१०.१२	५.८७	६.२६
डोटी	७६.४४	३.४८	०.८४	२.९९	०.४४	०.१५	०.१२	०.४१	०.३६	४.०७	२.४८	८.२३
बडीकेदार	७२.४८	३.४५	०.५८	४.१२	०.५८	०.१७	०.१७	०.५८	०.४५	६.४९	३.५७	७.३५

आवास, व्यापार/व्यवसाय, उद्योग, संस्थागत प्रयोजन र खाली रहेका घरको अनुपातलाई राष्ट्रिय र डोटी जिल्लाको सन्दर्भमा हेर्दा केही विषमता देखिन्छ यद्यपि कुनै मान उल्लेखनीय रूपले फरक छन् भने कुनै मानमा सामान्य भिन्नता रहेको छ। नेपालमा आवासीय प्रयोगमा रहेका घरको अनुपात ७१.७ प्रतिशत छ भने बडीकेदार गाउँपालिकामा यो करिब ७२ प्रतिशत रहेको छ। गोठ वा धनसारको लागि प्रयोग भएका घर डोटी जिल्लामा ४.९ प्रतिशत छन् भने यस गाउँपालिकामा ६.५ प्रतिशत रहेको देखिन्छ। यस गाउँपालिकामा नेपालको (६.३%) तुलनामा बढी (७.४%) घरहरू खाली अवस्थामा रहेको देखिन्छ तर यी खाली घरले थप अध्ययनको आवश्यकतालाई सङ्केत गरेका छन्। घरहरू जुनसुकै कारणले खाली भएका हुन सक्छन् तथापि बसाइँ सराइ गरेर वा असुरक्षित भएर खाली रहन गएको अवस्थामा जनसंख्या वृद्धिदर र सुरक्षित आवासको आपूर्तिमा प्रभाव पार्ने देखिन्छ। अन्य कारण पनि विद्यमान रहेका हुनसक्छन् र तिनका प्रभावलाई तदनुरूप व्याख्या गर्नुपर्ने हुन्छ।

चित्र १२.१.१: प्रमुख प्रयोग अनुसार घरको वितरण (%)

१२.२ घरको तला

जनगणनामा प्रत्येक घर कति तलाको छ भनेर विवरण सङ्कलन गरिएको थियो। घरको तला संख्याको उपयोग कहाँ कहाँ हुनसक्छ भन्ने प्रश्न महत्वपूर्ण छ। आवासको उपलब्धतामा यसले एक सूचकका रूपमा कार्य गर्दछ। घरको कुल निर्मित क्षेत्रफल (Built-up area) गणनामा पनि यसले महत्वपूर्ण गुणक (Multiplier) प्रदान गर्दछ। घर पूँजीगत सम्पत्ति हो। यसको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा पनि गणना भएको हुन्छ। समग्र नेपाल र प्रदेश अनुसारको कुल गार्हस्थ्य उत्पादन अनुमानमा घरको तला संख्याले एकप्रकारको दर वा अनुपात दिने हुनाले यो तथ्याङ्कको विशेष महत्व रहेको छ। नेपाल भूकम्पको उच्च जोखिममा रहेको देश हो। भूकम्पको केन्द्रविन्दु अनुसार क्षति र प्रभाव कम वा बढी हुने गर्दछ। भौगोलिक क्षेत्र (हिमाल, पहाड तथा तराई, ग्रामीण र सहरी) अनुसार पनि तला संख्या असमान रहनु स्वाभाविक देखिन्छ। नेपालमा करिब ६० प्रतिशत घर एक तले, झण्डै २९ प्रतिशत घर दुई तले र ९ प्रतिशत घर तीन तले रहेका छन् भने डोटी जिल्ला र बडीकेदार गाउँपालिकाको तुलना गर्दा पनि तथ्याङ्कमा स्पष्ट असमानता रहेको देखिन्छ। डोटी जिल्लामा २६.१ प्रतिशत घर एक तले र करिब ४४.३ प्रतिशत घर दुई तले छन् भने बडीकेदार गाउँपालिकामा एक तले घर ३७.४ प्रतिशत र दुई तले घर ४८.७ प्रतिशत रहेका छन्। त्यस्तै तीन तले घर समग्र डोटी जिल्लामा २८.९ प्रतिशत छन् भने बडीकेदारमा १६.६ प्रतिशत विन्दुले कम अर्थात् १२.३ प्रतिशत रहेका छन्।

तालिका १२.२.१: घरको तला अनुसारको विवरण (% मा)

क्षेत्र	जम्मा घर संख्या	घरको तलाको प्रतिशत							
		१	२	३	४	५-७	८-९	१०+	नखुलेको
नेपाल	७५५२०६६	५९.८२	२८.७८	९.१७	१.३	०.६४	०.०१	०.०	०.२८
डोटी	४५५५२	२६.१४	४४.३३	२८.९४	०.१३	०.१६	०.००	०.००	०.३०
बडीकेदार	३५९०	३७.४१	४८.६९	१२.२८	०.१७	०.३३	०.००	०.००	१.११

१२.३ घरको आयु

जनगणनामा घरपरिवारले बसोबास गरिरहेको प्रत्येक घरको आयु (निर्माण भएको मितिका आधारमा) सङ्कलन गरिएको थियो। यो तथ्याङ्कले भवन जस्तो मूल्यवान स्थिर पूँजीगत सम्पत्तिको वर्तमान मूल्य कति छ ? ती भवनहरूको बाँकी आयु कति हुनसक्छ ? भवनको संरचना र मूल्यमा हास कति भएको हुनसक्छ लगायतका प्रश्नका साथसाथै वर्तमान र भावी जनसंख्याको लागि भविष्यमा निर्माण वा पुनर्निर्माण गर्नुपर्ने भवन कति हुनेछन् भनेर अनुमान गर्न सहयोग गर्दछ। कतिपय घरको आयु १०० वर्षभन्दा माथि हुने र ती राज्यको पुरातात्विक सम्पदाका रूपमा समेत रहन्छन्।

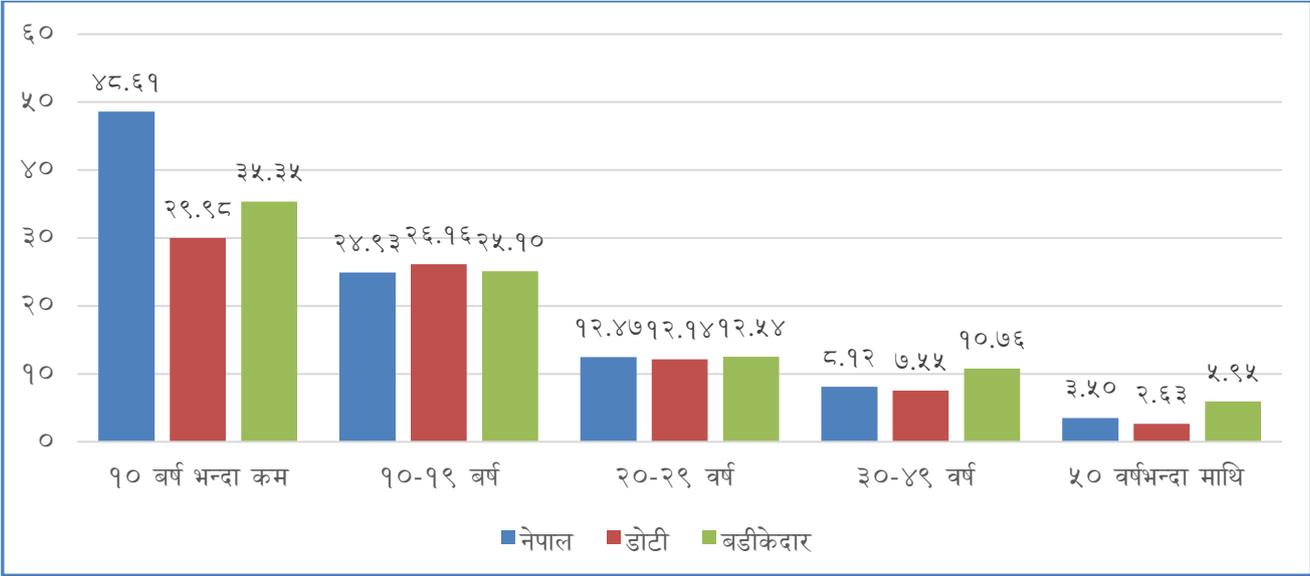
बडीकेदार गाउँपालिकामा सर्वाधिक (१६.२%) घरहरू १ देखि ४ वर्षभित्र बनेका देखिन्छन्। दोस्रो (१५.७%) मा ३० देखि ४९ वर्षभित्र बनेका घर रहेका छन् भने तेस्रो (१५.६%) मा ५ देखि ९ वर्षभित्र बनेका घर रहेका छन्। यस गाउँपालिकामा ५० वर्ष र सोभन्दा अघि बनेका घरको हिस्सा करिब ८.१ प्रतिशत रहेको छ।

तालिका १२.३.१: घरको आयु अनुसारको विवरण (%मा)

क्षेत्र	जम्मा घर संख्या	घरको आयु अनुसार प्रतिशत								
		० वर्ष	१-४ वर्ष	५-९ वर्ष	१०-१४ वर्ष	१५-१९ वर्ष	२०-२९ वर्ष	३०-४९ वर्ष	५० वर्षभन्दा माथि	नखुलेको
नेपाल	७५५२०६६	३.५४	२४.४२	२०.६६	१५.२९	९.६४	१२.४७	८.१२	३.५०	२.३७
डोटी	४५५५२	२.२१	१३.४२	१४.३५	१५.३०	१०.८६	१५.७७	१५.४१	११.७३	०.९५
बडीकेदार	३५९०	३.५१	१६.२४	१५.६०	१४.७६	१०.३३	१५.१८	१५.६५	८.१३	०.५८

यस गाउँपालिकामा रहेका घरहरूलाई तिनीहरूको आयुका आधारमा विभिन्न ७ ओटा उमेर समूहमा राखेर हेर्दा सर्वाधिक (३५.४%) घरहरू १० वर्षभन्दा कम आयु भएका अर्थात् विगत १० वर्षभित्र बनेका देखिन्छन्। दोस्रो ठुलो आयु समूह अर्थात् १० देखि १९ वर्षभित्र निर्माण भएका घरहरूको अंश २५.१ प्रतिशत रहेको छ भने ३० देखि ४९ वर्षभित्र बनेका घरहरू १५.७ प्रतिशत रहेका छन्। चौथो समूहमा विगत २० देखि २९ वर्षभित्र बनेका घरहरू रहेका छन् जसले १५.२ प्रतिशत हिस्सा ओगटेका छन्। गाउँपालिकामा जीर्ण अर्थात् ५० वर्षभन्दा माथि आयु भएका घर ८ प्रतिशत रहेका छन्।

चित्र १२.३.१: उमेर समूह अनुसार घरको आयु (%)

१२.४ घरको स्वामित्व

आवास परिवारको लागि आधारभूत आवश्यकता हो। जनगणनाको तथ्याङ्कबाट अधिकांश परिवार आफ्नै घरमा बसोबास गरेको देखिन्छ। रोजगारी, काम, व्यापार/व्यवसाय, अध्ययन आदिका कारणले व्यक्ति वा परिवार भाडामा वा अन्य प्रकारका आवासीय सुविधा उपभोग गरिरहेको पनि हुन्छन्। घरको स्वामित्वले एकातिर परिवारको सम्पन्नताको सूचकका रूपमा पनि केही हदसम्म काम गर्दछ भने अर्कातिर पेसा, व्यवसाय, अध्ययन, आदि कारणले भाडा वा गैरभाडाका आवासीय अवस्थाको सूचना पनि उपलब्ध गराउँदछ।

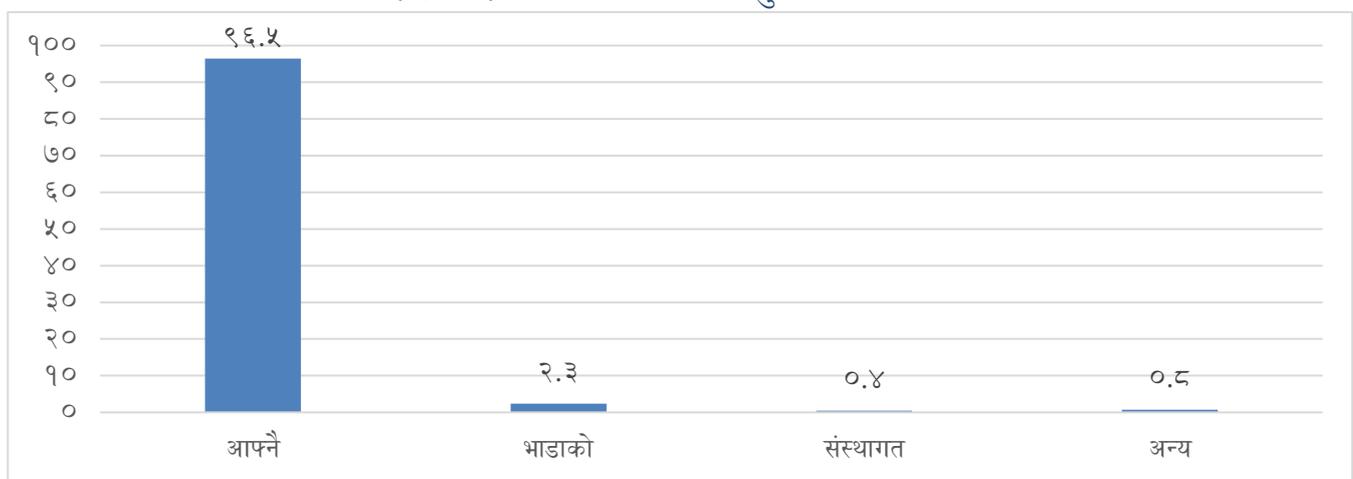
यस बडीकेदार गाउँपालिकामा ९६.५ प्रतिशत परिवार आफ्नै स्वामित्वको घरमा बसोबास गर्दछन्। भाडाको घर वा कोठामा बसोबास गर्ने परिवारको अंश २.३ प्रतिशत रहेको छ। संस्थागत घर (कार्यालयको क्वार्टर, छात्रावास, ब्यारेक, बृद्धाश्रम, बालगृह, धर्मशाला, गुम्बा आदि) मा बसोबास गर्ने परिवारको हिस्सा ०.४ प्रतिशत रहेको छ भने ०.८ प्रतिशत परिवार यीदेखि बाहेकका अन्य घरमा बसोबास गरेको देखिन्छ।

तालिका १२.४.१: घरको स्वामित्व अनुसार पारिवारिक विवरण (%)

वडा नं.	संख्या	जम्मा परिवार	घरको स्वामित्व			
			आफ्नै	भाडाको	संस्थागत	अन्य
१	संख्या	५२२	४८६	३१	१	४
	%	१००	९३.१	५.९	०.२	०.८
२	संख्या	५०५	४७९	१८	४	४
	%	१००	९४.९	३.६	०.८	०.८
३	संख्या	६६०	६४८	४	५	३

वडा नं.	संख्या	जम्मा परिवार	घरको स्वामित्व			
			आफ्नै	भाडाको	संस्थागत	अन्य
	%	१००	९८.२	०.६	०.८	०.५
४	संख्या	६१६	५९३	११	३	९
	%	१००	९६.३	१.८	०.५	१.५
५	संख्या	६०२	५९६	४	०	२
	%	१००	९९.०	०.७	०.०	०.३
जम्मा	संख्या	२९०५	२८०२	६८	१३	२२
	%	१००	९६.५	२.३	०.४	०.८

चित्र १२.४.१: घरको स्वामित्व अनुसार पारिवारिक विवरण

१२.५ घरको जग

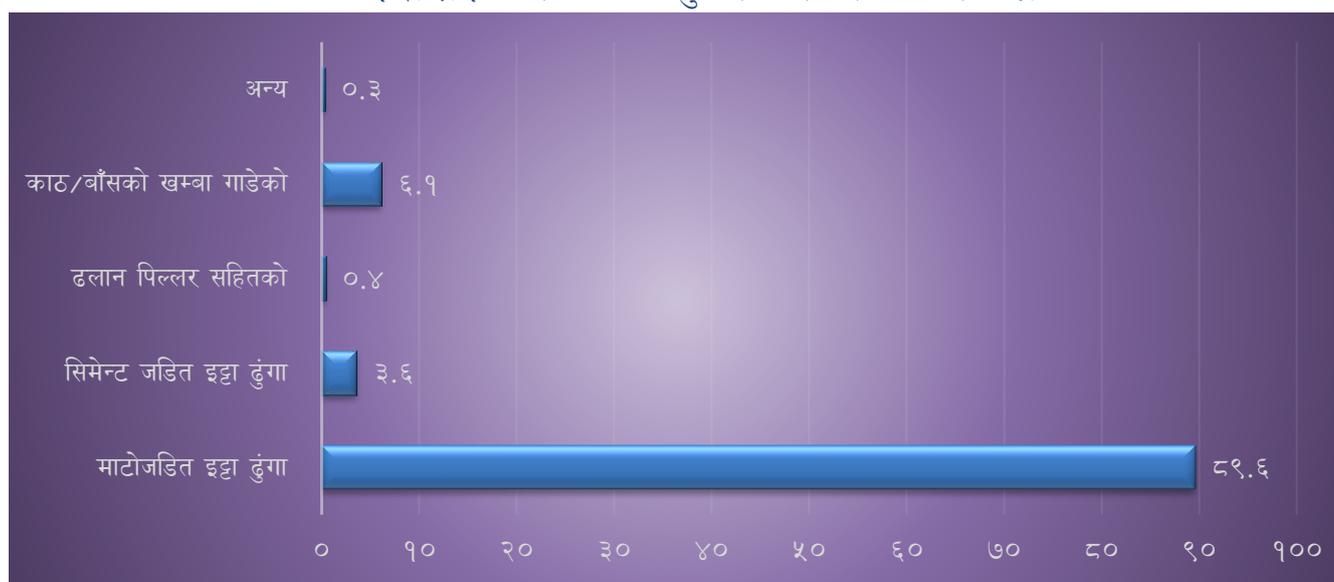
घरको जग सुरक्षित आवाससँग जोडिएको विषय हो। नेपाल भूकम्पको अत्यधिक जोखिम भएका देशहरूमध्ये एक भएको हुँदा घरको जग के कस्ता निर्माण सामग्रीबाट बनेको छ भन्ने विषयले विशेष महत्व राख्दछ। निर्माण सामग्री र त्यसको बनावट, प्राविधिक परामर्श लगायतका विषयले घरको सुरक्षालाई निर्देशित गर्दछन्। यस गाउँपालिकाका कुल ४५५४ परिवारमध्ये ९२ प्रतिशत बसोबास गर्ने घरको जग माटोजडित ढुंगा माटोको छ। दोस्रो (३.४%) क्रममा सिमेन्टजडित ईट वा ढुंगाको जग हुने घरपरिवार रहेका छन् भने तेस्रो (२.७%) क्रममा काठ-बाँसको खम्बा गाडेको जग हुने घरमा बसोबास गर्ने परिवार रहेका छन्। ढलान पिल्लर सहितको संरचनायुक्त जग हुने घरमा बसोबास गर्ने परिवार १.२ प्रतिशत रहेको छन्।

माटोजडित ढुंगा माटोको जग हुने घरमा बसोबास गर्ने परिवार सबैभन्दा धेरै (९७.८%) वडा नं. १० मा रहेका छन्। सिमेन्टजडित ढुंगा माटोको घरमा बसोबास गर्ने परिवार सबैभन्दा धेरै (११.३%) वडा नं. ८ मा छन् भने ढलान पिल्लरसहितको जग हुने घरमा सर्वाधिक (५.२%) वडा नं. ५ मा रहेको छ। काठ वा बाँसको खम्बाको जग भएको घरमा बसोबास गर्ने परिवार सर्वाधिक (१८.९%) वडा नं. ६ मा रहेको देखिन्छ।

तालिका १२.५.१: घरको जग अनुसार पारिवारिक वितरण

वडा नं.	संख्या	जम्मा परिवार संख्या	घरको जग				
			माटोजडित इट्टा ढुंगा	सिमेन्ट जडित इट्टा ढुंगा	ढलान पिल्लर सहितको	काठ/बाँसको खम्बा गाडेको	अन्य
१	संख्या	५२२	४१९	७२	१०	१७	४
	%	१००	८०.३	१३.८	१.९	३.३	०.८
२	संख्या	५०५	४१९	१०	१	७२	३
	%	१००	८३.०	२.०	०.२	१४.३	०.६
३	संख्या	६६०	५८०	६	१	७२	१
	%	१००	८७.९	०.९	०.२	१०.९	०.२
४	संख्या	६१६	६०१	८	०	६	१
	%	१००	९७.६	१.३	०.०	१.०	०.२
५	संख्या	६०२	५८४	८	०	१०	०
	%	१००	९७.०	१.३	०.०	१.७	०.०
जम्मा	संख्या	२९०५	२६०३	१०४	१२	१७७	९
	%	१००	८९.६	३.६	०.४	६.१	०.३

चित्र १२.५.१: घरको जग अनुसार पारिवारिक वितरण (%)

१२.६ घरको बाहिरी गारो

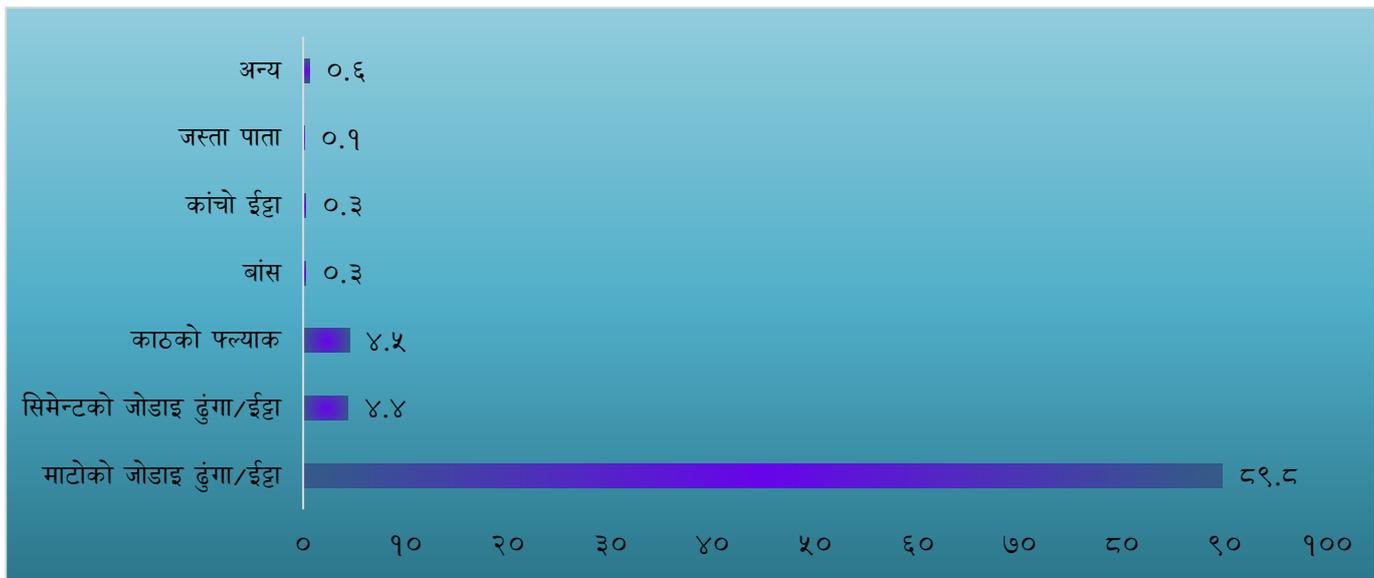
घरको बाहिरी गारो निर्माणमा प्रयुक्त निर्माण सामग्री पनि घरको सुरक्षासँग प्रत्यक्ष जोडिएको विषय हो। कतिपय घरमा बाहिरी गारोले घरको भार लिएको हुन्छ भने कतिपय घरमा पिल्लरले मात्र भार वहन गरेको हुन्छ। तथापि, बाहिरी गारो कस्तो प्रकारको निर्माण सामग्रीले बनेको छ भन्ने विषयले परिवारको सम्पन्नता र जीवनस्तरको सूचकको रूपमा समेत काम गर्दछ। यस गाउँपालिकामा ८९.८ प्रतिशत परिवार माटोको जडानमा इँटा ढुंगाको बाहिरी गारो भएको घरमा बसोबास गर्दछन्। काठको फल्याक भएको घरमा बस्ने परिवार ४.५ प्रतिशत, सिमेन्टको जडान भएको घरमा बसोबास गर्ने परिवार ४.४ प्रतिशत रहेको छ। बाँसजन्य सामग्री र काँचो इँटाबाट बनेको घरमा बसोबास गर्ने परिवार यस गाउँपालिकामा ०.६ प्रतिशत रहेको छ। जस्ता पाताबाट बनेको घरमा बसोबास गर्ने परिवार ०.१ प्रतिशत रहेको

छ। विभिन्न वडाहरूमा सहरीकरणको अवस्था र परिवारको आर्थिक एवम् सामाजिक अवस्था अनुसार घरको बाहिरी गारोको निर्माणमा भिन्नताहरू रहेका छन्।

तालिका १२.६.१: घरको बाहिरी गारो अनुसार पारिवारिक वितरण

वडा नं.	जम्मा घरपरिवार	माटोको जोडाइ ढुंगा/ईट्टा	सिमेन्टको जोडाइ ढुंगा/ईट्टा	काठको फल्याक	बांस	कांचो ईट्टा	जस्ता पाता	अन्य
१	५२२	७६.१	१८.०	५.२	०.२	०.४	०.२	०.०
२	५०५	८९.७	४.२	२.४	०.२	०.०	०.४	३.२
३	६६०	८७.०	०.५	११.७	०.८	०.२	०.०	०.०
४	६१६	९७.७	१.०	०.८	०.२	०.२	०.०	०.२
५	६०२	९६.८	०.७	१.७	०.०	०.७	०.०	०.२
जम्मा	२९०५	८९.८	४.४	४.५	०.३	०.३	०.१	०.६

चित्र १२.६.१: घरको बाहिरी गारो अनुसार पारिवारिक वितरण

१२.७ घरको छानो

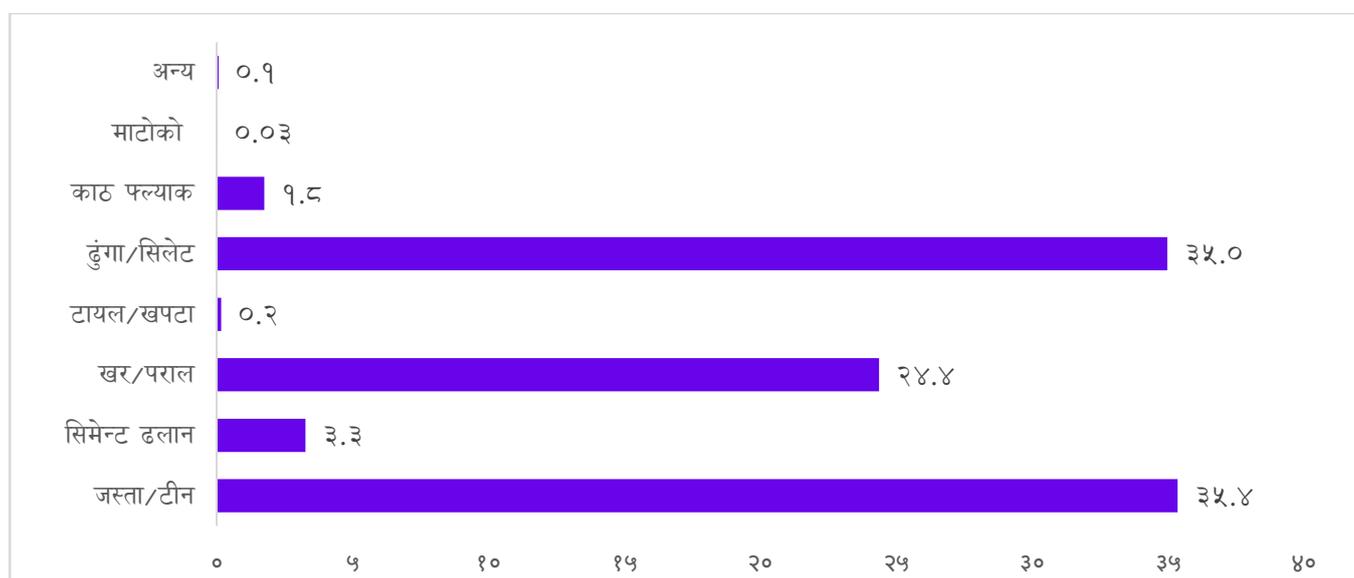
घरको छानो सामान्यतः घरको जग र बाहिरी गारोको निर्माण सामग्रीसँग अन्तरसम्बन्धित रहेको हुन्छ। तथापि, घरको छानो कतिपय अवस्थामा स्थानीय हावापानी, भौगोलिकता, आर्थिक/सामाजिक प्रभावसँग पनि अन्तरसम्बन्धित हुन्छ। घरको छानोले परिवारको सम्पन्नता र जीवनस्तरको पनि केही हदसम्म प्रतिनिधित्व गर्दछ।

बडीकेदार गाउँपालिकाका कुल २९०५ परिवारमध्ये ३५.४ प्रतिशत परिवार जस्ता/टिन छाना भएको घरमा बसोबास गर्दछन्। ढुंगा/सिलेट छानो भएको घरमा बसोबास गर्ने परिवार ३५ प्रतिशत रहेका छन्। सिमेन्टको ढलानयुक्त छानो भएको घरमा बसोबास गर्ने परिवार सर्वाधिक (१४%) वडा नं. १ मा रहेका छन्। यस गाउँपालिकामा अझै पनि २४.४ प्रतिशत परिवार खर वा परालको छानोयुक्त घरमा बसोबास गरेको देखिन्छ भने टायल र खपडाबाट बनेको छानोयुक्त घरमा बसोबास गर्ने परिवार ०.२ प्रतिशत रहेका छन्। वडा नं.३ मा खर वा परालको छानोयुक्त घरमा बसोबास गर्ने परिवार सर्वाधिक (४२.१%) रहेका छन्।

तालिका १२.७.१: गाउँपालिकामा घरको छानोको प्रकार अनुसार परिवारको विवरण

वडा नं.	जम्मा घरपरिवार	जस्ता/टीन	सिमेन्ट ढलान	खर/पराल	टायल/खपटा	ढुंगा/सिलेट	काठ फल्याक	माटोको	अन्य
१	५२२	३३.१	१४.०	९.८	०.४	४२.५	०.०	०.२	०.०
२	५०५	५७.०	१.२	२९.७	०.०	१०.९	१.२	०.०	०.०
३	६६०	३३.३	०.८	४२.१	०.५	१६.७	६.७	०.०	०.०
४	६१६	३२.३	०.८	१८.०	०.०	४८.५	०.२	०.०	०.२
५	६०२	२४.४	१.०	१९.६	०.०	५४.८	०.०	०.०	०.२
जम्मा	२९०५	३५.४	३.३	२४.४	०.२	३५.०	१.८	०.०३	०.१

चित्र १२.७.१: गाउँपालिकामा घरको छानोको प्रकार अनुसार परिवारको विवरण (% मा)

१२.८ घरको भुइँ

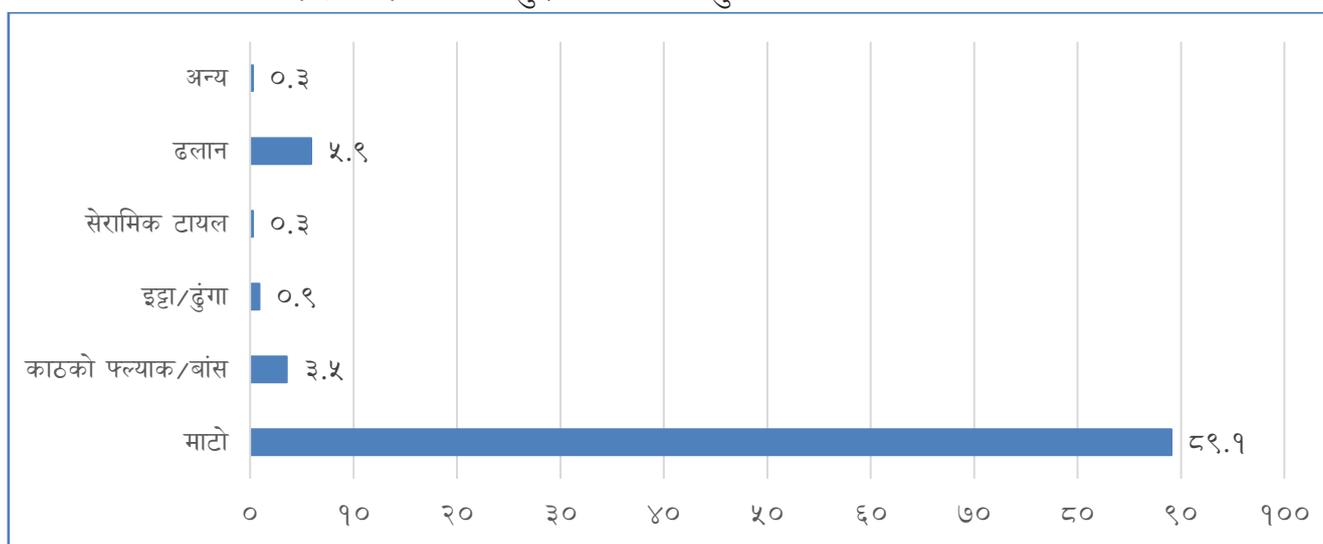
कुनै पनि घरको भुइँ परिवारको आर्थिक/सामाजिक परिवेश, स्थानीय परम्परा, निर्माण सामग्रीको उपलब्धता र समग्र घरको निर्माण संरचनासँग समेत जोडिएको हुन्छ। नेपालमा घरको भुइँ माटो, काठ, सिमेन्ट ढलान, ईटा-ढुंगा, टायल आदि सामग्रीबाट निर्माण गरिएको हुन्छ। घरको भुइँको प्रकार परिवारको सम्पन्नताको सूचक निर्माण गर्ने प्रयोजनका लागि पनि उपयोगी हुन्छ। जनगणना २०७८ अनुसार यस गाउँपालिकाका ८९.१ प्रतिशत परिवार माटोबाट निर्मित भुइँ भएको घरमा बसोबास गरेको देखिन्छ। त्यसै गरी सिमेन्ट ढलान गरिएको भुइँ भएको घरमा बसोबास गर्ने परिवारको हिस्सा ५.९ प्रतिशत रहेको छ। सीमित परिवार अर्थात् ३.५ प्रतिशत काठ, फल्याक र बाँसबाट निर्मित भुइँ भएको घरमा बसोबास गरेको देखिन्छ भने सेरामिक टायलको भुइँ भएको घरमा बसोबास गर्ने परिवार केवल ०.३ प्रतिशत रहेको छ।

वडास्तरमा तुलना गर्दा माटोको भुइँयुक्त आवासीय घरमा बसोबास गर्ने परिवार सर्वाधिक (९८.२%) वडा नं. ४ मा र सिमेन्ट ढलानयुक्त भुइँ भएका आवासीय घरमा बसोबास गर्ने परिवार सबैभन्दा धेरै (१७.४%) वडा नं. १ मा रहेको देखिन्छ। वडा नं. २ मा काठको फल्याक वा बाँसबाट निर्मित भुइँ भएको घरमा बसोबास गर्ने परिवारको हिस्सा ७.५ प्रतिशत रहेको देखिन्छ।

तालिका १२.८.१: घरको भुइँको बनोट अनुसार परिवारको विवरण

वडा नं.	माटो	काठको फल्याक/बांस	इट्टा/ढुंगा	सेरामिक टायल	ढलान	अन्य
१	७८.२	३.३	०.२	०.८	१७.४	०.२
२	८६.७	७.५	१.०	०.०	४.४	०.४
३	८९.१	४.७	२.९	०.२	२.६	०.६
४	९८.२	०.६	०.०	०.५	०.६	०.०
५	९१.२	२.२	०.२	०.०	६.३	०.२
जम्मा	८९.१	३.५	०.९	०.३	५.९	०.३

चित्र १२.८.१: घरको भुइँको बनोट अनुसार परिवारको विवरण (% मा)

१२.९ घरको गुणस्तरीयता वर्गीकरण अनुसार परिवारको वितरण

परिवारले बसोबास गरेका घरको आकार, बनोट र संरचना, उपलब्ध सेवा सुविधा जस्तै: सुधारिएको पिउने पानी, आधुनिक शौचालय र सुधारिएको ऊर्जा आदिका हिसाबले परिवारको न्यूनतम जीवनस्तर कायम गर्न उक्त घर र त्यसमा उपलब्ध सुविधाहरू पर्याप्त भए नभएको अवस्थाको जनगणना २०७८ मा सङ्कलन गरिएका विवरणका आधारमा मापन गर्दा बडीकेदार गाउँपालिकामा ०.८ प्रतिशत परिवार अति उच्च गुणस्तरयुक्त आवासीय एकाइमा बसोबास गर्ने गरेको देखिन्छ। त्यस्तै ५९ प्रतिशत परिवार मध्यम गुणस्तरयुक्त घरमा बसोबास गरेको देखिन्छ। न्यून गुणस्तर भएका घरको प्रतिशत ३१ प्रतिशत रहेको छ अति न्यून गुणस्तरका घर भएका परिवार केवल २.६ प्रतिशत रहेको पाइएको छ।

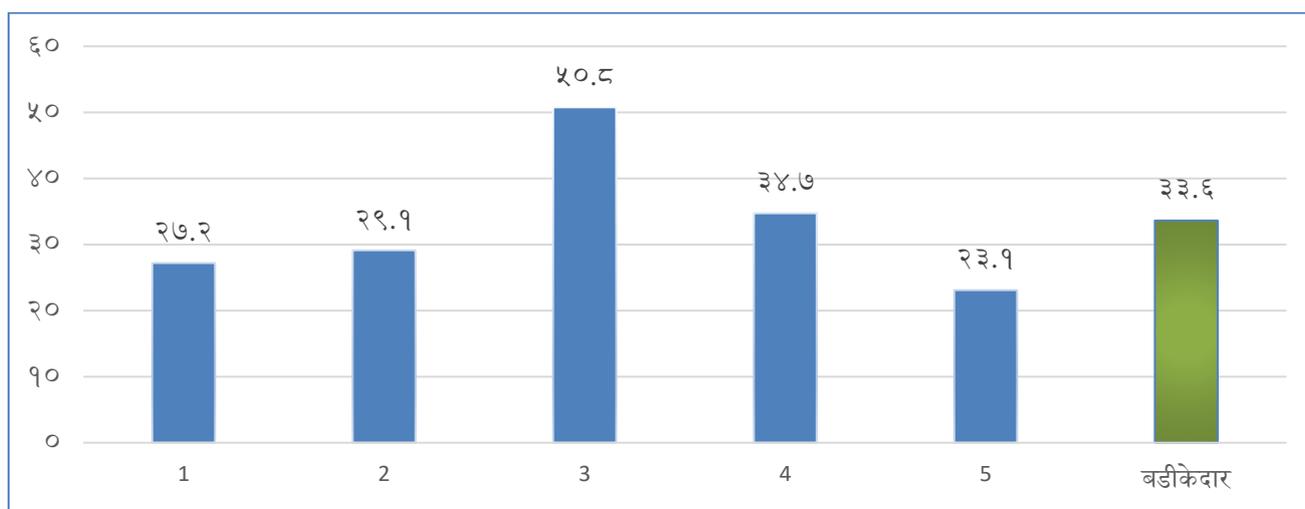
वडास्तरमा तुलना गर्दा अति उच्च गुणस्तरयुक्त घरमा बसोबास गर्ने परिवार सर्वाधिक (३.८%) वडा नं. १ मा रहेको देखिन्छ। अति न्यून गुणस्तरयुक्त घरमा बसोबास गर्ने परिवारको सबैभन्दा ठुलो (४%) वडा नं. २ मा रहेको छ। मध्यम गुणस्तरयुक्त घरमा बसोबास गर्ने परिवारहरूको सबैभन्दा ठुलो (६९.३%) हिस्सा वडा नं. ५ मा रहेको देखिन्छ।

तालिका १२.९.१: वडा अनुसार परिवारले प्रयोग गर्ने घरको गुणस्तरीयता वर्गीकरण

वडा नं.	जम्मा परिवार	अति उच्च गुणस्तरयुक्त	सामान्य गुणस्तरयुक्त	मध्यम गुणस्तरयुक्त	न्यून गुणस्तरयुक्त	अति न्यून गुणस्तरयुक्त
१	५२२	३.८	१३.०	५५.९	२३.८	३.५
२	५०५	०.२	८.५	६२.२	२५.२	४.०
३	६६०	०.२	४.९	४५.०	४७.३	३.५
४	६९६	०.२	१.९	६४.०	३३.९	०.८
५	६०२	०.०	७.६	६९.३	२१.४	१.७
बडीकेदार	२९०५	०.८	६.६	५९.०	३१.०	२.६

घरको गुणस्तर र परिवारको जीवनस्तर अन्तरनिर्भर रहेको हुन्छ। घरको गुणस्तरले खास स्थानीय तहको सहरीकरणको अवस्था र गतिलाई पनि इङ्गित गर्दछ। यस गाउँपालिकाका न्यून गुणस्तर र अति न्यून गुणस्तरयुक्त घरहरूको समष्टिगत वितरणलाई चित्र १२.९.१ मा प्रस्तुत गरिएको छ। यसअनुसार वडा नं. ३ मा न्यून गुणस्तरयुक्त घर सर्वाधिक अर्थात् ५०.८ प्रतिशत रहेका छन्। दोस्रो (३४.७%) र तेस्रो (२९.१%) स्थानमा क्रमशः वडा नं. ४ र वडा नं. २ रहेका छन्।

चित्र १२.९.१: वडा अनुसार न्यून गुणस्तरका घर भएका परिवार प्रतिशतमा

खण्ड १३: पारिवारिक सेवा सुविधा तथा पहुँच

१३.१ परिवारमा खानेपानीको मुख्य स्रोत

सुरक्षित खानेपानी मानिसको स्वास्थ्यसँग प्रत्यक्ष सरोकार रहेको विषय हो। परिवारले उपयोग गर्ने खानेपानीको स्रोतका आधारमा त्यस स्थानमा भएको पूर्वाधारको अवस्था र परिवारको जीवनस्तरलाई प्रतिबिम्बित गर्दछ। यस गाउँपालिकाका १९.९ प्रतिशत परिवारले घरपरिसरभित्र उपलब्ध पाइपधाराबाट खानेपानी उपभोग गर्दछन् भने करिब ५६ प्रतिशत परिवारले घरपरिसरभन्दा बाहिर रहेको पाइपधाराबाट खानेपानी प्राप्त गर्दछन्। यस बडीकेदार गाउँपालिकामा ढाकिएको इनार खानेपानीको प्रमुख स्रोतहरूमध्ये पर्दैन तरपनि १ प्रतिशत घरपरिवारको खानेपानीको स्रोत यो रहेको छ। खुला इनार वा कुवालाई खानेपानीको सुरक्षित स्रोत मानिदैन। यस्तो प्रकारको स्रोतबाट खानेपानी प्राप्त गर्ने परिवार यस गाउँपालिकामा ६.७ प्रतिशत रहेको छ। मूल धाराको पानी खानेपानीको मुख्य स्रोत हुने परिवार १३.६ प्रतिशत छन्। कुल २९०५ परिवारमध्ये २.७ प्रतिशत परिवारको लागि नदी वा खोलाको पानी नै खानेपानीको मुख्य स्रोत रहेको छ जुन सबैभन्दा असुरक्षित स्रोतमा पर्दछ।

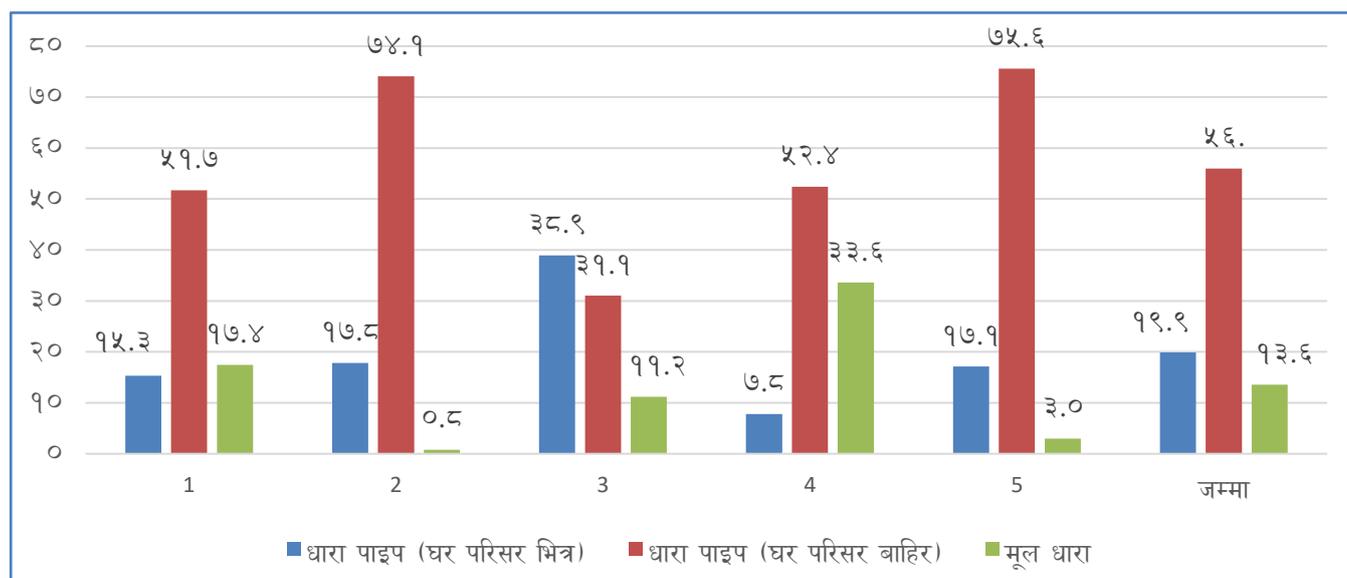
वडास्तरमा तुलना गर्दा खानेपानीको मुख्य स्रोतमा विविधता रहेको छ। उदाहरणको लागि घरपरिसरभित्रको पाइपधारा (जसलाई तुलनात्मक रूपमा सुरक्षित स्रोतका रूपमा लिइन्छ) बाट खानेपानी प्राप्त गर्ने परिवार सर्वाधिक (३८.९%) वडा नं. ३ मा रहेका छन्। घरपरिसरबाहिरको पाइपधाराबाट खानेपानी प्राप्त गर्ने सर्वाधिक (७५.६%) परिवार वडा नं. ५ मा रहेका छन्। गाउँपालिकाका ५ ओटा वडामध्ये मूल धाराबाट खानेपानीको स्रोत हुने अधिकतम (३३.६%) परिवार वडा नं. ४ मा रहेको देखिन्छ।

तालिका १३.१.१: खानेपानीको स्रोत अनुसार परिवारको वितरण

वडा नं.	जम्मा परिवार संख्या	खानेपानीको मुख्य स्रोत						
		धारा पाइप (घर परिसर भित्र)	धारा पाइप (घर परिसर बाहिर)	ढाकिएको इनार/कुवा	खुला इनार/कुवा	मूल धारा	नदी/खोला	अन्य
१	५२२	१५.३	५१.७	०.४	६.५	१७.४	८.४	०.२
२	५०५	१७.८	७४.१	०.६	५.७	०.८	०.६	०.४
३	६६०	३८.९	३१.१	१.८	१५.९	११.२	०.९	०.२
४	६१६	७.८	५२.४	२.१	२.९	३३.६	१.१	०.०
५	६०२	१७.१	७५.६	०.०	१.३	३.०	२.८	०.२
जम्मा	२९०५	१९.९	५६.०	१.०	६.७	१३.६	२.७	०.२

घरपरिसरभित्र वा बाहिर जुनसुकै स्थानमा भए पनि धारा/पाइपबाट खानेपानी प्राप्त गर्ने परिवार वडास्तरमा हेर्दा वडा नं. ५ मा ९२.७ प्रतिशत भन्दा बढी परिवारले यस स्रोतबाट पानी प्राप्त गरेको देखिन्छ। वडा नं. २ (९१.७%) मा यस्तो सुविधाप्राप्त परिवार ८० प्रतिशतभन्दा बढी रहेको छ भने बाँकी वडाहरूमा ८० प्रतिशतभन्दा कम परिवारले पाइप/धाराबाट खानेपानी प्राप्त गरिरहेको देखिन्छ। समग्र बडीकेदार गाउँपालिकाका करिब ७५.९ प्रतिशत परिवारले पाइप/धाराबाट खानेपानी प्राप्त गरेको देखिन्छ भने १३.६ प्रतिशत परिवारले मूल धाराबाट खानेपानी प्राप्त गर्ने गरेका छन्।

चित्र १३.१.१: खानेपानीको स्रोत अनुसार परिवारको वितरण

१३.२ परिवारमा खाना पकाउन अक्सर प्रयोग गरिने इन्धन

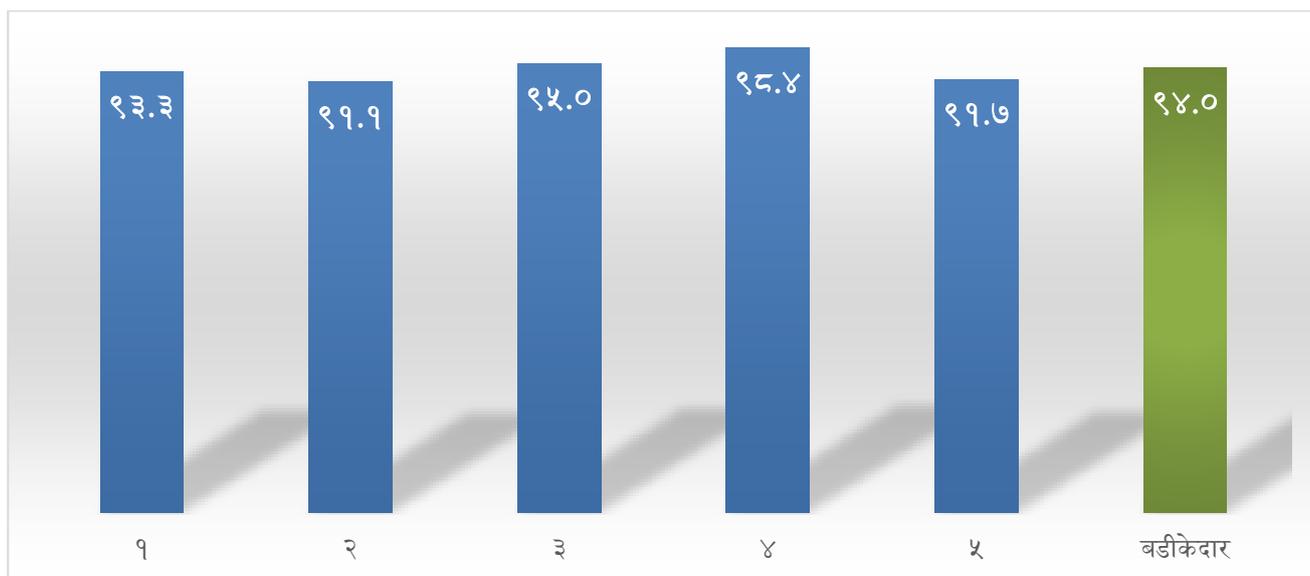
बाह्रौँ राष्ट्रिय जनगणनाको नतिजाले बडीकेदार गाउँपालिकाका कुल २९०५ परिवारमध्ये ९४ प्रतिशत परिवारले खाना पकाउन अक्सर काठ/दाउरा प्रयोग गर्ने गरेको देखाएको छ। यसरी यस गाउँपालिकामा काठ/दाउरा नै खाना पकाउने प्रमुख इन्धन रहेको देखिन्छ। एल.पी.ग्यास प्रयोग गर्ने परिवार करिब ५.४ प्रतिशत रहेको छ भने बायोग्यास र मट्टितेल प्रयोग गर्ने परिवार क्रमश ०.४ र ०.१ प्रतिशत रहेको छ। अन्य (गोबर वा गुइँठा, मट्टितेल आदि) प्रयोग गर्ने परिवारको हिस्सा ०.१ प्रतिशत मात्र रहेको देखिन्छ।

तालिका १३.२.१: खाना पकाउन अक्सर प्रयोग गरिने इन्धन अनुसार परिवारको विवरण

वडा नं.	काठ/दाउरा	एल. पी. ग्यास	बिजुली	बायोग्यास	मट्टितेल	अन्य
१	९३३.	६३.	०.०	०.०	०.०	०४.
२	९११.	७७.	०.०	१२.	०.०	०.०
३	९५.०	४२.	०.०	०६.	०२.	०.०
४	९८४.	१५.	०.०	०.०	०२.	०.०
५	९१७.	८.०	०.०	०३.	०.०	०.०
जम्मा	९४.०	५४.	०.०	०४.	०१.	०१.

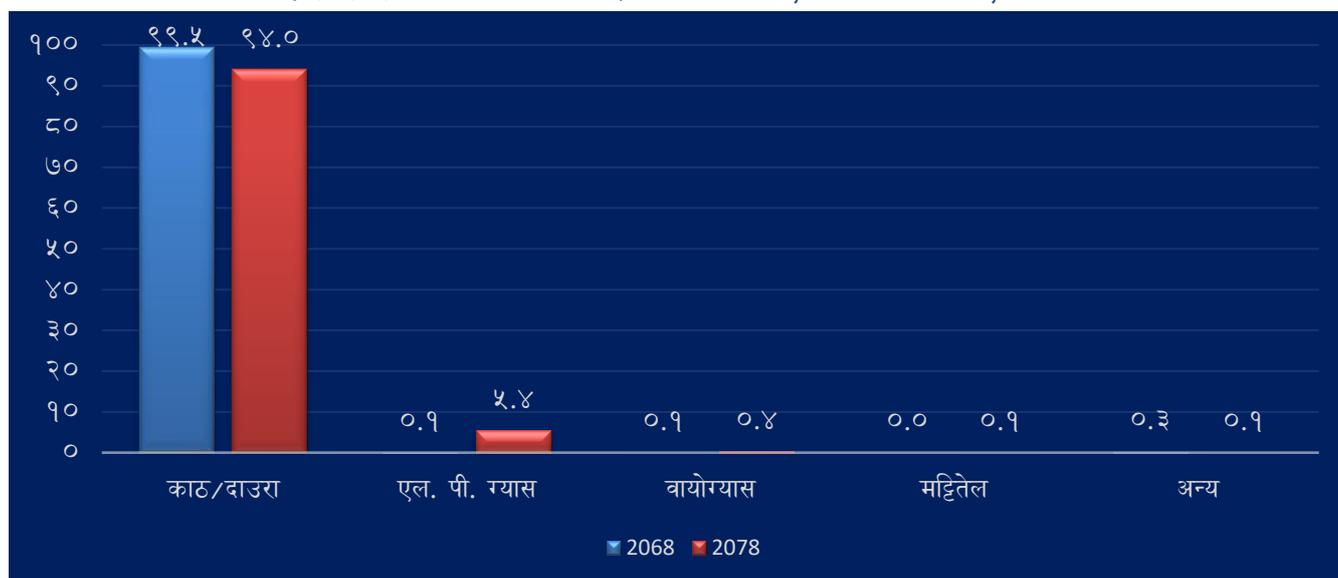
यस गाउँपालिकामा अधिकांश परिवारले खाना पकाउनका लागि काठ/दाउरा प्रयोग गर्ने गरेको देखियो। यस गाउँपालिकाका ९४ प्रतिशत परिवारले खाना पकाउनका लागि काठ/दाउरा प्रयोग गरेको देखिन्छ। वडा नं. ४ मा अक्सर काठ दाउरा प्रयोग गरी खाना पकाउने परिवार सर्वाधिक ९८.४ प्रतिशत रहेको छ। खाना पकाउनका लागि काठ/दाउरा सबैभन्दा न्यून (९१.१%) प्रयोग गर्ने वडा नं. २ रहेको छ।

चित्र १३.२.१: खाना पकाउन अक्सर काठ/दाउरा प्रयोग गरिने परिवारको विवरण (% मा)

यस गाउँपालिकामा खाना पकाउन अक्सर प्रयोग गरिने इन्धनमा गत एक दशकमा देखिएको परिवर्तन आएको देखिएको छ। वि.सं. २०६८ मा काठ-दाउरा प्रयोग गरेर खाना पकाउने परिवारको हिस्सा ९९.५ प्रतिशत थियो भने अहिले त्यो घटेर ९४ प्रतिशत भएको छ। दश वर्ष अगाडि खाना पकाउनका लागि अक्सर एल.पी. ग्यासको प्रयोग गर्ने परिवार ०.१ प्रतिशत थियो भने अहिले त्यो बढेर ५.४ प्रतिशत पुगेको छ।

चित्र १३.२.२: खाना पकाउने इन्धनमा गत एक दशकमा भएको परिवर्तन

१३.३ परिवारमा बत्ती बाल्न अक्सर प्रयोग गरिने स्रोत

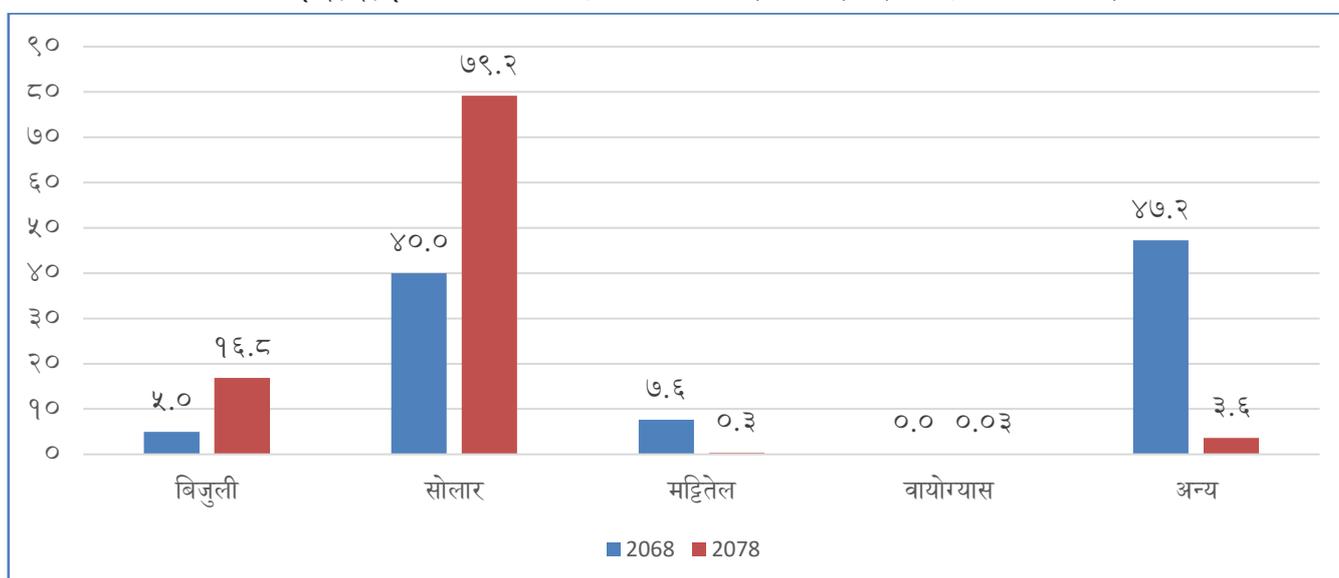
बडीकेदार गाउँपालिकामा पछिल्लो बाह्रौँ जनगणनाको नतिजा अनुसार गाउँपालिकाका १६.८ प्रतिशत परिवारले आफू बसोबास गरेको घर/आवासीय एकाइमा बत्ती बाल्नका लागि अक्सर बिजुली प्रयोग गर्ने गरेको देखिएको छ। सौर्य ऊर्जा प्रयोग गर्ने परिवार ७९.२ प्रतिशत रहेका छन् भने मट्टितेल प्रयोग गर्ने परिवार ०.३ प्रतिशत देखिएको छ। अन्य स्रोत प्रयोग गर्ने परिवार ३.६ प्रतिशत छन् भने नगण्य मात्रामा बायोग्यास उपयोग भएको देखिन्छ।

गत २०६८ को जनगणना अनुसार बिजुली प्रयोग गर्ने परिवार ५ प्रतिशत रहेकोमा हाल सो अंशमा केहि वृद्धि भएको देखिन्छ (१६.८ प्रतिशत)। बत्ती बाल्नका लागि १० वर्षअगाडि सौर्य ऊर्जा प्रयोग गर्ने परिवार ४० प्रतिशत थिए भने अहिले त्यो ७९.२ प्रतिशत पुगेको छ।

तालिका १३.३.१: बत्ती बाल्ने स्रोतको आधारमा परिवारको वितरण

वडा नं.	बिजुली	सोलार	मट्टितेल	वायोगयास	अन्य
१	२८.५	६८.	०.०	०.०	३.४
२	१२.१	८१.६	०.४	०.०	५.९
३	४.१	९१.२	०.५	०.२	४.१
४	३४.४	६२.५	०.३	०.०	२.८
५	६.६	९०.७	०.३	०.०	२.३
जम्मा	१६.८	७९.२	०.३	०.०३.	३.६

चित्र १३.३.१: बत्ती बाल्ने स्रोतको आधारमा परिवारको दशकीय वितरण

१३.४ परिवारले प्रयोग गर्ने शौचालय

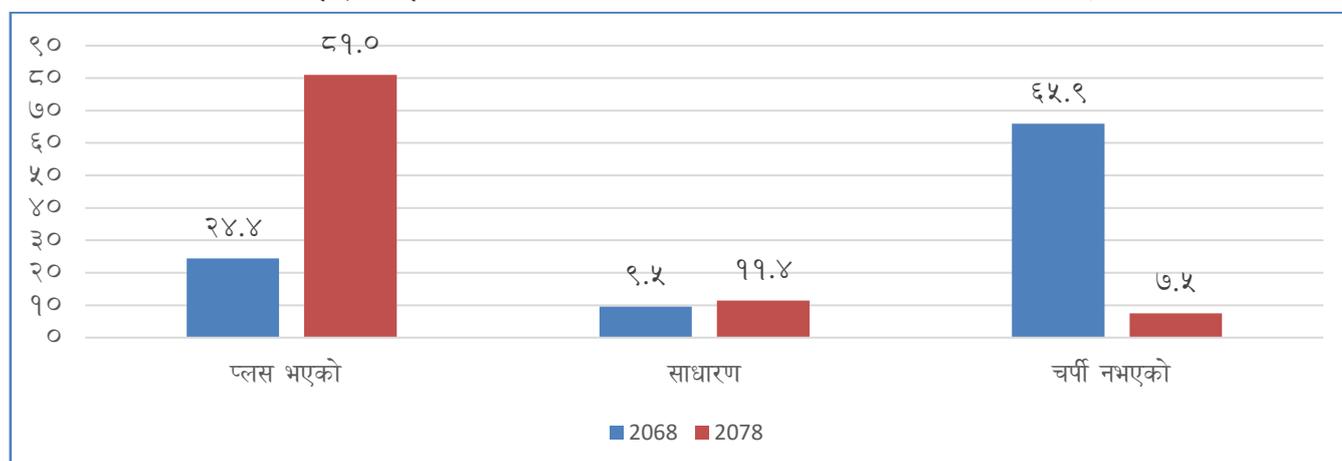
जनगणनाको नतिजा अनुसार यस गाउँपालिकाका कुल २९०५ परिवारमध्ये अधिकांश ९२.५ प्रतिशत परिवारले कुनै न कुनै प्रकारको शौचालयको प्रयोग गर्ने गरेका छन् भने ७.५ प्रतिशत परिवारको आफ्नो चर्पी नै नभएको देखिन्छ। सार्वजनिक ढल तथा सेप्टिक ट्यांकमा फलस सुविधायुक्त शौचालय भएका कुल परिवार करिब ८१ प्रतिशत रहेका छन्। साधारण शौचालय प्रयोग गर्ने घरपरिवारको अंश ११.४ प्रतिशत रहेको छ। यस गाउँपालिकामा सार्वजनिक शौचालय प्रयोग गर्ने परिवार ०.२ प्रतिशत रहेको देखिन्छ। गत जनगणना २०६८ मा शौचालयको पहुँच नभएको परिवार ६५.९ प्रतिशत थियो भने २४.४ प्रतिशत परिवारले फलस भएको र ९.५ प्रतिशतले साधारण शौचालय प्रयोग गर्ने गरेका थिए।

तालिका १३.४.१: परिवारले प्रयोग गर्ने शौचालयको प्रकार

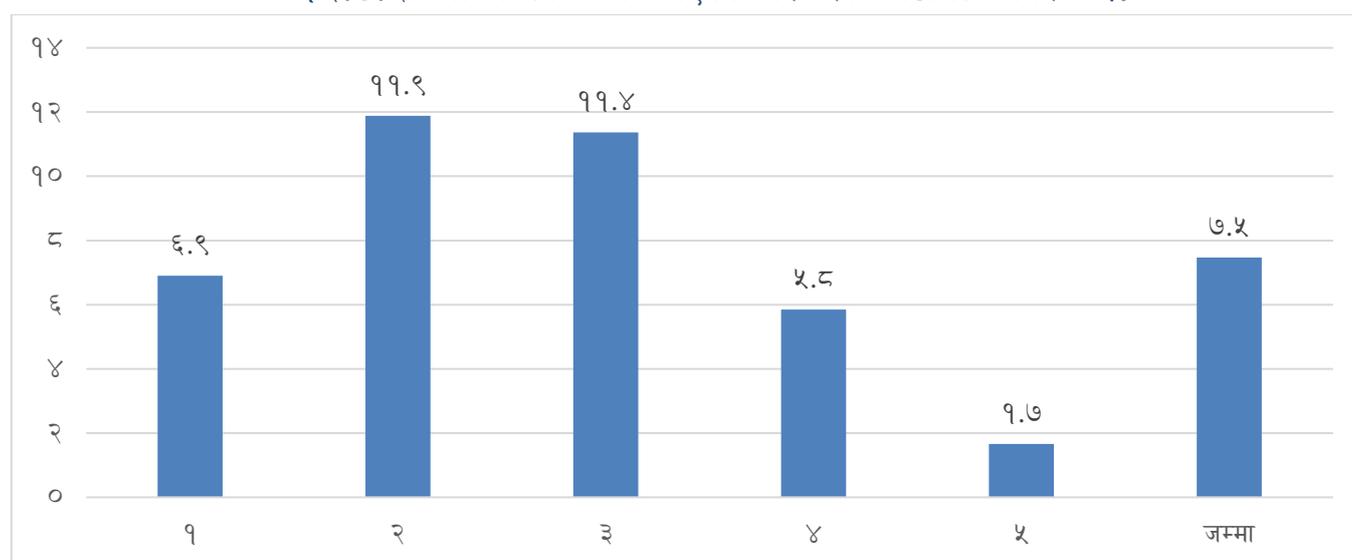
वडा नं.	जम्मा	प्लस भएको (सार्वजनिक ढल)	प्लस भएको (सेप्टिक ट्यांक)	साधारण	सार्वजनिक	चर्पी नभएको
१	५२२	०.२	६२.१	३०.८	०.०	६.९
२	५०५	३.२	८२.२	२.४	०.४	११.९
३	६६०	०.९	७५.३	१२.०	०.५	११.४
४	६१६	०.६	९०.९	२.६	०.०	५.८
५	६०२	१.०	८६.९	१०.५	०.०	१.७
जम्मा	२९०५	१.१	७९.८	११.४	०.२	७.५

वडास्तरमा आफ्नै शौचालय नभएका परिवार सबैभन्दा धेरै (११.९%) वडा नं. २ रहेको छ भने वडा नं. ५ मा १.७ प्रतिशत परिवारमात्र शौचालय विहीन अवस्थामा रहेका छन्।

चित्र १३.४.१: शौचालय प्रयोग गर्ने परिवारको दशकीय परिवर्तन (%)

चित्र १३.४.२: आफ्नै शौचालय नभएका परिवारको वडागत विवरण (%)

१३.५ परिवारमा उपलब्ध साधन/सुविधा

जनगणनामा देशभित्र अक्सर बसोबास गर्ने हरेक परिवारमा भएका साधन तथा सेवा सुविधाहरूको विवरण सङ्कलन गरिएको थियो। सङ्कलित विवरणअनुसार यस गाउँपालिकामा ६४.५ प्रतिशत परिवारसँग स्मार्ट मोबाइल फोन रहेको देखिन्छ भने ८७.४ प्रतिशत परिवारसँग साधारण मोबाइल फोन रहेको छ। सूचना र मनोरञ्जनको साधन टेलिभिजन भएका परिवार करिब ५.७ प्रतिशत रहेका छन्। मानिसहरूको आवश्यकताका रूपमा विस्तार हुँदै गरेको इन्टरनेट सुविधा हुने ३३.५ प्रतिशत र रेडियो सुविधा प्राप्त परिवार ६३.३ प्रतिशत रहेका छन्। अक्सर मध्यम वा उच्च आयस्तर हुने परिवारले उपयोग गर्ने कम्प्युटर/ल्यापटप, रेफ्रिजेरेटर र एअर कन्डिसनर क्रमशः १.५, ०.८ र ०.०३ प्रतिशत परिवारमा उपलब्ध देखिन्छ। मोटरसाइकल/स्कुटर भएका घरपरिवार १०.२ प्रतिशत रहेको देखिन्छ भने कार/जिप र भ्यानजस्ता सवारी साधन भएका घरपरिवारको अंश ०.३ प्रतिशत रहेको छ।

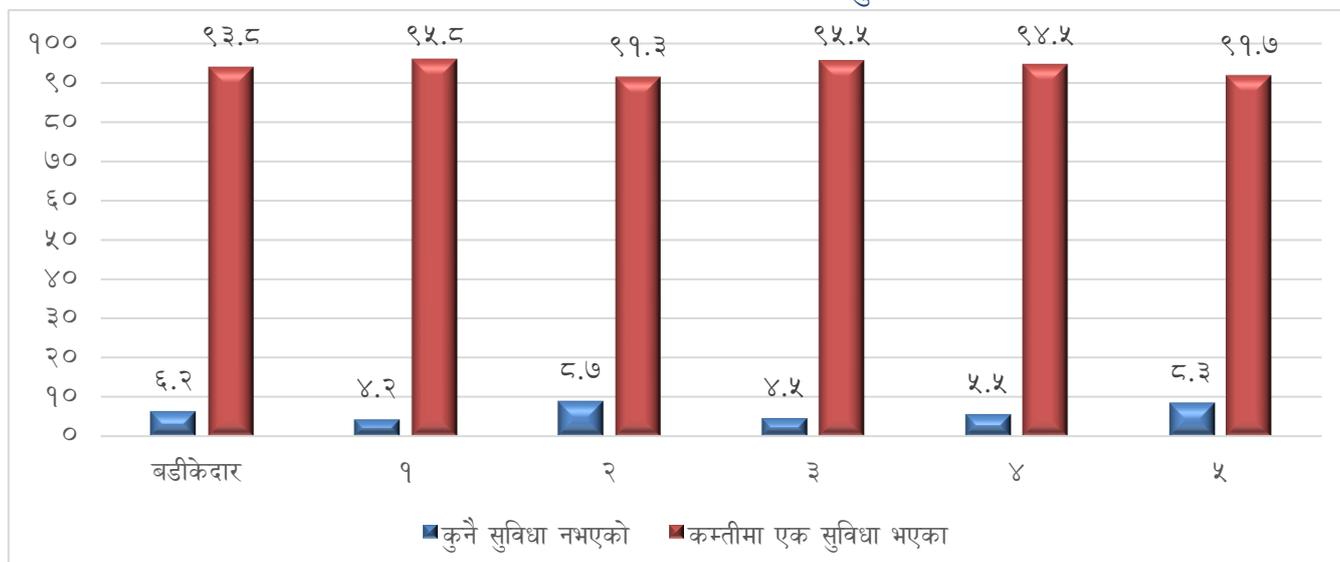
तालिका १३.५.१ : परिवारमा उपलब्ध सेवा सुविधाको अवस्था

वडा नं.	बडीकेदार	१	२	३	४	५	
जम्मा घरपरिवार	२९०५	५२२	५०५	६६०	६१६	६०२	
कुनै सुविधा नभएको	६.२	४.२	८.७	४.५	५.५	८.३	
कम्तीमा एक सुविधा भएका	९३.८	९५.८	९१.३	९५.५	९४.५	९१.७	
घरायसी सुविधा तथा साधन	रेडियो सुविधा	६३.३	५१.९	३२.७	७६.४	७५.६	७१.८
	टेलिभिजन	५.७	१५.७	२.०	४.४	२.३	५.३
	ल्याण्डलाइन टेलिफोन	०.६	०.६	०.०	०.३	१.९	०.०
	मोबाइल फोन(साधारण)	८७.४	८८.१	८६.३	९०.९	८९.८	८१.४
	मोबाइलफोन(स्मार्ट)	६४.५	६९.२	५६.२	७३.२	६९.३	५३.०
	कम्प्युटर/ल्यापटप	१.५	४.०	०.८	१.७	०.८	०.७
	ईन्टरनेट	३३.५	३९.७	११.९	४५.२	३२.०	३५.२
	कार/जीप/भ्यान	०.३	१.५	०.०	०.२	०.२	०.०
	मोटर साइकल/स्कुटर	१०.२	९.०	२.८	३४.४	०.८	०.७
	साइकल	८.२	२.७	०.०	३३.५	०.३	०.०
	विद्युतीय पंखा	२.०	७.३	०.०	३.०	०.२	०.०
	रेफ्रिजेरेटर	०.८	१.०	०.०	२.७	०.०	०.०
	एअर कन्डिसनर	०.०३	०.२	०.०	०.०	०.०	०.०

परिवारहरूको लागि अत्यावश्यक हुँदै गएका प्रमुख घरायसी साधन र सुविधा स्थान र समयअनुसार फरक फरक हुने भए तापनि वर्तमान अवस्थामा फोन (मोबाइल वा ल्याण्डलाइन) टेलिभिजन, इन्टरनेट, दुई पाङ्ग्रे सवारी साधन, रेफ्रिजेरेटर, पंखा आदि अपरिहार्य घरायसी साधनका रूपमा ग्रहण गरिन थालेका छन्। माथिल्लो तालिकामा समाविष्ट कुनै पनि घरायसी साधन र सुविधा नभएका र भएका परिवारलाई चित्र १३.५.१ मा प्रस्तुत गरिएको छ। चित्रमा

देखिएअनुसार ९० प्रतिशतभन्दा बढी परिवारमा उपरोक्तमध्ये कम्तीमा एक सुविधा रहेको देखिन्छ भने यस गाउँपालिकाका ८.३ प्रतिशत परिवारमा कुनै पनि सुविधा विद्यमान नरहेको देखिन्छ।

चित्र १३.५.१: घरपरिवारमा उपलब्ध सेवा सुविधाको अवस्था

१३.६ सम्पन्नताको वर्गीकरण अनुसार परिवारको वितरण

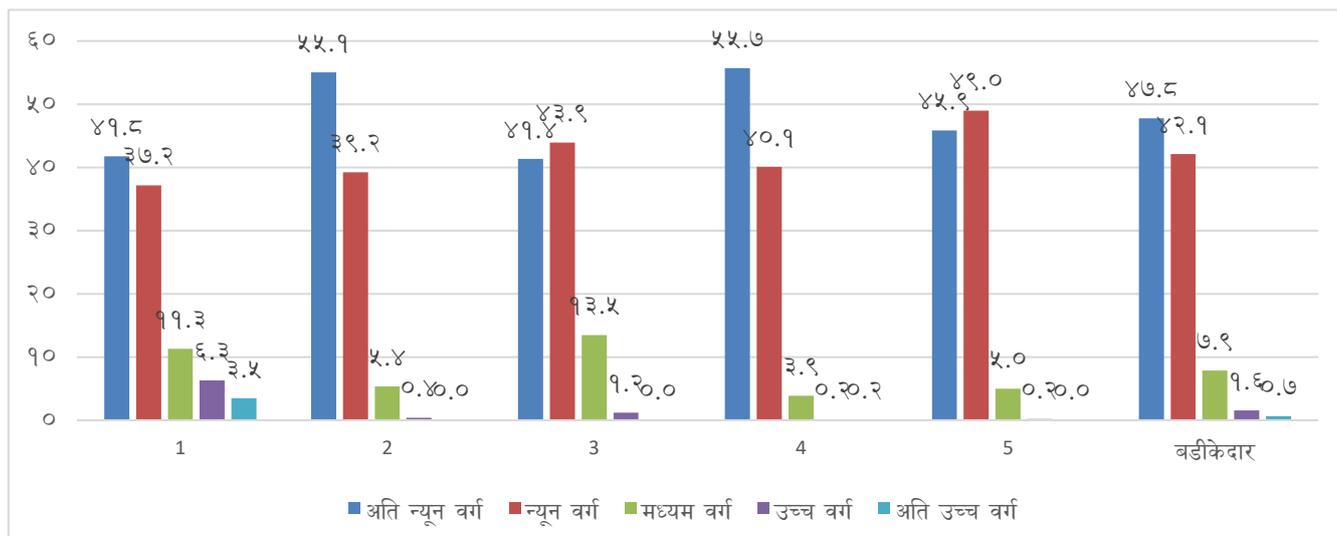
राष्ट्रिय जनगणना २०७८ ले सङ्कलन गरेका घरको बनोट संरचना र किसिम (जग, पर्खाल, छानो, भुइँ आदि), खानेपानीको मुख्य स्रोत, खाना पकाउन र बत्ती बाल्न प्रयोग हुने इन्धन, शौचालयको सुविधा र अन्य घरायसी सम्पतिको आधारमा हाल देशका विभिन्न भूभागमा बसोबास गर्ने परिवारलाई पाँच बराबर भागमा विभाजन गरी सम्पन्नताको पञ्चमक (Wealth quintile) निर्धारण गरिएको छ। यसरी सूचक निर्माण गर्दा घरायसी उपभोग, साधन तथा सुविधामा न्यून पहुँच भएका पहिलो (तल्लो %) वर्गमा र साधन तथा सुविधामा सहज पहुँच रहेका परिवार पाँचौं (माथिल्लो %) वर्गमा पर्ने गरी गरिएको छ। यस वर्गीकरणले देशका सबै परिवारलाई समान २०-२० प्रतिशतमा विभाजन गर्ने हुनाले तल्लोदेखि माथिल्लो तहसम्मका पाँचै भागमा २० प्रतिशत नै परिवार भएको देखिन्छ। समग्र देशभरिका परिवारलाई समान भागमा वितरण गर्दा यस गाउँपालिकामा भएको घरपरिवार कुन तहमा रहेका छन् र तिनको वितरण कस्तो छ भनी यस उपखण्डमा विश्लेषण गरिएको छ।

जनगणना २०७८ अनुसार यस गाउँपालिकामा न्यून आर्थिक अवस्था भएका तल्लो वर्गमा ४७.८ प्रतिशत र सबैभन्दा माथिल्लो अर्थात् अति उच्च वर्गमा ०.७ प्रतिशत परिवार रहेका छन् भने मध्यम वर्गमा पर्ने परिवार ७.९ प्रतिशत छन्। वडास्तरमा तुलना गर्दा अति न्यून वर्गभित्र सर्वाधिक ठुलो (५५.७%) संख्या वडा नं. ४ मा रहेको छ भने अति उच्च वर्गभित्र सर्वाधिक ठुलो हिस्सा (३.५%) वडा नं. १ मा रहेको छ। मध्यम वर्गभित्र सबैभन्दा धेरै परिवार (१३.५%) वडा नं. ३ मा रहेको देखिन्छ।

तालिका १३.६.१: सम्पन्नताको पञ्चमक अनुसार परिवारको वितरण (%)

वडा	अति न्यून वर्ग	न्यून वर्ग	मध्यम वर्ग	उच्च वर्ग	अति उच्च वर्ग
१	४१.८	३७.२	११.३	६.३	३.५
२	५५.१	३९.२	५.४	०.४	०.०
३	४१.४	४३.९	१३.५	१.२	०.०
४	५५.७	४०.१	३.९	०.२	०.२
५	४५.९	४९.०	५.०	०.२	०.०
बडीकेदार	४७.८	४२.१	७.९	१.६	०.७

चित्र १३.६.१: सम्पन्नताको वर्गीकरण अनुसार परिवारको वितरण (प्रतिशत)

१३.७ आवासीय घर निर्माणमा सरकारी अनुदानप्राप्त परिवार

वि.सं. २०७२ को शक्तिशाली महाभूकम्पबाट देशका विभिन्न जिल्लामा पूर्ण वा आंशिक रूपमा क्षति भएका घरहरूको पुनर्निर्माण गर्नका लागि नेपाल सरकारले निश्चित आधार पूरा गरेका घरपरिवारलाई अनुदान प्रदान गरेको थियो। गत १२औँ राष्ट्रिय जनगणना वि.सं. २०७८ मडिसरमा सञ्चालन गर्दा भूकम्पबाट आंशिक वा पूर्ण क्षति भएका अधिकांश घरहरूको निर्माण वा पुनर्निर्माण भइसकेको थियो। सरकारी अनुदान लिई भूकम्पबाट प्रभावित आफ्नो आवासीय घर पुनर्निर्माण गर्ने घरपरिवार नेपालभरि १०.२७ प्रतिशत रहेका थिए भने डोटी जिल्लामा यस्तो सरकारी सुविधा प्राप्त गर्ने घरपरिवार ३ प्रतिशत रहेको देखिन्छ। बडीकेदार गाउँपालिकामा आवासीय घर पुनर्निर्माणका लागि सरकारी अनुदान प्राप्त गर्ने घरपरिवारको हिस्सा २.४ प्रतिशत रहेको देखिन्छ।

तालिका १३.७.१: आवासीय घर निर्माणमा सरकारी अनुदानप्राप्त परिवारको विवरण (% मा)

क्षेत्र	परिवार संख्या (संथागतबाहेक)	आवासीय घर निर्माणमा सरकारी अनुदानप्राप्त परिवारको प्रतिशत		
		लिएका	नलिएका	नखुलेको
नेपाल	६६६०८४१	१०.३	८९.३	०.४
डोटी	४५१४०	३.०	९६.९	०.१
बडीकेदार	२९०५	२.४	९७.५	०.१

१३.८ बैंक तथा वित्तीय संस्थामा बैंक खाता सम्बन्धी विवरण

पहिलो पटक वि.सं. २०७८ को बाह्रौँ राष्ट्रिय जनगणनामा घरपरिवारका कति सदस्यको बैंक वा वित्तीय संस्थामा कम्तीमा एउटा खाता छ भनेर विवरण सङ्कलन गरिएको थियो। यसको मुख्य उद्देश्य भनेको घरपरिवारको बैंक तथा वित्तीय संस्थामा रहेको पहुँच पहिचान गर्नु र डिजिटल कारोबार विस्तार गर्ने राज्यको नीति कति प्रभावकारी भएको छ भनेर सूचना सङ्कलन गर्नु रहेको थियो। बडीकेदार गाउँपालिकामा कम्तीमा एउटा बैंक खाता भएको परिवार करिब ४७ प्रतिशत रहेको छ। नेपालमा बैंक खाता हुने परिवारको हिस्सा करिब ६१.९ प्रतिशत रहेको छ। त्यससँग तुलना गर्दा बडीकेदारमा बैंक खाता हुने परिवार करिब २२.२ प्रतिशत विन्दुले कम छ। समग्र डोटी जिल्लासँग तुलना गर्दा पनि बडीकेदार गाउँपालिकाका परिवारमध्ये कम्तीमा एउटा बैंकमा खाता हुने परिवार १३.४ प्रतिशत विन्दुले कम रहेको छ। यसका पछाडि मूलतः दुईओटा कारणहरू विद्यमान हुनसक्छ। परिवारहरूको बैंकिङ्ग अभ्यास र बैंक तथा वित्तीय संस्थाको उक्त गाउँपालिकामा कतिको उपस्थिति छ त्यस अवस्थाले यसलाई धेरै हदसम्म निर्धारण गर्दछ।

आवश्यकता, उमेर र आर्थिक सक्षमता अनुसार परिवारका सबै सदस्यको कम्तीमा एउटा वा एकभन्दा बढी बैंक खाता हुनसक्दछ। जनगणनाको नतिजा अनुसार यस गाउँपालिकामा परिवारका लगभग १०.६ प्रतिशत सदस्यको मात्र बैंक वा वित्तीय संस्थामा खाता रहेको देखिन्छ। बैंक खाता हुने परिवारका सदस्यमध्ये पनि पुरुषको अंश १३.२ प्रतिशत छ भने महिलाको अंश लगभग ८.१ प्रतिशत छ। यसबाट गाउँपालिकामा पुरुष सदस्यभन्दा महिला सदस्यको बैंकमा पहुँच कम रहेको देखिन्छ।

तालिका १३.८.१: बैंक तथा वित्तीय संस्थामा बैंक खाता सम्बन्धी विवरण (% मा)

क्षेत्र	परिवार संख्या (संस्थागत बाहेक)	जनसङ्ख्या (संस्थागतबाहेक)			कम्तीमा एउटा खाता भएको परिवारको प्रतिशत	बैंक खाता भएको व्यक्तिको प्रतिशत		
		जम्मा	पुरुष	महिला		जम्मा	पुरुष	महिला
नेपाल	६६६०८४१	२८९८५३६४	१४११८९९१	१४८६६३७३	६१.९	२५.६	२६.४	२४.७
डोटी	४५१४०	२०४८३१	९३६०४	१११२२७	५३.१	१६.९	१५.६	१७.९
बडीकेदार	२९०५	१४९०२	७३७७	७५२५	३९.७	१०.६	१३.२	८.१

१३.९ प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा वा तालिम

देशमा उपलब्ध जनशक्ति मध्ये कति संख्यामा प्राविधिक विषय अध्ययन गरेका छन् र अन्य कतिले व्यावसायिक शिक्षा वा तालिम लिएका छन् ? यस विषयसँग सम्बन्धित तथ्याङ्क संघ, प्रदेश र प्रत्येक स्थानीय तहका लागि महत्वपूर्ण हुन्छ। विकासका विभिन्न चरणमा प्राविधिक एवम् व्यावसायिक सीपयुक्त जनशक्तिको आवश्यकता रहन्छ। राष्ट्रिय शिक्षा नीतिलाई समयानुकूल बनाउनका लागि पनि यस्तो तथ्याङ्क अपरिहार्य मानिन्छ।

वि.सं. २०७८ को जनगणनामा पहिलो पटक यससम्बन्धी विवरण प्रत्येक घरपरिवारबाट सङ्कलन गरिएको थियो। नेपालमा १८ वर्ष र सोभन्दा माथिको जनसंख्या मध्ये ५.६ प्रतिशत जनसंख्याले प्राविधिक शिक्षा वा व्यावसायिक तालिम प्राप्त गरेको देखिन्छ। बडीकेदार गाउँपालिकामा ७.१ प्रतिशत जनसंख्याले यस्तो शिक्षा र तालिम प्राप्त गरेका छन्। तथ्याङ्कबाट बडीकेदार गाउँपालिकाका कुल २९०५ परिवारमध्ये १५.१ प्रतिशत घरपरिवारमा १८ वर्षमाथिका कम्तीमा एक जना सदस्यले प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा प्राप्त गरेको वा त्यसप्रकारको तालिम लिएको देखिन्छ। यसप्रकारको जनशक्ति समग्र नेपालको तुलनामा यस स्थानीय तहमा २.५ प्रतिशत विन्दुले बढी रहेको छ भने डोटी जिल्लाको समग्र मानसँग तुलना गर्दा ६ प्रतिशत विन्दुले उच्च छ।

तालिका १३.९.१: प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा वा तालिम लिएको परिवार तथा जनसंख्या विवरण (%मा)

क्षेत्र	परिवार संख्या (संस्थागत बाहेक)	१८ वर्ष र सोभन्दा माथिको जनसंख्या	व्यावसायिक तथा प्राविधिक तालिम लिएको परिवार तथा जनसंख्या			
			व्यावसायिक तथा प्राविधिक तालिम लिएको कम्तीमा १ जना भएको परिवार		जनसंख्या	
			संख्या	प्रतिशत	व्यावसायिक तथा प्राविधिक तालिम लिएको जनसंख्या	प्रतिशत (१८ वर्ष र सो भन्दा माथिको)
नेपाल	६६६०८४१	१९२९४९९५	८३६१२७	१२.६	१०८१६४६	५.६
डोटी	४५१४०	११२९३०	४१०५	९.१	५४३७	४.८
बडीकेदार	२९०५	८७९२	४३९	१५.१	६२३	७.१

१३.१० बैंक तथा वित्तीय संस्थाबाट ऋण लिएको विवरण

बैंक तथा वित्तीय संस्थाबाट घरपरिवारले विभिन्न प्रयोजनका लागि ऋण लिएका हुन्छन्। पछिल्लो बाह्रौँ जनगणना (वि.सं. २०७८)मा गणनाको दिनभन्दा अगाडिको कुनै समयमा घरपरिवारले ऋण लिएको र गणनाको दिनसम्म उक्त ऋण पूर्ण वा आंशिक रूपमा बाँकी रहेको भए ऋण लिएको मानी विवरण सङ्कलन गरिएको थियो। यसबाट केही महत्वपूर्ण सूचक प्राप्त हुन्छन्। पहिलो, घरपरिवारको संगठित संस्थाबाट प्रवाह गरिने कर्जामा रहेको पहुँच सम्बन्धमा वडा तहसम्मको तथ्याङ्क प्राप्त हुन्छ। दोस्रो, ऋण लिनुका पछाडि जुनसुकै कारण भए पनि त्यसले मूलतः उपभोग वा व्यावसायिक प्रयोजनका लागि घरपरिवारको आवश्यकतालाई दर्शाउँदछ।

यस बडीकेदार गाउँपालिकामा कुनै पनि बैंक तथा वित्तीय संस्था (सहकारी संस्थासमेत) बाट ऋण लिएका घरपरिवार ५.१ प्रतिशत रहेका छन्। डोटी जिल्लामा यस सूचकको मान १३.७ प्रतिशत छ भने समग्र नेपालमा ऋण लिएका घरपरिवारको हिस्सा २५.६ प्रतिशत रहेको छ। यस तथ्याङ्कले यस स्थानीय तहमा बसोबास गर्ने परिवारहरूको ऋण लिने प्रवृत्ति डोटी जिल्ला र नेपालको भन्दा पनि कम रहेको देखिन्छ।

तालिका १३.१०.१: बैंक तथा वित्तीय संस्थाबाट ऋण लिएका परिवारको विवरण (% मा)

क्षेत्र	परिवार संख्या (संस्थागत बाहेक)	ऋण लिएका परिवारको प्रतिशत	
		लिएका	नलिएका
नेपाल	६६६०८४१	२५.६	७४.४
डोटी	४५१४०	१३.७	८६.३
बडीकेदार	२९०५	५.१	९४.९

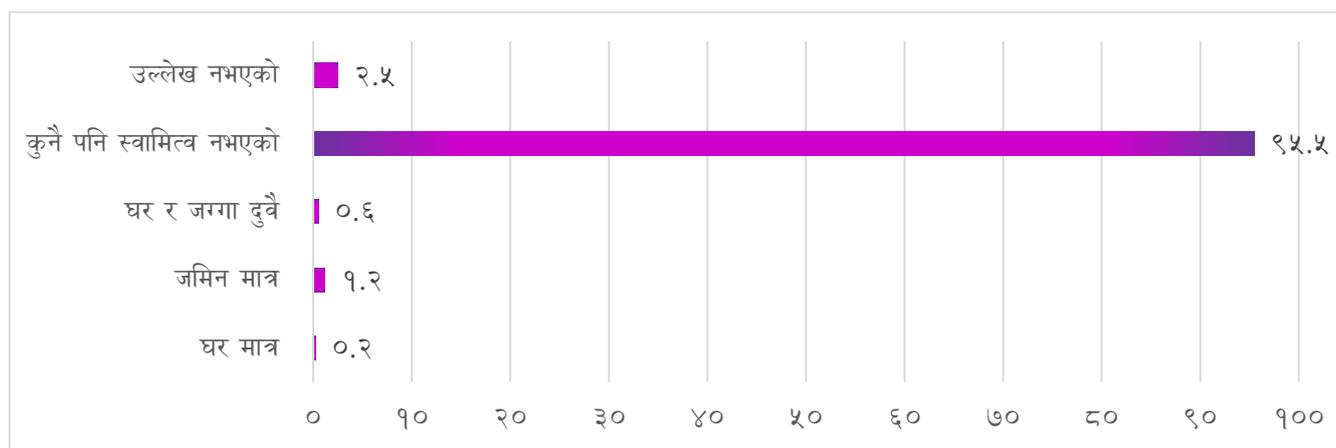
१३.११ घर, जग्गामा महिलाको स्वामित्व

यस गाउँपालिकाका कुल २९०५ परिवारमध्ये ०.६ प्रतिशत परिवारका कम्तीमा एक जना महिला सदस्यको घर र जग्गा दुवैमा स्वामित्व रहेको छ भने १.२ प्रतिशत परिवारका महिलाहरूको जग्गामा मात्र स्वामित्व रहेको छ। त्यसैगरी ०.२ प्रतिशत परिवारमा महिला सदस्यको स्वामित्वमा घरमात्र रहेको छ। घर वा जग्गा कुनै पनि सम्पत्ति माथि स्वामित्व नभएका महिला भएका घरपरिवारको अंश ९५.५ प्रतिशत रहेको छ।

तालिका १३.११.१ : घर र जग्गामा महिलाको स्वामित्व (%)

क्षेत्र	जम्मा घरपरिवार	स्वामित्व				
		घर मात्र	जमिन मात्र	घर र जग्गा दुवै	कुनै पनि स्वामित्व नभएको	उल्लेख नभएको
नेपाल	६६६०८४१	२.३५	९.६६	११.८४	७४.५६	१.५८
सुदूरपश्चिम	५७६७७२	०.६८	४.७०	६.३७	८६.४३	१.८१
डोटी	४५१४०	०.४	२.३	३.१	९२.२	२.०
बडीकेदार	२९०५	०.२	१.२	०.६	९५.५	२.५

चित्र १३.११.१: घर र जग्गामा महिलाको स्वामित्व (%)

१३.१२ कृषि बाहेकका साना घरेलु व्यवसाय सञ्चालन गर्ने परिवारको विवरण

जनगणनाको नतिजा अनुसार यस गाउँपालिकामा कुनै पनि सरकारी निकायमा दर्ता नभएका र एक जना पनि तलबी कामदार नराखिएका कृषि बाहेकका साना घरेलु व्यवसाय सञ्चालन गरेका परिवार करिब ५.६ प्रतिशत रहेका छन्।

तालिका १३.१२.१: साना घरेलु व्यवसाय सञ्चालन गर्ने परिवारको वितरण

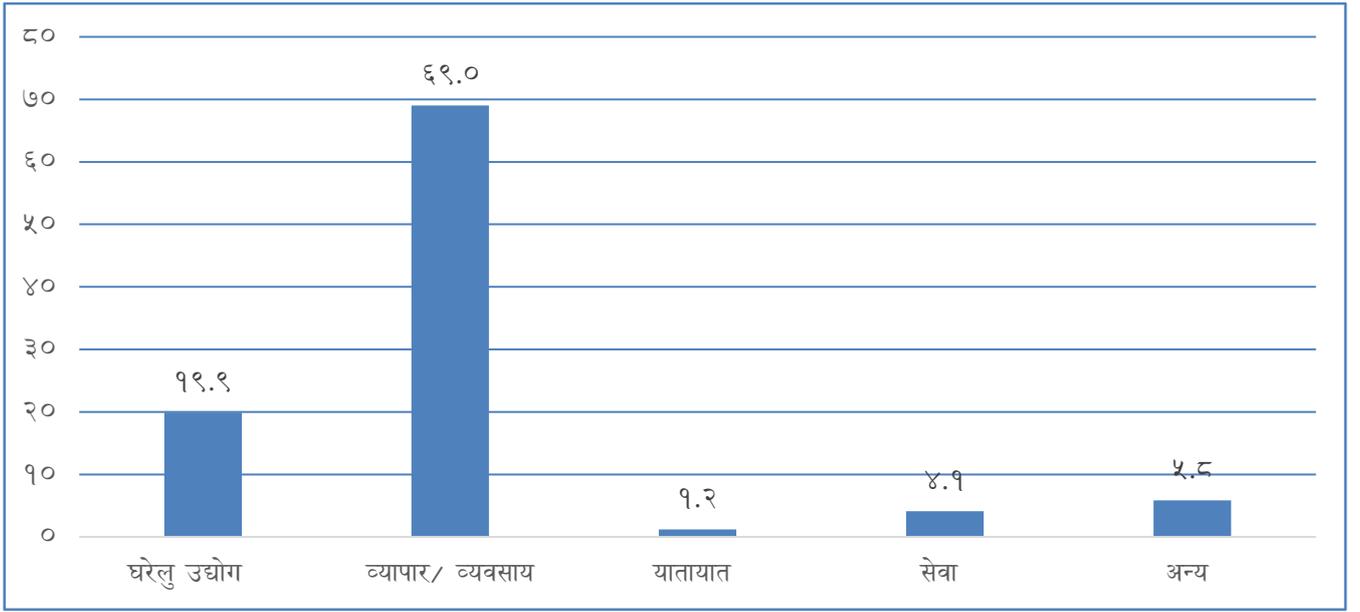
विवरण	संख्या	प्रतिशत
जम्मा परिवार संख्या	२९०५	१००
साना घरेलु व्यवसाय भएका परिवार संख्या	१७१	५.८९
साना घरेलु व्यवसाय नभएका परिवार संख्या	२७२९	९३.९
उल्लेख नभएको	५	०.१७

साना घरेलु व्यवसाय सञ्चालन गरेका कुल १७१ परिवारमध्ये ६९ प्रतिशतले व्यापार व्यवसाय सञ्चालन गरेको देखिन्छ भने यातायात क्षेत्रमा १.२ प्रतिशत परिवार संलग्न रहेका छन्। घरेलु उद्योगमा १९.९ प्रतिशत परिवार संलग्न देखिन्छ। सेवा क्षेत्रमा ७ प्रतिशत परिवार संलग्न देखिएका छन्। उपरोक्त बाहेकका अन्य क्षेत्रमा १० प्रतिशत परिवार संलग्न देखिन्छन्।

तालिका १३.१२.२: क्षेत्र अनुसार साना घरेलु व्यवसाय सञ्चालन गर्ने परिवार

साना घरेलु व्यवसाय	जम्मा परिवार	%	पुरुष संचालक भएका परिवार	%	महिला संचालक भएका परिवार	%
घरेलु उद्योग	३४	१९.९	२६	२२.०	८	१५.१
व्यापार/ व्यवसाय	११८	६९.०	७९	६६.९	३९	७३.६
यातायात	२	१.२	०	०.०	२	३.८
सेवा	७	४.१	४	३.४	३	५.७
अन्य	१०	५.८	९	७.६	१	१.९
जम्मा	१७१	१००	११८	१००	५३	१००

चित्र १३.१२.१: कृषि बाहेक साना घरेलु व्यवसाय सञ्चालन गरेका परिवार (%)

खण्ड १४: अक्सर विदेश बस्ने जनसंख्या

१४.१ परिवारमा अनुपस्थित विदेश

यस बडीकेदार गाउँपालिकामा कुल २९०५ परिवार मध्येमा ५३९ (१८.६%) परिवारमा अनुपस्थित भई कम्तीमा एक जना सदस्य अक्सर विदेशमा बसोबास गरेका छन्। कुल “अनुपस्थित विदेश” रहेका ८७० जना मध्येमा ७०३ जना पुरुष र १६७ जना महिला रहेका छन्। समग्र डोटी जिल्लामा हेर्ने हो भने परिवारबाट कम्तीमा एक जना विदेश अनुपस्थित हुने घरपरिवार ३९.१ प्रतिशत रहेका छन्।

तालिका १४.१.१ : परिवारमा अनुपस्थित विदेश रहेका परिवारको संख्या

क्षेत्र	जम्मा परिवार	कम्तीमा एक जना विदेश अनुपस्थित भएको परिवार	प्रतिशत	अनुपस्थित विदेश संख्या		
				जम्मा	पुरुष	महिला
डोटी	४५१४०	१७६२९	३९.१	२८५७४	२३७५९	४८१५
बडीकेदार गाउँपालिका	२९०५	५३९	१८.६	८७०	७०३	१६७

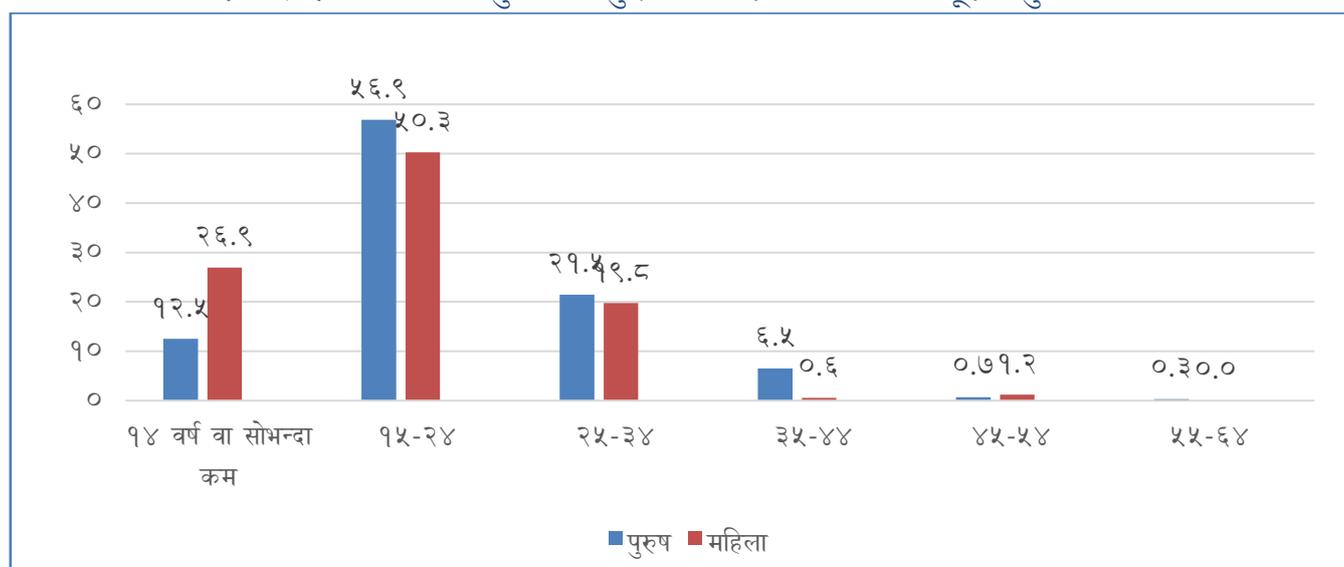
१४.२ परिवारमा अनुपस्थित विदेश रहेका व्यक्तिको उमेर समूह अनुसारको विवरण

परिवारको कम्तीमा एक जना सदस्य अक्सर विदेशमै बसोबास गर्ने भएमा ती विदेश अनुपस्थित अन्तर्गत गणना हुने सन्दर्भमा कुन उमेर समूहका मानिसहरू यस गाउँपालिकाबाट विदेश गएका रहेछन् भन्ने तथ्याङ्क उपयोगी हुन्छ। यस गाउँपालिकाबाट विदेशमा अनुपस्थित सबैभन्दा धेरै अर्थात् ५५.६ प्रतिशत व्यक्तिहरू १५-२४ वर्ष उमेर समूहका रहेका छन्। दोस्रो (२१.१%) र तेस्रो (१५.३%) स्थानमा क्रमशः २५-३४ र १४ वर्ष वा सोभन्दा कम उमेर समूहका व्यक्तिहरू रहेका छन्। उमेर समूहको बढोत्तरी सँगसँगै विदेशमा अनुपस्थित हुने जनसंख्या क्रमशः घटिरहेको देखिन्छ। यसको सङ्केत २५-३४ उमेर समूहबाट ३५-४४ उमेर समूहमा पुग्दा विदेश जाने जनसंख्याको अनुपात २१.१ प्रतिशतबाट ५.४ प्रतिशतमा झरेको छ। कुल जनसंख्यामा विदेश जाने उमेर समूहको संरचना जस्तो छ त्यसलाई पुरुष र महिला अनुसार खण्डीकृत गरेर हेर्दा पनि उस्तै उस्तै नै प्रवृत्ति रहेको देख्न सकिन्छ।

तालिका १४.२.१: परिवारमा अनुपस्थित विदेश रहेका व्यक्तिको विदेश जाँदाको उमेर तथा लिङ्ग अनुसारको विवरण

लिङ्ग	जम्मा	विदेश जाँदाको उमेर							उल्लेख नभएको
		१४ वर्ष वा सोभन्दा कम	१५-२४	२५-३४	३५-४४	४५-५४	५५-६४	६५+	
जम्मा	८७०	१३३	४८४	१८४	४७	७	२	०	१३
%	१००	१५.३	५५.६	२१.१	५.४	०.८	०.२	०.०	१.५
पुरुष	७०३	८८.०	४००	१५१	४६	५	२	०	११
%	१००	१२.५	५६.९	२१.५	६.५	०.७	०.३	०.०	१.६
महिला	१६७	४५	८४	३३	१	२	०	०	२
%	१००	२६.९	५०.३	१९.८	०.६	१.२	०.०	०.०	१.२

चित्र १४.२.१: विदेशमा अनुपस्थित पुरुष र महिलाको उमेर समूह अनुसारको वितरण

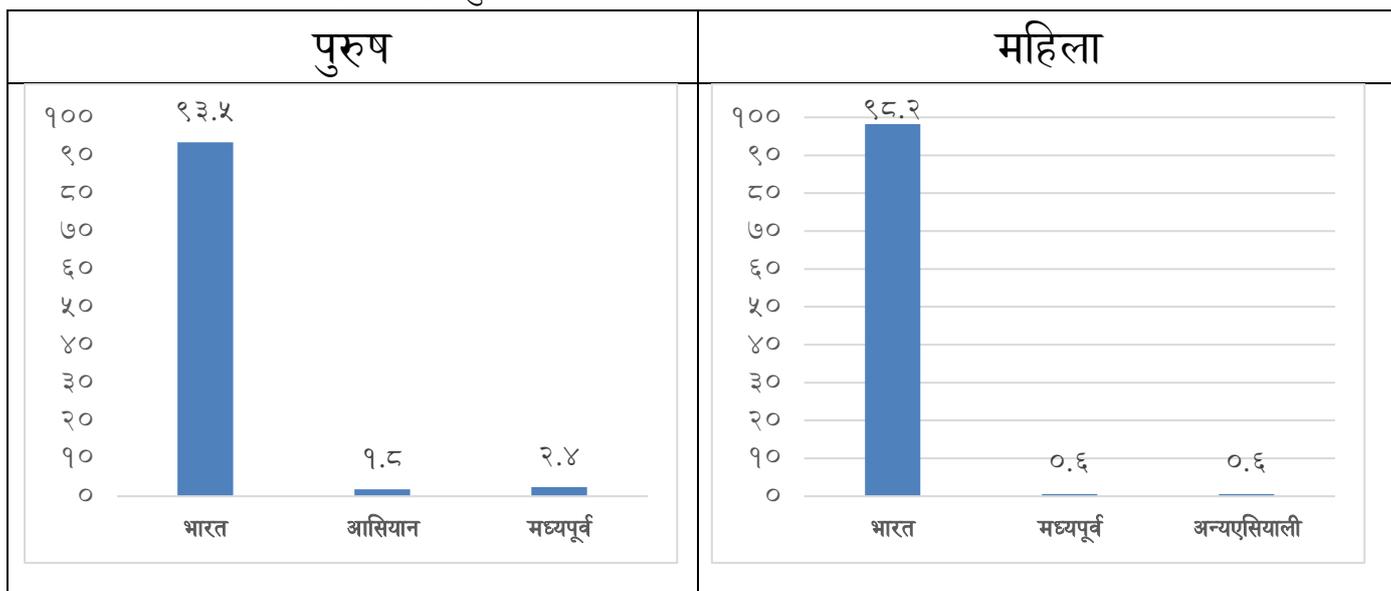
१४.३ अक्सर विदेश बसोबास गर्ने व्यक्तिको देश अनुसारको विवरण

नेपालका सबै जिल्ला र सबै स्थानीय तहबाट विभिन्न उद्देश्यका लागि विदेश जाने गरको देखिन्छ। मानिसहरूको आर्थिक अवस्था, शैक्षिक योग्यता, सिप, पेसा, उद्देश्य, सामाजिक सम्पर्क लगायतका कारणले गन्तव्य पनि फरक फरक हुने गरेको देखिन्छ। यस गाउँपालिकाबाट परिवारमा अनुपस्थित (विदेश) रहेका व्यक्तिमध्ये सर्वाधिक (९४.४%) भारतमा गएको देखिन्छ। दोस्रोमा मध्यपूर्व देश (२.१%) र तेस्रोमा आसियान मुलुकहरू (१.५%) मा घरपरिवारबाट अक्सर अनुपस्थित भई विदेशमा हुने व्यक्तिहरू देखिएका छन्। चौथो (०.८%) गन्तव्यमा अन्य एसियाली देशहरू रहेका छन्। विदेश जाने व्यक्तिहरूको रोजाइ लिङ्गानुसार फरक फरक रहेको देखिन्छ। पुरुषहरूको शीर्ष रोजाइमा रहेका तीन देशहरू क्रमशः भारत (९३.५%), मध्यपूर्व (२.४%) र आसियान (१.८%) भने महिलाहरूको रोजाइमा रहेका शीर्ष तीन मुलुकमा क्रमशः भारत (९८.२%), मध्यपूर्वका देश (०.६%) र अन्य एसियाली (०.६%) देश रहेको छ।

तालिका १४.३.१: परिवारमा अनुपस्थित विदेश रहेका व्यक्तिको लिङ्ग तथा देश अनुसारको विवरण

लिङ्ग	जम्मा	भारत	आसियान	मध्यपूर्व	अन्यएसियाली	युरोपियन युनियन	उत्तर अमेरिका	अन्य	उल्लेख नभएको
जम्मा									
संख्या	८७०	८२१	१३	१८	७	२	२	१	६
%	१००	९४.४	१.५	२.१	०.८	०.२	०.२	०.१	०.७
पुरुष									
संख्या	७०३	६५७	१३	१७	६	१	२	१	६
%	१००	९३.५	१.८	२.४	०.९	०.१	०.३	०.१	०.९
महिला									
संख्या	१६७	१६४	०	१	१	१	०	०	०
%	१००	९८.२	०	०.६	०.६	०.६	०	०	०

चित्र १४.३.१: पुरुष र महिलाको शीर्षस्थ तीन गन्तव्य देश/क्षेत्र (%)

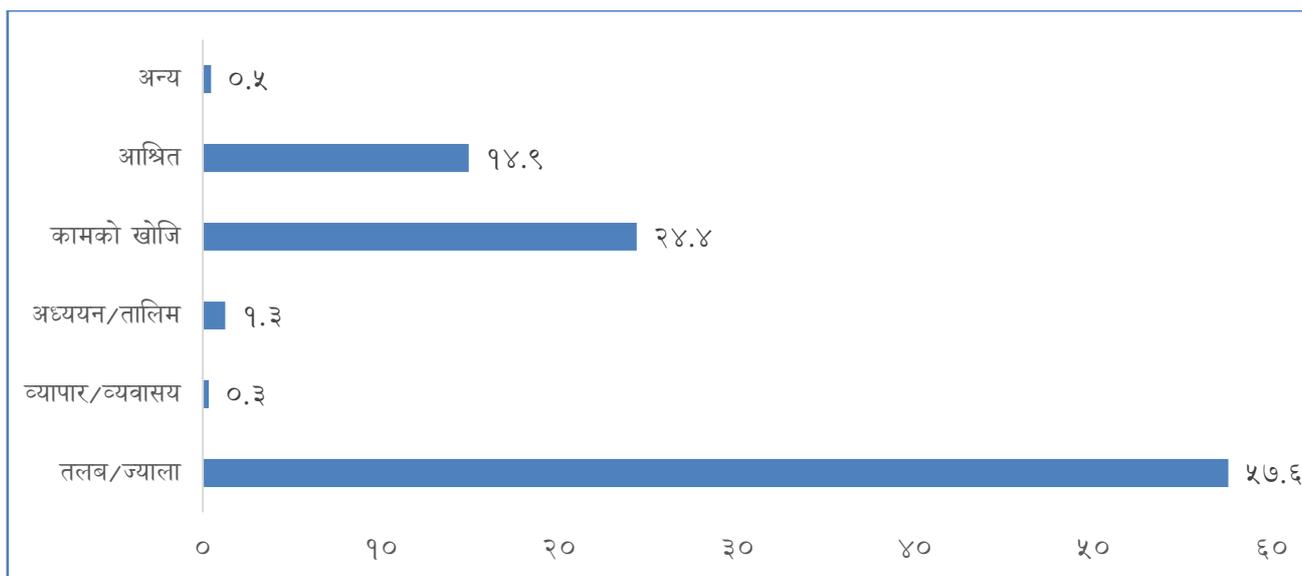
१४.४ परिवारमा अनुपस्थित विदेश रहेका व्यक्तिको विदेश जानुको कारण अनुसारको विवरण

परिवारमा अनुपस्थित व्यक्तिहरूको विदेश जानुको मुख्य (५७.६%) कारण तलब/ज्याला रहेको छ। दोस्रो ठुलो (२४.४%) कारण कामको खोजी रहेको छ। त्यस्तै, विदेश जाने कारण आश्रित हुनेहरूको हिस्सा १४.९ प्रतिशतसहित तेस्रो स्थानमा रहेको छ। अध्ययन र तालिमको लागि विदेश गएकाहरूको अनुपात १.३ प्रतिशत रहेको छ। परिवारमा अनुपस्थित भई विदेश गएका व्यक्तिहरूको विदेश जानुको मुख्य कारण लिङ्गानुसार फरक फरक रहेको छ। पुरुषहरू तलब/ज्याला(६३.२%), कामको खोजी(२४.८%) तथा आश्रित(९.२%) विदेश गएका देखिन्छन् भने महिलाहरू विदेश जानुको प्रमुख तीनओटा कारण क्रमशः तलब/ज्याला(३४.१%), आश्रित(३८.९%) र कामको खोजी(२२.८%) रहेका छन्।

तालिका १४.४.१: परिवारमा अनुपस्थित विदेश रहेका व्यक्तिको लिङ्ग तथा कारण अनुसारको विवरण

बडीकेदार गाउँपालिका	जम्मा	परिवारमा अनुपस्थित रहनुको कारण						उल्लेख नभएको
		तलब/ज्याला	व्यापार/व्यवासय	अध्ययन/तालिम	कामको खोजी	आश्रित	अन्य	
जम्मा								
संख्या	८७०	५०१	३	११	२१२	१३०	४	९
%	१००	५७.६	०.३	१.३	२४.४	१४.९	०.५	१.०
पुरुष								
संख्या	७०३	४४४	१	९	१७४	६५	२	८
%	१००	६३.२	०.१	१.३	२४.८	९.२	०.३	१.१
महिला								
संख्या	१६७	५७	२	२	३८	६५	२	१
%	१००	३४.१	१.२	१.२	२२.८	३८.९	१.२	०.६

चित्र १४.४.१: गाउँपालिकाबाट परिवारमा अनुपस्थित विदेश रहेका व्यक्तिहरूको विदेश जाने प्रमुख कारण (%)

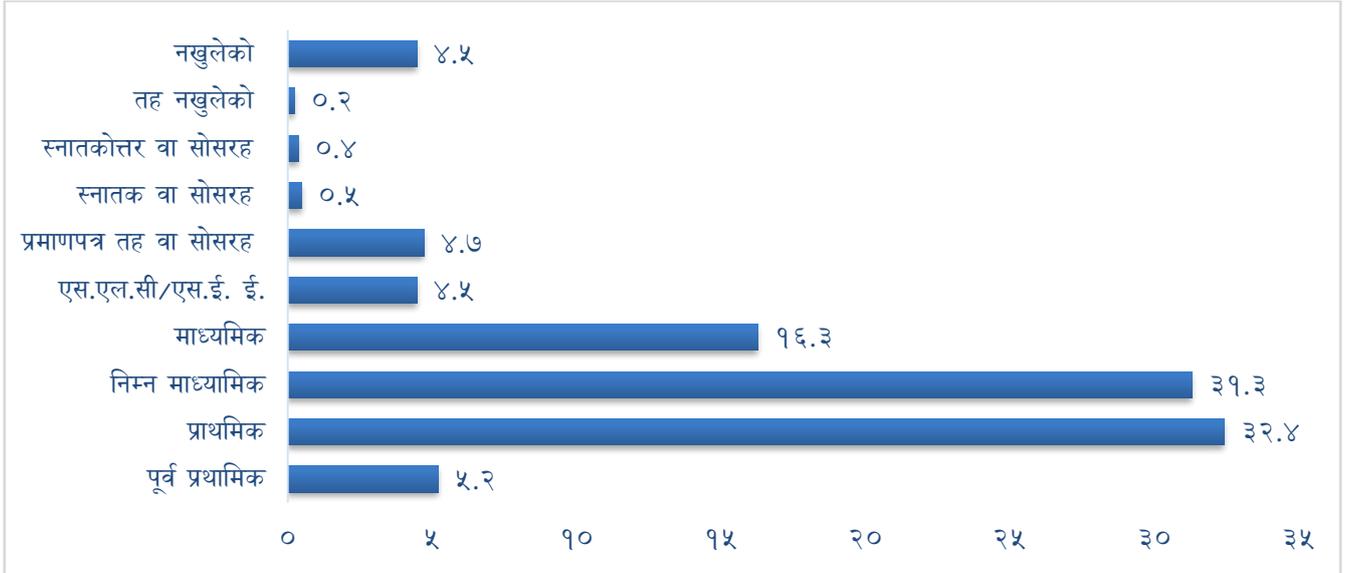

१४.५ परिवारमा अनुपस्थित विदेश रहेका व्यक्तिको जाँदाको अवस्थामा उत्तीर्ण गरेको तह अनुसारको विवरण यस गाउँपालिकाबाट परिवारमा अनुपस्थित (विदेशमा) रहेका व्यक्तिहरू मध्येमा ३२.४ प्रतिशत व्यक्तिहरूले प्राथमिक तह वा सोसरह उत्तीर्ण गरेर गएको पाइएको छ। त्यस्तै ३१.३ ले निम्नमाध्यमिक तह, १६.३ प्रतिशतले माध्यमिक तह र ४.७ प्रतिशतले प्रमाणपत्र वा सोसरह पूरा गरेर गएको देखिन्छ। एस.एल.सी./एस.ई.ई. उत्तीर्ण गरेर जानेको अनुपात ४.५ प्रतिशत, स्नातक वा सोसरह ०.५ प्रतिशतले र ०.४ प्रतिशतले स्नातकोत्तर तह उत्तीर्ण गरी विदेश गएको पाइएको छ।

तालिका १४.५.१: परिवारमा अनुपस्थित विदेश रहेका व्यक्तिको जाँदाको अवस्थाको शैक्षिक तह

उत्तीर्ण गरेको तह	जम्मा	प्रतिशत	पुरुष	प्रतिशत	महिला	प्रतिशत
जम्मा	८०५	१००	६६८	१००	१३७	१००
पूर्व प्राथमिक	४२	५.२	२४	३.६	१८	१३.१
प्राथमिक	२६१	३२.४	२२३	३३.४	३८	२७.७
निम्नमाध्यमिक	२५२	३१.३	२१५	३२.२	३७	२७.०
माध्यमिक	१३१	१६.३	११४	१७.१	१७	१२.४
एस.एल.सी./एस.ई. ई.	३६	४.५	२८	४.२	८	५.८
प्रमाणपत्र तह वा सोसरह	३८	४.७	३३	४.९	५	३.६
स्नातक वा सोसरह	४	०.५	३	०.४	१	०.७
स्नातकोत्तर वा सोसरह	३	०.४	२	०.३	१	०.७
तह नखुलेको	२	०.२	२	०.३	०	०.०
नखुलेको	३६	४.५	२४	३.६	१२	८.८

चित्र १४.५.१: परिवारमा अनुपस्थित विदेश रहेका व्यक्तिको जाँदाको अवस्थाको शैक्षिक तह

खण्ड १५: मृत्यु सम्बन्धी विवरण

१५.१ मृत्यु सम्बन्धी विवरण

गाउँपालिकामा रहेका कुल २९०५ परिवारमध्ये ७७(२.७%) परिवारमा जनगणना गरिएको दिनभन्दा १२ महिना अगाडि कम्तीमा एक जनाको मृत्यु भएको पाइएको छ। सो अवधिमा मृत्यु भएका ८१ जना मध्येमा ४८ जना पुरुष र ३३ जना महिला रहेका छन्। मृत्यु भएको कुल जनसंख्यालाई उमेर समूह अनुसार विश्लेषण गर्दा सर्वाधिक मृत्यु ८० वर्ष र सोभन्दा माथिको उमेर समूहमा विद्यमान देखिन्छ। यस उमेर समूहमा जम्मा मृत्यु भएका मध्ये १८.२ प्रतिशत महिलाको मृत्यु भएको देखिन्छ भने पुरुषतर्फ यो मान १२.५ प्रतिशत रहेको छ। अत्यधिक मृत्यु भएको दोस्रो ठुलो उमेर समूह ७०-७४, ५५-५९ रहेको छ जहाँ समग्र मृत्यु अनुपात ११.१ रहेको। नीति निर्माताका लागि अत्यधिक चासोको विषय १ वर्षमुनिका कति शिशुको मृत्यु भयो भन्ने रहेको छ। कुल मृत्युमध्ये ११.१ प्रतिशत मृत्यु शिशुहरूतर्फ रहेको छ भने पाँच वर्षमुनिको मृत्यु करिब १६ प्रतिशत रहेको छ।

तालिका १५.१.१: मृत्यु भएका पुरुष तथा महिलाको विवरण (% मा)

उमेर समूह	मृत्यु भएको संख्या					
	जम्मा	%	पुरुष	%	महिला	%
जम्मा	८१	१००	४८	१००	३३	१००
<१	९	११.१	६	१२.५	३	९.१
०१-०४	४	४.९	३	६.३	१	३.०
०५-०९	१	१.२	१	२.१	०	०.०
१०-१४	१	१.२	०	०.०	१	३.०
१५ - १९	३	३.७	२	४.२	१	३.०
२० - २४	१	१.२	१	२.१	०	०.०
२५ - २९	२	२.५	१	२.१	१	३.०
३० - ३४	१	१.२	०	०.०	१	३.०
३५ - ३९	२	२.५	२	४.२	०	०.०
४० - ४४	३	३.७	२	४.२	१	३.०
४५ - ४९	३	३.७	१	२.१	२	६.१
५० - ५४	२	२.५	१	२.१	१	३.०
५५ - ५९	९	११.१	५	१०.४	४	१२.१
६० - ६४	५	६.२	३	६.३	२	६.१
६५ - ६९	७	८.६	४	८.३	३	९.१
७० - ७४	७	८.६	३	६.३	४	१२.१
७५ - ७९	९	११.१	७	१४.६	२	६.१
८० +	१२	१४.८	६	१२.५	६	१८.२

१५.२ विगत १२ महिनामा मृत्यु भएको कारण

जनगणना भएको समयदेखि १२ महिना अघिसम्म बडीकेदार गाउँपालिकामा ८१ जनाको मृत्यु भएको थियो। मृत्यु हुनेमा पुरुष ५९.३ प्रतिशत र महिला मृत्यु ४०.७ प्रतिशत रहेका थिए। कुल मृत्यु हुनेमध्ये ४६.९ प्रतिशत नसर्ने रोगबाट, १३.६ प्रतिशतको सरुवा रोगबाट, २४.७ प्रतिशतको अन्य कारणबाट, २.५ प्रतिशत मृतकहरू प्राकृतिक

प्रकोपका कारणले, ७.४ प्रतिशतको अन्य दुर्घटनाबाट, २.५ प्रतिशतको यातायात दुर्घटनाबाट र १.२ प्रतिशतको आत्महत्याका कारणबाट मृत्यु भएको देखियो।

पुरुषको मृत्युका कारणमा नसर्ने रोगबाट ४७.९ प्रतिशत, अन्य कारणबाट २२.९ प्रतिशत, सरुवा रोगबाट १४.६ प्रतिशत, अन्य दुर्घटनाबाट ४.२ प्रतिशत, यातायात दुर्घटनाबाट ४.२ प्रतिशत, प्राकृतिक प्रकोपबाट २.१ प्रतिशत र आत्महत्या २.१ प्रतिशत देखिन्छ। महिलाको मृत्युको कारणमा नसर्ने रोगबाट ४५.५ प्रतिशत, सरुवा रोगबाट १२.१ प्रतिशत, अन्य दुर्घटनाबाट १२.१ प्रतिशत, अन्य कारणबाट २७.३ प्रतिशत, प्राकृतिक प्रकोपबाट ३ प्रतिशतको मृत्यु भएको देखिन्छ।

तालिका १५.२.१: मृत्यु भएका व्यक्तिको मृत्युको कारण

विवरण	जम्मा	मृत्युको कारण							
		सरुवा रोग	नसर्ने रोग	यातायात दुर्घटना	अन्य दुर्घटना	अपराध/हत्या	आत्महत्या	प्राकृतिक प्रकोप	अन्य
जम्मा	८१	११	३८	२	६	१	१	२	२०
%	१००	१३.६	४६.९	२.५	७.४	१.२	१.२	२.५	२४.७
पुरुष	४८	७	२३	२	२	१	१	१	११
%	१००	१४.६	४७.९	४.२	४.२	२.१	२.१	२.१	२२.९
महिला	३३	४	१५	०	४	०	०	१	९
%	१००	१२.१	४५.५	०.०	१२.१	०.०	०.०	३.०	२७.३

१५.३. १५ देखि ४९ वर्षका महिलाको मृत्यु हुँदाको अवस्था

जनगणना भएको समयदेखि १२ महिना अघिसम्म बडीकेदार गाउँपालिकामा १५ देखि ४९ वर्षका महिलाको मृत्यु हुँदाको अवस्था अध्ययन गर्दा कुनै पनि महिलाको मृत्यु गर्भावस्थसँग सम्बन्धित कारणबाट भएको देखिएन। प्रजनन उमेरभित्र मृत्यु भएका ६ जना सबै महिलाको अन्य कारणबाट मात्र मृत्यु भएको देखिन्छ।

तालिका १५.३.१: १५ देखि ४९ वर्षका महिलाको मृत्यु हुँदाको कारणजन्य अवस्था

उमेर समूह	जम्मा	मृत्यु हुँदाको अवस्था			
		गर्भवती	प्रसुती	प्रसुती पछिको ६ हप्ता	अन्य
जम्मा	६	०	०	०	६
१५ - २४ वर्ष	१	०	०	०	१
२५ - ३४ वर्ष	२	०	०	०	२
३५ - ४९ वर्ष	३	०	०	०	३

खण्ड १६: कृषि सम्बन्धी विवरण

१६.१ कृषि सम्बन्धी विवरण

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ मा राष्ट्रिय कृषिगणना सञ्चालनको लागि प्रत्येक परिवारमा जग्गाजमिन तथा पशुपन्छीको विवरण सहित कृषक परिवार विवरणका आधारमा नमूना फ्रेम (Sample Frame) तयार गरिएको थियो। उक्त फ्रेमका आधारमा वडा वा गणनाक्षेत्र छनोट गरी कृषि परिवारको विस्तृत विवरण सङ्कलन गरिएको थियो। राष्ट्रिय कृषिगणना २०७८ को नतिजा अनुसार बडीकेदार गाउँपालिकामा कृषक परिवारको जम्मा संख्या २६८८ रहेको छ।

यस गाउँपालिकामा रहेका २६८८ कृषक परिवारले जम्मा ८७३१ ओटा कित्ता जग्गामा १३६१.१ हेक्टर जमिनमा कृषि चलन गरेको देखिन्छ। यस हिसाबले औसतमा एउटा कृषक परिवारले ३.२ कित्ता जग्गामा खेती गरेको देखिन्छ। यहाँ कुल सिञ्चित क्षेत्रफल ३३१.६ हेक्टर रहेको छ।

तालिका १६.१.१: कृषक संख्या, चलन गरेको जग्गाको क्षेत्रफल, कित्ता संख्या र सिञ्चित क्षेत्रफल

क्षेत्र	डोटी	बडीकेदार गाउँपालिका
कृषक परिवारको जम्मा संख्या	३९५७२	२६८८
कृषक परिवारले प्रयोग गरेको जग्गाको जम्मा क्षेत्रफल (हेक्टर)	१२७९०.८	१३६१.१
जम्मा कित्ता संख्या	१३९५७३	८७३१
औसत कित्ता संख्या	३.५	३.२
सिञ्चित क्षेत्रफल (हेक्टर)	४८९०.९	३३१.६

१६.२ जग्गाको उपभोग

राष्ट्रिय कृषिगणना २०७८ को नतिजा अनुसार यस गाउँपालिकामा जग्गाको उपभोग सम्बन्धी विवरण हेर्दा कृषक परिवारले परिवारको स्वामित्वको एक प्रकारको स्वामित्व भएको जग्गा कमाउने कृषक परिवार संख्या १६०८ (५९.८%) र यसको क्षेत्रफल ७९१.४ हेक्टर(५८.१%) रहेको छ। त्यस्तै एकभन्दा बढी प्रकारको स्वामित्व भएको जग्गा कमाउने कृषक परिवार संख्या १०८०(४०.२%) रहेको र यस्तो जग्गाको क्षेत्रफल ५६९.८ हेक्टर(४१.९%) रहेको छ।

तालिका १६.२.१: कृषक परिवारले चलन गरेको जग्गाको उपभोग

कृषक परिवारको किमिस	परिवार संख्या	प्रतिशत	क्षेत्रफल(हेक्टर)	प्रतिशत
जम्मा	२६८८	१००	१३६१.१	१००
एक प्रकारको स्वामित्व भएको जग्गा कमाउने	१६०८	५९.८	७९१.४	५८.१
(१) परिवारको हकको जग्गा मात्र कमाउने	१३९८	८६.९	७२९.१	९२.९
(२) अरुको हकको जग्गा मात्र कमाउने	१९०	११.८	५४.७	६.९
(३) अन्य प्रकारको उपभोग अन्तर्गत	२०	१.२	७.६	१.०
एकभन्दा बढी प्रकारको स्वामित्व भएको जग्गा कमाउने	१०८०	४०.२	५६९.८	४१.९

१६.३ जग्गाको उपयोग

कृषिचलनले के कस्ता बाली कति क्षेत्रफलमा लगाएको छ भन्ने विश्लेषण गर्दा राष्ट्रिय कृषि गणना २०७८ को नतिजा अनुसार यस गाउँपालिकामा खेतीयोग्य जग्गामा कृषिचलन गर्ने परिवार संख्या २६५९ छ भने खेतीयोग्य जमिनको कुल क्षेत्रफल ११०५.५ हेक्टर रहेको छ। यसप्रकार २९ कृषक परिवारले खेतीयोग्य नभएको अर्थात् पशुपन्छी पालन गरिरहेको निचोडमा पुग्न सकिन्छ, जसमा खेती नगरिएको जग्गाको क्षेत्रफल २५५.६ हेक्टर हुन आउँछ।

खेतीयोग्य जग्गामा खेतीपाती गरिरहेका सबै २६४९ परिवारले ९८५.४ हेक्टर जग्गामा अस्थायी बाली लगाएको पाइन्छ। त्यस्तै अन्य खेतीयोग्य जग्गामा बाली लगाउने ४८० कृषक परिवारको जग्गाको क्षेत्रफल १२०.१ हेक्टर रहेको छ। यसैगरी ७६० कृषक परिवारले ६६.७ हेक्टर जमिन मा स्थायी बाली लगाएको पाइन्छ। त्यस्तै, स्थायी चौरचरन, निजी बनबनेलो, पोखरी तथा अन्य जग्गाको क्षेत्रफल १८८.९ हेक्टर रहेको देखिन्छ।

तालिका १६.३.१: कृषक परिवारले चलन गरेको जग्गाको उपयोग

कृषक परिवारको किमिस	परिवार संख्या	क्षेत्रफल (हेक्टर)
जम्मा	२६८८	१३६१.१
जम्मा खेतीयोग्य जग्गा	२६५९	११०५.५
अस्थायी बाली लागेको जग्गा	२६४९	९८५.४
अन्य खेतीयोग्य जग्गा	४८०	१२०.१
स्थायी बाली लागेको जग्गा	७६०	६६.७
स्थायी चौरचरन, निजी बनबनेलो, पोखरी तथा अन्य जग्गा	२६८८	१८८.९

१६.४ पशुपन्छीको विवरण

राष्ट्रिय कृषिगणना २०७८ को नतिजा अनुसार पशु चौपाया पाल्ने कृषक परिवार र पशु चौपायाको संख्या हेर्दा यस बडीकेदार गाउँपालिकाका कुल २६८८ कृषक परिवारहरूमध्ये जम्मा २६०९ कृषक परिवार(९७.१ %) ले पशुचौपाया पालन गरेको देखिन्छ। गाउँपालिकामा कुल चौपाया संख्या ४१७६०(१००%) पशुपालन गर्ने २६०९ कृषक परिवारमध्ये २४६९ कृषक परिवारले ११८३५(२८.३%) ओटा गाई/गोरू पालेको र २४० कृषक परिवारले ५११ (१.२%) ओटा राँगा/भैसी पालेको देखिन्छ। त्यसै गरी २२३० कृषक परिवारले २९२५३(७०.१%)ओटा बाख्रा/च्याङ्ग्रा पालेको। त्यस्तै गरी १० कृषक परिवारले ८०(०.२%) ओटा भेडा/भेडी पालेको देखिन्छ। अन्य पशुचौपाया पाल्ने कृषक परिवारको संख्या २० र अन्य पशु चौपायाको संख्या ८० रहेको देखिन्छ। गाउँपालिकामा राष्ट्रिय कृषिगणना २०७८ अनुसार कुल ११८६८ ओटा कुखुरा तथा अन्य पन्छीहरू रहेको देखिन्छ। पन्छीतर्फ हेर्दा १२६७ जना कृषक परिवारसँग ११२४७(९४.८%) ओटा कुखुरा र ११० कृषक परिवारले ६२१(५.२%) ओटा अन्य पन्छीहरू रहेको देखिन्छ।

तालिका १६.४.१: पशुपन्छी पालन गरेको कृषकको विवरण

विवरण	संख्या	%
जम्मा कृषक परिवार	२६८८	१००
पशु चौपाया पाल्ने कृषक परिवार	२६०९	९७.१

तालिका १६.४.२: पाल्तु चौपाया र पन्छीको संख्या र कृषक परिवार

चौपाया-पन्छीको किसिम	पाल्तु चौपाया/पन्छी पाल्ने कृषक परिवार	
	संख्या	पाल्तु चौपाया/पन्छीको संख्या %
पशु		
गाई/गोरु	२४६९	११८३५ २८.३
राँगा/भैसी	२४०	५११ १.२
बाख्रा/च्याङ्ग्रा	२२३०	२९२५३ ७०.१
भेडा/भेडी	१०	८० ०.२
सुगुर/बंगुर	०	० ०.०
अन्य पशु	२०	८० ०.२
पन्छी		
कुखुरा	१२६७	११२४७ ९४.८
अन्य पन्छी	११०	६२१ ५.२

खण्ड १७: सारांश

जनसंख्या

बडीकेदार गाउँपालिकाको जनसाङ्ख्यिक प्रतिवेदन २०८१ मा विभिन्न खण्डमा प्रस्तुत तथा विश्लेषण गरिएका विषयक्षेत्रको सारांशलाई देहायानुसार उल्लेख गर्न सकिन्छ।

जनसङ्ख्या: वि.सं. २०७८ को राष्ट्रिय जनगणनानुसार बडीकेदार गाउँपालिकामा २९०५ परिवार र कुल जनसंख्या १४९०२ रहेको छ। कुल जनसंख्यामा पुरुष ७३७७(४९.५%) र महिला ७५२५(५०.५%) रहेका छन्। यहाँको औसत परिवार संख्या ५.१३ जना रहेको छ अर्थात् १०० ओटा परिवारमा ५१३ जना अक्सर बसोबास गर्ने सदस्य रहेका छन्। यस गाउँपालिकाको लैङ्गिक अनुपात ९८.०३ रहेको छ। पछिल्लो १० वर्षमा यस गाउँपालिकाका सबै वडाहरूमा जनसंख्या घटेको देखिन्छ। राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार यस गाउँपालिकाको वार्षिक जनसंख्या वृद्धिदर -१.१० प्रतिशत रहेको छ र जनघनत्व ४४.८ जना प्रतिवर्ग किलोमिटर रहेको छ। गाउँपालिकाका ५३९ परिवारबाट कम्तीमा जना व्यक्ति विदेशमा अक्सर बसोबास गर्ने गएको देखिएको छ। विदेश गएको कुल जनसंख्या ८७० जना रहेको छ। विदेशमा अनुपस्थित हुनेमध्ये सर्वाधिक (२७४ जना) वडा नं. ३ का रहेका छन्। बडीकेदार गाउँपालिकामा एकल उमेर समूह अनुसार सर्वाधिक (३.५%) जनसंख्या १२ वर्ष उमेर समूहको छ भने त्यसपछिका चार स्थान क्रमशः १२(३.१%), १४(३%), १०(२.७%) र १६(२.६%) नं. एकल उमेर समूह रहेका छन्।

ग्रामीण तथा सहरी जनसंख्या

यस बडीकेदार गाउँपालिकाको समग्र जनसंख्यालाई सहरीकरणको अवस्थानुसार वर्गीकृत गर्दा १०० प्रतिशत नै ग्रामीण क्षेत्रमा बसोबास गरेको पाइएको छ।

पारिवारिक संरचना

यहाँको कुल जनसंख्या मध्ये ४३ प्रतिशत एकल परिवारमा बसोबास गर्दछन् भने बाँकी ५७ प्रतिशत जनसंख्या संयुक्त परिवारभित्र अक्सर बसोबास गर्दछन्।

महिला परिवारमुली

कुल २९०५ परिवारमध्ये २१.६% परिवारमा महिला परिवारमुली रहेका छन्। महिला परिवारमुली सर्वाधिक (२५.२%) वडा नं. २ मा रहेको देखियो भने वडा नं. ३ मा सबैभन्दा न्यून (२०%) रहेको देखियो।

साक्षरता दर

बडीकेदार गाउँपालिकाको समग्र साक्षरता दर ७६.१ प्रतिशत रहेको छ जुन अधिल्लोको तुलनामा १३.३ प्रतिशत विन्दुले बढी हो। उच्च साक्षरता दरका आधारमा प्रमुख तीन जातजाति क्रमशः ब्राह्मण पहाड(८३.३%), ठकुरी (८०.६%) र मगर(७८%) रहेका छन्। गाउँपालिकाको कुल जनसंख्यामा पहिलो ठुलो स्थानमा रहेका क्षेत्री जातजातिको साक्षरता दर ७७.२ प्रतिशत रहेको छ।

यस गाउँपालिकाका ५ ओटा वडामध्ये सबैभन्दा उच्च साक्षरता दर वडा नं. ४ (८०.४%) मा रहेको छ भने कम साक्षरता दर भएको वडा नं. ३ (७१.८%) रहेको छ। अध्ययन गरेको विषयक्षेत्र

बडीकेदार गाउँपालिकामा १० जोड दुई वा सोभन्दा माथि अध्ययन गरेका व्यक्तिको तथ्याङ्क हेर्दा समग्र (पुरुष तथा महिला)मा ५५.६ प्रतिशत जनसंख्याले शिक्षा अध्ययन गरेको देखिन्छ। दोस्रोमा व्यवस्थापन(१६.१%) र तेस्रोमा

मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र(९.२%) रहेको छ। विज्ञान तथा प्रविधितर्फ करिब २.९ प्रतिशत शिक्षित जनसंख्या छ भने स्वास्थ्य/चिकित्साशास्त्रमा ३.२ प्रतिशतले उच्च शिक्षा अध्ययन गरेको देखिन्छ। इन्जिनियरिङ अध्ययन गरेको जनसंख्या १ प्रतिशत छ।

मातृभाषा

कुल जनसंख्याले ७ ओटाभन्दा बढी मातृभाषा व्यवहार गरेको देखिन्छ। कुल जनसंख्यामा डोटेली मातृभाषा हुने जनसंख्याको हिस्सा ६६.२ प्रतिशत रहेको छ। दोस्रो ठुलो(१९.६%) मातृभाषा नेपाली रहेको छ।

धर्म

कुल जनसंख्या मध्ये ९३.७ प्रतिशतले हिन्दु धर्म अवलम्बन गरेको देखिन्छ भने बौद्धमार्गीहरूको हिस्सा ५.७ प्रतिशत रहेको छ। प्रकृति धर्म अनुसरण गर्नेको हिस्सा ०.४ प्रतिशत र क्रिष्टियन धर्म मान्ने ०.२ प्रतिशत रहेको छन्।

वैवाहिक स्थिति

गाउँपालिकामा १० वर्ष वा सोभन्दा माथिका ५८.९ प्रतिशत जनसंख्याको विवाह भएको देखिन्छ। सोही उमेर समूहमा विवाह नभएको जनसंख्याको प्रतिशत ३६.१ रहेको छ। गाउँपालिकामा विधुर/विधवाको अंश समग्रमा ४.७ प्रतिशत, पुरुषतर्फ २.२ प्रतिशत र महिलातर्फ ७.२ प्रतिशत रहेको छ। एकपटक विवाह भई पारपाचुके भएको जनसंख्या समग्रमा ०.१ प्रतिशत छ। उमेर समूह अनुसार विवाहलाई विश्लेषण गर्दा विवाह भएकामध्ये सर्वाधिक अर्थात् ३७.१ प्रतिशत १८-२० वर्ष उमेर समूहका देखिन्छन्।

एकल महिला

यस गाउँपालिकामा महिलाको कुल जनसंख्या ७५२५ मध्ये ४७० जना अर्थात् ७.७ प्रतिशत एकल महिला रहेका छन्।

ज्येष्ठ नागरिक

बडीकेदार गाउँपालिकामा ६० वर्ष वा सोभन्दा माथि (ज्येष्ठ नागरिक) को कुल जनसंख्या ११५४ रहेको छ जुन यहाँको कुल जनसंख्या १४९०२ को ७.७ प्रतिशत हुन आउँछ।

वडा तहमा हेर्दा अनुपातका दृष्टिले सबैभन्दा धेरै (८.७%) ज्येष्ठ नागरिक वडा नं. १ मा रहेका छन् भने सबैभन्दा न्यून (७%) अनुपात वडा नं. २ मा रहेको छ। संख्यात्मक हिसाबले सबैभन्दा धेरै अर्थात् २६३ जना ज्येष्ठ नागरिक वडा नं. ४ मा रहेका छन् भने सबैभन्दा कम १७६ जना वडा नं. २ मा रहेका छन्।

बुढ्यौली जनसंख्या

बडीकेदार गाउँपालिकामा कुल ७५६ जना(५.१%) ६५ वर्ष र सोभन्दा माथिको जनसंख्या रहेको छ। त्यसै गरी १४ वर्ष र सोभन्दा मुनिको कुल जनसंख्या ५०३९(३३.८%) रहेको छ। यी दुई तथ्याङ्कबाट बुढ्यौली सूचकाङ्क १५ हुन आउँछ (तालिका ५.४.१)। यसको सरल अर्थ यो हुन्छ कि १४ वर्ष र सोभन्दा मुनिका १,००० बालबालिका हुँदा १५० जना ६५ वर्ष वा सोभन्दा माथिका बुढाबुढी रहेका छन्। यसले यस गाउँपालिकाको जनसंख्या बुढ्यौली उन्मुख भए पनि बुढ्यौली जनसंख्यामा पूर्ण प्रवेश नगरेको सङ्केत गर्दछ।

बालबालिका

बडीकेदार गाउँपालिकामा कुल ६११० जना बालबालिका रहेका छन् जुन यहाँको कुल जनसंख्याको ४१ प्रतिशत हुन आउँछ। गाउँपालिकाको कुल जनसंख्यामा हेर्ने हो भने २०.७ प्रतिशत बालक र २०.३ प्रतिशत बालिका रहेका छन्। यहाँ बालबालिकाको समग्र लैङ्गिक अनुपात १०१.८ रहेको छ।

बाल आश्रित अनुपात

बडीकेदार गाउँपालिकाको समग्र बाल-आश्रित अनुपात ५५.३ प्रतिशत रहेको छ। यसको अर्थ १०० जना काम गर्ने उमेर समूहको जनसंख्याले ५५ जना बालबालिकाको खानपिन, रेखदेख, शिक्षा, स्वास्थ्य लगायतको हेरविचार गर्नु परिरहेको भन्ने बुझिन्छ। उक्त जनसंख्याको भार उत्पादक जनसंख्या माथि पर्ने हुन्छ। वडास्तरमा बाल/आश्रित अनुपात न्यूनतम ४८.८ प्रतिशत (वडा नं. १) देखि अधिकतम ५९.१ प्रतिशत (वडा नं. ३) सम्म रहेको छ।

बाल विवाह

बडीकेदार गाउँपालिकामा १८ वर्षभन्दा कम उमेरमा विवाह हुने पुरुष र महिलाको समग्र अनुपात १८ प्रतिशत रहेको छ। सोही उमेर समूहका महिलामध्ये १८ वर्ष उमेर नपुगी विवाह हुनेको अनुपात २५.६ प्रतिशत छ भने पुरुषका हकमा यो मान ७.२ प्रतिशत रहेको छ। यसबाट यस गाउँपालिकामा पुरुषको तुलनामा महिलाहरूको बालविवाह दर तिन गुणा भन्दा बढी रहेको देखिन्छ।

बालबालिकाको साक्षरता दर

बडीकेदार गाउँपालिकामा बालक तथा बालिकाको समग्र साक्षरता दर ९४.१ प्रतिशत रहेको छ। वडागत रूपमा बाल साक्षरता दरलाई तुलना गर्दा सर्वाधिक (९८.५%) साक्षरता दर वडा नं. ४ मा रहेको छ।

विद्यालय गइरहेका र विद्यालयभन्दा बाहिर रहेका बालबालिका

यस गाउँपालिकाका ५ देखि १७ वर्षसम्मका कुल ४७२६ जनामध्ये ४२८४ (९०.७%) जना हाल स्कुल गइरहेको देखिन्छ भने ७.१ प्रतिशत विगतमा गएको तर हाल स्कुल नगएको तथ्याङ्कले देखाएको छ। कहिल्यै स्कुल नगएका बालबालिकाको हिस्सा २.२ प्रतिशत रहेको छ।

बालश्रम

बडीकेदार गाउँपालिकामा समग्र बालश्रम विद्यमानता दर घरायसी क्षेत्रमा ३१.९ प्रतिशत र गैरघरायसी क्षेत्रमा १०.५ प्रतिशत रहेको देखिन्छ। वडास्तरमा बालश्रम विद्यमानता दर तुलना गर्दा घरायसी क्षेत्रमा सर्वाधिक (६३.३%) वडा नं. ३ मा देखिन्छ भने सबैभन्दा कम (४.१%) वडा नं. ४ मा रहेको छ। गैरघरायसी क्षेत्रको सर्वाधिक बालश्रम विद्यमानता दर सर्वाधिक (१४.५%) वडा नं. ५ मा र सबैभन्दा कम (५.८%) वडा नं. ३ मा रहेको छ।

जन्मदरताको अवस्था

बडीकेदार गाउँपालिकामा ५ वर्ष वा सोभन्दा कम उमेरका बालबालिकाहरूको समग्र जन्मदरताको अवस्था ९०.६ प्रतिशत रहेको छ। वडा तहमा तुलना गर्दा जन्मदरताको अधिकतम (९४.८%) उपलब्धि वडा नं. ५ ले हासिल गरेको देखिन्छ। न्यून जन्मदरता भएका तीनओटा वडाहरू क्रमशः वडा नं. ३ (७७.७%), वडा नं. २ (८२.८%) र वडा नं. १ (८३.६%) रहेका छन्।

अपाङ्गता भएका व्यक्ति

बडीकेदार गाउँपालिकामा कुल १४९०२ जनसंख्या मध्ये ४८१ जनामा अपाङ्गता रहेको छ। यो संख्या गाउँपालिकाको कुल जनसंख्याको ३.२ प्रतिशत हुन आउँछ र यसैलाई यस गाउँपालिकाको अपाङ्गता विद्यमानता दर मानिन्छ। वडागत रूपमा अपाङ्गता विद्यमानता दर तुलना गर्दा सर्वाधिक (६.९%) वडा नं. १ मा देखिन्छ। वडा नं. ५ दोस्रोमा (३.६%) र तेस्रोमा (२.८%) वडा नं. ४ रहेको छ। अपाङ्गता विद्यमानता दर सबैभन्दा न्यून (१.५%) वडा नं. ३ मा रहेको छ।

यस गाउँपालिकामा सबैभन्दा धेरै (२७.७%) न्यून दृष्टियुक्त रहेको छ। दोस्रो र तेस्रोमा क्रमशः शारीरिक अपाङ्गता (२७%) र सुस्तश्रवण (१२.१%) रहेका छन्। अपाङ्गता भएको जनसंख्या मध्ये बहुअपाङ्गता हुनेको अनुपात ९.८ प्रतिशत रहेको देखिन्छ। बडीकेदार गाउँपालिकामा अपाङ्गता भएका व्यक्तिको समग्र साक्षरता दर ४५.४ प्रतिशत रहेको छ।

बसाइँसराइ

बडीकेदार गाउँपालिकाको वि.सं. २०७८ को जनगणना अनुसार कायम रहेको कुल जनसंख्या १४९०२ मध्ये ९९.९ प्रतिशत नेपालमा जन्मेका र ०.१ प्रतिशत जनसंख्या विदेशमा जन्मेका देखिन्छ। नेपालमा जन्म भएका मध्ये ९०.९ प्रतिशत बडीकेदार गाउँपालिकामा नै जन्मेका हुन् भने ४.९ प्रतिशत जनसंख्या डोटी जिल्लाकै कुनै अर्को स्थानीय तहमा जन्म भई जनगणनाको समयमा बडीकेदार गाउँपालिकाभित्र अक्सर बसोबास भएका व्यक्ति हुन्।

डोटी बाहेक नेपालको कुनै पनि जिल्लामा जन्म भई गणनाको समयमा बडीकेदार गाउँपालिकाभित्र बसोबास गर्ने जनसंख्याको हिस्सा ४.१ प्रतिशत रहेको छ।

बसाइँसराइ गर्नुको मुख्य कारण

बडीकेदार गाउँपालिकामा अक्सर बसोबास गर्न आउने कुल जनसंख्या मध्ये करिब ६.२ प्रतिशत हाल अर्थात् पछिल्लो पटक काम वा रोजगारीका कारणले बसाइँसराइ भएका देखिन्छन्। करिब ०.७ प्रतिशत जनसंख्याको बसाइँसराइ हुनुको कारण व्यापार/व्यवसाय रहेको छ। यसअघि घरपरिवारबाट अन्यत्र गई बसोबास गरेका तर गणनाको समय (वि.सं. २०७८ कार्तिक २ देखि मङ्सिर ९ सम्म) मा घर फर्किएको कारण हुने जनसंख्या २ प्रतिशत रहेको छ। विवाहका कारण यहाँ बसोबास गर्न आउने जनसंख्या ७६.५ प्रतिशत रहेको छ भने अध्ययन वा तालिमको सिलसिलामा यहाँ बसोबास गर्न आउने जनसंख्या ०.९ प्रतिशत रहेको छ। आश्रित हुनुको कारणबाट ७.१ प्रतिशत जनसंख्या यस गाउँपालिकामा बसोबास गरिरहेको देखिन्छ।

प्रजनन् सम्बन्धी विवरण

आफ्नो प्रजनन् उमेरमा रहेका तर गणनाको दिनसम्म एक जना पनि बच्चा जन्माएका महिलाको अंश १०.४ प्रतिशत छ भने कम्तीमा एक जना बच्चा जन्माएका विवाहित महिलाको कुल हिस्सा ८९.६ प्रतिशत रहेको छ। बच्चा जन्माएका महिलामध्ये सर्वाधिक (२२.५%) ले २ जना बच्चा जन्माएको देखिन्छ। एक जना मात्र बच्चा जन्माएका महिलाको अंश १६.१ प्रतिशत छ भने २१.१ प्रतिशत महिलाले ३ जना बच्चा जन्माएको तथ्याङ्क छ।

जीवितै जन्मिएका बच्चा

गणनाको दिनसम्म १५ देखि ४९ वर्षको उमेरभित्र पर्ने कुल महिलाले जीवितै जन्माएका कुल बच्चाको संख्या ७९७५ रहेको छ। यी जीवित जन्मिएका सर्वाधिक १६५४ जना (२०.७%) बच्चालाई ३५-३९ वर्ष उमेर समूहका विवाहित महिलाले जन्माएका हुन्। यस गाउँपालिकामा अक्सर बसोबास गर्ने १५-४९ वर्षका महिलाले जन्माएका कुल ७९७५ जना (१००%) मध्ये ४७५ जना (६.३%) को मृत्यु भएको देखिन्छ।

आर्थिक काम

यस बडीकेदार गाउँपालिकामा १० वर्ष र सोभन्दा माथिको कुल ११८९५ जनामध्ये ३८.८ प्रतिशतले ६ महिना वा सोभन्दा बढी अवधि काम गरेका छन्। त्यसै गरी २१.४ प्रतिशतले ३ देखि ६ महिनासम्म काम गरेका छन् भने १२.९ प्रतिशतले ३ महिनाभन्दा कम अवधि काम गरेका छन्। कुनै पनि आर्थिक काम नगरेको जनसंख्या २६.९ प्रतिशत रहेको छ।

अक्सर रोजगार र अक्सर बेरोजगार

यस बडीकेदार गाउँपालिकामा १० वर्ष वा सोभन्दा माथिको कुल ११८९५ जनसंख्या मध्ये ५४१७ जना आर्थिक रूपले अक्सर सक्रिय र ३४५४ जना आर्थिक रूपले अक्सर निष्क्रिय रहेको देखिन्छ। अक्सर आर्थिक रूपले सक्रिय ५४१७ जनसंख्या मध्ये ९२.४ प्रतिशत अक्सर रोजगार र ७.६ प्रतिशत अक्सर बेरोजगार रहेका छन्। आर्थिक रूपले सक्रिय तर अक्सर निष्क्रिय (६ महिनाभन्दा कम समय काम गर्नेहरू) रहेको जनसंख्या ३४५४ (३८.९%) रहेको छ। सन्दर्भ अवधि भित्र कुनै पनि आर्थिक काम नगरेको जनसंख्या ३०१९ रहेको छ जुन १० वर्ष र सोभन्दा माथिका जनसंख्याको करिब २५.४ प्रतिशत रहेको छ।

आर्थिक काम र पेसा

यस गाउँपालिकाका १० वर्षमाथिका आर्थिक रूपले सक्रिय कुल ८७०० जनसंख्या मध्ये ४२९९ जना पुरुष रहेका छन् भने ४४०१ जना महिला रहेका छन्। यस गाउँपालिकाका ८१ प्रतिशत आर्थिक रूपले सक्रिय जनसंख्या कृषि, वन र माछापालन सम्बन्धी पेशाका दक्ष कामदार रहेका छन्। दोस्रो ठुलो (९.३%) समूह सामान्य वा प्राथमिक पेशाका कामदारहरूको रहेको छ भने तेस्रो ठुलो (३.१%) पेशाविद् रहेको छन्। पेशाका दृष्टिबाट सबैभन्दा कम (०.०२%) सैनिक अधिकारी रहेको देखिन्छ।

कृषि र गैरकृषि क्षेत्रमा संलग्न जनसंख्या

यस गाउँपालिकाका आर्थिक रूपले सक्रिय जनसंख्या (१० वर्ष र सोभन्दा माथिको) मध्ये गैरकृषि आर्थिक क्षेत्रमा संलग्न जनसंख्या १६.५ प्रतिशत छ भने कृषिसँग जोडिएको आर्थिक क्षेत्रमा काम गर्ने जनसंख्या ८३.५ प्रतिशत रहेको छ।

आवास र प्रमुख आवासीय अवस्था

बडीकेदार गाउँपालिकामा पछिल्लो जनगणनाले कुल ३५९० ओटा घर रहेको देखाएको छ जसमध्ये करिब ७२.५ प्रतिशत घर आवासीय प्रयोगमा रहेका छन्। गोठ वा धनसारका लागि प्रयोग भएका घरले ६.५ प्रतिशत हिस्सा ओगटेको छ भने ७.४ प्रतिशत घर खाली रहेको देखिन्छ। व्यापार/व्यवसायका लागि प्रयोग भएका घर ३.५ प्रतिशत छन्। स्वास्थ्य सम्बन्धी ०.६ प्रतिशत, शिक्षा सम्बन्धी घरहरू ४.१ प्रतिशत, उद्योग सम्बन्धी ०.२ प्रतिशत बैंक तथा वित्तीय क्षेत्रले प्रयोग गरेका घरहरूको अंश ०.२ प्रतिशत, सरकारी क्षेत्रले ०.६ प्रतिशत र संस्थागत क्षेत्रले प्रयोग गरेका घरको अंश ०.६ प्रतिशत रहेको छ। अन्य प्रकारका घरहरूको अंश ३.६ प्रतिशत रहेको छ।

घरको गुणस्तर

बडीकेदार गाउँपालिकामा ०.८ प्रतिशत परिवार अति उच्च गुणस्तरयुक्त आवासीय एकाइमा बसोबास गर्ने गरेको देखिन्छ। त्यस्तै ५९ प्रतिशत परिवार मध्यम गुणस्तरयुक्त घरमा बसोबास गरेको देखिन्छ। न्यून गुणस्तर भएका घरको प्रतिशत ३१ प्रतिशत रहेको छ अति न्यून गुणस्तरका घर भएका परिवार केवल २.६ प्रतिशत रहेको पाइएको छ।

खानेपानीको मुख्य स्रोत

यस गाउँपालिकाका १९.९ प्रतिशत परिवारले घरपरिसरभित्र उपलब्ध पाइपधाराबाट खानेपानी उपभोग गर्दछन् भने करिब ५६ प्रतिशत परिवारले घरपरिसरभन्दा बाहिर रहेको पाइपधाराबाट खानेपानी प्राप्त गर्दछन्। ढाकिएको इनार खानेपानीको प्रमुख स्रोतहरूमध्ये पर्दैन तरपनि १ प्रतिशत घरपरिवारको खानेपानीको स्रोत यो रहेको छ। खुला इनार वा कुवालाई खानेपानीको सुरक्षित स्रोत मानिदैन। यस्तो प्रकारको स्रोतबाट खानेपानी प्राप्त गर्ने परिवार यस गाउँपालिकामा ६.७ प्रतिशत रहेको छ। मूल धाराको पानी खानेपानीको मुख्य स्रोत हुने परिवार १३.६ प्रतिशत छन्। कुल २९०५ परिवारमध्ये २.७ प्रतिशत परिवारको लागि नदी वा खोलाको पानी नै खानेपानीको मुख्य स्रोत रहेको छ जुन सबैभन्दा असुरक्षित स्रोतमा पर्दछ।

खाना पकाउन अक्सर प्रयोग हुने इन्धन

बडीकेदार गाउँपालिकाका कुल २९०५ परिवारमध्ये ९४ प्रतिशत परिवारले खाना पकाउन अक्सर काठ/दाउरा प्रयोग गर्ने गरेको देखाएको छ। यसरी यस गाउँपालिकामा काठ/दाउरा नै खाना पकाउने प्रमुख इन्धन रहेको देखिन्छ। एल.पी.ग्यास प्रयोग गर्ने परिवार करिब ५.४ प्रतिशत रहेको छ भने बायोग्यास र मट्टितेल प्रयोग गर्ने परिवार क्रमश ०.४ र ०.१ प्रतिशत रहेको छ। अन्य (गोबर वा गुडैठा, मट्टितेल आदि) प्रयोग गर्ने परिवारको हिस्सा ०.१ प्रतिशत मात्र रहेको देखिन्छ।

बत्ती बाल्न प्रयोग गरिने स्रोत

बडीकेदार गाउँपालिकामा पछिल्लो बाह्रौँ जनगणनाको नतिजा अनुसार गाउँपालिकाका १६.८ प्रतिशत परिवारले आफू बसोबास गरेको घर/आवासीय एकाइमा बत्ती बाल्नका लागि अक्सर बिजुली प्रयोग गर्ने गरेको देखिएको छ। सौर्य ऊर्जा प्रयोग गर्ने परिवार ७९.२ प्रतिशत रहेका छन् भने मट्टितेल प्रयोग गर्ने परिवार ०.३ प्रतिशत देखिएको छ। अन्य स्रोत प्रयोग गर्ने परिवार ३.६ प्रतिशत छन् भने नगण्य मात्रामा बायोग्यास उपयोग भएको देखिन्छ।

परिवारले प्रयोग गर्ने शौचालय

जनगणनाको नतिजा अनुसार यस गाउँपालिकाका कुल २९०५ परिवारमध्ये अधिकांश ९२.५ प्रतिशत परिवारले कुनै न कुनै प्रकारको शौचालयको प्रयोग गर्ने गरेका छन् भने ७.५ प्रतिशत परिवारको आफ्नो चर्पी नै नभएको देखिन्छ। सार्वजनिक ढल तथा सेप्टिक ट्यांकमा फलस सुविधायुक्त शौचालय भएका कुल परिवार करिब ८१ प्रतिशत रहेका छन्। साधारण शौचालय प्रयोग गर्ने घरपरिवारको अंश ११.४ प्रतिशत रहेको छ। यस गाउँपालिकामा सार्वजनिक शौचालय प्रयोग गर्ने परिवार ०.२ प्रतिशत रहेको देखिन्छ। गत जनगणना २०६८ मा शौचालयको पहुँच नभएको

परिवार ६५.९ प्रतिशत थियो भने २४.४ प्रतिशत परिवारले फलस भएको र ९.५ प्रतिशतले साधारण शौचालय प्रयोग गर्ने गरेका थिए।

सम्पन्नताको वर्गीकरण अनुसार परिवार

जनगणना २०७८ अनुसार यस गाउँपालिकामा न्यून आर्थिक अवस्था भएका तल्लो वर्गमा ४७.८ प्रतिशत र सबैभन्दा माथिल्लो अर्थात् अति उच्च वर्गमा ०.७ प्रतिशत परिवार रहेका छन् भने मध्यम वर्गमा पर्ने परिवार ७.९ प्रतिशत छन्।

बैंक तथा वित्तीय संस्थामा खाता हुने परिवार र व्यक्ति

बडीकेदार गाउँपालिकामा कम्तीमा एउटा बैंक खाता भएको परिवार करिब ४७ प्रतिशत रहेको छ। बैंक खाता हुने परिवारका सदस्यमध्ये पनि पुरुषको अंश १३.२ प्रतिशत छ भने महिलाको अंश लगभग ८.१ प्रतिशत छ।

बैंक तथा वित्तीय संस्थाबाट ऋण लिएका परिवार

यस बडीकेदार गाउँपालिकामा कुनै पनि बैंक तथा वित्तीय संस्था (सहकारी संस्थासमेत) बाट ऋण लिएका घरपरिवार ५.१ प्रतिशत रहेका छन्।

घर, जग्गामा महिलाको स्वामित्व

यस गाउँपालिकाका कुल २९०५ परिवारमध्ये ०.६ प्रतिशत परिवारका कम्तीमा एक जना महिला सदस्यको घर र जग्गा दुवैमा स्वामित्व रहेको छ भने १.२ प्रतिशत परिवारका महिलाहरूको जग्गामा मात्र स्वामित्व रहेको छ। त्यसैगरी ०.२ प्रतिशत परिवारमा महिला सदस्यको स्वामित्वमा घरमात्र रहेको छ। घर वा जग्गा कुनै पनि सम्पत्तिमाथि स्वामित्व नभएका महिला भएका घरपरिवारको अंश ९५.५ प्रतिशत रहेको छ।

कृषि बाहेकका साना घरेलु व्यवसाय सञ्चालन गर्ने परिवार

साना घरेलु व्यवसाय सञ्चालन गरेका कुल १७१ परिवारमध्ये ६९ प्रतिशतले व्यापार व्यवसाय सञ्चालन गरेको देखिन्छ भने यातायात क्षेत्रमा १.२ प्रतिशत परिवार संलग्न रहेका छन्। घरेलु उद्योगमा १९.९ प्रतिशत परिवार संलग्न देखिन्छ। सेवा क्षेत्रमा ७ प्रतिशत परिवार संलग्न देखिएका छन्। उपरोक्त बाहेकका अन्य क्षेत्रमा १० प्रतिशत परिवार संलग्न देखिन्छन्।

परिवारमा अनुपस्थित विदेश (विदेशमा बस्ने परिवारका सदस्य)

यस बडीकेदार गाउँपालिकामा कुल २९०५ परिवार मध्येमा ५३९ (१८.६%) परिवारमा अनुपस्थित भई कम्तीमा एक जना सदस्य अक्सर विदेशमा बसोबास गरेका छन्। कुल “अनुपस्थित विदेश” रहेका ८७० जना मध्येमा ७०३ जना पुरुष र १६७ जना महिला रहेका छन्। समग्र डोटी जिल्लामा हेर्ने हो भने परिवारबाट कम्तीमा एक जना विदेश अनुपस्थित हुने घरपरिवार ३९.१ प्रतिशत रहेका छन्।

विदेश बस्ने व्यक्ति र गन्तव्य देश

यस गाउँपालिकाबाट परिवारमा अनुपस्थित (विदेश) रहेका व्यक्तिमध्ये सर्वाधिक (९४.४%) भारतमा गएको देखिन्छ। दोस्रोमा मध्यपूर्व देश (२.१%) र तेस्रोमा आसियान मुलुकहरू (१.५%) मा घरपरिवारबाट अक्सर अनुपस्थित भई विदेशमा हुने व्यक्तिहरू देखिएका छन्। चौथो (०.८%) गन्तव्यमा अन्य एसियाली देशहरू रहेका छन्।

अनुपस्थित व्यक्ति विदेश जानुको कारण

परिवारमा अनुपस्थित व्यक्तिहरूको विदेश जानुको मुख्य (५७.६%) कारण तलब ज्याला रहेको छ। दोस्रो ठुलो (२४.४%) कारण कामको खोजि रहेको छ। त्यस्तै, विदेश जाने कारण आश्रित हुनेहरूको हिस्सा १४.९ प्रतिशतसहित तेस्रो स्थानमा रहेको छ। अध्ययन र तालिमको लागि विदेश गएकाहरूको अनुपात १.३ प्रतिशत रहेको छ।

मृत्यु सम्बन्धी विवरण

गाउँपालिकामा रहेका कुल २९०५ परिवारमध्ये ७७ (२.७%) परिवारमा जनगणना गरिएको दिनभन्दा १२ महिना अगाडि कम्तीमा एक जनाको मृत्यु भएको पाइएको छ। सो अवधिमा मृत्यु भएका ८१ जना मध्येमा ४८ जना पुरुष र ३३ जना महिला रहेका छन्।

मृत्यु भएका व्यक्ति र उनीहरूको उमेर

मृत्यु भएको कुल जनसंख्यालाई उमेर समूह अनुसार विश्लेषण गर्दा सर्वाधिक मृत्यु ८० वर्ष र सोभन्दा माथिको उमेर समूहमा विद्यमान देखिन्छ। यस उमेर समूहमा जम्मा मृत्यु भएका मध्ये १८.२ प्रतिशत महिलाको मृत्यु भएको देखिन्छ भने पुरुषतर्फ यो मान १२.५ प्रतिशत रहेको छ। अत्यधिक मृत्यु भएको दोस्रो ठुलो उमेर समूह ७०-७४, ५५-५९ रहेको छ जहाँ समग्र मृत्यु अनुपात ११.१ रहेको। नीतिनिर्माताका लागि अत्यधिक चासोको विषय १ वर्षमुनिका कति शिशुको मृत्यु भयो भन्ने रहेको छ। कुल मृत्युमध्ये ११.१ प्रतिशत मृत्यु शिशुहरूतर्फ रहेको छ भने पाँच वर्षमुनिको मृत्यु करिब १६ प्रतिशत रहेको छ।

मृत्युको कारण

जनगणना भएको समयदेखि १२ महिना अघिसम्म बडीकेदार गाउँपालिकामा ८१ जनाको मृत्यु भएको थियो। मृत्यु हुनेमा पुरुष ५९.३ प्रतिशत र महिला मृत्यु ४०.७ प्रतिशत रहेका थिए। कुल मृत्यु हुनेमध्ये ४६.९ प्रतिशत नसर्ने रोगबाट, १३.६ प्रतिशतको सरुवा रोगबाट, २४.७ प्रतिशतको अन्य कारणबाट, २.५ प्रतिशत मृतकहरू प्राकृतिक प्रकोपका कारणले, ७.४ प्रतिशतको अन्य दुर्घटनाबाट, २.५ प्रतिशतको यातायात दुर्घटनाबाट र १.२ प्रतिशतको आत्महत्याका कारणबाट मृत्यु भएको देखियो।

कृषिसम्बन्धी विवरण

यस गाउँपालिकामा रहेका २६८८ कृषक परिवारले जम्मा ८७३१ ओटा कित्ता जग्गामा १३६१.१ हेक्टर जमिनमा कृषि चलन गरेको देखिन्छ। यस हिसाबले औसतमा एउटा कृषक परिवारले ३.२ कित्ता जग्गामा खेती गरेको देखिन्छ। यहाँ कुल सिञ्चित क्षेत्रफल ३३१.६ हेक्टर रहेको छ।

जग्गाको उपभोग

राष्ट्रिय कृषिगणना २०७८ को नतिजा अनुसार यस गाउँपालिकामा जग्गाको उपभोगसम्बन्धी विवरण हेर्दा कृषक परिवारले परिवारको स्वामित्वको एक प्रकारको स्वामित्व भएको जग्गा कमाउने कृषक परिवार संख्या १६०८ (५९.८%) र यसको क्षेत्रफल ७९१.४ हेक्टर (५८.१%) रहेको छ। त्यस्तै एकभन्दा बढी प्रकारको स्वामित्व भएको जग्गा कमाउने कृषक परिवार संख्या १०८० (४०.२%) रहेको र यस्तो जग्गाको क्षेत्रफल ५६९.८ हेक्टर (४१.९%) रहेको छ।

जग्गाको उपयोग

यस गाउँपालिकामा खेतीयोग्य जग्गामा कृषिचलन गर्ने परिवार संख्या २६५९ छ भने खेतीयोग्य जमिनको कुल क्षेत्रफल ११०५.५ हेक्टर रहेको छ। यसप्रकार २९ कृषक परिवारले खेतीयोग्य नभएको अर्थात् पशुपन्छी पालन गरिरहेको निचोडमा पुग्न सकिन्छ जसमा खेती नगरिएको जग्गाको क्षेत्रफल २५५.६ हेक्टर हुन आउँछ।

पशुपन्छी

राष्ट्रिय कृषिगणना २०७८ को नतिजा अनुसार पशु चौपाया पाल्ने कृषक परिवार र पशु चौपायाको संख्या हेर्दा यस बडीकेदार गाउँपालिकाका कुल २६८८ कृषक परिवारहरूमध्ये जम्मा २६०९ कृषक परिवार (९७.१ %) ले पशुचौपाया पालन गरेको देखिन्छ।

खण्ड १८ : शिक्षा सम्बन्धी

१८.१ : प्रारम्भिक बाल शिक्षा र विकास

नेपालमा ECED धेरै मोडालिटीहरू मार्फत प्रदान गरिन्छ, जसमध्ये मुख्य रूपमा विद्यालय-आधारित ECED केन्द्रहरू र समुदाय-आधारित ECED केन्द्रहरू पर्दछन्। सरकारले विद्यालय-आधारित ECED केन्द्रहरूलाई पूर्ण रूपमा वित्तपोषण गर्दछ, जसका कारण यी केन्द्रहरूमा अध्ययन गर्ने सबै बालबालिकाहरूका लागि सेवा निःशुल्क हुन्छ। सरकारले शिक्षकहरूको तलब तथा यी केन्द्रहरूलाई प्रतिकेन्द्र रु. ५०० का दरले PCF अनुदान प्रदान गर्दछ।

समुदाय-आधारित ECED केन्द्रहरू विद्यालय बाहिर सञ्चालन हुन्छन् र प्रायः अन्तर्राष्ट्रिय/गैर-सरकारी संस्थाहरू (INGOs) तथा/वा स्थानीय सरकारद्वारा समर्थित हुन्छन्। सहजकर्ताहरू स्थानीय रूपमा नियुक्त गरिन्छन् तर उनीहरूले सरकारले तोकेको योग्यता मापदण्ड पूरा गर्नुपर्छ। उनीहरूको तलब आंशिक रूपमा सरकारद्वारा र आंशिक रूपमा INGOs तथा अभिभावकहरूको योगदानबाट भुक्तानी गरिन्छ।

अनुगमन तथा कार्यप्रणाली सुधार गर्न यी केन्द्रहरूलाई नजिकैका विद्यालयहरूको व्यवस्थापन अन्तर्गत ल्याउने प्रयासहरू SESP अन्तर्गत गरिएको छ। विद्यालय तथा समुदाय-आधारित ECED केन्द्रहरूको अतिरिक्त, निजी रूपमा सञ्चालित किन्डरगार्टनहरू पनि रहेका छन्, जसलाई सरकारले वित्तपोषण गर्दैन। यी केन्द्रहरू मुख्यतया शहरी क्षेत्रमा अवस्थित छन् र अभिभावकहरूबाट शुल्क लिन्छन्।

१८.२ ECED केन्द्रहरूको संख्या

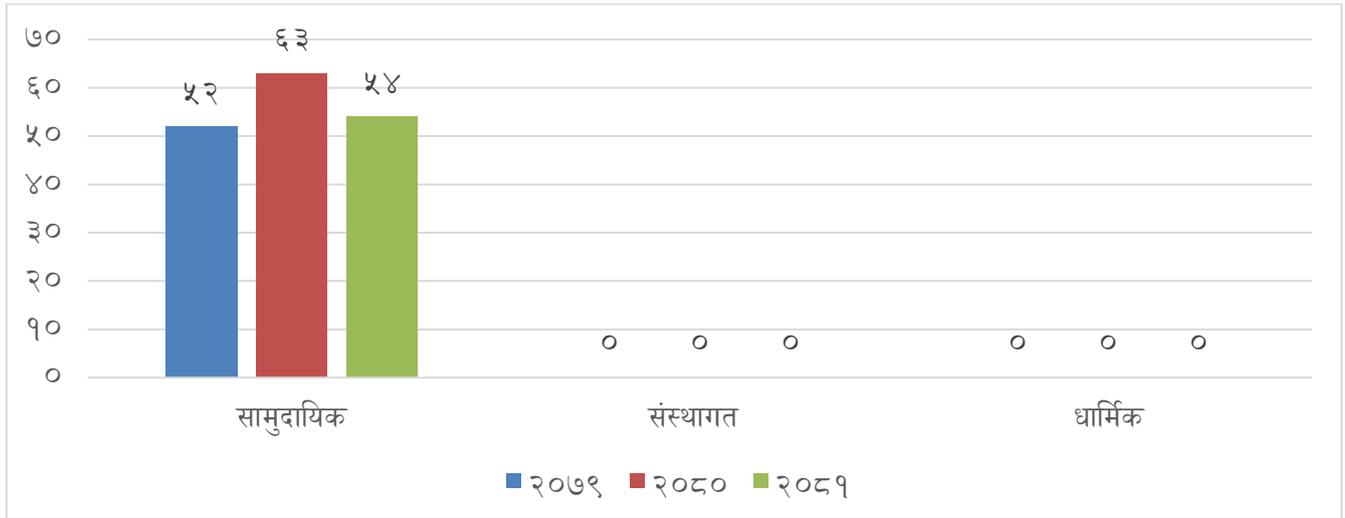
शैक्षिक वर्ष २०८१ मा बडीकेदार गाउँपालिकामा कुल ५४ वटा ECED केन्द्रहरू रहेका छन्, जसमध्ये सबै ५४ वटा समुदाय-आधारित ECED केन्द्रहरू हुन्। शैक्षिक सत्र २०८० मा यो संख्या ६३ रहेको थियो। ECED केन्द्रहरूको संख्याबारे तीन वर्षको विवरण तालिकामा देखाइएको छ।

तालिका १८.२.१ यस : गाउँपालिकामा रहेका ECED केन्द्रहरूको संख्या

क्र.स.	ECED/PPCs को प्रकार	शैक्षिक सत्र		
		२०७९	२०८०	२०८१
१	सामुदायिक	५२	६३	५४
२	संस्थागत	०	०	०
३	धार्मिक	०	०	०
	जम्मा	५२	६३	५४

श्रोत: शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्र

चित्र १८.२.१ ECED सम्बन्धी विवरण

१८.३ ECED मा बालबालिकाको संख्या

शैक्षिक वर्ष २०८१ मा यस गाउँपालिकामा रहेका ECED केन्द्रहरूमा कुल ८९४ जना बालबालिका भर्ना भएका छन्। जसमध्ये छात्राको संख्या ४६.३ प्रतिशत र छात्रको संख्या ५३.७ प्रतिशत रहेको छ।

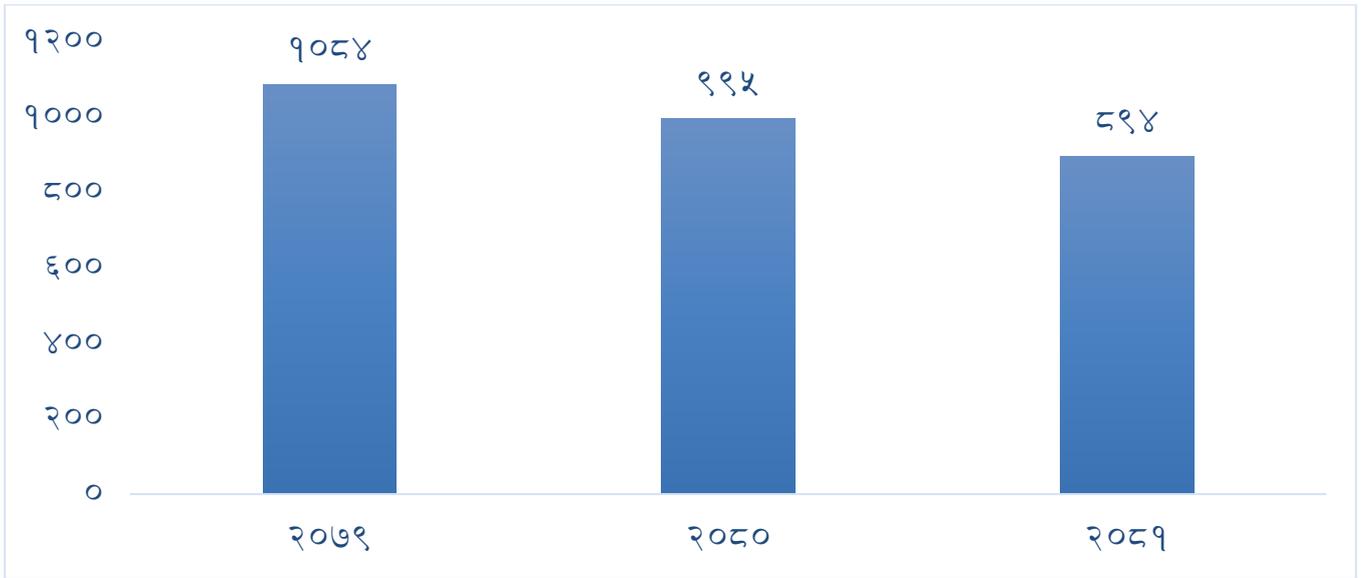
शैक्षिक वर्ष २०८० मा भने भर्ना संख्या ९९५ रहेको देखिन्छ, जुन २०८१ को तुलनामा १०१ ले बढी हो।

तालिका १८.३.१ बडीकेदार गाउँपालिकामा ECED/PPCs मा जम्मा विद्यार्थी संख्या

क्र.स.	सबै प्रकारका ECED/PPCs	२०७९			२०८०			२०८१		
		छात्रा	छात्र	जम्मा	छात्रा	छात्र	जम्मा	छात्रा	छात्र	जम्मा
१	सामुदायिक विद्यालय	५०९	५७५	१०८४	४७८	५१७	९९५	४१४	४८०	८९४
२	संस्थागत विद्यालय	०	०	०	०	०	०	०	०	०
जम्मा		५०९	५७५	१०८४	४७८	५१७	९९५	४१४	४८०	८९४

श्रोत: शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्र

चित्र १८.३.१ बडीकेदार गाउँपालिकामा ECED/PPCs मा जम्मा विद्यार्थी संख्या

१८.४ ECED मा GER/NER

कुल भर्ना दर (Gross Enrolment Rate - GER) भर्ना भएका बालबालिकाको कुल संख्यालाई ३-४ वर्ष उमेर समूहको कुल योग्य जनसंख्याले भाग गरी गणना गरिन्छ।

अर्कोतर्फ, खुद भर्ना दर (Net Enrolment Rate - NER) भने ३-४ वर्ष उमेर समूहका भर्ना भएका बालबालिकाको संख्यालाई सोही उमेर समूहको कुल योग्य जनसंख्याले भाग गरी निर्धारण गरिन्छ।

तालिका १८.४.१: ECED मा GER र NER दर

शैक्षिक सूचकहरू	२०७९			२०८०			२०८१		
	छात्रा	छात्र	जम्मा	छात्रा	छात्र	जम्मा	छात्रा	छात्र	जम्मा
Gross Enrolment Rate	८६.३	९१.१	८८.८	८४.५	९१.६	८८.१	८०.८	९५.१	८८.०
Net Enrolment Rate	६७.५	६९.१	६८.३	६०.५	६७.१	६३.८	६१.१	६३.८	६२.४
G 1 New Enrollment	२१६	१९७	४१३	१७६	१७०	३४६	९४	१२०	२१४
G 1 ECED Experience	२१३	१९१	४०४	१४५	१४१	२८६	८०	१०१	१८१
G 1 ECED Experience %	९८.६	९७.०	९७.८	८२.४	८२.९	८२.७	८५.१	८४.२	८४.६

श्रोत: शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्र

शैक्षिक वर्ष २०८१ मा ECED को कुल भर्ना दर (GER) ८८.० प्रतिशत रहेको छ। यसमध्ये छात्राहरूका लागि ८०.८ प्रतिशत र छात्रहरूका लागि ९५.१ प्रतिशत रहेको छ। त्यसैगरी, खुद भर्ना दर (NER) ६२.४ प्रतिशत रहेको छ, जसमा छात्राहरूका लागि ६१.१ प्रतिशत र छात्रहरूका लागि ६३.८ प्रतिशत रहेको छ। ECED मा GER र NER सम्बन्धी विस्तृत विवरण तालिका १८.४.१ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

१८.५ विद्यालयहरू

यो खण्डले यस पालिकामा सञ्चालनमा रहेका विद्यालयहरूको संख्याबारे जानकारी प्रदान गर्दछ। नेपालमा विद्यालयहरू मुख्यतः दुई वर्गमा विभाजन गरिएका छन्: (१) सामुदायिक विद्यालयहरू, जुन सार्वजनिक वा सरकारद्वारा वित्तपोषित हुन्छन्, र (२) संस्थागत विद्यालयहरू, जुन अभिभावकहरूको शुल्कबाट वित्तपोषित हुन्छन्।

केही विद्यालयहरू धार्मिक प्रकृतिका भए पनि तिनीहरूले सरकारी पाठ्यक्रम पालना गर्नुपर्ने भएकाले सामुदायिक विद्यालयका रूपमा वर्गीकृत गरिएका छन्। तर शुल्क वा सार्वजनिक दानबाट सञ्चालन हुने धार्मिक विद्यालयहरूलाई भने संस्थागत विद्यालयका रूपमा मानिन्छ।

१८.६ आधारभूत तहका विद्यालयहरू

बडीकेदार गाउँपालिकामा शैक्षिक सत्र २०८१ मा जम्मा २८ वटा विद्यालयहरू रहेका छन्। जसमध्ये सबै २८ वटा विद्यालय (१०० प्रतिशत) सामुदायिक रूपमा सञ्चालनमा रहेका छन्। यस पालिकामा संस्थागत विद्यालयको संख्या शून्य रहेको छ।

तालिका १८.६.१: आधारभूत तहका विद्यालयहरूको संख्या

शैक्षिक वर्ष	विद्यालयको प्रकार	जम्मा विद्यालय	
		कक्षा १-५	कक्षा १-८
२०७९	सामुदायिक (Community)	१९	१३
	संस्थागत (Institutional)	०	०
	जम्मा	१९	१३
२०८०	सामुदायिक (Community)	१९	१४
	संस्थागत (Institutional)	०	०
	जम्मा	१९	१४
२०८१	सामुदायिक (Community)	१६	१२
	संस्थागत (Institutional)	०	०
	जम्मा	१६	१२

श्रोत: शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्र

१८.७ माध्यमिक तहका विद्यालयहरू

तालिका १८.७.१ ले शैक्षिक सत्र २०७९, २०८० र २०८१ मा यस पालिकामा सञ्चालनमा रहेका माध्यमिक तहमा शिक्षा प्रदान गर्ने विद्यालयहरूको संख्या देखाउँछ।

शैक्षिक सत्र २०८१ मा यस पालिकामा जम्मा ६ वटा विद्यालयहरूले कक्षा १-१० (वा कक्षा १० सम्मका विभिन्न संयोजन) सञ्चालन गरिरहेका छन् भने ४ वटा विद्यालयहरूले कक्षा १-१२ सम्मका कक्षाहरू सञ्चालन गरिरहेका छन्।

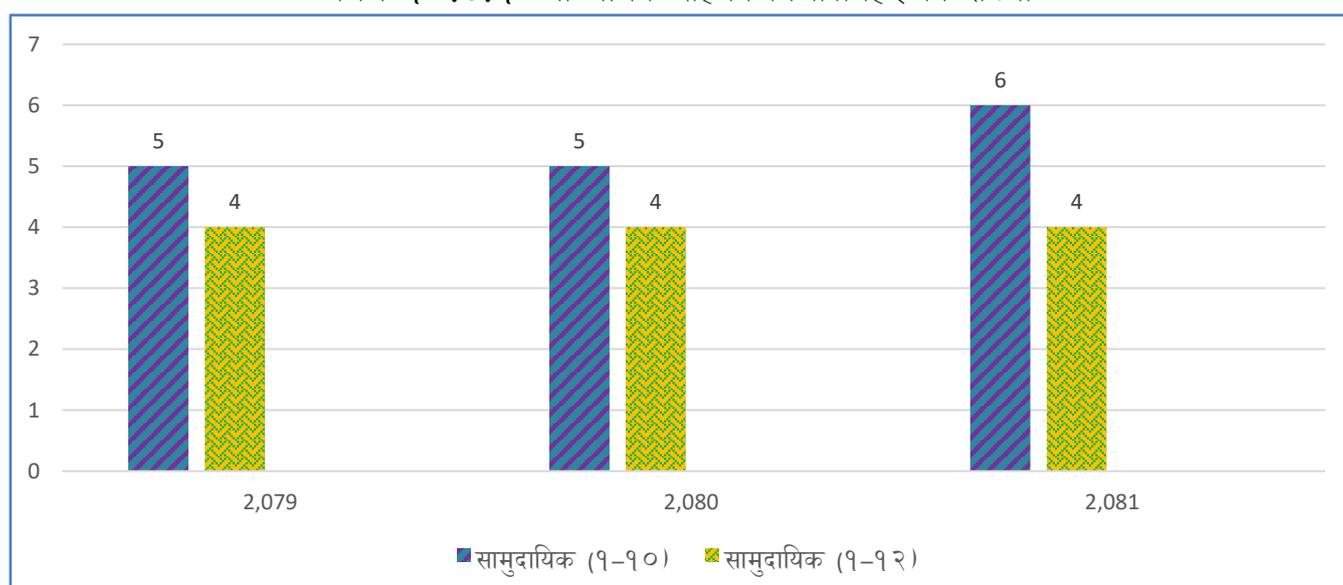
माध्यमिक तहमा शिक्षा प्रदान गर्ने संस्थागत विद्यालयको संख्या शून्य रहेको देखिन्छ।

तालिका १८.७.१: माध्यमिक तहका विद्यालयहरूको संख्या

शैक्षिक बर्ष	विद्यालयको प्रकार	जम्मा विद्यालय	
		कक्षा १-१०	कक्षा १-१२
२०७९	सामुदायिक (Community)	५	४
	संस्थागत (Institutional)	०	०
	जम्मा	५	४
२०८०	सामुदायिक (Community)	५	४
	संस्थागत (Institutional)	०	०
	जम्मा	५	४
२०८१	सामुदायिक (Community)	६	४
	संस्थागत (Institutional)	०	०
	जम्मा	६	४

श्रोत: शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्र

चित्र १८.७.१: माध्यमिक तहका विद्यालयहरूको संख्या

१८.८ आधारभूत तहको शिक्षा

प्रतिवेदनको यस भागले यस पालिकामा आधारभूत तहमा भर्ना भएका विद्यार्थीहरूको संख्या प्रस्तुत गर्दछ। साथै, यसमा विद्यार्थी-शिक्षक अनुपात तथा दलित, जनजाति र अन्य समुदायका विद्यार्थीहरूको संख्या र अनुपातसम्बन्धी जानकारी समावेश गरिएको छ। शिक्षा क्षेत्रका प्रमुख कार्यसम्पादन सूचकहरू, जस्तै कुल भर्ना दर (GER), खुद भर्ना दर (NER), खुद प्रवेश दर (NIR) र कुल प्रवेश दर (GIR) पनि यस खण्डमा प्रस्तुत गरिएको छ। आवश्यकतानुसार सम्पूर्ण जानकारी विद्यालयको प्रकार तथा प्रदेशगत आधारमा समेत वर्गीकृत गरिएको छ।

१८.९ आधारभूत तहमा विद्यार्थीहरूको संख्या

शैक्षिक सत्र २०८१ मा कक्षा १-८ मा कुल ३,०४० जना विद्यार्थी भर्ना भएका छन्। जसमध्ये १,५१२ जना (४९.७ प्रतिशत) छात्रा र १,५२८ जना (५०.३ प्रतिशत) छात्र रहेका छन्।

अघिल्लो शैक्षिक सत्रको तुलनामा यस वर्ष कक्षा १-८ मा विद्यार्थी संख्या ३०० ले घटेको छ।

तालिका १८.९.१: आधारभूत तहमा विद्यार्थीहरूको संख्या

शैक्षिक सत्र	जम्मा			सामुदायिक			संस्थागत			सामुदायिक छात्रा%
	छात्रा	छात्र	जम्मा	छात्रा	छात्र	जम्मा	छात्रा	छात्र	जम्मा	
२०७९	१८५०	१७६३	३६१३	१८५०	१७६३	३६१३	०	०	०	५१.२
२०८०	१७१३	१६२७	३३४०	१७१३	१६२७	३३४०	०	०	०	५१.३
२०८१	१५१२	१५२८	३०४०	१५१२	१५२८	३०४०	०	०	०	४९.७

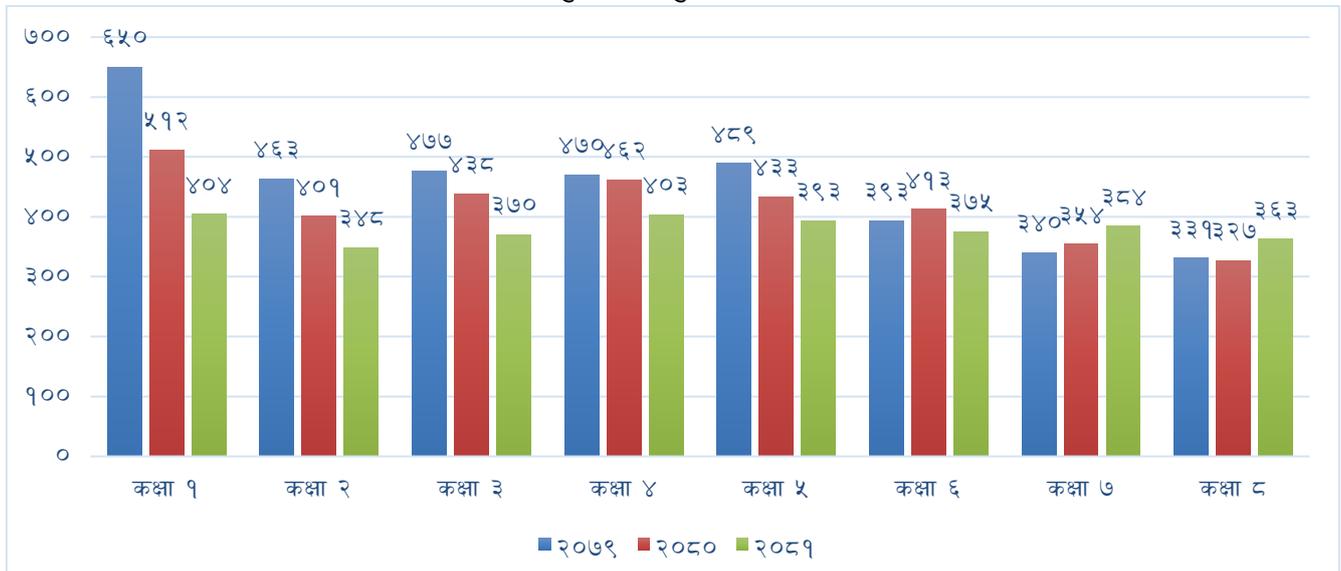
श्रोत: शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्र

तालिका १८.९.२ : कक्षा अनुसार तहमा विद्यार्थीहरूको संख्या

प्रकार	शैक्षिक तह	शैक्षिक सत्र								
		२०७९			२०८०			२०८१		
		छात्रा	छात्र	जम्मा	छात्रा	छात्र	जम्मा	छात्रा	छात्र	जम्मा
सामुदायिक	कक्षा १	३४७	३०३	६५०	२६८	२४४	५१२	२०२	२०२	४०४
	कक्षा २	२२२	२४१	४६३	२०५	१९६	४०१	१६८	१८०	३४८
	कक्षा ३	२४०	२३७	४७७	२१६	२२२	४३८	१९०	१८०	३७०
	कक्षा ४	२३६	२३४	४७०	२२३	२३९	४६२	१९५	२०८	४०३
	कक्षा ५	२४६	२४३	४८९	२२५	२०८	४३३	१८३	२१०	३९३
	कक्षा ६	२०१	१९२	३९३	२०८	२०५	४१३	१९२	१८३	३७५
	कक्षा ७	१८१	१५९	३४०	१९०	१६४	३५४	१९५	१८९	३८४
	कक्षा ८	१७७	१५४	३३१	१७८	१४९	३२७	१८७	१७६	३६३

श्रोत: शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्र

चित्र १८.९.१: कक्षा अनुसार सामुदायिक विद्यालयमा विद्यार्थी संख्या

१८.१० आधारभूत तहमा आन्तरिक दक्षता

शिक्षामा आन्तरिक दक्षताको अवधारणाले शिक्षाका विभिन्न तहहरूमा हुने पदोन्नति दर, दोहोरिने दर तथा छाड्ने दरलाई समेट्छ। तालिका १८.१०.१ मा यी दरहरू कक्षागत तथा लिङ्गका आधारमा विभाजन गरी प्रस्तुत गरिएको छ।

यो कुरा ध्यान दिनु आवश्यक छ कि तल्लो कक्षाबाट पदोन्नति भई आएका विद्यार्थीहरू, एउटै कक्षा दोहोर्याउने विद्यार्थीहरू तथा नयाँ भर्ना भएका विद्यार्थीहरूको कारण कक्षागत संरचनामा परिवर्तन हुने गर्दछ। यस कारण पदोन्नति, दोहोरिने र छाड्ने दरहरूको योगफल अनिवार्य रूपमा १०० प्रतिशत हुन सक्दैन।

तालिका १८.१०.१: आधारभूत तहमा कक्षा उत्तीर्ण दर, दोहोरिने र छाड्ने दर

शैक्षिक तह	जम्मा	Promotions Rate			Repeaters Rate			Dropouts Rate		
		२०७९	२०८०	२०८१	२०७९	२०८०	२०८१	२०७९	२०८०	२०८१
कक्षा १	छात्रा	७१.२	६९.१	४६.८	१८.८	२३.१	३३.३	४.९	५.२	१९.९
	छात्र	७२.०	७१.४	५६.२	१७.५	२०.५	२९.४	६.९	५.८	१४.४
	जम्मा	७१.६	७०.२	५१.६	१८.२	२१.९	३१.३	५.९	५.५	१७.१
कक्षा २	छात्रा	८४.२	८७.६	८०.६	९.५	७.९	७.३	५.९	३.०	१२.१
	छात्र	८५.२	८८.३	८५.०	९.९	६.७	७.८	४.५	२.७	७.२
	जम्मा	८४.७	८७.९	८२.९	९.७	७.३	७.५	५.२	२.८	९.६
कक्षा ३	छात्रा	८९.३	८७.८	८१.७	६.७	९.३	८.९	३.८	१.५	९.४
	छात्र	९३.३	८९.१	८४.७	२.१	६.९	६.८	४.२	२.१	८.५
	जम्मा	९१.३	८८.५	८३.२	४.४	८.१	७.९	४.०	१.८	९.०
कक्षा ४	छात्रा	८९.५	८६.७	७८.९	६.०	९.९	९.३	४.३	१.२	११.९
	छात्र	८९.४	८५.१	७९.४	५.१	१०.२	१०.५	५.१	२.६	१०.०
	जम्मा	८९.५	८५.९	७९.२	५.६	१०.१	९.९	४.७	१.९	१०.९
कक्षा ५	छात्रा	९२.४	९१.३	८४.४	३.३	५.९	४.८	४.१	१.३	१०.८
	छात्र	८८.५	९१.१	८२.९	७.०	५.४	६.२	४.१	२.२	१०.९
	जम्मा	९०.५	९१.२	८३.६	५.१	५.६	५.५	४.१	१.७	१०.८
कक्षा १-५	छात्रा	८५.३	८०.३	७४.४	८.८	१४.५	१२.८	४.६	२.७	१२.८
	छात्र	८५.७	८१.७	७७.५	८.३	१२.५	१२.२	५.०	३.२	१०.३
	जम्मा	८५.५	८१.०	७६.०	८.६	१३.५	१२.५	४.८	२.९	११.५
कक्षा ६	छात्रा	९६.२	९२.४	८७.६	०.५	२.९	५.७	३.०	१.२	६.७
	छात्र	९२.३	८८.२	८७.४	३.१	५.९	३.३	४.२	२.७	९.३
	जम्मा	९४.३	९०.३	८७.५	१.८	४.४	४.५	३.६	२.०	८.०
कक्षा ७	छात्रा	९१.४	९६.६	८४.६	०.६	१.१	४.१	७.७	१.७	११.३
	छात्र	९२.९	९४.५	८५.६	०.६	१.८	५.३	६.३	२.४	९.०
	जम्मा	९२.१	९५.६	८५.१	०.६	१.४	४.७	७.१	२.१	१०.२
कक्षा ८	छात्रा	९१.८	९२.५	८१.७	०.६	४.५	११.८	७.५	१.८	६.५
	छात्र	८८.७	९५.५	८०.०	०.६	१.३	१४.३	१०.३	१.१	५.७
	जम्मा	९०.२	९३.९	८०.९	०.६	३.१	१३.०	८.८	१.५	६.१
कक्षा ६-८	छात्रा	९३.१	९३.८	८४.७	०.५	२.८	७.१	६.१	१.६	८.२

शैक्षिक तह	जम्मा	Promotions Rate			Repeaters Rate			Dropouts Rate		
		२०७९	२०८०	२०८१	२०७९	२०८०	२०८१	२०७९	२०८०	२०८१
	छात्र	९१.३	९२.३	८४.४	१.५	३.३	७.५	६.९	२.१	८.१
	जम्मा	९२.२	९३.१	८४.५	१.०	३.०	७.३	६.५	१.८	८.१

श्रोत: शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्र

शैक्षिक सत्र २०८१ मा कक्षा १ को दोहोरिने दर ३१.३ प्रतिशत रहेको छ, जुन गत वर्षको २१.९ प्रतिशतको तुलनामा वृद्धि भएको हो। कक्षा २ मा दोहोरिने दर ७.५ प्रतिशत रहेको छ, जुन गत वर्षको ७.३ प्रतिशतभन्दा केही बढी हो। कक्षा ३ मा दोहोरिने दर ७.९ प्रतिशत रहेको छ, जुन गत वर्षको ८.१ प्रतिशतभन्दा केही कम हो।

कक्षा ४ र कक्षा ५ मा दोहोरिने दर क्रमशः ९.९ प्रतिशत र ६.२ प्रतिशत रहेको छ। यस अवस्थाले प्रारम्भिक कक्षाहरूमा देखिएका शैक्षिक समस्याहरू समाधान गर्न सरकारका सबै तहबीच समन्वित प्रयास आवश्यक रहेको संकेत गर्दछ।

१८.११ GER/NER आधारभूत तहमा

कुल भर्ना दर (GER) ले सम्बन्धित तहका लागि आधिकारिक उमेर समूहको जनसंख्याको प्रतिशतका रूपमा सो तहमा भएको कुल भर्नालाई जनाउँछ। प्रारम्भिक वा ढिलो प्रवेश तथा कक्षा दोहोरिने अवस्थाका कारण GER १०० प्रतिशतभन्दा बढी हुन सक्छ। खुद भर्ना दर (NER) ले सम्बन्धित शिक्षा तहका लागि आधिकारिक उमेर समूहका विद्यार्थीहरूको संख्यालाई सोही उमेर समूहको कुल जनसंख्याको प्रतिशतका रूपमा जनाउँछ। यी दरहरू २०७८ सालमा सङ्कलन गरिएको अनुमानित जनसंख्या तथ्याङ्कको आधारमा गणना गरिएको हो।

तालिका १८.११.१: आधारभूत तहमा GER र NER विवरण

शैक्षिक सूचकहरू	जम्मा	शैक्षिक सत्र		
		२०७९	२०८०	२०८१
GER (१-५)	महिला	१६९.७	१४७.३	१२४.९
	पुरुष	१४५.७	१२५.९	१४३.७
	जम्मा	१५६.९	१३५.९	१३३.८
NER (१-५)	महिला	९१.९	९५.२	९२.४
	पुरुष	९४.७	९६.३	९६.०
	जम्मा	९३.२	९५.८	९४.१
GER (६-८)	महिला	१२४.४	१०४.३	१२२.१
	पुरुष	१०९.५	९३.०	११८.९
	जम्मा	११६.८	९८.६	१२०.५
NER (६-८)	महिला	९३.५	९३.८	९४.३
	पुरुष	९२.०	८५.६	९४.८
	जम्मा	९२.७	८९.७	९४.५

श्रोत: शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्र

सैद्धान्तिक रूपमा GER र NER दुवै १०० प्रतिशत हुनुपर्छ, जसले प्रत्येक उमेर समूहका सबै बालबालिका विद्यालयमा भर्ना भएको अवस्थालाई जनाउँछ।

- १०० प्रतिशतभन्दा बढी GER ले कक्षामा कम उमेरका वा बढी उमेरका विद्यार्थीहरूको उपस्थिति जनाउँछ।
- १०० प्रतिशतभन्दा कम NER ले सो उमेर समूहका केही बालबालिका विद्यालय बाहिर रहेको जनाउँछ।

उदाहरणका रूपमा, आधारभूत (१-५) तहका लागि GER १३३.८ प्रतिशत रहेको छ, जसले कम तथा बढी उमेरका विद्यार्थीहरूको उपस्थिति देखाउँछ। सोही तहको NER ९४.१ प्रतिशत रहेको छ, जसले ५-९ वर्ष उमेर समूहका ५.९ प्रतिशत बालबालिका विद्यालय बाहिर रहेको संकेत गर्दछ।

आधारभूत (६-८) तहका लागि GER १२०.५ प्रतिशत र NER ९४.५ प्रतिशत रहेको छ।

तालिका १८.११.२ ले आधारभूत (१-८) को लागि GER र NER देखाउँछ।

तालिका १८.११.२ : आधारभूत स्तरमा GER र NER विवरणहरू (अतिरिक्त)

शैक्षिक सूचकहरू	जम्मा	वर्ष (बि.स.मा)		
		२०७९	२०८०	२०८१
GER (१-८)	छात्रा	१३४.८	१२९.४	१२३.८
	छात्र	१२०.६	११३.१	१३३.७
	जम्मा	१२७.५	१२०.९	१२८.६
NER (१-८)	छात्रा	९२.३	९४.६	९३.१
	छात्र	९३.९	९२.१	९५.५
	जम्मा	९३.१	९३.३	९४.३

श्रोत: शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्र

१८.१२: कक्षा १ मा GIR र NIR

कुल प्रवेश दर (GIR) ले कक्षा १ मा प्रवेश गर्ने नयाँ विद्यार्थीहरूको कुल संख्यालाई, उमेरको पर्वाह नगरी, आधिकारिक प्रवेश उमेर (५ वर्ष) समूहको जनसंख्याको प्रतिशतका रूपमा जनाउँछ। खुद प्रवेश दर (NIR) ले भने कक्षा १ को आधिकारिक उमेर (५ वर्ष) समूहका नयाँ भर्ना भएका बालबालिकाको संख्यालाई सोही उमेर समूहको जनसंख्याको प्रतिशतका रूपमा जनाउँछ।

तालिका १८.१२.१: कक्षा १ मा GIR र NIR

शैक्षिक सूचकहरू	जम्मा	वर्ष (बि.स.मा)		
		२०७९	२०८०	२०८१
GIR Grade १	छात्रा	१४०.७	११२.१	८१.६
	छात्र	१३७.७	१००.०	१०२.२
	जम्मा	१३९.३	१०५.८	९१.३
NIR Grade १	छात्रा	९५.९	९५.५	९३.४
	छात्र	९५.५	९७.१	८९.६
	जम्मा	९५.७	९६.३	९१.६

श्रोत: शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्र

शैक्षिक सत्र २०८१ मा कक्षा १ मा GIR ९१.३ प्रतिशत र NIR ९१.६ प्रतिशत रहेको छ। लिङ्गगत रूपमा हेर्दा छात्राहरूको NIR ८१.६ प्रतिशत र छात्रहरूको १०२.२ प्रतिशत रहेको छ। यसले कक्षा १ मा आधिकारिक उमेरभन्दा कम वा बढी उमेरका बालबालिकाको भर्ना हुने प्रवृत्ति रहेको संकेत गर्दछ।

१८.१३: माध्यमिक तहको शिक्षा

यस खण्डले माध्यमिक तहमा भर्ना भएका विद्यार्थीहरूको संख्या, विद्यार्थी-शिक्षक अनुपात तथा दलित र जनजाति विद्यार्थीहरूको संख्या र अनुपातसम्बन्धी विवरण प्रस्तुत गर्दछ। साथै, प्रमुख शिक्षा सूचकहरू (GER, NER) पनि समावेश गरिएको छ। आवश्यकतानुसार तथ्याङ्क विद्यालय प्रकारअनुसार वर्गीकृत गरिएको छ।

१८.१४ माध्यमिक तहमा विद्यार्थीहरूको संख्या

शैक्षिक सत्र २०८१ मा यस गाउँपालिकामा कक्षा ९-१२ मा कुल ५५७ विद्यार्थी भर्ना भएका छन्। जसमध्ये ३८५ जना (६९.१ प्रतिशत) कक्षा ९-१० मा र १७२ जना (३०.९ प्रतिशत) कक्षा ११-१२ मा रहेका छन्।

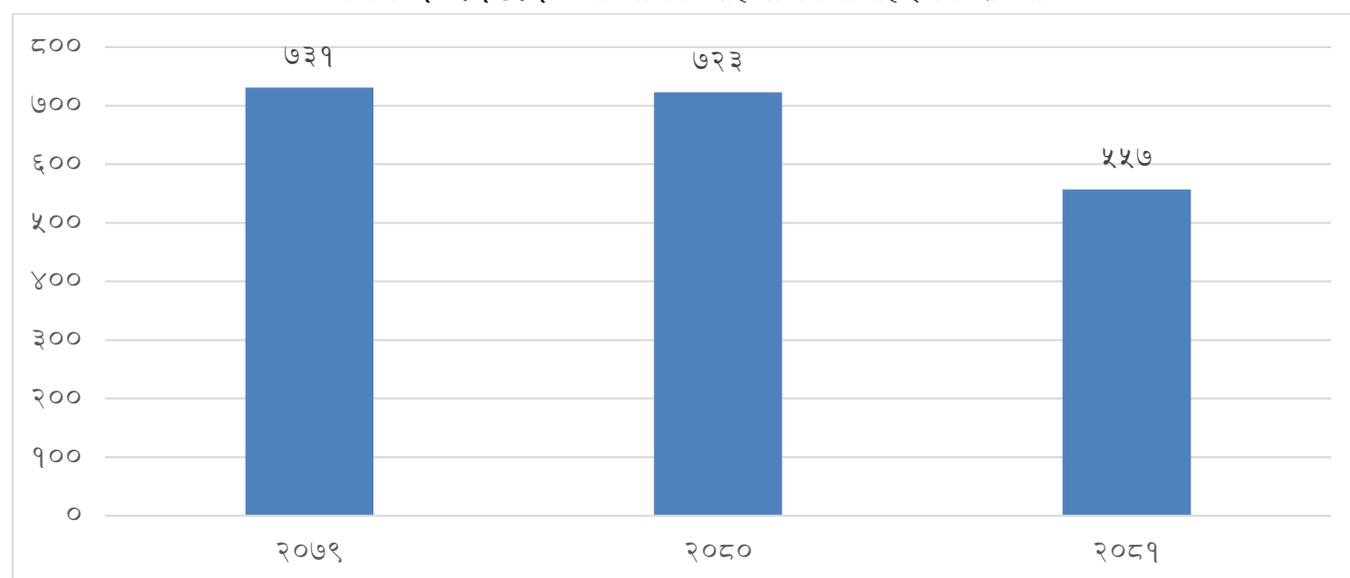
गत वर्षको तुलनामा कुल भर्ना संख्या १६६ ले घटेको छ। यस बढीकेदार गाउँपालिकामा माध्यमिक तहका संस्थागत विद्यालय नभएकाले संस्थागत विद्यालयमा विद्यार्थी संख्या शून्य रहेको छ।

तालिका १८.१४.१: माध्यमिक तहमा विद्यार्थीहरूको संख्या

शैक्षिक सत्र	जम्मा			सामुदायिक			सामुदायिक छात्रा%
	छात्रा	छात्र	जम्मा	छात्रा	छात्र	जम्मा	
२०७९	३९९	३३२	७३१	३९९	३३२	७३१	५४.६
२०८०	३८७	३३६	७२३	३८७	३३६	७२३	५३.५
२०८१	२६८	२८९	५५७	२६८	२८९	५५७	४८.१

श्रोत: शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्र

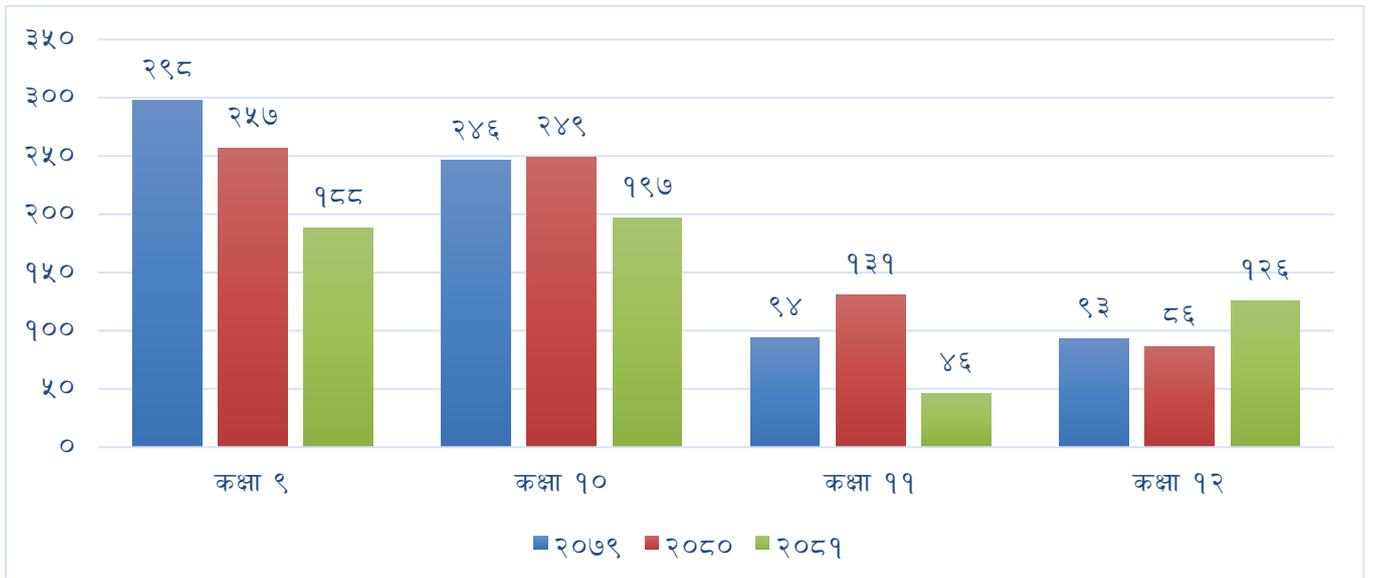
चित्र १८.१४.१: माध्यमिक तहमा विद्यार्थीहरूको संख्या

तालिका १८.१४.२: शैक्षिक तह अनुसार सामुदायिक विद्यालयहरूमा विद्यार्थी संख्या

शैक्षिक तह	शैक्षिक सत्र								
	२०७९			२०८०			२०८१		
	छात्रा	छात्र	जम्मा	छात्रा	छात्र	जम्मा	छात्रा	छात्र	जम्मा
कक्षा ९	१६०	१३८	२९८	१३१	१२६	२५७	९९	८९	१८८
कक्षा १०	१२६	१२०	२४६	१४०	१०९	२४९	९३	१०४	१९७
कक्षा ११	५५	३९	९४	६५	६६	१३१	१२	३४	४६
कक्षा १२	५८	३५	९३	५१	३५	८६	६४	६२	१२६

चित्र १८.१४.२ : कक्षा अनुसार माध्यमिक तहमा विद्यार्थी संख्या

१८.१५ माध्यमिक तहमा आन्तरिक दक्षता

शिक्षामा आन्तरिक दक्षता विभिन्न कक्षा स्तरहरूमा पदोन्नति, पुनरावृत्ति र छाड्ने दर जस्ता कारकहरूद्वारा निर्धारण गरिन्छ। तालिकाले लिङ्गको आधारमा कक्षा ९ र १० को लागि यी दरहरूको विभाजन प्रदान गर्दछ। तथ्याङ्कले देखाउँछ कि कक्षा ९ को लागि पदोन्नति दर ७२.५ प्रतिशत छ, जसमा पुनरावृत्ति दर ०.५ प्रतिशत र छाड्ने दर २७ (२०८१ मा) प्रतिशत छ। कक्षा १० को लागि, पदोन्नति दर ९५.९ प्रतिशतमा उच्च छ, जसमा पुनरावृत्ति दर ० प्रतिशत र छाड्ने दर ४.१ प्रतिशत छ।

तालिका १८.१५.१: माध्यमिक तहमा कक्षा उत्तीर्ण, दोहोरिने र छोड्ने दर

शैक्षिक तह	जम्मा	Promotions Rate			Repeaters Rate			Dropouts Rate		
		२०७९	२०८०	२०८१	२०७९	२०८०	२०८१	२०७९	२०८०	२०८१
कक्षा ९	छात्रा	९७.३	८३.९	६८.०	०.०	२.३	०.०	१.९	४.८	३२.०
	छात्र	९६.२	८१.०	७७.५	०.०	३.२	१.१	३.६	७.६	२१.३
	जम्मा	९६.७	८२.५	७२.५	०.०	२.७	०.५	२.७	६.१	२७.०
कक्षा १०	छात्रा	९८.२	९८.७	९७.८	०.०	०.०	०.०	१.६	१.१	२.२

शैक्षिक तह	जम्मा	Promotions Rate			Repeaters Rate			Dropouts Rate		
		२०७९	२०८०	२०८१	२०७९	२०८०	२०८१	२०७९	२०८०	२०८१
	छात्र	९८.८	९५.४	९४.२	०.०	०.०	०.०	०.८	४.४	५.८
	जम्मा	९८.५	९७.१	९५.९	०.०	०.०	०.०	१.२	२.७	४.१
कक्षा ९-१०	छात्रा	९७.८	९१.३	८२.४	०.०	१.१	०.०	१.७	३.२	१७.६
	छात्र	९७.५	८७.७	८६.५	०.०	१.७	०.५	२.२	६.१	१३.०
	जम्मा	९७.६	८९.६	८४.५	०.०	१.४	०.३	२.०	४.६	१५.३

श्रोत: शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्र

यसबाहेक, तथ्याङ्कले कक्षा ९-१० मा विद्यार्थीहरू अर्को कक्षामा जाने सम्भावना बढी हुन्छ र आधारभूत शिक्षाको तुलनामा विद्यालय छोड्ने दर उल्लेखनीय रूपमा कम हुन्छ भन्ने देखाउँछ।

१८.१६: माध्यमिक तहमा GER/NER

GER र NER अनुमानित जनसंख्या उमेर समूहको आधारमा गणना गरिन्छ। यस प्रतिवेदनको सन्दर्भमा; यी दरहरू २०७८ सालमा सङ्कलन गरिएको अनुमानित जनसंख्या तथ्याङ्कको आधारमा गणना गरिन्छ।

तालिका १८.१६.१: माध्यमिक तहमा GER र NER सम्बन्धी विवरण

शैक्षिक सत्र	GER (९-१०)			NER (९-१०)			GER (११-१२)			NER (११-१२)		
	महिला	पुरुष	जम्मा	महिला	पुरुष	जम्मा	महिला	पुरुष	जम्मा	महिला	पुरुष	जम्मा
२०७९	११०.९	८६.०	९७.५	८३.६	६५.९	७४.१	६८.८	८५.२	७३.८	३४.०	३७.७	३५.१
२०८०	८८.६	९०.०	८९.२	७९.१	६८.२	७४.१	३५.६	५१.०	४१.४	१९.९	२८.८	२३.३
२०८१	९०.६	९७.५	९३.९	६७.०	७५.३	७१.०	२६.२	५५.२	३७.१	२४.१	३२.८	२७.४

श्रोत: शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्र

तालिका १८.१६.२: माध्यमिक तहमा GER र NER विवरणहरू (अतिरिक्त)

शैक्षिक सत्र	GER (९-१२)			NER (९-१२)		
	महिला	पुरुष	जम्मा	महिला	पुरुष	जम्मा
२०७९	९६.०	८५.८	९१.१	६६.०	६१.१	६३.७
२०८०	६१.२	७३.२	६६.३	४८.६	५१.२	४९.७
२०८१	५३.४	७७.७	६३.७	४२.२	५५.४	४७.८

श्रोत: शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्र

कक्षा ९-१२ को समग्र NER ४७.८ प्रतिशत रहेको छ, जुन गत वर्षको ४९.७ प्रतिशतभन्दा कम हो। GER र NER बीचको अन्तरले माध्यमिक तहमा कम तथा बढी उमेरका विद्यार्थीहरूको उपस्थिति रहेको संकेत गर्दछ।

१८.१७ माध्यमिक तहमा विद्यार्थी शिक्षक अनुपात

विद्यार्थी शिक्षक अनुपात कुल विद्यार्थी संख्यालाई कुल शिक्षक संख्याले भाग गरेर गणना गरिन्छ। यो अनुपात गणना गर्दा, विद्यार्थीहरूको संख्यालाई पालिकाभरि ९-१० र ११-१२ माध्यमिक तह भएका शिक्षकहरूको कुल संख्याले भाग गरिन्छ। तालिका १८.१७.१: माध्यमिक तहमा विद्यार्थी शिक्षक अनुपात

शैक्षिक सत्र	स्वीकृत शिक्षकहरूको आधारमा		सबै शिक्षकहरूमा आधारित	
	कक्षा (९-१०)	कक्षा(११-१२)	कक्षा (९-१०)	कक्षा(११-१२)
२०७९	४१.८	२६.७	२३.७	१०.४
२०८०	८४.३	१०८.५	३६.१	२१.७
२०८१	२९.७	१५.९	२७.६	११.१

श्रोत: शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्र

तालिका १८.१७.१ अनुसार, कक्षा ९-१० मा सामुदायिक विद्यालयहरूको विद्यार्थी-शिक्षक अनुपात २९.७ छ, र कक्षा ११-१२ मा सामुदायिक विद्यालयहरूको विद्यार्थी-शिक्षक अनुपात १५.९ (स्वीकृत शिक्षकहरूको आधारमा) रहेको छ।

१८.१८ आधारभूत तहमा सामुदायिक विद्यालयहरूमा शिक्षकहरूको संख्या

सामुदायिक विद्यालयहरूमा शिक्षकहरू रोजगारीको तीन मुख्य वर्गमा पर्छन्: पहिलो स्थायी, अस्थायी र राहत शिक्षकहरूको रूपमा वर्गीकृत संघीय सरकारले नियुक्त गरेका शिक्षकहरू हुन्। दोस्रो संघीय, प्रान्तीय वा स्थानीय स्तरको सरकारले प्रदान गरेको अनुदानको आधारमा स्थानीय रूपमा नियुक्त गरिएका शिक्षकहरू हुन्। तेस्रो निजी रूपमा वित्त पोषित शिक्षकहरू हुन् जसलाई विद्यालयहरूले भुक्तानी गर्छन्। संस्थागत विद्यालयहरूको सन्दर्भमा, सबै शिक्षकहरू निजी रूपमा नियुक्त गरिएका छन्। तालिका १८.१८.१ ले आधारभूत (१-५) र आधारभूत (६-८) मा सामुदायिक विद्यालयहरूमा सरकार-अनुमोदित शिक्षकहरूको संख्या प्रदान गर्दछ।

तालिका १८.१८.१: आधारभूत तहका सामुदायिक विद्यालयहरूमा सरकार-अनुमोदित शिक्षकहरूको संख्या

शैक्षिक तह	शिक्षकको प्रकार	शैक्षिक सत्र								
		२०७९			२०८०			२०८१		
		महिला	पुरुष	जम्मा	महिला	पुरुष	जम्मा	महिला	पुरुष	जम्मा
आधारभूत (१-५)	स्थायी	१६	४६	६२	१६	४६	६२	१३	४९	६२
	अस्थायी	१	४	५	१	४	५	३	३	६
	राहत	१८	१२	३०	१८	१२	३०	१८	२७	४५
	निजी	९	३०	३९	१२	७	१९	१२	७	१९
	जम्मा	४४	९२	१३६	४७	६९	११६	४६	८६	१३२
आधारभूत(६-८)	स्थायी	३	५	८	३	५	८	०	५	५
	अस्थायी	२	२	४	२	२	४	०	२	२
	राहत	०	१५	१५	०	१५	१५	१	१४	१५
	निजी	५	३७	४२	४	२१	२५	४	२१	२५
	जम्मा	१०	५९	६९	९	४३	५२	५	४२	४७

श्रोत: शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्र

१८.१९ माध्यमिक तहमा सामुदायिक विद्यालयहरूमा शिक्षकहरूको संख्या

आधारभूत तहको सन्दर्भमा जस्तै, माध्यमिक तह (९-१२) मा सामुदायिक विद्यालयहरूमा शिक्षकहरू तीन प्रमुख वर्गहरू मध्ये एक अन्तर्गत पर्दछन्: संघीय सरकारले नियुक्त गरेका शिक्षकहरूलाई स्थायी, अस्थायी र राहत शिक्षकको रूपमा वर्गीकृत गरिएको छ; संघीय, प्रान्तीय वा स्थानीय तहको सरकारद्वारा प्रदान गरिएको अनुदानको आधारमा स्थानीय रूपमा नियुक्त गरिएका शिक्षकहरू र विद्यालयहरूद्वारा भुक्तानी गरिएका निजी रूपमा वित्त पोषित शिक्षकहरूको संख्या तालिका नं. १८.१९.१ मा उल्लेख गरिएको छ।

तालिका १८.१९.१: माध्यमिक तहका सामुदायिक विद्यालयहरूमा सरकारद्वारा स्वीकृत शिक्षकहरूको संख्या

शैक्षिक तह	शिक्षकको प्रकार	शैक्षिक सत्र								
		२०७९			२०८०			२०८१		
		महिला	पुरुष	जम्मा	महिला	पुरुष	जम्मा	महिला	पुरुष	जम्मा
माध्यमिक(९-१०)	स्थायी	१	४	५	१	४	५	०	६	६
	अस्थायी	०	१	१	०	१	१	०	०	०
	राहत	०	७	७	०	७	७	१	६	७
	निजी	०	१०	१०	०	१	१	०	१	१
	जम्मा	१	२२	२३	१	१३	१४	१	१३	१४
माध्यमिक(११-१२)	स्थायी	०	०	०	०	०	०	०	०	०
	अस्थायी	०	२	२	०	२	२	०	२	२
	राहत	०	५	५	०	५	५	०	७	७
	निजी	०	११	११	०	३	३	०	३	३
	जम्मा	०	१८	१८	०	१०	१०	०	१२	१२

श्रोत: शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्र

खण्ड १९: स्वास्थ्य

१९.१ वडा अनुसार स्वास्थ्य संस्थाहरूको विवरण

वार्ड नं.	सरकारी क्षेत्र							गैर सरकारी क्षेत्र			
	सामुदायिक अस्पताल	स्वास्थ्य चौकी	सामुदायिक स्वास्थ्य इकाई केन्द्र	आधारभूत स्वास्थ्य सेवा केन्द्र	गाउँघर क्लिनिक	खोप केन्द्र	एम्बुलेन्स सेवा	पोलिक्लिनिक	प्याथोलोजी सेवा	डेन्टल क्लिनिक	मेडिकल हल /फार्मसी
१		१	२	०	२	४	१	१	१	१	२
२	१		१	१	०	३	१	०	०		१
३		१	२	०	४	५	०	०	०		१
४		१	१	०	४	४	०	०	०		
५		१	२	०	३	५	०	०	०		२
जम्मा	१	४	८	१	१३	२१	२	१	१	१	६

स्रोत: बडीकेदार गाउँपालिका स्वास्थ्य शाखा

१९.२ गाउँपालिकाभित्र कार्यरत स्वास्थ्य जनशक्ति विवरण

वार्ड नम्बर	विशेषज्ञ चिकित्सक	चिकित्सक	जनस्वास्थ्य निरीक्षक / हेल्थ असिष्टेन्ट	स्टाफ नर्स	ल्याब टेक्निसियन	सि.अ.हे.व.	सि.अ.न.मी.	ल्याब असिष्टेन्ट	महिला सामुदायिक स्वास्थ्य स्वयं सेविका
१		०	१			२	४	१	९
२		१	२			३	६	०	६
३			०			४	४	१	१५
४			१			२	४	१	११
५			०			४	५	१	११
जम्मा		१	४			१५	२३	४	५२

स्रोत: बडीकेदार गाउँपालिका स्वास्थ्य शाखा

१९.३ प्रमुख स्वास्थ्य सूचकांकहरूको त्रिवर्षिय प्रवृत्ति तथ्य तालिका (Fact Sheet)

कार्यक्रम	प्रमुख स्वास्थ्य सूचकांकहरू	आर्थिक वर्ष		
		२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/०८२
राष्ट्रिय खोप कार्यक्रम	राष्ट्रिय खोप तालिका अनुसार पूर्ण खोप पाउने बालबालिकाको %	८९	७९	६७
	१ वर्ष मुनिका बिसिजी खोप पाउने बालबालिकाको %	६९	६६	६८
	१ वर्ष मुनिका डी पी टि पहिलो मात्रा खोप पाउने बालबालिकाको %	६२	७९	७२
	१ वर्ष मुनिका डी पी टि तेश्रो मात्रा खोप पाउने बालबालिकाको %	६४	७२	७८

कार्यक्रम	प्रमुख स्वास्थ्य सूचकांकहरू	आर्थिक वर्ष		
		२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/०८२
	१२ देखि २३ महिना सम्मका बालबालिकाहरू ले दादुरा रूबेला दोश्रो मात्रा खोप पाएको %	८९.	७९.	६७.
	TD2 & TD2+ खोप पाएका गर्भवती महिलाहरूको %	४९	५३	५४
	पेन्टा१ Vsदादुरा२ ड्रप आउट दर	-४३	२	-९
	पेन्टा १ Vs पेन्टा ३ ड्रप आउट दर	-३	-१	-७
	पेन्टा खोपको खेर जाने दर	३४	४१	४३
	दादुरा खोपको खेर जाने दर	६३	७२	७२
	टिडी खोपको खेर जाने दर	५४	६१	६२
पोषण	०-२३ महिनाका बालबालिकाहरूको वृद्धि अनुगमन %	४४	४१	४०
	०-२३ महिना का वृद्धिअनुगमन गरिएका बालबालिकाहरू मध्ये कमतौल भएका बालबालिकाहरू%	३	९	२
	स्वास्थ्य संस्थामा कम जन्म तौल (low birth weight <2.5kg) भएका शिशु %	६	३	४
	०-२३ महिनाका बालबालिकाहरूको औसत वृद्धि अनुगमन पटक	१४	१७	१८
	SAM भएका बच्चाहरूको निको हुने दर %	१००	१००	१००
CBIMNCI	२ महिना मुनिका दर्ता भएका बिरामी बच्चा मध्ये PSBI को %	५	०	१५
	PSBI भएका बच्चाहरूले Gentamicin को पुरा मात्रा पाएको %	६०	०	४०
	पाँच बर्षमुनिका बच्चाहरूमा झाडापखाला incidence rate (प्रति हजार मा)	१४८	२१९	१९०
	पाँच बर्षमुनिका बच्चाहरूमा स्वासप्रश्वास (ARI) को Incidence(प्रति हजारमा)	३६२	३७४	४७०
	पाँच बर्षमुनिका बच्चाहरूमा pneumonia को Incidence दर (प्रति हजारमा)	६२	४४	५०
	निमोनिया भएका नयाँ बच्चाहरू मध्ये कडा निमोनिया भएका बच्चा %	१	२	१
सुरक्षित मातृत्व	स्वास्थ्य संस्था मा कम्तिमा पनि एकपटक गर्भजाच गराउने महिला को %	७७	७८	७०
	जम्मा गर्भ जांच मध्ये किशोरीहरूको गर्भ जांच (कुनै एक पटक)	१५	२८	३१
	गर्भावस्थामा १८० आईरन चक्की पाउने महिला को %	५०	६६	५३
	प्रोटोकल अनुसार (४, ६, ८ र ९ महिनामा) गर्भजाच गराउने महिला %	४६	५८	४५
	संस्थागत सुत्केरी %	३९.	४५.	४६
	४५ दिन को लागि आईरन चक्की पाएका सुत्केरी महिला %	८९	९७	९९
	Met need for emergency obstetric care	०	०	३
परिवार योजना	प्रजनन् उमेरका महिलाहरू मध्ये परिवार योजनाका नया प्रयोगकर्ता %	९	१०	१०
	सुरक्षित गर्भपतन सेवा लिने २० वर्ष मुनिका महिला को अनुपात (%)	४३.	४३%	३५%
	परिवार नियोजन साधन प्रयोगकर्ता दर (CPR unadjusted)	२८	२७	२९.
	Pills का लगातार प्रयोगकर्ता संख्या	६७	८६	८१
	डिपो का लगातार प्रयोगकर्ता संख्या	३२८	४११	३९३
	IUCD का लगातार प्रयोगकर्ता संख्या	०	३	७
	Implant का लगातार प्रयोगकर्ता संख्या	५४६	४९२	३७८
रोग नियन्त्रण	Slide Positivity Rate	०	०	०

कार्यक्रम	प्रमुख स्वास्थ्य सूचकांकहरू	आर्थिक वर्ष		
		२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/०८२
	जम्मा रक्त नमूना परिक्षण (ACD and PCD) गरेको संख्या	१२९	२४६	५६१
	जम्मा औलो पोजिटिभ केस	०	०	०
	स्थानीय औलो रोगीको अनुपात	०	०	०
	जिल्ला भरिमा देखा परेको नया कालाजार बिरामीको संख्या	१	०	०
	MDA संचालनमा रहेका जिल्ला हरू	०	०	०
	MMDP Complete भएका जिल्ला हरू	०	०	०
	सर्पको टोकाइबाट प्रभावितहरूको संख्या	०	०	२
	कुकुरको टोकाइबाट प्रभावितहरूको संख्या	११	१	४
	प्रति दश हजार जनसंख्यामा कुष्ठरोग Prevalence rate	०	०	७१
	कुष्ठरोगको नया केश पत्ता लाग्ने दर (per 100000)	०	०	५०
	नयाँ कुष्ठरोगीको संख्या	०	०	१
	सबै खाले टीबी केशमा Case notification rate (CNR)	१०२	३५	९२
	दर्ता भएका नया क्षयरोगका बिरामी संख्या	१५	३	९
	क्षयरोगको उपचार सफलता दर	१००	८७	५७
	ART बाट उपचार गरि रहेको संख्या	४	४	४
	एच आइ भी परिक्षण गरिएका गर्भवती महिलाहरू %	२७	४८	६३
स्वास्थ्य बिमा	स्वास्थ्य बिमा गर्ने हरूको संख्या प्रतिशतमा	४	९	११
	स्वास्थ्य बिमा गरेकाहरू मध्ये नवीकरण गरेको संख्या प्रतिशतमा	४	८	९
सडक दुर्घटना	सडक दुर्घटना बाट प्रभावितहरूको संख्या	०	१	५
	सडक दुर्घटनाबाट ज्यान गुमाउनेहरूको संख्या		१	२
ओपिडी तथा अस्पताल	जम्मा जनसंख्यामा ओपिडी मा आएका नयाँ बिरामी %	१००८०	११४२९	११२५९
	अस्पतालमा बिरामीको औसत बसाई (दिन)			
	Bed occupancy rate			
	Throughput of inpatients			
	जम्मा आकस्मिक सेवा लिने बिरामी संख्या	२८७	५०२	३०६
Early Warning Reporting System(E WARS)	SARI बाट प्रभावित हरूको संख्या According to EWARS	५५	७८	५९
	AGE बाट प्रभावितहरूको संख्या According to EWARS.	६७	११३	१०१
	जिल्ला भरिमा देखा परेका नयां स्क्रब टाईफस बिरामी संख्या	०	०	०
	जिल्ला भरिमा देखा परेका डेंगु बिरामी हरूको संख्या	०	०	०

स्रोत: बडीकेदार गाउँपालिका स्वास्थ्य शाखा

१९.८ प्रमुख दश रोगहरु

Rank	Name of Diseases	Number of Patients	Percentage among new morbidity
१	Fever	२४८८	
२	Cough	१६२२	
३	Itching	४३२	
४	Abdominal Pain	४०९	
५	Fatigue and Weakness	७४	
६	Low Backache	७४	
७	Nausea, Vomitting	६४	
८	chest pain	६२	
९	oral stomatitis	४४	
१०	Joint stiffness	२८	

अनुसूचीहरू

अनुसूची १: वडा अनुसार महिलाको नाममा घर र जग्गा हुने परिवार

वडा	परिवार संख्या	घर र जग्गामा महिलाको स्वामित्व हुने परिवार
१	५२२	२९
२	५०५	७
३	६६०	३
४	६१६	७
५	६०२	१२
बडीकेदार	२९०५	५८

अनुसूची २: अक्सर बसोबास, स्वदेश अनुपस्थित र विदेश अनुपस्थित विवरण

वडा	अक्सर बसोबास			अनुपस्थित स्वदेश			अनुपस्थित विदेश		
	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला
१	२५६६	१२४४	१३२२	३३६	१९०	१४६	१५६	१२८	२८
२	२५२०	१२५५	१२६५	२३२	१३४	९८	१८९	१६२	२७
३	३३०५	१६३१	१६७४	२६८	१४२	१२६	२७४	२०६	६८
४	३२३४	१६१८	१६१६	२२४	१३१	९३	१२५	१०५	२०
५	३२७७	१६२९	१६४८	२३२	१३४	९८	१२६	१०२	२४
बडीकेदार	१४९०२	७३७७	७५२५	१२९२	७३१	५६१	८७०	७०३	१६७

खण्ड २०: वडाहरुको आधारभूत विवरण

वडा नं. १

परिचय

साविकको बछैन गा.वि.स.का वडा १, ५, ६, ७ र ९ समावेश भएर हाल वडीकेदार गाउँपालिका वडा नं. १ वडा बनेको हो। यस वडाको वडा कार्यालय रिसेडी ठाउँमा अवस्थित छ। गाउँपालिका केन्द्रबाट यो वडा कार्यालय २२ कि.मी. को दुरीमा अवस्थित छ।

सिमाना:

- पूर्व : मुडा रजेडा
- पश्चिम : विठोडा गडसेरा खोला
- उत्तर : पातल मालीका
- दक्षिण : नारायण खेत अलाडी

विवरण	रा.ज.ग.२०६८	रा.ज.ग.२०७८
परिवार संख्या	५२१	५२२
जम्मा जनसंख्या	२९५८	२५६६

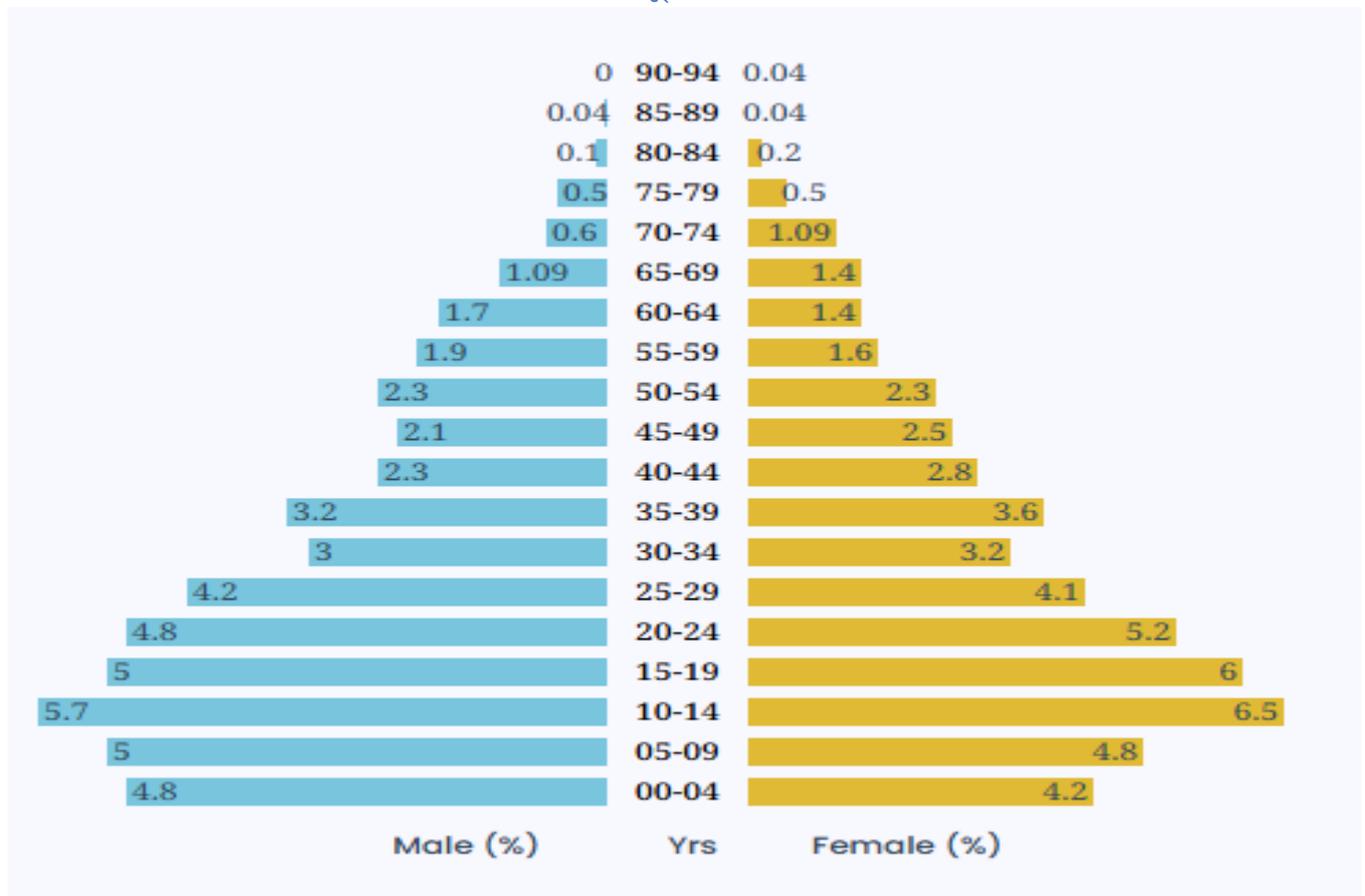
विवरण	रा.ज.ग.२०६८	रा.ज.ग.२०७८
पुरुष	१४१७	१२४४
महिला	१५४१	१३२२
औसत परिवार संख्या	५.६८	४.९२
लैङ्गिक अनुपात	९२.०	९४.१
वार्षिक जनसंख्या वृद्धिदर		-१.३६
जनघनत्व		४६.७२
साक्षरता दर (%मा)		७७.१७
पुरुष		८८.३
महिला		६६.९१
शौचालय नभएको परिवार (%मा)		६.९
कम्तिमा एक जना सदस्य स्वदेश भित्र अनुपस्थित रहेको परिवार संख्या		१२२
स्वदेश भित्र अनुपस्थित जम्मा जनसंख्या		३३६
कम्तिमा एक जना सदस्य विदेश अनुपस्थित रहेको परिवार संख्या		९५
विदेश भित्र अनुपस्थित जम्मा जनसंख्या		१८९

पाँच वर्ष उमेर समूह अनुसार जनसंख्या संरचना

उमेर समूह	जम्मा		पुरुष		महिला	
	जनसंख्या	प्रतिशत	जनसंख्या	प्रतिशत	जनसंख्या	प्रतिशत
जम्मा	२५६६	१००	१२४४	४८.४८	१३२२	५१.५२
००-०४ वर्ष	२३१	९.०	१२४	४.८	१०७	४.२
०५-०९ वर्ष	२५२	९.८	१२९	५.०	१२३	४.८
१०-१४ वर्ष	३११	१२.१	१४५	५.७	१६६	६.५
१५-१९ वर्ष	२८४	११.१	१२९	५.०	१५५	६.०
२०-२४ वर्ष	२५८	१०.१	१२४	४.८	१३४	५.२
२५-२९ वर्ष	२१२	८.३	१०७	४.२	१०५	४.१
३०-३४ वर्ष	१६१	६.३	७८	३.०	८३	३.२
३५-३९ वर्ष	१७४	६.८	८२	३.२	९२	३.६
४०-४४ वर्ष	१३३	५.२	६०	२.३	७३	२.८
४५-४९ वर्ष	११७	४.६	५४	२.१	६३	२.५
५०-५४ वर्ष	११८	४.६	५८	२.३	६०	२.३
५५-५९ वर्ष	९१	३.५	५०	१.९	४१	१.६
६०-६४ वर्ष	७९	३.१	४३	१.७	३६	१.४

उमेर समूह	जम्मा		पुरुष		महिला	
	जनसंख्या	प्रतिशत	जनसंख्या	प्रतिशत	जनसंख्या	प्रतिशत
६५-६९ वर्ष	६५	२.५	२८	१.१	३७	१.४
७०-७४ वर्ष	४३	१.७	१५	०.६	२८	१.१
७५-७९ वर्ष	२७	१.१	१४	०.५	१३	०.५
८०-८४ वर्ष	७	०.३	३	०.१	४	०.२
८५-८९ वर्ष	२	०.१	१	०.०४	१	०.०४
९०-९४ वर्ष	१	०.०४	०	०.०	१	०.०४
९५+ वर्ष	०	०.०	०	०.०	०	०.०

पाँच वर्ष उमेर समूहको जनसंख्या पिरामिड

मुख्य गाउँबस्ती र टोलहरू:

साविकको गाविस हुँदाको वडा नं.	गाउँबस्ती वा टोलको नाम
१	बेरबटा, धामीगाउँ
५	रजेडा, मुडा, स्याली, कोला, गुजेल, चनेबस्ति
६	चिउरी, अलाडी, चिम्चे, थालापानी
७	रिसेडी, घन्ने, सजुडा र चौडे
९	पातल, बिठोडा, टुडकट्टे, बोहरा कडवनी, बिपिनगर, बानन कडवनी

वडासंग जोडिएका सडकहरूको अवस्था(विवरण)

क्र.सं.	सडकको नाम	जोडिएका बस्तिहरू		लम्बाई (कि.मि.)	ग्राभेल वा पक्की वा कच्ची	पुलको संख्या	कैफियत
		देखि	सम्म				
१	सहजपुर बोगटान सडक	बिपिनगर	गुनकोट	२०	पक्की	१	

टाढाको बस्तीबाट सम्बन्धित वडा केन्द्रसम्म पुग्न लाग्ने अनुमानित समय

टाढाको बस्तीको नाम	पैदल वा सवारी	वडा कार्यालयसम्म पुग्न लाग्ने एकतर्फी अनुमानित समय
मुडा	पैदल	३ घण्टा

प्रमुख बजार केन्द्र

क्र.सं.	बजारको नाम	बजार भएको स्थानको नाम
१	बिपिनगर	बिपिनगर

वडाभित्र रहेका बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको विवरण:

क्र.सं.	बैंकको प्रकार	बैंक तथा वित्तीय संस्थाको नाम	शाखा	ठेगाना/टोल	कैफियत
१	बैंक	प्रभु बैंक	बिपिनगर	बडीकेदार १, डोटी	
२	वित्तीय संस्था	नेरुडे मिर्मिरे	बिपिनगर	बडीकेदार १, डोटी	
३	सहकारी	लक्ष्मी सरश्वती सहकारी	बिपिनगर	बडीकेदार १, डोटी	
४	सहकारी	सुनौलो बिहानी सहकारी	देवली	बडीकेदार १, डोटी	

सिचाई सुबिधा सम्बन्धी

क्र.सं.	सिचाई सुबिधा वा आयोजनाको नाम	सिचाईको किसिम(अन्य/नहर/कुलो)	लम्बाई (कि.मी. मा)	सिचाईको उपलब्धता	लाभान्वित परिवार संख्या
१	चिम्चे थलापानी	नहर	१		२०
२	पातल डोवहरी नहर	नहर	१.२		२५
३	सिराडी नहर पातल	नहर	२		१२
४	मगराउँ नहर पातल	नहर	०.५		८
५	बिपिनगर नहर	नहर	२		६०
६	अलाडी नहर	नहर	२		१८
७	धनाघाट नहर पातल	नहर	१		९

वडाको विद्युतीकरणको अवस्था

सि.नं.	विद्युत पुगेको टोल बस्तीको नाम	लाभान्वित घरधुरी	विद्युत प्रसारण लाईनको प्रकार	विद्युत नपुगेको टोल बस्ती	कैफियत
१	बिपिनगर, अलाडी	१५०	श्रिफेज		
२	देवली, कोला गुजैल	३५	श्रिफेज		

सि.नं.	विद्युत पुगेको टोल बस्तीको नाम	लाभान्वित घरधुरी	विद्युत प्रसारण लाईनको प्रकार	विद्युत नपुगेको टोल बस्ती	कैफियत
३	बेरवाटा धामी गाउँ	१०	सिङगल फेज		
४	रजेडा मुडा	२०	सिङगलफेज		
५	रिसेडी सजुडा, चौडे थला	८०	थ्रिफेज		
६	पातल कड्वनी टुडकट्टे, बिठोडा	१००	थ्रिफेज		
७	चिउरी	१२	थ्रिफेज		

वडामा पाईने जडिबुटी सम्बन्धी विवरण

हल्दि, अदुवा, अलैची

धार्मिक, ऐतिहासिक तथा पर्यटकीय स्थलहरू

क्र.स.	नाम	अवस्थिति उक्त स्थल भएको ठाउँको नाम	कैफियत
१	मालीका भगवती	बडीकेदार १, पातल	
२	मोहन्याल मन्दिर	बडीकेदार १, अलाडी	

पुल/पुलेसाहरू

पुलको नाम	पुल भएको नदि/खोला/खोल्साको नाम	पुलको प्रकार	जोडिने बस्तीको नाम
थला पुल	कापडी गाड	झोलुंगे पुल	थला रिसेडी
देवली पुल	कापडी गाड	झोलुंगे पुल	देवली बेरवाटा
गोल्तडा पुल	कापडी गाड	झोलुंगे पुल	अलाडी रिसेडी
बगरगाडा पुल	कापडी गाड	झोलुंगे पुल	रजेडा बगरगाडा
दोगाड पुल	कापडी गाड	झोलुंगे पुल	डाड खेताली
चिम्चे सडक पुल	कापडी गाड	पक्कि पुल	बिपिनगर अलाडी
बिपिनगर सडक पुल	ठुलिगाड पुल	पक्कि पुल	चुरे बिपिनगर

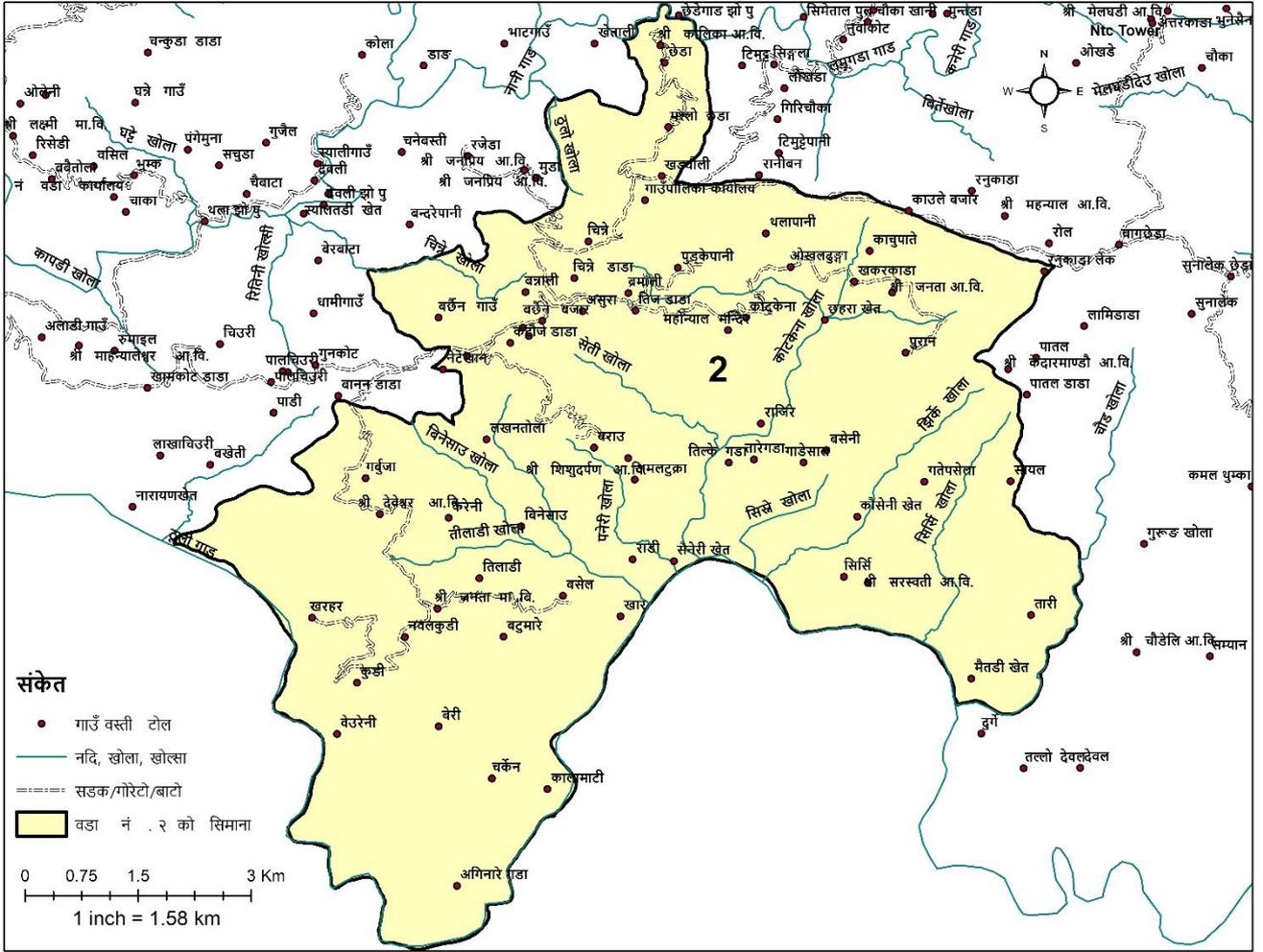
वडामा मनाइने चाडपर्व, जात्रा र मेलाहरूको नाम

दशैं, तिहार, होलि, तिज, गौरा, बिशौ, वल्के, माघेसङ्क्रान्ति आदि

स्थानीय तह निर्वाचन २०७९ का वडा जनप्रतिनिधी

नाम थर	पद	सम्पर्क नं.
डबल बहादुर बोहरा	वडा अध्यक्ष	९८५८४२१००७
धन बहादुर बोगटी	वडा सदस्य	९८६५६८२२३३
बिमला देवी बोहरा	वडा सदस्य	९८४१७२६१३९
जलु देवी सार्की	वडा सदस्य	९८६८४७०९१६

वडा नं. २

परिचय

साविकको बछैँन गा.वि.स.का वडा २, ३, ४ र ८ समावेश भएर हाल बडीकेदार गाउँपालिकाको २ नं वडा बनेको हो। यस वडाको वडा कार्यालय बछैँनमा अवस्थित छ। गाउँपालिका केन्द्रबाट यो वडा कार्यालय ३.५ कि.मी. को दुरीमा अवस्थित छ।

सिमाना:

- पूर्व : वडा नं. ३ र ४
पश्चिम : वडा नं. १ र चुरे गा.पा. कैलाली
उत्तर : वडा नं. १ र वडा नं. ४
दक्षिण : चुरे गा.पा. र मोहन्याल गा.पा. कैलाली

विवरण	रा.ज.ग.२०६८	रा.ज.ग २०७८
परिवार संख्या	४२९	५०५
जम्मा जनसंख्या	२७८५	२५२०
पुरुष	१४०९	१२५५
महिला	१३७६	१२६५

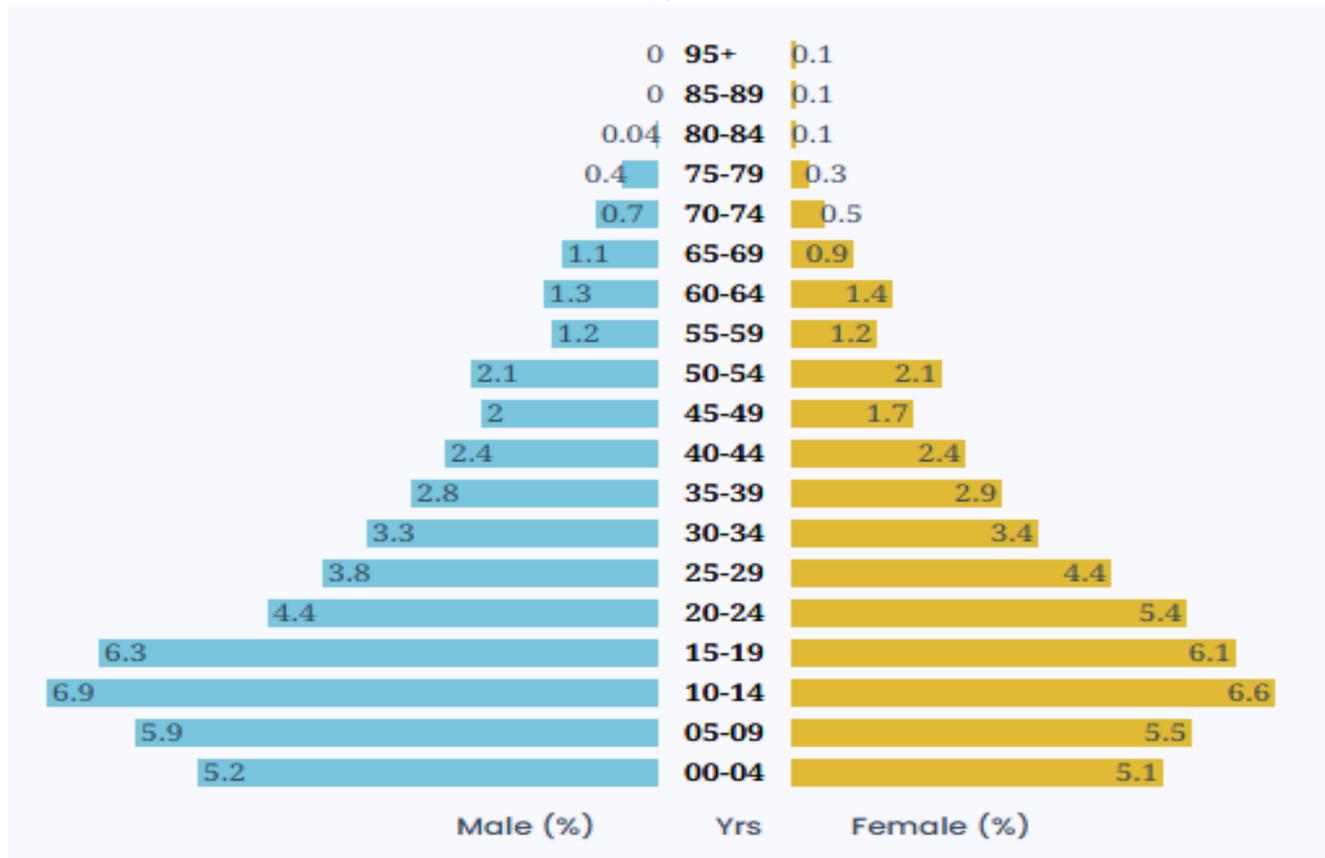
विवरण	रा.ज.ग.२०६८	रा.ज.ग.२०७८
औसत परिवार संख्या	६.४९	४.९९
लैङ्गिक अनुपात	१०२.४	९९.२
वार्षिक जनसंख्या वृद्धिदर		-०.९५
जनघनत्व		४२.१५
साक्षरता दर (%मा)		७८.११
पुरुष		८६.०३
महिला		७०.२७
शौचालय नभएको परिवार (%मा)		११.९
कम्तिमा एक जना सदस्य स्वदेश भित्र अनुपस्थित रहेको परिवार संख्या		९८
स्वदेश भित्र अनुपस्थित जम्मा जनसंख्या		२३२
कम्तिमा एक जना सदस्य विदेश अनुपस्थित रहेको परिवार संख्या		१३३
विदेश भित्र अनुपस्थित जम्मा जनसंख्या		१८९

पाँच वर्ष उमेर समूह अनुसार जनसंख्या संरचना

उमेर समूह	जम्मा		पुरुष		महिला	
	जनसंख्या	प्रतिशत	जनसंख्या	प्रतिशत	जनसंख्या	प्रतिशत
जम्मा	२५२०	१००	१२५५	४९.८	१२६५	५०.२
००-०४ वर्ष	२५९	१०.३	१३१	५.२	१२८	५.१
०५-०९ वर्ष	२८६	११.३	१४८	५.९	१३८	५.५
१०-१४ वर्ष	३४०	१३.५	१७३	६.९	१६७	६.६
१५-१९ वर्ष	३१२	१२.४	१५९	६.३	१५३	६.१
२०-२४ वर्ष	२४८	९.८	१११	४.४	१३७	५.४
२५-२९ वर्ष	२०८	८.३	९६	३.८	११२	४.४
३०-३४ वर्ष	१६९	६.७	८३	३.३	८६	३.४
३५-३९ वर्ष	१४३	५.७	७०	२.८	७३	२.९
४०-४४ वर्ष	१२१	४.८	६१	२.४	६०	२.४
४५-४९ वर्ष	९४	३.७	५१	२.०	४३	१.७
५०-५४ वर्ष	१०५	४.२	५२	२.१	५३	२.१
५५-५९ वर्ष	५९	२.३	३०	१.२	२९	१.२
६०-६४ वर्ष	७०	२.८	३४	१.३	३६	१.४
६५-६९ वर्ष	५१	२.०	२८	१.१	२३	०.९
७०-७४ वर्ष	३०	१.२	१८	०.७	१२	०.५
७५-७९ वर्ष	१७	०.७	९	०.४	८	०.३
८०-८४ वर्ष	३	०.१	१	०.०४	२	०.१
८५-८९ वर्ष	२	०.१	०	०.०	२	०.१

उमेर समूह	जम्मा		पुरुष		महिला	
	जनसंख्या	प्रतिशत	जनसंख्या	प्रतिशत	जनसंख्या	प्रतिशत
१०-१४ वर्ष	०	०.०	०	०.०	०	०.०
१५+ वर्ष	३	०.१	०	०.०	३	०.१

पाँच वर्ष उमेर समूहको जनसंख्या पिरामिड

मुख्य गाउँबस्ती र टोलहरू:

साविकको गाविस हुँदाको वडा नं.	गाउँबस्ती वा टोलको नाम
२	बराउ, सिर्सि, तारेगडा, सैनेरी, तारी
३	बछैन, कोटकेना, असुरा, बर्माली
४	गर्वुजा, सडेखान, खरहर, चकैन, बट्टुमारे, बसेल
८	छेडा, खड्यौली, पुरान, सायल, गतेपशेला

वडासंग जोडिएका सडकहरूको अवस्था(विवरण)

क्र.सं.	सडकको नाम	जोडिएका बस्तिहरू		लम्बाई (कि.मि.)	ग्राभेल वा पक्की वा कच्ची	पुलको संख्या	कैफियत
		देखि	सम्म				
१	सहजपुर बोगटान दिपायल सडक	बछैन	खड्यौली	६	पक्की	-	

टाढाको बस्तीबाट सम्बन्धित वडा केन्द्रसम्म पुग्न लाग्ने अनुमानित समय

टाढाको बस्तीको नाम	पैदल वा सवारी	वडा कार्यालयसम्म पुग्न लाग्ने एकतर्फी अनुमानित समय
सायल	पैदल	३ घण्टा
तारी	पैदल	३.५ घण्टा

प्रमुख बजार केन्द्र

क्र.स.	बजारको नाम	बजार भएको स्थानको नाम
१	खड्यौली	खड्यौली
३	सडेखान	सडेखान

वडाभित्र रहेका बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको विवरण :

क्र.सं.	बैंकको प्रकार	बैंक तथा वित्तीय संस्थाको नाम	शाखा	ठेगाना/टोल	कैफियत
१	सहकारी	संगालो कृषि सहकारी		खड्यौली	

वडाको विद्युतीकरणको अवस्था

सि.नं.	विद्युत पुगेको टोल बस्तीको नाम	लाभान्वित घरधुरी	विद्युत प्रसारण लाईनको प्रकार	विद्युत नपुगेको टोल बस्ती	कैफियत
१	बछैँन	३५		बडुमारे, बसेल	
२	खड्यौली, छैडा, चिन्ने	५०		सैनेरी, तारेगडा	
३	थालापनि, पुट्केपानी	२८		गतेपसेला, सिर्सि	
४	कोट्केना, ओखलढुंगा	३०		तारि, सायल	
५	असुरा, बराउ, गर्वुजा	२०		गाडेसाल	
६	खडेखान, खरहर	१००		चर्केन, कालामाटी	
७	केरेनी	१२		वेउरेनी	

वडामा पाईने जडिबुटी सम्बन्धी विवरण

तेजपत्ता, टिमुर

धार्मिक, ऐतिहासिक तथा पर्यटकीय स्थलहरू

क्र.सं.	नाम	अवस्थिति(उक्त स्थल भएको ठाउँको नाम)	कैफियत
१	कोट्केन मोहन्याल मन्दिर	कोट्केना	

पुल/पुलेसाहरू

पुलको नाम	पुल भएको नदि/खोला/खोल्साको नाम	पुलको प्रकार	जोडिने बस्तीको नाम
गेडाखोला	झोलुंगे पुल	झोलुंगे पुल	सैनेरि, सिर्सि, तारी, गाडेसाल

वडाका प्रमुख पदमार्ग

१. वडा कार्यालय देखि बराउ
२. वडा देखि कोटकेना

३. खड्यौली-छेडा

नदि/खोलाका नाम

१. ठूलीगाड
२. विनिसाउ खोला

३. कोटकेना खोला

वडामा पाइने खनिज तथा खानी सम्बन्धी विवरण (उपलब्ध भए सम्म)

खनिजको नाम	पाइने स्थान
खरि ढुङ्गा	भिन्निखोला

वडामा मनाइने चाडपर्व, जात्रा र मेलाहरूको नाम

१. दशैं मेला

२. बछैँन गाउ जात मेला

स्थानीय तह निर्वाचन २०७९ का वडा जनप्रतिनिधी

नाम थर	पद	सम्पर्क नं.
प्रेम बहादुर घर्तिमगर	वडा अध्यक्ष	९८४८५९२३२३
तारा नाम्जाली	कार्यपालिका सदस्य	९८६८४९०८५३
मोहन कामी	वडा सदस्य	
ईन्द्र ओली	वडा सदस्य	
बर्जिला सार्की	वडा सदस्य	

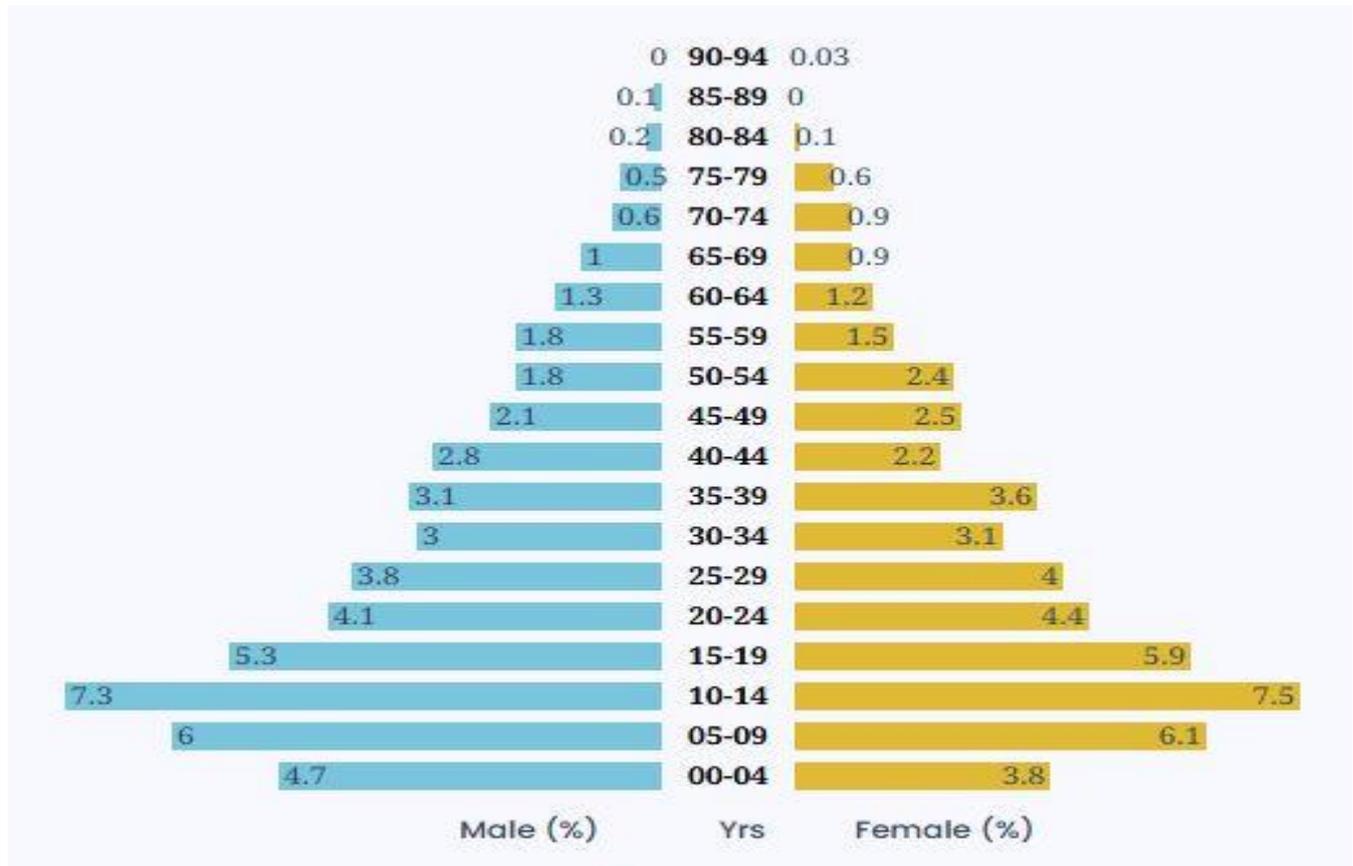
विवरण	रा.ज.ग.२०६८	रा.ज.ग.२०७८
परिवार संख्या	६७५	६६०
जम्मा जनसंख्या	३९८०	३३०५
पुरुष	१९५२	१६३१
महिला	२०२८	१६७४
औसत परिवार संख्या	५.९०	५.०१
लैङ्गिक अनुपात	९६.३	९७.४
वार्षिक जनसंख्या वृद्धिदर		-१.७७
जनघनत्व		४०.८९
साक्षरता दर (%मा)		७१.७८
पुरुष		८०.८३
महिला		६३.१६
शौचालय नभएको परिवार (%मा)		११.४
कम्तिमा एक जना सदस्य स्वदेश भित्र अनुपस्थित रहेको परिवार संख्या		११३
स्वदेश भित्र अनुपस्थित जम्मा जनसंख्या		२६८
कम्तिमा एक जना सदस्य विदेश अनुपस्थित रहेको परिवार संख्या		१४६
विदेश भित्र अनुपस्थित जम्मा जनसंख्या		२७४

पाँच वर्ष उमेर समूह अनुसार जनसंख्या संरचना

उमेर समूह	जम्मा		पुरुष		महिला	
	जनसंख्या	प्रतिशत	जनसंख्या	प्रतिशत	जनसंख्या	प्रतिशत
जम्मा	३३०५	१००	१६३१	४९.३	१६७४	५०.७
००-०४ वर्ष	२७९	८.४	१५५	४.७	१२४	३.८
०५-०९ वर्ष	४००	१२.१	१९७	६.०	२०३	६.१
१०-१४ वर्ष	४८९	१४.८	२४१	७.३	२४८	७.५
१५-१९ वर्ष	३७१	११.२	१७६	५.३	१९५	५.९
२०-२४ वर्ष	२८२	८.५	१३७	४.१	१४५	४.४
२५-२९ वर्ष	२५६	७.७	१२५	३.८	१३१	४.०
३०-३४ वर्ष	२०३	६.१	१००	३.०	१०३	३.१
३५-३९ वर्ष	२२१	६.७	१०३	३.१	११८	३.६
४०-४४ वर्ष	१६४	५.०	९१	२.८	७३	२.२
४५-४९ वर्ष	१५२	४.६	६९	२.१	८३	२.५
५०-५४ वर्ष	१३८	४.२	६०	१.८	७८	२.४
५५-५९ वर्ष	१०८	३.३	६०	१.८	४८	१.५
६०-६४ वर्ष	८१	२.५	४२	१.३	३९	१.२
६५-६९ वर्ष	६३	१.९	३२	१.०	३१	०.९
७०-७४ वर्ष	५०	१.५	२०	०.६	३०	०.९

उमेर समूह	जम्मा		पुरुष		महिला	
	जनसंख्या	प्रतिशत	जनसंख्या	प्रतिशत	जनसंख्या	प्रतिशत
७५-७९ वर्ष	३७	१.१	१६	०.५	२१	०.६
८०-८४ वर्ष	८	०.२	५	०.२	३	०.१
८५-८९ वर्ष	२	०.१	२	०.१	०	०.०
९०-९४ वर्ष	१	०.०३	०	०.०	१	०.०३
९५+ वर्ष	०	०.०	०	०.०	०	०.०

पाँच वर्ष उमेर समूहको जनसंख्या पिरामिड

मुख्य गाउँबस्ती र टोलहरू:

साविकको गाविस हुँदाको वडा नं.	गाउँबस्ती वा टोलको नाम
१	घाङ्गल
२	दह
३	तल्लो घाङ्गल
४	मल्लो गैमाडा, तल्लो गैमाडा, पालसैनी, बग्न, पाखापानी, छिचेत्री जदी, ओखलढुङ्गा, घट्टेपात्थर
५	गाजरी, वेवरा, चागा, सेलाने, वेलघारी, सिदुरेपानी, चायाकोट, देवल, कालधोत्ती, दुर्गे, देउथान
६	विठारा
७	जैशिबाज, धारापानी, आमगाडा, लानावन, मल्याढुङ्गा, लटाली, तल्पन्नेरी
८	मेहेली, नानाकोट, सुनालेख, पातल, बागछेडा

साविकको गाविस हुँदाको वडा नं.	गाउँबस्ती वा टोलको नाम
९	कडगाउँ, मटेला, रक्सना, पनाला, सौडाना, भोसेडाडा

वडासंग जोडिएका सडकहरूको अवस्था (विवरण)

क्र.सं.	सडकको नाम	जोडिएका बस्तिहरू		लम्बाई (कि.मि.)	ग्राभेल वा पक्की वा कच्ची	पुलको संख्या	कैफियत
		देखि	सम्म				
१	सेती लोकमार्ग	वेवरा	पिपलकुन्टा	३	कच्ची	-	

टाढाको बस्तीबाट सम्बन्धित वडा केन्द्रसम्म पुग्न लाग्ने अनुमानित समय

टाढाको बस्तीको नाम	पैदल वा सवारी	वडा कार्यालयसम्म पुग्न लाग्ने एकतर्फी अनुमानित समय
देवल	पैदल	३ घण्टा
पातल	पैदल	३ घण्टा
देउथान	पैदल	३ घण्टा
आमगडा	पैदल	२.५ घण्टा
ओखलढुङ्गा	पैदल	३ घण्टा

प्रमुख बजार केन्द्र

क्र.सं.	बजारको नाम	बजार भएको स्थानको नाम
१	खड्यौली बजार	खड्यौली
२	विपिनगर बजार	विपिनगर
३	घाङ्गल बजार	मटेला

वडाभित्र रहेका बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको विवरण :

क्र.सं.	बैंकको प्रकार	बैंक तथा वित्तीय संस्थाको नाम	शाखा	ठेगाना/टोल	कैफियत
१	सहकारी	घाङ्गल बहुउद्देशिय सहकारी		घाङ्गल मटेला	

सिचाई सुबिधा सम्बन्धी

क्र.सं.	सिचाई सुबिधा वा आयोजनाको नाम	सिचाईको किसिम(कुलो/नहर/अन्य)	लम्बाई (कि.मी. मा)	सिचाईको उपलब्धता	लाभान्वित परिवार संख्या
१	ओखलढुङ्गा सिचाई नहर	नहर	२ कि.मि		२५ घरधुरी
२	गाजरी सिचाई नहर	नहर	२ कि.मि		२९ घरधुरी

वडाको विद्युतीकरणको अवस्था

सि.नं.	विद्युत पुगेको टोल बस्तीको नाम	लाभान्वित घरधुरी	विद्युत प्रसारण लाईनको प्रकार	विद्युत नपुगेको टोल बस्ती	कैफियत
१	घाडल	१२		गाजरी, वेवरा, चागा, सेलाने, वेलघारी, सिदुरेपानी, चायाकोट, देवल, कालधोत्ती, दुर्गे, देउथान, विठारा, पालसैनी, पाखापानी, जदी, मल्याढुडगा, मेहेली, नानाकोट, सुपातल	
२	दह	७			
३	तल्लो घाङ्गल	२			
४	मल्लो गैमाडा, तल्लो गैमाडा, बग्र, छिचेत्री, ओखलढुङगा, घट्टेपात्थर	९०			
५	विठारा	२०			
६	जैशिवाज, धारापानी, आमगाडा, लानावन, लटाली, तल्पन्नेरी, खेत, चवाँला	४०			
७	सुनालेख, बागछेडा	८			
८	कडगाउँ, मटेला, रक्सना, पनाला, सौडाना, भोसेडाडा	३०			

वडामा पाईने जडिबुटी सम्बन्धी विवरण

१. तेजपत्ता

२. टिमुर

३. चुत्रो

धार्मिक, ऐतिहासिक तथा पर्यटकीय स्थलहरू

क्र.स.	नाम	अवस्थिति(उक्त स्थल भएको ठाउँको नाम)	कैफियत
१	कर्णाली नदी, शिव मन्दिर	ओखलढुङगा	
२	केदार मन्दिर	तल्लो घाडल	

पुल/पुलेसाहरू

पुलको नाम	पुल भएको नदि/खोला/खोल्साको नाम	पुलको प्रकार	जोडिने बस्तीको नाम
घाङ्गली खोला	घाङ्गली खोला	झोलुंगे	साबिकको घाङ्गल गा.वि.स. को वडा नं. १, २, ३, ४, १ र ६, ७ का टोल बस्तीहरू
विरेगडा	जिमडे गाड	झोलुंगे	साबिकको वडा नं. ७ र बोगटान फुडिसल गा.पा. का वडा नं. १ का बस्तीहरू
सेलाने	सेलाने खोला	झोलुंगे	साबिकको घाङ्गल गा.वि.स. ५ नं. वडाका बस्तीहरू
कर्णाली	कर्णाली	झोलुंगे	साबिकको घाङ्गल गा वि स ४ र ५ नं. वडाका बस्तीहरू र सुर्खेत जिल्ला
खनियाताल	ठुलिगाड	झोलुंगे	साबिकको घाङ्गल गा वि स ५ नं. वडा र कैलाली मोहन्याल गा.पा को खनियाताल

वडाका प्रमुख पदमार्ग

१. वडा कार्यालय देखि बागछेडा
२. वडा देखि ओखलढुङगा
३. बागछेडा-विठारा
४. घाङ्गल -विठारा

नदी/खोलाका नाम

१. कर्णाली
२. ठुलीगाड
३. कोईराली
४. घाङ्गली खोला
५. खुल्ले खोला
६. सेलान खोला

वडामा पाइने खनिज तथा खानी सम्बन्धी विवरण (उपलब्ध भए सम्म)

खनिजको नाम	पाइने स्थान
खरी	पातल

वडामा मनाइने चाडपर्व, जात्रा र मेलाहरुको नाम

१. वडातडो जात
२. मेलघट्टी जात
३. छडी जात
४. दशैं, तिहार, तिज, माघी, ओल्के, होली आदी पर्वहरु
५. धम्कने मेला, शिवरात्री मेला आदी

स्थानीय तह निर्वाचन २०७९ का वडा जनप्रतिनिधी

नाम थर	पद	सम्पर्क नं.
राम बहादुर गुरुङ	वडा अध्यक्ष	९८४८४५००४३
दान बहादुर मल्ल	वाड सदस्य	९८४९६८५९०९
प्रकाश लामा	वडा सदस्य	
ललिता पुनमगर	वडा सदस्य	
आईति देवी टमट्टा	वडा सदस्य	

वडा नं. ४

परिचय

साविकको मान्नाकापडी गा.वि.स.का वडा १ देखि ९ सबै वडाहरु समावेश भएर हाल बडीकेदार गाउँपालिका वडा नं. ४ बनेको हो। यस वडाको वडा कार्यालय दुईत्यारमा अवस्थित छ। गाउँपालिका केन्द्रबाट यो वडा कार्यालय १७ कि.मी. को दुरीमा अवस्थित छ।

सिमाना:

- पूर्व : लानाकेदारेश्वर
 पश्चिम : गडसेरा, जोरायल
 उत्तर : के.आई. सिंह गा.पा.
 दक्षिण : बछैँन

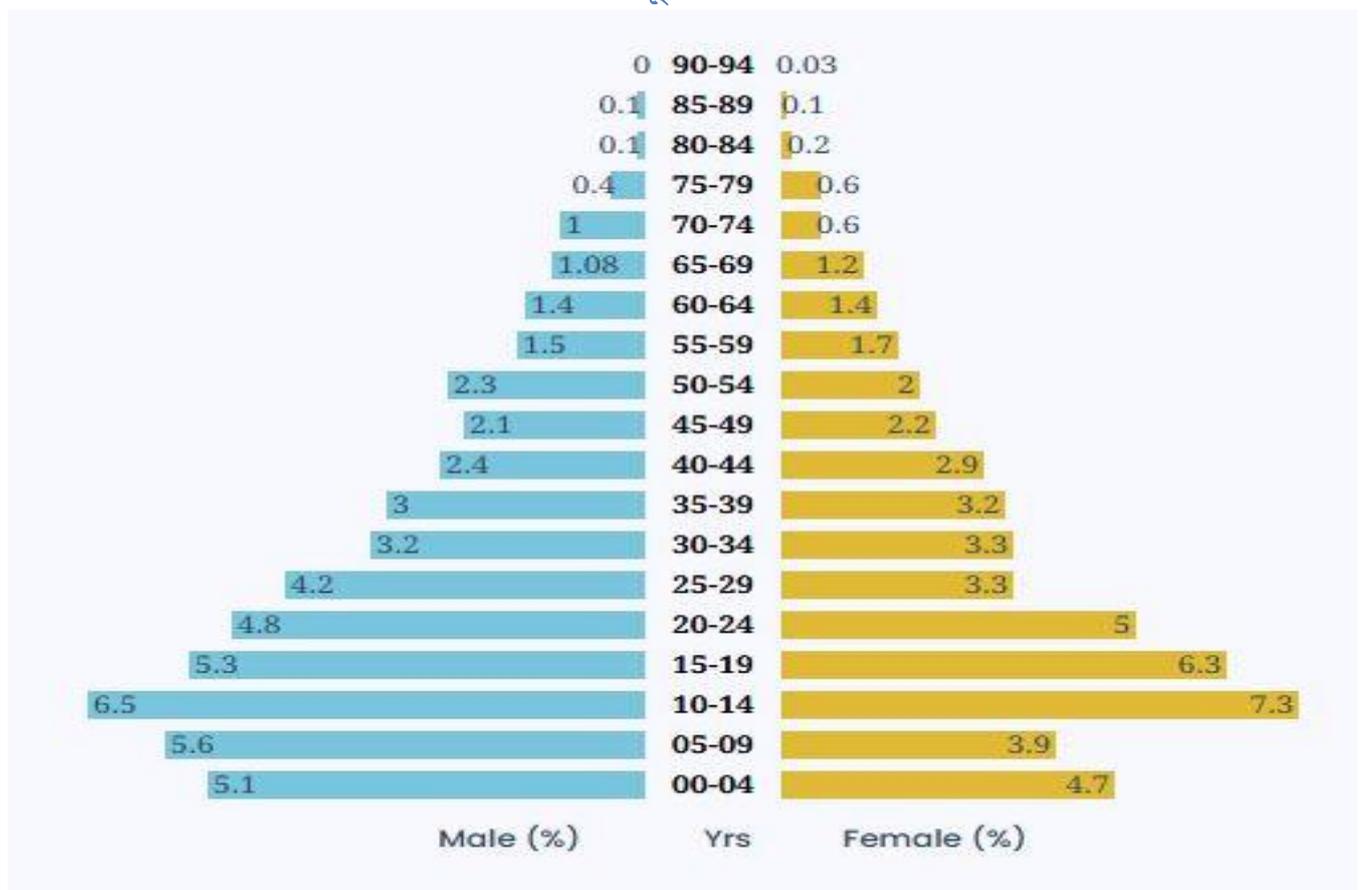
विवरण	रा.ज.ग.२०६८	रा.ज.ग.२०७८
परिवार संख्या	५२८	६१६
जम्मा जनसंख्या	३५०६	३२३४
पुरुष	१७१३	१६१८
महिला	१७९३	१६१६
औसत परिवार संख्या	६.६४	५.२५
लैङ्गिक अनुपात	९५.५	१००.१
वार्षिक जनसंख्या वृद्धिदर		-०.७७
जनघनत्व		३७.९१
साक्षरता दर (%मा)		८०.४३
पुरुष		८७.२८
महिला		७३.६३
शौचालय नभएको परिवार (%मा)		५.८
कम्तिमा एक जना सदस्य स्वदेश भित्र अनुपस्थित रहेको परिवार संख्या		१०८
स्वदेश भित्र अनुपस्थित जम्मा जनसंख्या		२२४
कम्तिमा एक जना सदस्य विदेश अनुपस्थित रहेको परिवार संख्या		७७
विदेश भित्र अनुपस्थित जम्मा जनसंख्या		१२५

पाँच वर्ष उमेर समूह अनुसार जनसंख्या संरचना

उमेर समूह	जम्मा		पुरुष		महिला	
	जनसंख्या	प्रतिशत	जनसंख्या	प्रतिशत	जनसंख्या	प्रतिशत
जम्मा	३२३४	१००	१६१८	५०.०	१६१६	५०.०
००-०४ वर्ष	३१६	९.८	१६४	५.१	१५२	४.७
०५-०९ वर्ष	३०८	९.५	१८२	५.६	१२६	३.९
१०-१४ वर्ष	४४६	१३.८	२११	६.५	२३५	७.३
१५-१९ वर्ष	३७४	११.६	१७०	५.३	२०४	६.३
२०-२४ वर्ष	३१८	९.८	१५५	४.८	१६३	५.०
२५-२९ वर्ष	२४३	७.५	१३५	४.२	१०८	३.३
३०-३४ वर्ष	२१०	६.५	१०३	३.२	१०७	३.३
३५-३९ वर्ष	२०२	६.२	९८	३.०	१०४	३.२
४०-४४ वर्ष	१७२	५.३	७८	२.४	९४	२.९
४५-४९ वर्ष	१३९	४.३	६८	२.१	७१	२.२
५०-५४ वर्ष	१४१	४.४	७५	२.३	६६	२.०
५५-५९ वर्ष	१०२	३.२	४८	१.५	५४	१.७
६०-६४ वर्ष	९०	२.८	४६	१.४	४४	१.४
६५-६९ वर्ष	७४	२.३	३५	१.१	३९	१.२

उमेर समूह	जम्मा		पुरुष		महिला	
	जनसंख्या	प्रतिशत	जनसंख्या	प्रतिशत	जनसंख्या	प्रतिशत
७०-७४ वर्ष	५०	१.५	३१	१.०	१९	०.६
७५-७९ वर्ष	३५	१.१	१४	०.४	२१	०.६
८०-८४ वर्ष	९	०.३	३	०.१	६	०.२
८५-८९ वर्ष	४	०.१	२	०.१	२	०.१
९०-९४ वर्ष	१	०.०३	०	०.०	१	०.०३
९५+ वर्ष	०	०.०	०	०.०	०	०.०

पाँच वर्ष उमेर समूहको जनसंख्या पिरामिड

मुख्य गाउँबस्ती र टोलहरू:

साविकको गाविस हुँदाको वडा नं.	गाउँबस्ती वा टोलको नाम
१	बरालगाउँ
२	धामीगाउँ, सिमलकोट, खेताली
३	बलेना, सिराडी, बडीखेत
४	चुम्बला, विथरवाटा, मुरगडेली
५	बाजवाटा, कापडी, बल्लेजुडी, तिम्तला
६	जुनी, नुराउसे, पानीगडा, पनौटा
७	डिकेवन, जुनडा, धनेबस्ती
८	भुज्याली, नुवाकोट, पुन्तडा, अलीवाटा, भवरा, रनुकाँडा, रोल

साविकको गाविस हुँदाको वडा नं.	गाउँबस्ती वा टोलको नाम
९	बजाड

वडासंग जोडिएका सडकहरूको अवस्था(विवरण)

क्र.सं.	सडकको नाम	जोडिएका बस्तिहरू		लम्बाई (कि.मि.)	ग्राभेल वा पक्की वा कच्ची	पुलको संख्या	कैफियत
		देखि	सम्म				
१	खड्यौली मान्नाकापडी	खड्यौली	बराल गाउँ	२४	कच्ची	नभएको	
२	काउले रनुकाँडा	काउले	रनुकाँडा	५	कच्ची	नभएको	
३	चौकाडांडा पुन्तडा	चौकाडांडा	पुन्तडा	४	कच्ची	नभएको	
४	जुनी बनेटी	जुनी	बनेटी	४	कच्ची	नभएको	
५	जुनी नजाड	जुनी	नजाड	३	कच्ची	नभएको	
६	दुईत्यार गुडेली	दुईत्यार	गुडेली	२	कच्ची	नभएको	
७	दुईत्यार वल्लेजुडी	दुईत्यार	वल्लेजुडी	२	कच्ची	नभएको	
८	वाईखोला वेल्ला	वाईखोला	वेल्ला	४	कच्ची	नभएको	

टाढाको बस्तीबाट सम्बन्धित वडा केन्द्रसम्म पुग्न लाग्ने अनुमानित समय

टाढाको बस्तीको नाम	पैदल वा सवारी	वडा कार्यालयसम्म पुग्न लाग्ने एकतर्फी अनुमानित समय
भवरा, रोल, रनुकाँडा	पैदल	४ घण्टा

प्रमुख बजार केन्द्र

क्र.सं.	बजारको नाम	बजार भएको स्थानको नाम
१	जुनी बजार	जुनी
२	दुईत्यार	दुईत्यार
३	वाईखोला	वाईखोला

वडाभित्र रहेका बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको विवरण :

क्र.सं.	बैंकको प्रकार	बैंक तथा वित्तीय संस्थाको नाम	शाखा	ठेगाना/टोल	कैफियत
१	सहकारी	मान्नाकापडी महिला बहुउद्देश्यीय सहकारी संस्था	बिपिनगर	बडीकेदार ०४ जुनी	

सिचाई सुबिधा सम्बन्धी

क्र.सं.	सिचाई सुबिधा वा आयोजनाको नाम	सिचाईको किसिम	लम्बाई (कि.मी. मा)	सिचाईको उपलब्धता	लाभान्वित परिवार संख्या
१	हलग्रोडा सिचाई नहर	नहर	२.५	छ	३२

क्र.स.	सिंचाई सुविधा वा आयोजनाको नाम	सिंचाईको किसिम	लम्बाई (कि.मी. मा)	सिंचाईको उपलब्धता	लाभान्वित परिवार संख्या
२	लामागडा सिंचाई नहर	नहर	२	छ	४०
३	बगलाना सिंचाई नहर	नहर	३	छ	३५

वडाको विद्युतीकरणको अवस्था

सि.नं.	विद्युत पुगेको टोल बस्तीको नाम	लाभान्वित घरधुरी	विद्युत प्रसारण लाईनको प्रकार	विद्युत नपुगेको टोल बस्ती	कैफियत
१	रोल रनुकाँडा	४५	राष्ट्रिय प्रसारण लाईन	आलीवाटा	
२	टिमुडेपानी	१५	राष्ट्रिय प्रसारण लाईन	हलने	
३	पुन्तडा	३०	राष्ट्रिय प्रसारण लाईन	ओखडे	
४	नुवाकोट	१६	राष्ट्रिय प्रसारण लाईन	पानिगडा	
५	खेताली	२०	राष्ट्रिय प्रसारण लाईन	मौरी, बुराउसे	
६	वजाड, अगीडा	३०	राष्ट्रिय प्रसारण लाईन	पनौटा	
६	जुनी, वाजवाडा	१३०	राष्ट्रिय प्रसारण लाईन	भावरा	
७	वरालगाउँ, डिकेवन, वेल्वा	१५०	लघु जलविद्युत		

वडामा पाईने जडिबुटी सम्बन्धी विवरण

हर्रो, अमला, तज, काउलो, सतुवा, पत्थरझाड, टिमु, गुर्जो, अल्लो, सिलो, असुरो, हज्जेडा, कालिजर, पुदिना, बज्खोटो, बर्रो

ताल तलैयाहरुको नाम

कलरुवा ताल, गोर्खाली ताल, देउताल

नदी/खोलाका नाम

शेरेगाड खोला, मन्नीगाड, धोवगाड, कनैटिगाड

वडामा पाइने खनिज तथा खानी सम्बन्धि विवरण

खनिजको नाम	पाइने स्थान
पत्थर स्लेट	ठुलाखोला ढाटि गोठ
कमेरो माटो	रनुकाँडा
फलाम	चौपाता

रंगशाला, खेल मैदान तथा मनोरञ्जन पार्क:

रंगशालाको नाम	खेल मैदानको नाम	मनोरंजन पार्क/स्थल को नाम
	वडास्तरीय खेल मैदान	

पुल/पुलेसाहरू

पुलको नाम	पुल भएको नदि/खोला/खोल्साको नाम	पुलको प्रकार	जोडिने बस्तीको नाम
जडेमाडौँ ईष्टपुल	कापडी खोला	ट्रष्ट पुल	बल्लेजुडी, गुडेली
कापडीखोला झोलुंगे पुल	कापडी खोला	झोलुंगे पुल	
ओराडीखेत झोलुंगे पुल	ओराडीखेत	झोलुंगे पुल	
सेराखेत झोलुंगे पुल	सेराखेत	झोलुंगे पुल	
दोगाड झोलुंगे पुल	दोगाड	झोलुंगे पुल	
सिमेटल झोलुंगे पुल	सिमेटल	झोलुंगे पुल	
छडेगाड झोलुंगे पुल	छडे गाड	झोलुंगे पुल	
विर्तेखोला-कनेटीगाड		झोलुंगे पुल	
कनेटीगाड पुन्तडा ट्रष्ट		ट्रष्ट पुल	
कनेटीगाड		झोलुंगे पुल	
पनौटा भवरा झोलुंगे पुल		झोलुंगे पुल	

वडाका प्रमुख पदमार्ग

खड्यौली खेताली

वडामा मनाइने चाडपर्व, जात्रा र मेलाहरूको नाम

गौरा, ओल्के, बुढीपोल्ने, दशैं, तिहार, माघी, चैते दशैं, होली, विशु पर्व

वडाका प्रमुख कृषि उपजहरू तथा सम्भावना भएका क्षेत्र

धान, गहु, कोदो, मकै, जौ, अदुवा, बेसार, अलैची, सुन्तला, कागती, मौसमी, अमिलो, केरा, खुर्सानी, भटमास, मसुरो, मास, गहत, तोरी

- सम्भावनाका क्षेत्रहरू
  - ❖ रोल, रनुकाँडा(सबै प्रकारका वली)
  - ❖ पुन्तडा, तिमुट, खेताली (सुन्तला)
  - ❖ गुडेली, वाजवाटा(अलैची)
  - ❖ लेगागाउँ, बुराउसे(अदुवा)

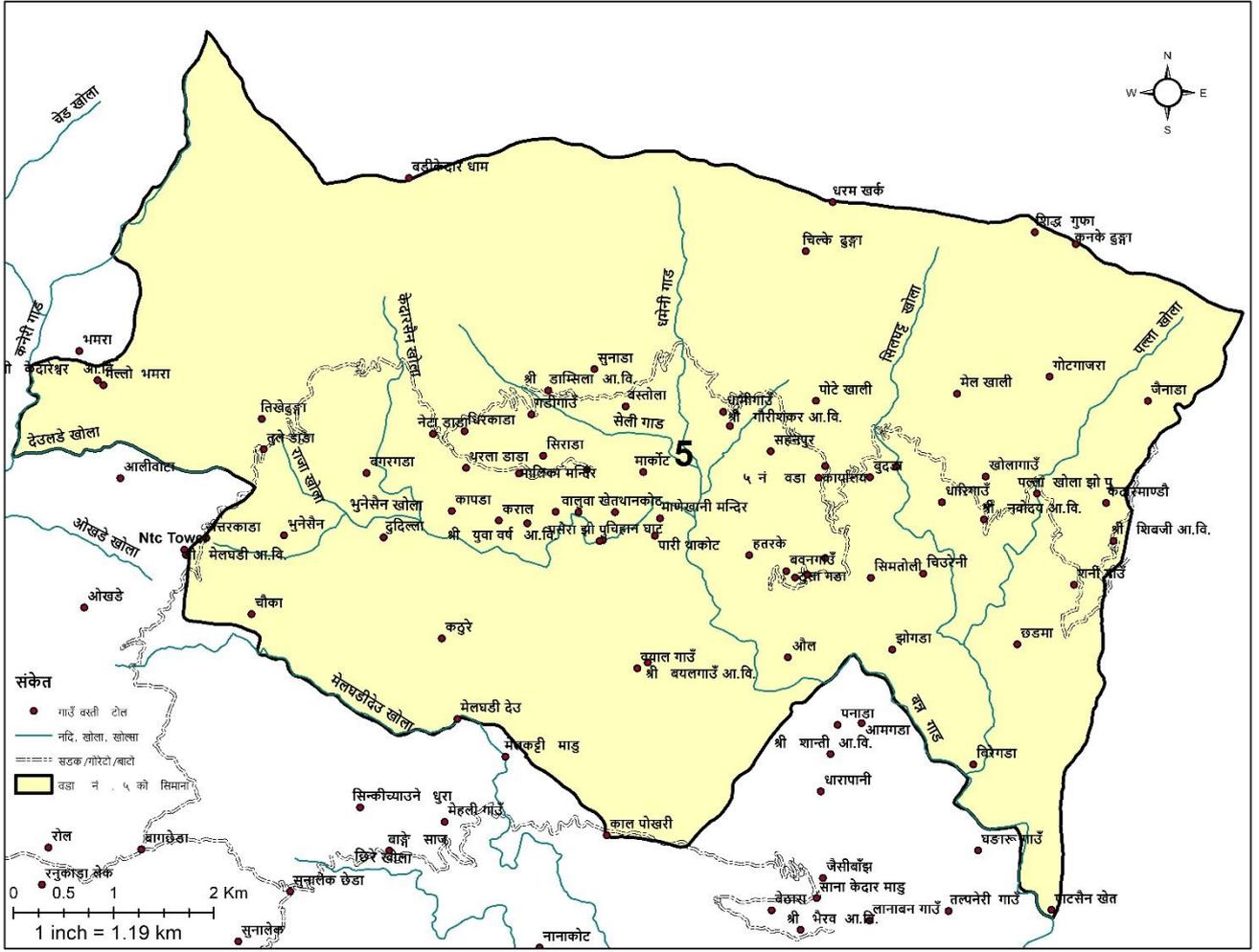
उत्पादन तथा सेवामूलक उद्योग सम्बन्धी विवरण

उद्योगको नाम	ठेगाना	स्वामित्व	प्रकार	रोजगार		उत्पादन हुने वस्तु वा सेवाको नाम
				महिला	पुरुष	
भागेधर कुटानी पिसानी मिल	वाईखोला	निजि	सेवामुलक			
कलिपाल कुटानी पिसानी मिल	जुनी चौतारा	निजि	सेवामुलक			
पशुपति अल्लो प्रशोधन तथा मसला उद्योग	काउलेबजार	निजि	उत्पादनमुलक	५		आल्लोका सामग्री
जेठारा कुटनी पिसानी मसला उद्योग		निजि	सेवामुलक			

स्थानीय तह निर्वाचन २०७९ का वडा जनप्रतिनिधी

नाम थर	पद	सम्पर्क नं.
कर्ण बहादुर जेठारा	वडा अध्यक्ष	९८६८५८९६६५
लोकेन्द्र बोहरा	वडा सदस्य	९८४८५६६४२५
टेक बहादुर रोका मगर	वडा सदस्य	९८४८६५५८८८
पदमा देवी जेठारा	वडा सदस्य	९८६८४९४९९९
मन्धरी देवी भुल	वडा सदस्य	९८४०९३२९७९

वडा नं. ५

परिचय

साविकको लानाकेदारेश्वर गा.वि.स.का ९ वटै वडाहरू समावेश भएर हाल बडीकेदार गाउँपालिकाको वडा नं. ५ बनेको हो। यस वडाको वडा कार्यालय रन्तोलामा अवस्थित छ। गाउँपालिका केन्द्रबाट यो वडा कार्यालय १९ कि.मी.को दुरीमा अवस्थित छ।

सिमाना:

- पूर्व : घाङ्गल
- पश्चिम : बोगटान
- उत्तर : सिमचौर
- दक्षिण : मान्नाकापडी

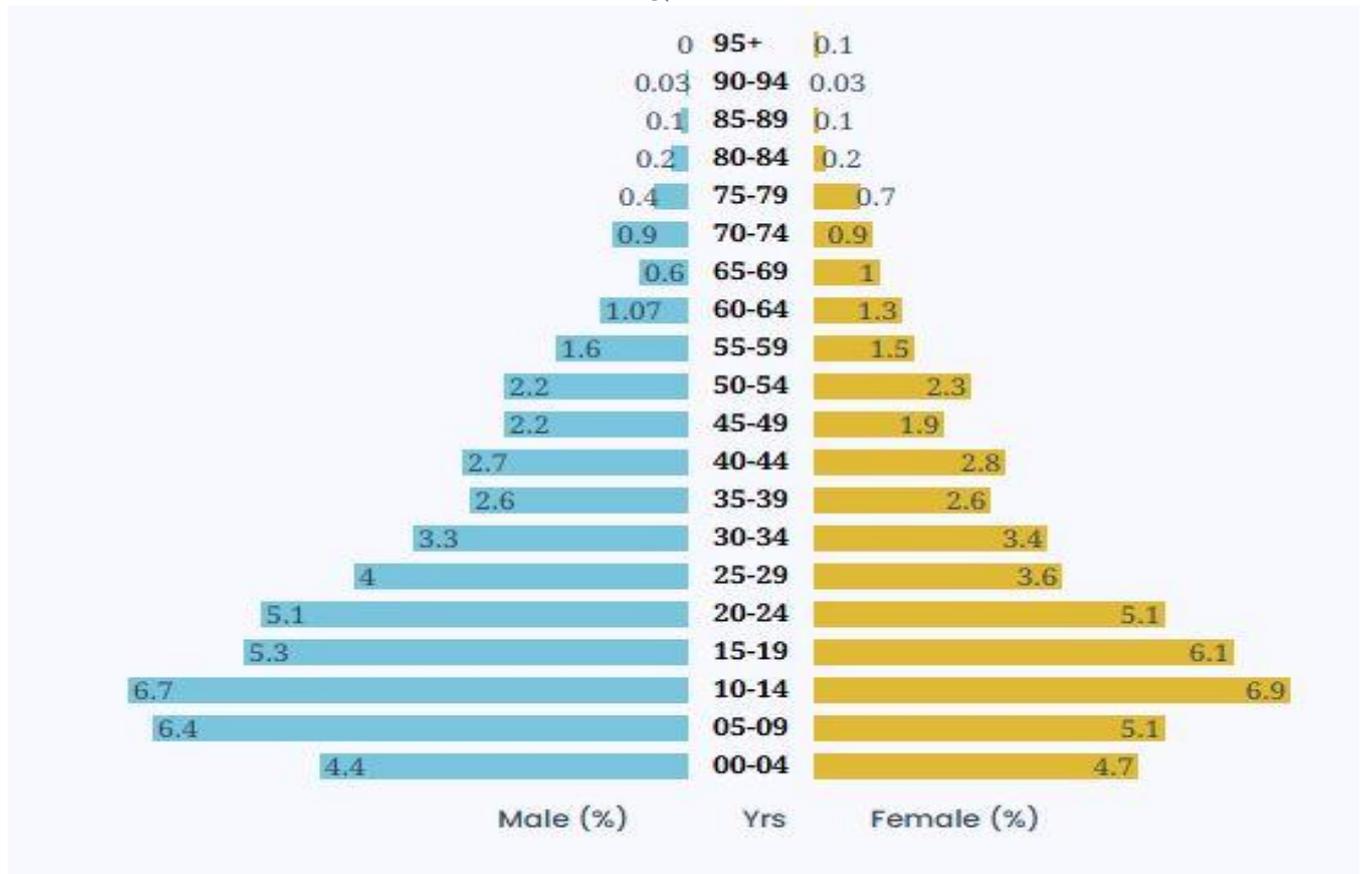
विवरण	रा.ज.ग. २०६८	रा.ज.ग. २०७८
परिवार संख्या	५६६	६०२
जम्मा जनसंख्या	३४९१	३२७७
पुरुष	१७०५	१६२९
महिला	१७८६	१६४८
औसत परिवार संख्या	६.१७	५.४४
लैङ्गिक अनुपात	९५.५	९८.९
वार्षिक जनसंख्या वृद्धिदर		-०.६१
जनघनत्व		६३.३८
साक्षरता दर (%मा)		७३.९१
पुरुष		८२.६८
महिला		६५.१९
शौचालय नभएको परिवार (%मा)		१.७
कम्तिमा एक जना सदस्य स्वदेश भित्र अनुपस्थित रहेको परिवार संख्या		८६
स्वदेश भित्र अनुपस्थित जम्मा जनसंख्या		२३२
कम्तिमा एक जना सदस्य विदेश अनुपस्थित रहेको परिवार संख्या		८८
विदेश भित्र अनुपस्थित जम्मा जनसंख्या		१२६

पाँच वर्ष उमेर समूह अनुसार जनसंख्या संरचना

उमेर समूह	जम्मा		पुरुष		महिला	
	जनसंख्या	प्रतिशत	जनसंख्या	प्रतिशत	जनसंख्या	प्रतिशत
जम्मा	३२७७	१००	१६२९	४९.७	१६४८	५०.३
००-०४ वर्ष	२९९	९.१	१४५	४.४	१५४	४.७
०५-०९ वर्ष	३७७	११.५	२०९	६.४	१६८	५.१
१०-१४ वर्ष	४४६	१३.६	२१९	६.७	२२७	६.९
१५-१९ वर्ष	३७३	११.४	१७४	५.३	१९९	६.१
२०-२४ वर्ष	३३४	१०.२	१६८	५.१	१६६	५.१
२५-२९ वर्ष	२४९	७.६	१३०	४.०	११९	३.६
३०-३४ वर्ष	२१७	६.६	१०७	३.३	११०	३.४
३५-३९ वर्ष	१७०	५.२	८४	२.६	८६	२.६
४०-४४ वर्ष	१८२	५.६	८९	२.७	९३	२.८
४५-४९ वर्ष	१३४	४.१	७२	२.२	६२	१.९
५०-५४ वर्ष	१४७	४.५	७२	२.२	७५	२.३
५५-५९ वर्ष	१००	३.१	५२	१.६	४८	१.५
६०-६४ वर्ष	७८	२.४	३५	१.१	४३	१.३
६५-६९ वर्ष	५३	१.६	२१	०.६	३२	१.०
७०-७४ वर्ष	५९	१.८	२९	०.९	३०	०.९
७५-७९ वर्ष	३७	१.१	१४	०.४	२३	०.७

उमेर समूह	जम्मा		पुरुष		महिला	
	जनसंख्या	प्रतिशत	जनसंख्या	प्रतिशत	जनसंख्या	प्रतिशत
८०-८४ वर्ष	१३	०.४	६	०.२	७	०.२
८५-८९ वर्ष	६	०.२	२	०.१	४	०.१
९०-९४ वर्ष	२	०.१	१	०.०३	१	०.०३
९५+ वर्ष	१	०.०	०	०.०	१	०.०३

पाँच वर्ष उमेर समूहको जनसंख्या पिरामिड

मुख्य गाउँबस्ती र टोलहरू:

साविकको गाविस हुँदाको वडा नं.	गाउँबस्ती वा टोलको नाम
१	केदारमाण्डौ
२	मार्कोट
३	बबलगाउँ, सिम्तोली
४	धामीगाउँ, सुनाडा
५	धारी मेलखाली
६	गडीगाउँ भवरा
७	बुढाकोट
८	बयालागाउँ
९	दुदिला, कापडा, उत्तरकाँडा

वडासंग जोडिएका सडकहरूको अवस्था(विवरण)

क्र.सं.	सडकको नाम	जोडिएका बस्तिहरू		लम्बाई (कि.मि.)	ग्राभेल वा पक्की वा कच्ची	पुलको संख्या	कैफियत
		देखि	सम्म				
१	सहजपुर बोगटान सडक	गाडेवाज	केदारमाण्डौ	२१	कच्ची	१	

टाढाको बस्तीबाट सम्बन्धित वडा केन्द्रसम्म पुग्न लाग्ने अनुमानित समय

टाढाको बस्तीको नाम	पैदल वा सवारी	वडा कार्यालयसम्म पुग्न लाग्ने एकतर्फी अनुमानित समय
भावर	सवारी	१ घण्टा

प्रमुख बजार केन्द्र

क्र.सं.	बजारको नाम	बजार भएको स्थानको नाम
१	अत्तरकाँडा	अत्तरकाँडा
२	रंतोला	रंतोला

वडाभित्र रहेका बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको विवरण :

क्र.सं.	बैंकको प्रकार	बैंक तथा वित्तीय संस्थाको नाम	शाखा	ठेगाना/टोल	कैफियत
१	सहकारी	विजय विकास ब.व.व.उ	रंतोला	रंतोला	

सिचाई सुविधा सम्बन्धी

क्र.सं.	सिचाई सुविधा वा आयोजनाको नाम	सिचाईको किसिम	लम्बाई (कि.मी.मा)	सिचाईको उपलब्धता	लाभान्वित परिवार संख्या
१	बडीकेदार	पाइप लाइन	५		
२	पल्ला खोला सिचाई	नहर	२		

वडामा पाईने जडिबुटीसम्बन्धी विवरण

अल्लो, अदुवा, टिमुर, काईलो, वेशार

धार्मिक, ऐतिहासिक तथा पर्यटकीय स्थलहरू

क्र.सं.	नाम	अवस्थिति(उक्त स्थल भएको ठाउँको नाम)	कैफियत
१	बडीकेदार धाम	बडीकेदार स्थल	

पुल/पुलेसाहरू

पुलको नाम	पुल भएको नदि/खोला/खोल्साको नाम	पुलको प्रकार	जोडिने बस्तीको नाम
पल्ला खोला पुल		झोलुंगे पुल	थाडी केदारमाण्डौ
मालवेला पुल		झोलुंगे पुल	थाडी केदारमाण्डौ
सीन्डा पुल		झोलुंगे पुल	
धामीगाड पुल		झोलुंगे पुल	

पुलको नाम	पुल भएको नदि/खोला/खोल्साको नाम	पुलको प्रकार	जोडिने बस्तीको नाम
दुदिला पुल		झोलुंगे पुल	
लारी वाट पुल		झोलुंगे पुल	
विरेगडा पुल		झोलुंगे पुल	

वडाका प्रमुख पदमार्ग

बडीकेदार धाम जाने पदमार्ग

नदि/खोलाका नाम

दुदिला खोला, माल्वेला नदि, सिल्घट खोला, पल्ला खोला

वडामा मनाइने चाडपर्व, जात्रा र मेलाहरूको नाम

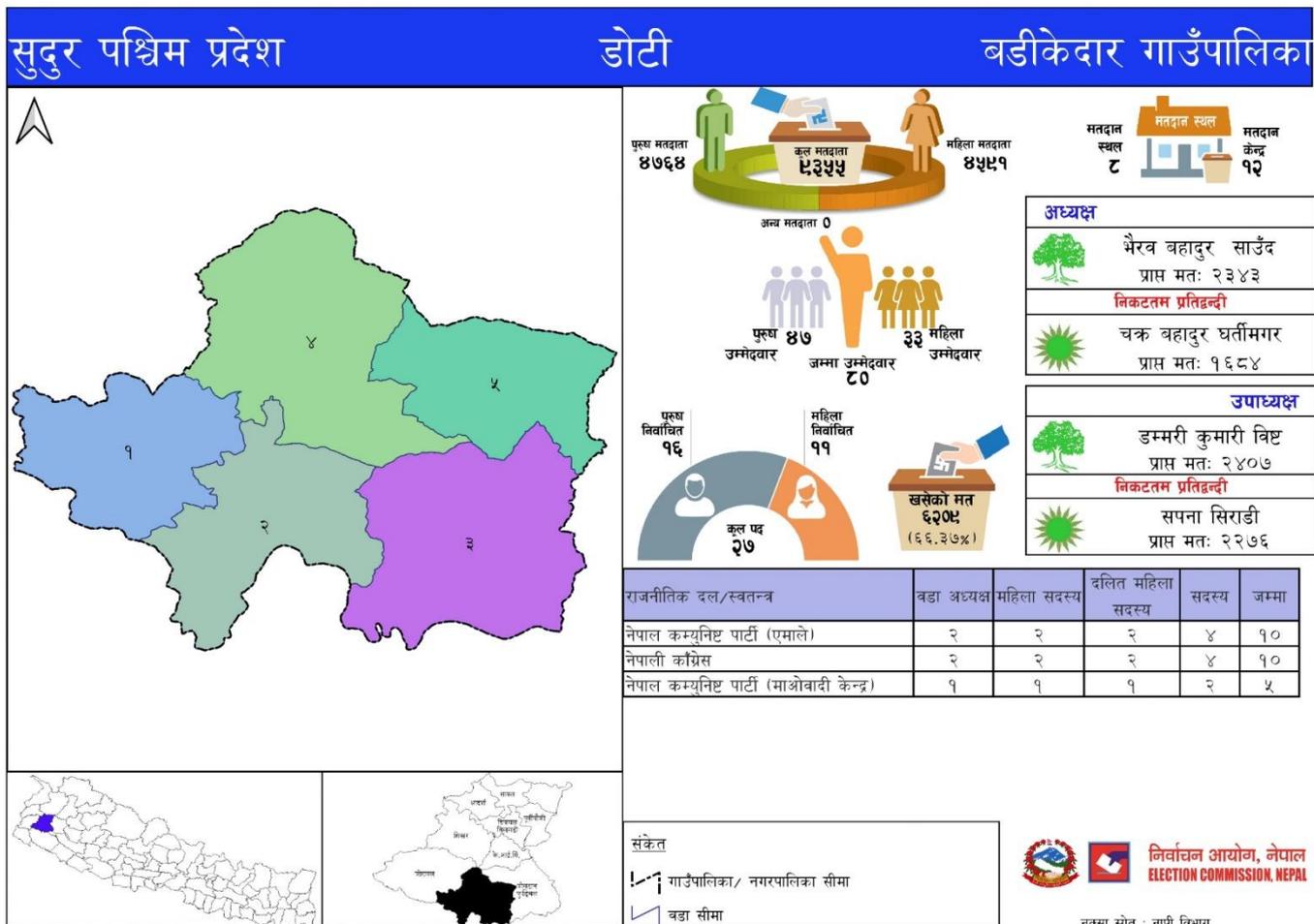
बडीकेदार धाम मेला, बुढाकोट जात्रा, मेलघरी जात्रा, नवा देवताको जात्रा, गडाल देवताको जात्रा, विजया दशमी, तिहार, मागी, ओल्के, तिज, अतराईनी

स्थानीय तह निर्वाचन २०७९ का वडा जनप्रतिनिधी

नाम थर	पद	सम्पर्क नं.
पदम सिंह बोहरा	वडा अध्यक्ष	९८४८६६२०३०
भिम बोहरा	वडा सदस्य	९८४८२२७५६६
प्रकाश बोहरा	वडा सदस्य	९८४२१८४९७४
कुमारी दमाई	वडा सदस्य	९८६०७८१५३५
निर्मला देवी बोहरा	वडा सदस्य	९८४७५५२०३५

खण्ड २१: निर्वाचित जनप्रतिनिधि सम्बन्धी विवरण

२१.१: २०७९ सालमा निर्वाचित जनप्रतिनिधीहरूको विवरण

क्र.स.	पद	बडा नं.	उम्मेदवारको नाम	लिङ्ग	उमेर	राजनीतिक दल/स्वतन्त्र	प्राप्त मत	कैफियत
१	अध्यक्ष		भैरव बहादुर साउँद	पुरुष	५२	नेपाली काँग्रेस	२३४३	निर्वाचित
२	उपाध्यक्ष		डम्मरी कुमारी विष्ट	महिला	३४	नेपाली काँग्रेस	२४०७	निर्वाचित
३	बडा अध्यक्ष	१	डबल बहादुर बोहरा	पुरुष	५२	नेपाली काँग्रेस	५३०	निर्वाचित
४	महिला सदस्य	१	विमला देवी बोहरा	महिला	३६	नेपाली काँग्रेस	५७३	निर्वाचित
५	दलित महिला सदस्य	१	जलु देवी साकी	महिला	४६	नेपाली काँग्रेस	५६६	निर्वाचित
६	सदस्य	१	ठक्कर बहादुर बोहरा	पुरुष	५०	नेपाली काँग्रेस	५७७	निर्वाचित
७	सदस्य	१	धन बहादुर बोगटी रजवार	पुरुष	५८	नेपाली काँग्रेस	५४६	निर्वाचित
८	बडा अध्यक्ष	२	प्रेम बहादुर घर्तीमगर	पुरुष	३९	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी (माओवादी केन्द्र)	४०५	निर्वाचित
९	महिला सदस्य	२	तारा कुमारी नाम्जाली	महिला	३२	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी (माओवादी केन्द्र)	३८२	निर्वाचित
१०	दलित महिला सदस्य	२	बर्जिता देवी साकी	महिला	४१	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी (माओवादी केन्द्र)	३७४	निर्वाचित
११	सदस्य	२	इन्द्र बहादुर ओली	पुरुष	४६	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी (माओवादी केन्द्र)	३६६	निर्वाचित
१२	सदस्य	२	मोहन बहादुर कामी	पुरुष	४३	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी (माओवादी केन्द्र)	३५९	निर्वाचित

क्र.स.	पद	वडा नं.	उम्मेदवारको नाम	लिंग	उमेर	राजनीतिक दल/स्वतन्त्र	प्राप्त मत	कैफियत
१३	वडा अध्यक्ष	३	राम बहादुर गुरुङ	पुरुष	३९	नेपाली काँग्रेस	५६२	निर्वाचित
१४	महिला सदस्य	३	ललिता देवी पुनमगर	महिला	२६	नेपाली काँग्रेस	५९९	निर्वाचित
१५	दलित महिला सदस्य	३	आदिति देवी टमट्टा	महिला	३२	नेपाली काँग्रेस	५९०	निर्वाचित
१६	सदस्य	३	दान बहादुर मल्ल	पुरुष	४०	नेपाली काँग्रेस	६२५	निर्वाचित
१७	सदस्य	३	प्रकाश लामा	पुरुष	३३	नेपाली काँग्रेस	५८३	निर्वाचित
१८	वडा अध्यक्ष	४	कर्ण बहादुर जेठरा	पुरुष	४९	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी (एमाले)	५३२	निर्वाचित
१९	महिला सदस्य	४	पद्मा देवी जेठारा	महिला	३४	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी (एमाले)	४८९	निर्वाचित
२०	दलित महिला सदस्य	४	मन्धरी देवी भुल	महिला	४९	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी (एमाले)	४८७	निर्वाचित
२१	सदस्य	४	लोकेन्द्र बहादुर बोहरा	पुरुष	३९	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी (एमाले)	४६७	निर्वाचित
२२	सदस्य	४	टेक बहादुर रोकामगर	पुरुष	२८	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी (एमाले)	४६९	निर्वाचित
२३	वडा अध्यक्ष	५	पदम सिं बोहरा	पुरुष	३३	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी (एमाले)	६५८	निर्वाचित
२४	महिला सदस्य	५	निर्मला देवी बोहरा	महिला	४२	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी (एमाले)	६३३	निर्वाचित
२५	दलित महिला सदस्य	५	कुमारी दमाई	महिला	३३	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी (एमाले)	६३२	निर्वाचित
२६	सदस्य	५	भिम बहादुर बोहरा	पुरुष	३२	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी (एमाले)	६४२	निर्वाचित
२७	सदस्य	५	प्रकाश बोहरा	पुरुष	४६	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी (एमाले)	६३६	निर्वाचित

२१.२. २०७४ सालमा निर्वाचित जनप्रतिनिधीहरूको विवरण

क्र.स.	पद	वडा नं.	उम्मेदवारको नाम	लिंग	उमेर	राजनीतिक दल/स्वतन्त्र	प्राप्त मत	कैफियत
१	अध्यक्ष		कृष्ण बहादुर चन्द	६२	पुरुष	नेपाली काँग्रेस	२, ३२९	निर्वाचित
२	उपाध्यक्ष		इन्द्रा कुमारी बोहरा	३०	महिला	नेपाली काँग्रेस	२, २२५	निर्वाचित
३	वडा अध्यक्ष	१	डबल बहादुर बोहरा	४८	पुरुष	नेपाली काँग्रेस	४५२	निर्वाचित
४	महिला सदस्य	१	ठक्कर सिंह बोहरा	४६	पुरुष	नेपाली काँग्रेस	४८५	निर्वाचित
५	दलित महिला सदस्य	१	केशर सिंह बोहरा	५०	पुरुष	नेपाली काँग्रेस	४४४	निर्वाचित
६	सदस्य	१	थागानी देवी कालेल	६९	महिला	नेपाली काँग्रेस	४६४	निर्वाचित
७	सदस्य	१	अनिता नेपाली	३२	महिला	नेपाली काँग्रेस	४६६	निर्वाचित
८	वडा अध्यक्ष	२	राम बहादुर नाम्जाली	४८	पुरुष	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी (एमाले)	२८९	निर्वाचित
९	महिला सदस्य	२	छत्र बहादुर चन्द	३२	पुरुष	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी (एमाले)	२८३	निर्वाचित
१०	दलित महिला सदस्य	२	मोहन बहादुर कामी	३९	पुरुष	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी (एमाले)	२६३	निर्वाचित
११	सदस्य	२	तारा देवी साउद	५०	महिला	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी (एमाले)	२८६	निर्वाचित
१२	सदस्य	२	रुपा कुमारी साकी	२९	महिला	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी (एमाले)	२९४	निर्वाचित
१३	वडा अध्यक्ष	३	लिला धर सापकोटा	६२	पुरुष	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी (एमाले)	५०९	निर्वाचित

क्र.स.	पद	वडा नं.	उम्मेदवारको नाम	लिंग	उमेर	राजनीतिक दल/स्वतन्त्र	प्राप्त मत	कैफियत
१४	महिला सदस्य	३	टेक बहादुर पुनमगर	४०	पुरुष	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी (एमाले)	५४२	निर्वाचित
१५	दलित महिला सदस्य	३	भुवन सिंह पुनमगर	३२	पुरुष	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी (एमाले)	५२९	निर्वाचित
१६	सदस्य	३	रम्बी देवी मगर	३६	महिला	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी (एमाले)	५१५	निर्वाचित
१७	सदस्य	३	सरस्वति साकी	३४	महिला	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी (एमाले)	५३७	निर्वाचित
१८	वडा अध्यक्ष	४	विरेन्द्र बहादुर कोटकेनी	४३	पुरुष	नेपाली काँग्रेस	४५१	निर्वाचित
१९	महिला सदस्य	४	प्रेम बहादुर जेठारा	२४	पुरुष	नेपाली काँग्रेस	४७९	निर्वाचित
२०	दलित महिला सदस्य	४	कर्ण बहादुर जेठारा	४४	पुरुष	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी (एमाले)	४६३	निर्वाचित
२१	सदस्य	४	चित्रा देवी चन्द	४२	महिला	नेपाली काँग्रेस	४३९	निर्वाचित
२२	सदस्य	४	निर्मला देवी दमाई	३१	महिला	नेपाली काँग्रेस	४३८	निर्वाचित
२३	वडा अध्यक्ष	५	बुद्धि सागर बिनाडी	४६	पुरुष	नेपाली काँग्रेस	६५२	निर्वाचित
२४	महिला सदस्य	५	तोप बहादुर चन्द	३४	पुरुष	नेपाली काँग्रेस	७१५	निर्वाचित
२५	दलित महिला सदस्य	५	गगन सिंह बिष्ट	५०	पुरुष	नेपाली काँग्रेस	६४३	निर्वाचित
२६	सदस्य	५	भागा देवी मल्ल	३८	महिला	नेपाली काँग्रेस	६५६	निर्वाचित
२७	सदस्य	५	पदमा देवी नेपाली	२९	महिला	नेपाली काँग्रेस	६७०	निर्वाचित

बडीकेदार गाउँपालिकामा कार्यरत जनप्रतिनिधि

क्र.स.	नाम थर	पद	ईमेल	सम्पर्क नं.
१	भैरव बहादुर साउद	अध्यक्ष	saudbhairab१०५@gmail.com	९८६८७६८८३१
२	डम्मरी विष्ट कलेल	उपाध्यक्ष	dammaribistakalel@gmail.com	९८६६६४४६३७
३	डबल बहादुर बोहरा	कार्यपालिका सदस्य	dabalbohara०९@gmail.com	९८५८४२१००७
४	प्रेम बहादुर घर्तीमगर	कार्यपालिका सदस्य		९८४८५९२३२३
५	राम बहादुर गुरुङ	कार्यपालिका सदस्य	rambahadurgurung३९@gmail.com	९८४८४५००४३
६	कर्ण बहादुर जेठरा	कार्यपालिका सदस्य	badikedar०४@gmail.com	९८६८५८१६६५
७	पदम सिं बोहरा	कार्यपालिका सदस्य	padamshinghbohara@gmail.com	९८४८६६२०३०
८	तारा कुमारी नाम्जाली	कार्यपालिका सदस्य		९८६८४९०८५३
९	इन्द्र बहादुर ओली	कार्यपालिका सदस्य		९८६३६५७६२९
१०	पदमा देवी जेठरा	कार्यपालिका सदस्य		९८६८४९४१९१
११	प्रेम बहादुर सार्की	कार्यपालिका सदस्य		९८६८७२०३१९
१२	निर्मला देवी बोहरा	कार्यपालिका सदस्य		९८४७५५२०३५
१३	कुमारी दमाई	कार्यपालिका सदस्य		९८६०७८१५३५
१४	लोकेन्द्र बहादुर बोहरा	गाउँसभा सदस्य		९८४८५६६४२५
१५	टेक बहादुर रोकामगर	गाउँसभा सदस्य		९८४८६५५८८८
१६	विमला देवी बोहरा	गाउँसभा सदस्य		९८४१७२६१३९
१७	धन बहादुर बोगटी रजवार	गाउँसभा सदस्य		९८६५६८२२३३
१८	मन्धरी देवी भूल	गाउँसभा सदस्य		९८४०९३२९७९
१९	जलु देवी सार्की	गाउँसभा सदस्य		९८६८४७०९१६
२०	प्रकाश बोहरा	गाउँसभा सदस्य		९८४२१८४९७४
२१	वर्जिता देवी सार्की	गाउँसभा सदस्य		९८६११४४२१७
२२	भिम बहादुर बोहरा	गाउँसभा सदस्य		
२३	अमर बहादुर कामी	गाउँसभा सदस्य		९८४८८८६१२६
२४	मोहन बहादुर कामी	गाउँसभा सदस्य		९८६३०८५२४९
२५	ललिता देवी पुनमगर	गाउँसभा सदस्य		
२६	आइती देवी टमटा	गाउँसभा सदस्य		९८६३१०२९१०
२७	दान बहादुर मल्ल	गाउँसभा सदस्य		९८४१६८५१०१
२८	प्रकाश लामा	गाउँसभा सदस्य		९८६५८१२०१५

श्रोत: बडीकेदार गाउँपालिकाको वेबसाइट

बडीकेदार गाउँपालिकामा कार्यरत कर्मचारी

नाम	पद	ईमेल	सम्पर्क नं.
शेर बहादुर बुढा	प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत		९८५८४२८०००
महेश दत्त भट्ट	अधिकृत सातौँ (सूचना अधिकारी)	suchana.adhikari@badikedarmun.gov.np, bhattmahesh282@gmail.com	९८४१७६४८२२, ९८५८४९०६८८
दिपक बम	ईन्जिनियर (सातौँ)	dipsbam123@gmail.com	९८४९४९२४९६
विवेक देउवा	शिक्षा अधिकृत (सातौँ)	deubabivek2045@gmail.com	९८६८५७२००५
योगेन्द्र शाही	जनस्वास्थ्य निरीक्षक	shahiyogendra@gmail.com	९८६६६०२३८९
दिपक राज जैशी	अधिकृत छैठौँ	dipak3160@gmail.com	९८४८६६२२०४
युवराज भट्ट	लेखा अधिकृत	bhattayubraj771@gmail.com	९८६७३६०७२५
डमर लाल भट्ट	लेखा प्रमुख	dambarbhatta6@gmail.com	९८५८४८७३६२
चक्र ऐर	शिक्षा अधिकृत	airchakra9@gmail.com	९८४८६३०५७२
लाल बहादुर बोहरा	कम्प्यूटर अधिकृत छैठौँ	lalbohara665@gmail.com	९८४२१८६५०८
लक्षमण प्रसाद भट्ट	अधिकृत छैठौँ	bhattalaxman58@gmail.com	९८६८४६९६८४
छवीराज भट्ट	अधिकृत छैठौँ	bhattachhabi456@gmail.com	९८४८८६२०६९
भावना बोगटी	कृषि अधिकृत छैठौँ		
सुरेन्द्र बहादुर पाल	प्राविधिक छैठौँ	palsuresh134@gmail.com	९८४८८३४८०२
आस्था माझी	सव इन्जिनियर	aastha.am20@gmail.com	९८४८०१३४७९
सञ्जय शर्मा	पशु स्वास्थ्य प्राविधिक (पाँचौँ)	regmisanjay17@gmail.com	९८४०६५६२२४
सुरेन्द्र वली	ना.प्रा.स.		
प्रविन कुमार महतो	ना.प्रा.स.		
निर्मला उपाध्याय	ना.प.से.प्रा.		
अमोद उपाध्याय	ना.प.से.प्रा.		
निशा वि क	ना.प.से.प्रा.		
नन्दकला घर्तीमगर	ना.प.से.प्रा.		
मिना जोशी	प्रशासन सहायक चौथो	joshimina611@gmail.com	९८४८४८८५३४
मिनराज अवस्थी	असिस्टेन्ट सव-ईन्जिनियर		
सुमन कुँवर	असिस्टेन्ट सव-ईन्जिनियर	sumankunwar451@gmail.com	९८६५९०२३४३
सुन्दर प्रसाद उपाध्याय	प्रशासन सहायक चौथो		
चक्र बहादुर देउवा	खा.पा.स.टे.	chakradeuba2014@gmail.com	९८४८४१४१२८
खडक बहादुर धामी	सि.अ.हे.व.	khadakbahadurdhami@gmail.com	९८४८७२५५७४
टोपबहादुर चन्द	सूचना प्रविधि अधिकृत	ito@badikedarmun.gov.np	९८४८७५१०४१
प्रज्ञा जोशी	जनस्वास्थ्य अधिकृत		९८६९५४७०३०
चक्र बहादुर कलेल	रोजगार संयोजक		९८४८६२७९५४
सुरेश मलासी	कृषि स्नातक	smalashi791@gmail.com	९८४८६०५८७१

नाम	पद	ईमेल	सम्पर्क नं.
गणेश बहादुर चन्द	प्रा.स. प्रधानमन्त्री रोजगार कार्यक्रम	chandgewin741@gmail.com	९८६५६२५७२२
दिपक बहादुर धामी	सहायक कम्प्युटर अपरेटर	dhamidipak891@gmail.com	९८६५८५०९२८
धन बहादुर देउवा	सहायक कम्प्युटर अपरेटर	deubad28@gmail.com	९८६४७५९६३०
दिर्घराज ओझा	मनोसामाजिक परामर्श कर्ता		९८६८८४५६०२
सुरेन्द्र कुमार शाह	ना.प्रा.स.	surendra.shah.906@gmail.com	९८६८४९९५४८
गरिमा क्षेत्री	फिल्ड सहायक		९८६५९३३३५९
मिन बहादुर शाह	एम. आई. एस. अपरेटर		९८४८६९४७६४
भुपेन्द्र बहादुर बोहरा	उद्यम विकास सहजकर्ता		९८६०२४३९५६
सागर मटेली	असिस्टेन्ट सव-ईन्जिनियर		
विरेन्द्र मौनी	असिस्टेन्ट सव-ईन्जिनियर		९८४६८८५४९३
सुरेश बहादुर बोहरा	सहायक कम्प्युटर अपरेटर		९८६५८७५६९२

श्रोत: बडीकेदार गाउँपालिकाको वेबसाइट

बडीकेदार गाउँपालिकाको नागरिक वडापत्र

बडीकेदार गाउँगरपालिका
गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय, खड्गीली, डोटी
सुदूरपश्चिम प्रदेश, नेपाल
नागरिक वडापत्र

क्र.सं.	सेवा सुविधाको प्रकार	सेवाग्राहीले पुर्याउनु पर्ने प्रक्रिया, प्रमाण तथा कागजात	सेवा शुल्क तथा दस्तुर	सेवा प्राप्त गर्न लाग्ने समय	जिम्मेवार पदाधिकारी तथा ईकाई	कैफियत
१	व्यवसाय दर्ता	१) निवेदकको नागरिकताको प्रमाणपत्रको प्रतिलिपि र सम्बन्धित वडाको सिफारिस २) आफ्नै घर भए, कर तिरेको रसिदको प्रतिलिपि ३) बहालमा बसेको भए सम्झौता पत्रको प्रतिलिपि र गाउँपालिकामा बहाल कर तिरेको प्रतिलिपि ४) पासपोर्ट साईजको दुई प्रति फोटो ५) गैर नागरिकको हकमा घरधनीसँगको सम्झौतापत्र ६) आवश्यकता हेरी सरजमिन मुचुल्का गरिनेछ	व्यवसायको प्रकृती अनुसार गाउँपालिकाको निर्णय बमोजिम	सोहि दिन सरजमिन मुचुल्काको हकमा बढिमा ३ दिन	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत / प्रशासन शाखा / राजस्व तथा आर्थिक प्रशासन शाखा	
२	संस्था दर्ता सिफारिस	१) निवेदन पत्र सहित संस्थाको विधान वा नियमावली र नागरिकता प्रमाणपत्रको प्रतिलिपि २) बहालमा भए बहाल सम्झौता पत्रको प्रतिलिपि र बहाल कर बुझाएको रसिदको प्रतिलिपि ३) आफ्नै भवनमा भए एकिकृत सम्पत्ती कर तिरेको रसिदको प्रतिलिपि	गाउँ सभाको निर्णयानुसार	सोहि दिन	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत / प्रशासन शाखा / राजस्व तथा आर्थिक प्रशासन शाखा	
३	व्यवसाय नविकरण	१) निवेदनपत्र सहित नागरिकता प्रमाणपत्रको प्रतिलिपि २) व्यवसाय दर्ता गरेको प्रमाणपत्रको प्रतिलिपि र सम्बन्धित वडाको सिफारिस ३) बहालमा भए बहाल सम्झौता पत्रको प्रतिलिपि ४) चालु आ.व. सम्मको एकिकृत सम्पत्ति कर तिरेको रसिदको प्रतिलिपि	व्यवसायको प्रकृती अनुसार गाउँपालिकाको निर्णय बमोजिम	सोहि दिन	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत / प्रशासन शाखा / राजस्व तथा आर्थिक प्रशासन शाखा	
४	व्यवसाय नामसारी	१) निवेदनपत्र सहित नागरिकता प्रमाणपत्रको प्रतिलिपि २) व्यवसाय दर्ता गरेको प्रमाणपत्रको प्रतिलिपि र सम्बन्धित वडाको सिफारिस ३) बहालमा भए बहाल सम्झौता पत्रको प्रतिलिपि ४) चालु आ.व. सम्मको एकिकृत सम्पत्ति कर तिरेको रसिदको प्रतिलिपि	व्यावसायमा लाग्ने करको ५०% नामसारी दस्तुर	सोहि दिन	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत / प्रशासन शाखा / राजस्व तथा आर्थिक प्रशासन शाखा	
५	संस्था नविकरणको सिफारिस	१) निवेदन पत्र सहित संस्था दर्ता प्रमाणपत्रको प्रतिलिपि २) गत आ.व. को प्रगति प्रतिवेदन ३) घर बहालमा भए बहाल कर तिरेको रसिदको प्रतिलिपि ४) आफ्नै भवनमा भए एकिकृत सम्पत्ती कर तिरेको रसिदको प्रतिलिपि	गाउँ सभाको निर्णयानुसार	सोहि दिन	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत / प्रशासन शाखा / राजस्व तथा आर्थिक प्रशासन शाखा	
६	योजना ईष्टिमेटका लागि अपनाउनुपर्ने प्रक्रिया	१) जुन योजनाको ईष्टिमेट गराउनु पर्ने हो सो योजना संचालन गर्ने भनि सम्बन्धित वडा समितिले गरेको निर्णय २) सम्भाव्यता अध्ययन ३) विस्तृत सर्वेक्षण	निःशुल्क	सात (७) दिन	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत / प्राविधिक शाखा / योजना शाखा	

७	योजना सम्झौताका लागि अपनाउनु पर्ने प्रक्रिया	१) योजना संचालन गर्ने भनि वडा समितिले गरेको निर्णय २) वडा समितिद्वारा उपभोक्ता समिति गठन गरेको निर्णय ३) अध्यक्ष, सचिव र कोषाध्यक्षको संयुक्त बैंक खाता संचालन ४) रकम निकासको लागि सम्बन्धित वडाध्यक्षको सिफारिस ५) उपभोक्ता समितिका अध्यक्षको निवेदन ६) लागत अनुमान र योजना स्वीकृत भएको प्रमाण र योजना पुस्तिका खाता	निःशुल्क	सोहि दिन	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत / प्राविधिक शाखा / योजना शाखा
८	योजनाको पेशकी फछ्यौटका लागि अपनाउनुपर्ने प्रक्रिया	१) योजना सम्पन्न भएको भए सम्बन्धित वडाको सिफारिस २) सम्पूर्ण खर्चको बिल, भौचरहरु, मास्टर रोल आदि ३) उपभोक्ता समितिको निर्णय सहितको सिफारिस ४) योजनासँग सम्बन्धित उपभोक्ता समितिलाई योजना हस्तान्तरण गरेको कागजात ५) सामाजिक र सार्वजनिक परिक्षण गरेको ६) अनुगमन समितिको सिफारिस	निःशुल्क	सोहि दिन	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत / प्राविधिक शाखा / आर्थिक प्रशासन शाखा / योजना शाखा
९	भुक्तानी सम्बन्धी प्रक्रिया	१) निवेदन २) बिल भर्पाई ३) वडा समितिको सिफारिस ४) योजना सम्बन्धी भएका कागजात ५) टोल विकास संस्थासँग सम्बन्धित भए सो को सिफारिस ६) उपभोक्ता समिति मार्फत भए सम्बन्धित वडा समितिको सिफारिस ७) कार्यपालिका सदस्य/ गाउँसभा सदस्यको रोहवरमा उपभोक्ता समिति गठन भएको निर्णय प्रतिलिपि ८) संघ संस्थाको लागि अनुदान भए निर्धारित ढाँचाको अवधारणा र प्रस्तावना, संस्था दर्ता प्रमाणपत्र ९) सामाजिक र सार्वजनिक परिक्षण गरेको १०) अनुगमन समितिको सिफारिस	निःशुल्क	सोहि दिन	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत / राजस्व तथा आर्थिक प्रशासन शाखा योजना शाखा/ प्राविधिक शाखा
१०	काठका लागि सिफारिस	१) सम्बन्धित व्यक्तिको निवेदन २) नेपाली नागरिकताको प्रतिलिपि ३) जग्गाधनी प्रमाण पुर्जाको प्रतिलिपि ४) घर नक्सापासको प्रतिलिपि ५) चालु आ.व. को एकिकृत सम्पत्ती कर तिरेको रसिदको प्रतिलिपि	रु. १००।-	सोहि दिन	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत / प्रशासन शाखा / योजना शाखा / प्राविधिक शाखा

११	विज्ञापन स्विकृती	१) व्यक्ति भएमा निवेदकको नागरिकताको प्रमाण पत्रको प्रतिलिपि २) फर्म तथा उद्योग भए दर्ता प्रमाणपत्रको प्रतिलिपि	(१) हाडिड बाड १० स्वायर फिट सम्मका लागि प्रात स्वायर फिट रू. २५।- (२) होर्डिड बोर्ड २० स्वायर फिट सम्मका लागि प्रति स्वायर फिट रू. ३५।- (३) होर्डिड बोर्ड ३० स्वायर फिट सम्मका लागि प्रति स्वायर फिट रू. ४०।- (४) होर्डिड बोर्ड ३१ स्वायर फिट देखि माथि का लागि प्रति स्वायर फिट रू. ५०।- (५) भित्ते लेखनमा प्रति स्कावर फिट रू. २०।- (६) विद्भुतिय वा टेलिफोनका पोलमा राखेका प्रति वोर्डमा रू. ५५।- (७) फ्याक्स ब्यानरमा १० स्वायर फिट सम्मलाई प्रति ब्यानर रू. ८००।- र सो भन्दा माथिका ब्यानरलाई रू. १२५०।- (८) अस्थायी रूपमा पोलमा लगाईएका ब्यानर प्रति दिन रू. २०।-(९) सडक वारपार गरी लगाईएका ब्यानर प्रति दिन रू ४०।- उक्त ब्यानरहरूको बढीमा १५ दिनका लागि मात्र लगाउन पाओने छ । त्यस पछि सम्बन्धित ज्यक्ति वा स_स्थाले उठाई लैजानु पर्नेछ । (१०) बजारमा माईकिङ् गरेमा प्रति घण्टा रू. ५०।- नोट:- नेपाल सरकार	सोहि दिन	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत / प्रशासन शाखा / राजश्व तथा आर्थिक प्रशासन शाखा	
१२	टोल विकास संस्थाहरूको दर्ता	१) टोल विकास संस्थाको दर्ता गर्ने बारेको टोल विकास संस्थाको बैठक निर्णय प्रतिलिपि २) अध्यक्षको नागरिकताको प्रतिलिपि ३) टोल विकास संस्थाको बैठकबाट विधान पारित भएको निर्णय प्रतिलिपि र विधानको एक एक प्रति ४) सम्बन्धित वडाको सिफारिस	निःशुल्क	सोहि दिन	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत / प्रशासन शाखा / सामाजिक विकास शाखा	
१३	बन्दुक नामसारी सिफारिस	१) स्पष्ट कारण सहित निवेदन र नागरिकता प्रमाणपत्रको प्रतिलिपि २) बन्दुक रखनका लागि पाएको इजाजतपत्रको प्रतिलिपि ३) नामसारी हुनेको नागरिकता प्रमाणपत्रको प्रतिलिपि	दस्तुर रू.१०००।-	सोहि दिन	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत / प्रशासन शाखा / राजश्व तथा आर्थिक प्रशासन शाखा	
१४	ट्युसन कोचिङ्ग जस्ता अध्यापन सेवाको अनुमति	१) निवेदनपत्र सहित सञ्चालन गर्ने निकायको प्रस्तावनापत्र २) सम्बन्धित वडाको सिफारिस ३) नगरपालिकाले तोकेको बैंकमा ५० हजार रुपैया धरौटी जम्मा गरेको प्रमाण ४) बहालमा भए कम्तिमा ५ वर्षको घर बहाल सम्झौता गरेको प्रमाण ५) अध्यापन गर्ने जनशक्तिको शैक्षिक योग्यता प्रमाणपत्रको प्रतिलिपि सहित पूर्ण विवरण		बढिमा ७ दिन	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत सामाजिक विकास शाखा	

--	--	--	--	--	--	--

नोट: १. निवेदन दस्तुर

रु. ३०।-

२. सजामन गनु पन मएमा मापरा व्यावसायका लागग सजामन मुचुल्का ।सफारस दस्तुर वापरा

रु. ५००।- , घरेलु कार्यालय दर्ताका लागि रु. ४००।- र अन्य सिफारिसका लागि रु. १००।- थप

लग्नेका

३. माथी उल्लेखित सिफारिस तथा प्रमाणपत्रका लागि यस गाउँपालिकाको चालु आ.व. सम्मको कर, शुल्क दस्तुर बाँकी बक्यौता अनिवार्य चुक्ता गरेको हुनुपर्ने छ, अन्यथा गाउँपालिका सो सेवा सुविधा दिन बाध्य रहेने छैन।

४. सेवाको प्रकृती अनुसार कार्यालयले थप आवश्यक कागजात प्रमाण माग गर्नुका साथै थप समयावधि लाग्न सक्नेछ ।

५. माथी उल्लेखित सेवा सुविधाहरु कार्यालयबाट प्रदान गर्दा ढिलासुस्ती हुन गएमा वा कुनै जनगुनासो गर्नु परेमा गुनासो सुन्ने अधिकारी बडीकेदार गाउँपालिकाका सुचना प्रविधि अधिकृत श्री टोप बहादुर चन्द लाई सम्पर्क गर्न सकिने छ।
सम्पर्क नं. ९८५८४९०६८८, अध्यक्ष ९८५८४२८००२, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत ९८५८४२८०००

श्रोत : बडीकेदार गाउँपालिकाको वेबसाइटबाट

अवधारणा तथा परिभाषा :

- **जनगणना (Population Census):** जनगणना भन्नाले देशभर अक्सर बसोबास गर्ने सम्पूर्ण व्यक्तिको निश्चित समय अवधिभित्र गणना गरी व्यक्तिगत तथा पारिवारिक विवरणसँग सम्बन्धित तथ्याङ्क सङ्कलन गर्ने कार्य सम्झनु पर्छ र सो शब्दले त्यसरी सङ्कलन भएको तथ्याङ्क प्रशोधन, प्रकाशन एवं वितरण गर्ने समष्टिगत प्रक्रियालाई समेत जनाउँछ।
- **अक्सर बसोबास:** अक्सर बसोबास भन्नाले व्यक्ति धेरैजसो वा प्रायः गरी बस्ने ठाउँलाई बुझ्नु पर्दछ। कुनै व्यक्तिको अक्सर बसोबास निजको आफ्नै स्थायी घर भएको ठाउँ वा अस्थायी रूपमा बसोबास गरेको ठाउँ वा अन्य व्यक्तिको घरमा पनि हुनसक्दछ। नेपालका जनगणनामा व्यक्तिको गणना अक्सर बसोबास गरेको स्थानबाट गरिन्छ, साथै कुनै व्यक्ति दुई वा सोभन्दा बढी ठाउँमा बसोबास गर्ने गरेका रहेछन् भने निज सबैभन्दा बढी समय जहाँ बस्छन् त्यही स्थानलाई अक्सर बसोबासको स्थान मानिन्छ।
- **अनुपस्थित विदेश जनसंख्या:** परिवारबाट अनुपस्थित भई विदेशमा बसेका र भविष्यमा परिवारमा पुनः फर्कि आउने सुनिश्चित भएका व्यक्तिहरूको संख्या हो (जस्तै पढाइ वा रोजगारीको सिलसिलामा परिवारबाट अलग अलग स्थानमा देश बाहिर बसोबास गरेको विद्यार्थी, कर्मचारी आदि)। यस्ता व्यक्तिहरूको संख्या कुल जनसंख्यामा जोडिदैन।
- **अनुपस्थित स्वदेश जनसंख्या:** परिवारबाट अनुपस्थित भई स्वदेशमा बसेका र भविष्यमा परिवारमा पुनः फर्किआउने सुनिश्चित भएका व्यक्तिहरूको संख्या हो (जस्तै पढाइ वा रोजगारीको सिलसिलामा परिवारबाट अलग अलग स्थानमा देशभित्रै बसोबास गरेको विद्यार्थी, कर्मचारी आदि)। यस्ता व्यक्तिहरूको संख्या कुल जनसंख्यामा जोडिदैन। निजहरूको गणना उनीहरू अक्सर बसोबास गरेकै स्थानबाट हुन्छ।
- **घर:** जनगणना प्रयोजनका लागि घर भन्नाले सामान्यतया चारैतिर गारो/टाटी लगाई छानो हालेर बसोबास वा अन्य प्रयोगका लागि बनाइएको एक वा एक भन्दा बढी कोठा वा तला भएको संरचनालाई बुझाउँछ। घर विभिन्न आकार, प्रकार वा किसिमका हुन सक्दछन्। घर हुनका लागि आधारभूत मूल संरचना एउटै भएको हुनुपर्दछ। एउटै संरचना अन्तर्गत बनेको जग, गारो तथा छाना भएमा र एउटै मूलढोका र सिँढी भएमा त्यसलाई एउटा घर मान्नुपर्दछ। उदाहरणका लागि अपार्टमेन्ट बिल्डिङमा धेरै परिवारको अलग अलग स्वामित्वमा धेरै फ्ल्याटहरू हुने भएतापनि एउटै घर मानिन्छ। प्रयोगका हिसाबले घरलाई निम्न अनुसार वर्गीकरण गरिएको छः १. आवासीय, २. व्यापार, ३. सरकारी, ४. शैक्षिक, ५. स्वास्थ्यजन्य, ६. उद्योग र कलकारखाना, ७. बैंक तथा वित्तीय संस्था, ८. संस्थागत, ९. होटल तथा लज, १०. गोठ/धनसार/मतान, ११. अन्य प्रयोग १२. खाली घर।
- **जनगणना घर:** जनगणना प्रयोजनका लागि जुनसुकै प्रयोगको घर भएपनि कम्तीमा एउटा परिवार बसोबास गरेको घरलाई जनगणना घर भनिन्छ। जुनसुकै प्रयोगका घरमा समेत कुनै परिवार अक्सर बसोबास गरेका भए त्यस्ता घरलाई जनगणना घर मानिन्छ। उदाहरणको लागि कुनै व्यापारिक प्रयोगको भवनमा कुनै परिवार बसोबास गरेको भए त्यस घर वा भवनलाई जनगणना घर मानिन्छ।
- **परिवार:** जनगणना प्रयोजनको लागि एउटै आमदानी खर्चले घर व्यवहार चलाई एकै भान्सामा खानपिन गर्ने र एउटै छानामुनि बसोबास गर्ने व्यक्ति वा व्यक्तिहरूको समूहलाई परिवार भन्ने बुझ्नु पर्दछ। जनगणना

प्रयोजनको लागि परिवार र घरपरिवारलाई एउटै अर्थमा बुझनुपर्दछ। परिवारमा नाता पर्ने वा नपर्ने व्यक्ति हुन सक्दछन्।

- **परिवारमूली:** राष्ट्रिय जनगणना प्रयोजनका लागि परिवारमूली भन्नाले परिवारमा नै अक्सर बसोबास गर्ने, परिवारमा परिआएका दैनिक कामकाज, खर्च र व्यवहार चलाउन व्यवस्था मिलाउने अर्थात् घरको कामकाजमा चाँजोपाँजो मिलाउने व्यक्तिलाई बुझाउँछ। परिवारमूली हुन कम्तिमा १० वर्ष उमेर पुगेका हुनुपर्दछ।
- **संस्थागत परिवार:** सामूहिक रूपमा बसोबास गर्ने परिवार जस्तै: कारागार, अनाथालय, मानसिक अस्पताल, सैनिक तथा प्रहरी व्यारेक, बालगृह, छात्रावास, वृद्धाश्रम, पुनःस्थापना केन्द्र, महिला उद्धार केन्द्र, आपतकालीन स्याहार केन्द्र आदि।
- **परिवारका औसत सदस्य संख्या (Average Household Size):** हरेक अलग परिवारमा अक्सर बसोबास गर्ने सदस्यहरूको औसत संख्या।
- **जनघनत्व (Population Density):** प्रति वर्ग किलोमिटर क्षेत्रफलमा अक्सर बसोबास गर्ने व्यक्तिहरूको संख्या जनाउने सूचक जसले जमिनमा जनसंख्याको चाप व्यक्त गर्दछ।
- **अनुपस्थित विदेश जनसंख्या:** परिवारबाट अनुपस्थित भई विदेशमा बसेका र भविष्यमा परिवारमा पुनः फर्कि आउने सुनिश्चित भएका व्यक्तिहरूको संख्या हो (जस्तै रोजगारी, पढाइ जस्ता कामको सिलसिलामा परिवारबाट अलग अलग स्थानमा विदेशमा बसोबास गरेको विद्यार्थी, अन्य व्यक्ति आदि)। यस्ता व्यक्तिहरूको संख्या कुल जनसंख्यामा जोडिदैन।
- **अनुपस्थित स्वदेश जनसंख्या:** परिवारबाट अनुपस्थित भई स्वदेशमा बसेका र भविष्यमा परिवारमा पुनः फर्किआउने सुनिश्चित भएका व्यक्तिहरूको संख्या हो (जस्तै पढाइ वा रोजगारीको सिलसिलामा परिवारबाट अलग अलग स्थानमा बसोबास गरेका विद्यार्थी, कर्मचारी आदि। यस्ता व्यक्तिहरूको संख्या कुल जनसंख्यामा जोडिदैन। निजहरूको गणना उनीहरू अक्सर बसोबास गरेकै स्थानबाट हुन्छ।
- **जन्म दिने औसत उमेर:** प्रजनन योग्य उमेरका महिलाहरूले आफ्नो प्रजनन उमेरभर जन्म दिएका शिशुहरूको जन्म दिँदा निजको उमेरको औसत मान।
- **लैङ्गिक अनुपात (Sex Ratio):** प्रति सय महिलामा पुरुषको संख्या।
- **अपेक्षित औसत आयु (Life Expectancy at birth):** प्रत्येक वर्ष जन्म भएको व्यक्ति हालको मृत्यु दर कायम रहेमा औसतमा बाँच्ने सम्भाव्य वर्ष व्यक्त गर्ने सूचक अर्थात् व्यक्तिको औसत आयु व्यक्त गर्ने सूचक।
- **पहिलो पटक बिवाह गर्दाको औसत उमेर:** १० वर्षभन्दा माथि उमेर भएका विवाहित व्यक्तिहरूको पहिलो पटक विवाह गर्दाको औसत उमेर।
- **जनसंख्याको औसत उमेर (Median Age):** जनसंख्याको औसत उमेर व्यक्त गर्ने यस्तो मान जसको माथितिर र तलतिर बराबर (आधा-आधा) जनसंख्या पर्दछ।
- **साक्षरता दर:** पाँच वर्ष वा सो भन्दा बढी उमेर समूहका जुनसुकै भाषामा लेख्न र पढ्न जान्ने कुल जनसंख्या र सोही उमेर समूहका कुल जनसंख्याको अनुपात नै साक्षरता दर हो। यस सूचकलाई प्रतिशतमा व्यक्त गरिन्छ।

- **प्रौढ साक्षरता दर:** पन्ध्र वर्ष वा सो भन्दा बढी उमेर समूहका जुनसुकै भाषामा लेख्न र पढ्न जान्ने कुल जनसंख्या र सोही उमेर समूहका कुल जनसंख्याको अनुपातलाई प्रौढ साक्षरता दर भनिन्छ। यस सूचकलाई प्रतिशतमा व्यक्त गरिन्छ।
- **कुल आर्थिक क्रियाकलाप दर:** कुल आर्थिक क्रियाकलाप दर भन्नाले १० वर्ष वा सो भन्दा माथिका उमेर समूहका आर्थिक दृष्टिले अक्सर सकृय जनसंख्या र उही उमेर समूहका कुल जनसंख्याको अनुपातलाई जनाउँछ। यसलाई प्रायः प्रतिशतमा व्यक्त गरिन्छ।
- **कुल गार्हस्थ्य उत्पादन (Gross Domestic Production):** कुनै आर्थिक क्षेत्र (देश वा ठाउँ) भित्र निश्चित समयावधिमा उत्पादित वस्तु तथा सेवाको मौद्रिक मूल्यको कुल मानलाई कुल गार्हस्थ्य उत्पादन भनिन्छ।
- **प्रतिव्यक्ति आय (Per capita Income):** राष्ट्रिय आय र मध्य वर्षको जनसंख्याको अनुपात।
- **राष्ट्रिय कृषिगणना (Agriculture Census):** नेपालको कृषि क्षेत्रको विवरण जस्तै: कृषि चलन, खेतीपाती गरिएका कित्ताहरुको क्षेत्रफल, विभिन्न बालीनालीको क्षेत्रफल र उत्पादन, पशुपन्छीको संख्या, सिँचाई, कृषि सामग्रीको प्रयोग, माछापालन, वनवनेलो आदि विवरणहरु संकलन, प्रशोधन तथा प्रकाशन गर्ने समग्र कार्य नै राष्ट्रिय कृषिगणना हो। नेपालमा वि.सं. २०१८ सालदेखि हरेक दश दश वर्षमा कृषिगणना सञ्चालन भई आएको छ।
- **कृषि कार्य:** कृषिगणनामा कृषि कार्य भन्नाले निम्नलिखित कार्यहरूलाई बुझाउँदछ:
  - ✓ अन्न, दलहन, तेलहन, तरकारी, फलफूल, नगदेबाली र अन्य कृषि बाली उत्पादन;
  - ✓ गाई/भैँसी, भेडा/बाख्रा, सुँगुर/बङ्गुर आदि पशुपालन;
  - ✓ अर्थोपार्जन वा मासु, अण्डा उत्पादनको दृष्टिले गरिने पन्छीपालन, तथा
  - ✓ कृषि वन लगाउने, माछापालन, मौरीपालन, च्याउखेती, पुष्पखेती, नर्सरीखेती, रेशमपालन जस्ता अन्यखेती सम्बन्धी कृषि कार्यहरू गरेको।
- **कृषि चलन:** कृषिगणनामा कृषि कार्य भन्नाले निम्नलिखित कार्यहरूलाई बुझाउँदछ:
  - ✓ एउटै व्यक्ति वा परिवार वा निकायले रेखदेख (व्यवस्थापन) गरेको कृषि उत्पादनको एक आर्थिक एकाइलाई कृषि -चलन भनिन्छ।
  - ✓ कृषिचलनभित्र आफ्नो हकको वा अर्काको हकको भए पनि जुनसुकै शर्तमा लिई आंशिक वा पूर्ण रूपमा कृषि उत्पादनको उद्देश्यले पालिएका पशुपन्छीहरू वा जुनसुकै आकारको भए पनि कृषिका लागि उपयोग गरिएको सम्पूर्ण जग्गा पर्दछ।
  - ✓ सजिलो अर्थमा भन्नुपर्दा एक व्यक्तिको जिम्मा र रेखदेखमा रहेको सम्पूर्ण कृषिकार्यलाई कृषिचलन मानिएको छ।
  - ✓ साधारणतया, कृषिगणनाको सन्दर्भमा कृषक परिवार र कृषिचलन एउटै हुन सक्दछ।
- **कृषि-चलनको न्युनतम सीमा:** राष्ट्रिय कृषिगणना २०७८ मा जग्गाको क्षेत्रफल वा पशुपन्छीको संख्या निम्नानुसार भएमा मात्र कृषि—चलन मानिएको छ
  - ✓ हिमाल र पहाडका जिल्लामा कम्तीमा ४ आना (०.०१२७२ हेक्टर) र तराइका जिल्लामा कम्तीमा ८ धुर (०.०१३५५ हेक्टर) क्षेत्रफलमा बाली लागेको जग्गा भएमा, वा
  - ✓ जुनसुकै उमेरका कम्तीमा १ वटा गाई वा भैँसी पालेको भएमा, वा

- ✓ कम्तीमा ५ वटा भेडा—बाखा वा सुँगुर-बङ्गुर जस्ता पाल्तु चौपाया पालेको भएमा, वा
- ✓ चल्ला र माउ गरी कम्तीमा २० वटासम्म पन्छी (कुखुरा, हाँस) पालेको भएमा।

➤ कित्ता

- ✓ कृषिगणनामा प्रयोग गरिएको कित्ता र साधारण बोलीचालीको भाषा वा नापीमा प्रयोग गरिएको कित्ता एकै होईनन्।
- ✓ कृषिगणनामा कित्ता भन्नाले कुनै परिवारले कृषि-चलन गरेको एकै ठाउँमा रहेको जमिनको एक टुक्रा/प्लट हो, जसलाई वरिपरी अरुले चलन गरेको जग्गाको साँध वा स्थायी प्रकृतिको ठुलो बाटो, नदि, नहर, खोला आदिले छुट्टयाएको हुन्छ।

➤ **आर्थिक गणना:** देशमा अस्तित्वमा वा क्रियाशिल रहेका सबै व्यावसायिक आर्थिक एकाइहरू (वस्तु उत्पादन तथा सेवा प्रदान गर्ने प्रतिष्ठान/व्यवसायहरू)मा पुगी गणनाको निर्धारित प्रकृया अनुसार निर्धारित समय भित्र ती आर्थिक एकाइहरूको विवरण संकलन, प्रशोधन, विश्लेषण, प्रकाशन एवं वितरण गर्ने समष्टिगत प्रक्रियालाई “आर्थिक गणना” भनिन्छ।

➤ **आर्थिक क्रियाकलाप:** कुनै क्रियाकलाप जसले वस्तु तथा सेवाहरू उत्पादन गर्दछ र राष्ट्रिय उत्पादनमा मूल्य अभिवृद्धि गर्दछ भने ती क्रियाकलापहरूलाई आर्थिक क्रियाकलापको रूपमा लिइन्छ।

➤ **शिशु—मातृ अनुपात:** यसले ५ वर्ष मुनिका बालबालिकाहरूको जनसंख्या र प्रजनन उमेर समूह (१५ देखि ४९ वर्ष) का महिलाहरूको जनसंख्याको अनुपातलाई जनाउँछ। यो प्रजननको स्तर इंगित गर्ने सरल सूचक हो। यस सूचकलाई प्रायः १५ देखि ४९ वर्षका प्रतिहजार महिलाहरूमा बालबालिकाहरूको संख्याको रूपमा व्यक्त गरिन्छ।

➤ **कुल आर्थिक क्रियाकलाप दर:** कुल आर्थिक क्रियाकलाप दर भन्नाले १० वर्ष वा सो भन्दा माथिका उमेर समूहका आर्थिक दृष्टिले अक्सर सक्रिय जनसंख्या र उही उमेर समूहका कुल जनसंख्याको अनुपातलाई जनाउँछ। यसलाई प्रायः प्रतिशतमा व्यक्त गरिन्छ।

➤ **साक्षरता दर:** पाँच वर्ष वा सो भन्दा बढी उमेर समूहका जुनसुकै भाषामा लेख्न र पढ्न जान्ने कुल जनसंख्या र सोही उमेर समूहका कुल जनसंख्याको अनुपात नै साक्षरता दर हो। यस सूचकलाई प्रतिशतमा व्यक्त गरिन्छ।

➤ **प्रौढ साक्षरता दर:** पन्ध्र वर्ष वा सो भन्दा बढी उमेर समूहका जुनसुकै भाषामा लेख्न र पढ्न जान्ने कुल जनसंख्या र सोही उमेर समूहका कुल जनसंख्याको अनुपातलाई प्रौढ साक्षरता दर भनिन्छ। यस सूचकलाई प्रतिशतमा व्यक्त गरिन्छ।

➤ **कुल आश्रित अनुपात:** १४ वर्ष मुनिका बालबालिकाहरूको जनसंख्या र ६० वर्ष वा सो बढी उमेर समूहका वृद्धवृद्धाहरूको जनसंख्याको योग र १५ देखि ६४ वर्ष उमेर समूहका जनसंख्याको अनुपात। यस सूचकलाई प्रतिशतमा व्यक्त गरिन्छ।

➤ **बालबालिकाहरूको आश्रित अनुपात:** चौध वर्ष मुनिका बालबालिकाहरूको जनसंख्या र १५ देखि ६४ वर्ष उमेर समूहका जनसंख्याको अनुपात। यस सूचकलाई प्रतिशतमा व्यक्त गरिन्छ।

➤ **वृद्धवृद्धाहरूको आश्रित अनुपात:** साठी वर्ष वा सो बढी उमेर समूहका वृद्धवृद्धाहरूको जनसंख्या र १५ देखि ६४ वर्ष उमेर समूहका जनसंख्याको अनुपात। यस सूचकलाई प्रतिशतमा व्यक्त गरिन्छ।

- **कुल प्रजनन् दर:** प्रजनन् योग्य उमेर समूह(१५ वर्षदिखि ४९ वर्षसम्म)का महिलाहरूले आफ्नो प्रजनन् योग्य अवधिभर जन्म दिएका जीवित शिशुहरूको संख्यालाई कुल प्रजनन् दर भनिन्छ। औसत प्रति महिलामा व्यक्त गरिने यो सूचकका लागि हरेक पन्ध्र वर्षका महिलाले प्रजनन् योग्य उमेर पुरै पार गर्ने मान्यता राखिन्छ।
- **कुल गार्हस्थ उत्पादन (Gross Domestic Production):** कुनै आर्थिक क्षेत्र (देश वा ठाउँ) भित्र निश्चित समयवधिमा उत्पादित वस्तु तथा सेवाको मौद्रिक मूल्यको कुल मानलाई कुल गार्हस्थ उत्पादन भनिन्छ।
- **प्रतिव्यक्ति आय (Per capita Income):** राष्ट्रिय आय र मध्य वर्षको जनसंख्याको अनुपात।
- **परिवारका औसत सदस्य संख्या (Average Household Size):** हरेक अलग परिवारमा अक्सर बसोबास गर्ने सदस्यहरूको औसत संख्या।
- **जन्म दिने औसत उमेर:** प्रजनन् योग्य उमेरका महिलाहरूले आफ्नो प्रजनन् उमेरभर जन्म दिएका शिशुहरूको जन्म दिँदा निजको उमेरको औसत मान।
- **लैङ्गिक अनुपात (Sex Ratio):** प्रति सय महिलामा पुरुषको संख्या व्यक्त गर्ने सूचक।
- **जन्म हुँदाको लैङ्गिक अनुपात (Sex Ratio at Birth):** प्रति सय महिला (छोरी) हरूको जन्म हुँदा जन्मेका पुरुष (छोरा)हरूको संख्या व्यक्त गर्ने सूचक।
- **कोरा जन्म दर (Crude Birth Rate):** प्रत्येक वर्ष प्रति हजार जनसंख्या बराबर जीवित जन्म भएर थपिएको जनसंख्या व्यक्त गर्ने कोरा सूचक अर्थात् प्रति हजार जनसंख्यामा वार्षिक जीवित जन्म भएका केटाकेटीको संख्या व्यक्त गर्ने सूचक।
- **कोरा मृत्यु दर (Crude Death Rate):** प्रत्येक वर्ष प्रति हजार जनसंख्या बराबर मृत्यु भएर घटेको जनसंख्या व्यक्त गर्ने कोरा सूचक अर्थात् प्रति हजार जनसंख्यामा वार्षिक मृत्यु हुने संख्या व्यक्त गर्ने सूचक।
- **शिशु मृत्यु दर (Infant Mortality Rate):** प्रत्येक वर्ष प्रति हजार जीवित जन्म भएका केटाकेटी मध्ये एक वर्षको उमेर नपुग्दै मृत्यु भएकाहरूको संख्या व्यक्त गर्ने सूचक।
- **पाँच वर्ष मुनिको बाल मृत्यु दर (Under- Five Mortality Rate):** पाँच वर्ष मुनिका प्रति हजार जीवित जन्म भएका केटाकेटी मध्ये पाँच वर्षको उमेर नपुग्दै मृत्यु भएकाहरूको वार्षिक संख्या व्यक्त गर्ने सूचक।
- **अपेक्षित औसत आयु (Life Expectancy at birth):** प्रत्येक वर्ष जन्म भएको व्यक्ति मौजुदा मृत्यु दर कायम रहेमा औसतमा बाँच्ने सम्भाव्य वर्ष व्यक्त गर्ने सूचक अर्थात् व्यक्तिको औसत आयु व्यक्त गर्ने सूचक।
- **बिबाह हुँदाको औसत उमेर (Singulate Mean Age at Marriage):** हरेक १५ वर्ष पुरा भएको र पचास वर्ष मुनिको उमेरमा पहिलो विवाह भएका व्यक्तिहरूको विवाह हुँदाको अवस्थाको उमेरको औसत मान व्यक्त गर्ने सूचक।
- **जनसंख्याको औसत उमेर (Median Age):** जनसंख्याको औसत उमेर व्यक्त गर्ने यस्तो मान जसको माथितिर र तलतिर बराबर (आधा-आधा) जनसंख्या पर्दछ।

सन्दर्भ सामग्रीहरू

- राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालयको विभिन्न प्रतिवेदन, <https://nsonepal.gov.np/>
- राष्ट्रिय जनगणना २०७८ संक्षिप्त नतिजा, राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालय, थापाथली, काठमाण्डौं <https://censusnepal.cbs.gov.np/results/np>
- राष्ट्रिय कृषिगणना २०७८ संक्षिप्त नतिजा, राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालय थापाथली, काठमाण्डौं। <https://agricensusnepal.gov.np/>
- आर्थिक सर्वेक्षण २०७८/७९, <https://www.mof.gov.np/site/publication-detail/3248>
- जिल्लाको वस्तुगत विवरण २०७४, तथ्याङ्क कार्यालय, डोटी।
- विभिन्न स्थानीय तहबाट प्रकाशित वस्तुगत विवरण
- <https://election.gov.np/en/district/Doti>
- शिक्षा विकास निर्देशनालय, दिपायल। <https://eddsp.gov.np/>
- बडीकेदार गाउँकार्यपालिकाको कार्यालय खड्यौली, डोटी
- सबै वडा कार्यालय बडीकेदार गाउँपालिका
- **National Population and Housing Census 2021 (National Report) National Statistics Office(Kathmandu, Nepal)**
- **National Population and Housing Census 2021 (Municipality)/Rural Municipalities, National Statistics Office (Kathmandu, Nepal)**
- **National Sample Census of Agriculture 2021, District Report, National Statistics Office (Kathmandu, Nepal)**
- **Statistical year book, National Statistics Office (Kathmandu, Nepal)**
- www.google.com
- <https://badikedarmun.gov.np/>
- www.wikipedia.com
- www.wikimedia.org

URL: www.nsonepal.gov.np, <https://scodoti.nsonepal.gov.np/>
www.election.gov.np, <https://badikedarmun.gov.np/>

अनुरोध

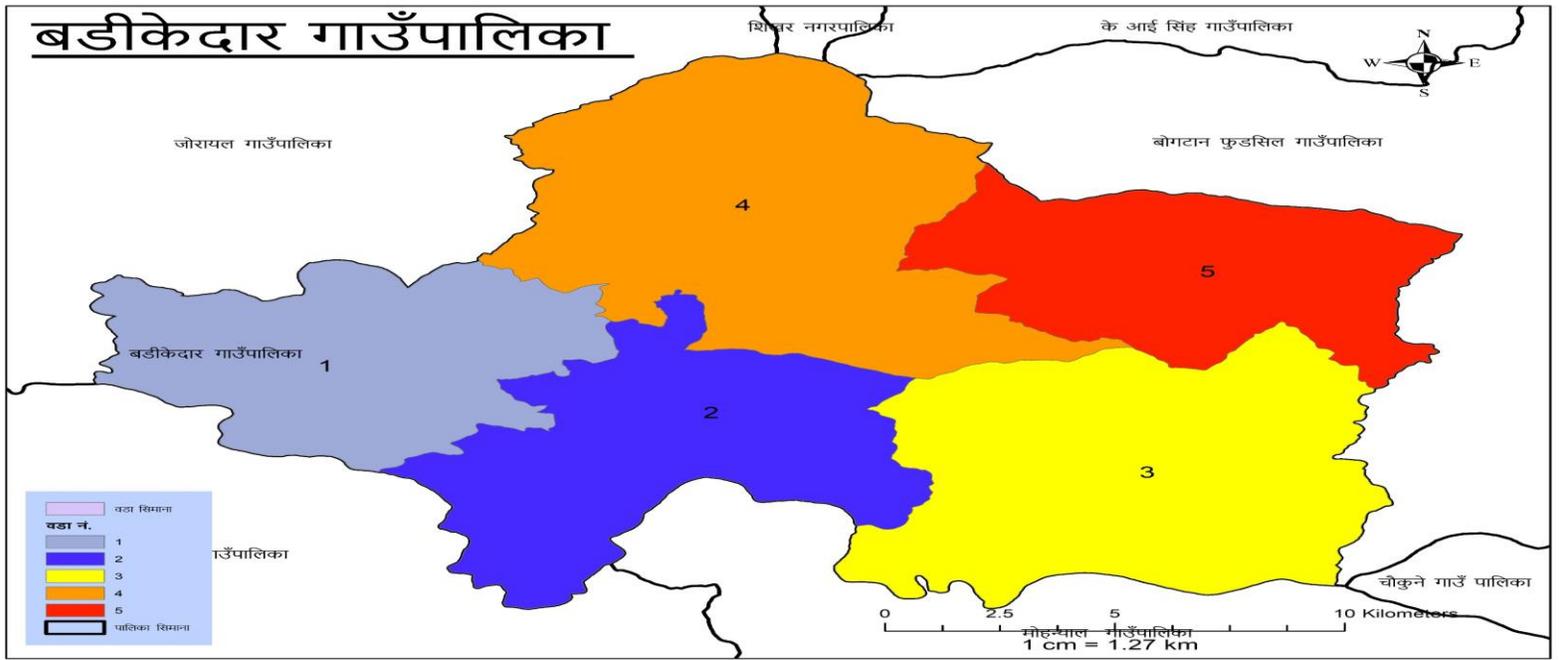
संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको योजना तर्जुमा, नीति निर्माणको मूल आधार तथ्याङ्क भएकाले यथार्थ तथ्याङ्क उत्पादन गर्ने उद्देश्यले नै राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालय र यस कार्यालयबाट समय-समयमा सञ्चालन गरिने गणना, सर्वेक्षण र लगत सूची संकलन कार्यका लागि खटिई आउने कर्मचारीहरूलाई सत्य विवरणहरू उपलब्ध गराई मुलुकको सर्वाङ्गीण विकासमा सहयोग गर्नुहुन हार्दिक अनुरोध छ। तपाईंले उपलब्ध गराउनु भएको तथ्याङ्क, तथ्याङ्क ऐन 2079, बमोजिम गोप्य रहने र केवल तथ्याङ्कीय प्रयोजनका लागि मात्र एकीकृत रूपमा प्रयोग हुने छन्।

- तथ्याङ्क समन्वय कार्यालय, डोटी

समाप्त

बडीकेदार गाउँपालिका

नेपाल सरकार

प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय

राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालय

तथ्याङ्क समन्वय कार्यालय डोटी

(डोटी, अछाम, बाजुरा)

फोन : ०९४४४०९५३